

Kurtubî Tefsirinde Buyurdu:	5
Efendimizin (S.A.V.) Ümmetinin Fazileti	5
Kırklar	6
Mesnevî'de buyuruldu:	6
Yağmur	6
Haccâcın Yağmur Duasına Çıkması	6
Yağmur Duasına Çıkarken	6
Te'vilât-ı Necmiyyeden Tasavvufî Manalar	7
Yahudilerin Peygamberleri Öldürmesi	9
Yahûdiler Aşırı Gidiyorlardı	9
Te'vilât-i Necmîyye'den Tasavvufî Manâlar	9
Lezzetli Yemekler Mubahtır	10
Soğan Ve Sarmısak Ve Efendimiz (S.A.V.)'In Son Yediği Şey	10
Hadis-İ Şerifte Buyuruldu:	10
Mevlânâ Molla Cami Hazretleri Buyurdular:	10
Kim İman Ederse O Cennete Girer	11
Tefsiri:	11
İslâm Fıtratı	12
Tevrat Topluca İnmişti	13
İlmin Kalkması	14
Rivayet Olundu,	14
Abdulah Bin Mesûd Bir İnasana Şöyle Dedi:	14
Yahudilerin Maymun Olmaları	15
Sadî Buyurdu:	16
Kalblerin Değişmesi	16
Maktul ve Sığır	16
İstihza Ve Alay	17
Tevekkül Eden, Baba Ve Annesine İyi Davranan Sâlih Evlad	17
Yahudilerin Sığır Kesmekle Emir Olunmalarının Hikmeti	18
Sarı Renk	19
Te'vilât-ı Necmiyyeden Tasavvufî Manâlar	21
Maktulün Dirilip Konuşması	22
Tefsiri:	22
Nefs-İ Emmâre Ve Kalb	23
Nefs	24
Kalbin Kasaveti	24
Câmidatın Rasûlullah Sevgisi	25
Efendimiz (S.A.V.)'In Üzerinde Hutbe Okuduğu Kütük	25
Sığırın Dile Gelmesi	25
Suyun Zikri	26
Kaib, Şefkat Ve Muhabbetle Kasaavetten Kurtulur	26
Katılaştan Kalbin Mertebeleri	26
Yahudilerin Hakkı Gizleme Gayretleri	27
Ümmiyyun	29
Veyl Deresi	29
Yahûdî Âlimlerin Dünyalık İçin İlâhî Kitabı Değiştirmeleri	30
İlâhî Yardım	30
İnatçı Âlim Câhil Sayılır	30
Vuslat İçin Çok Çalışmalı	31
Vaizin Kendisini Fâcir Düşünmesi	31
Yahudilerin Cehennemle İlgili Kuruntuları	32
İmam Ebû Mahsur Hazretleri Buyurdular:	32
İman Ve Sâlih Amelin Mükafatı Cennettir	33
Hikâye	33
İsrâiloğullarıdan Alman Ahidler	34
Tefsiri:	34
İbâdet Sadece Allah İçin Olmalıdı	35
Birbirlerine Bağlı Üç İlâhî Hüküm	36
Te'vilât-i Necmiyye'den Tasavvufî Manalar	36
Yetimlere İyilik	36

Yine Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:	37
Miskinler	37
Güzel Söz	37
Hafız Buyurdu:	38
Yahudilerden Alınan Ahidler	38
Yahudilerin Birbirlerini Öldürüp Esir Etmeleri	39
Adam Öldürmek Gibi İntihar Etmekte Haramdır	40
İslâm'da Dünya Nimetlerinden Tecrid Etmek	40
Talebe Yarın Öleceğini Bilse Bile Elinden Kitabı Bırakmamalıdır.....	41
Hikâye	41
Mûsâ Aleyhisselâm'a Kitab Verildi	42
Hazreti Meryem.....	42
Yahudilerin Efendimiz (S.A.V.)'İ Zehirlemeleri	43
İnsanlardan Biri Ol	44
Yahudilerin Kalbimiz Kılıfıdır Demeleri	44
Yahudiler Gelmesini Bekledikleri Kitaba İman Etmediler.....	44
Tefsiri:	44
Lanet Okumak	45
Yezid'e Lanet Okunur Mu?.....	45
Hazreti Muâviye (R.A.) Hakkında Dilini Korumalı	46
Karşı Taraf Müstahak Değilse, Lanet Sahibine Döner	46
Yahudilerin Küfürleri Ne Kötüdür?.....	47
Hikâye	48
Mü'min Ve Akıllı, Buzağıyı İlah Edinmez	49
Tefsiri:	49
Yahudilerin Kalpleri Sığır Sevgisiyle Doludur	49
İman Amel İle Anlaşılır.....	50
Dihyetü'l-Kelbfnin (R.A.) Müslüman Oluşu	50
Dünya Hayatını En Çok Seven Yâhûdîlerdir.....	51
Tefsiri:	51
Ve Yahudiler Ölümü Temmeni Edemediler	52
Ölümü Temenni Etmeyin	52
Mükâtil Buyurdu:	53
Ölüm Büyük Bir Belâ Ve Öğüttür	53
Yahudiler Müşriklerden Daha Çok Dünyaya Düşkündürler.....	53
Salih'in Uyarması.....	54
Danyâi Aleyhisselâm'ın Gördüğü İbretli Hadise	55
Kalbi Yumuşatmanın Yolu.....	55
Ka'b el-Ahbâr Hazretlerine denildi:.....	55
Allah'a, Meleklerine Ve Peygamberlerine Düşman Olan Kişi Kâfirdir.....	56
Tevsiri.....	56
Kur'an-I Kerim'i Ancak Fasıklar İnkâr Eder	57
Yahudiler Dört Fırkadır	58
Câhillerin Yaptığını Yapan Âlim, Câhildir.....	59
Hikâye	59
Hikâye	59
Yahûdî ve Büyücülük	60
Tefsiri:	60
Yahudiler Şeytanlara Tabi Oldular	60
Ayetin Sebeb-İ Nüzulü	60
Süleyman Aleyhisselâm'a Büyücü Diyen Kâfirdir	60
Hârut Ve Mârut.....	61
Yine Kurtubî Tefsirinde Bu Böyledir:	61
Melekler Tabiatı İcabı İtaat Ederler İnsanlar Tabiatları İcabı Günah İşler	62
Hârut Ve Mârut Hakkında Bir Rivayet.....	62
Hârut Ve Mârufun Cezası	62
Dünya'nın Büyüsü Daha Etkilidir Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:.....	63
Büyü Yapan Kişiden İman Çıkar.....	64
Bağlı Erkeğin Çözülmesi	64
Sihir Var Mıdır?	64

Âyetlerin Şifâ Niyetiyle Yazılması Ve Okunması	66
Üftâde Hazretlerinin Cinlere Mektub Yazması	66
Sihirbazın (Büyücünün) Hükümü Nedir?	66
Cezalandırılması Gereken Kâfirler	66
Korunmak İçin Sihri Öğrenmek Caizdir.....	66
İlm-i Nucûm	67
Yahudilerin Kelime Oyunuyla Efendimiz (S.A.V.)'E Sövmeleri	68
Tefsiri:	68
Yanlış Anlaşılmaktan Kaçınmak Lâzım	69
Allahü Teâlâ buyurdu:	69
Kişiyi Küfre Götüren Aşırı Sevgi Ve Cehalet	69
Yine Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:	70
Yine Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:	70
Din Yolunda Cihâd Terkedildiği Zaman Zillet Başlar	70
Yine Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:	70
Yahûdiler Ve Müşrikler	70
Allah'ın Rahmetini Kimseden Kıskanmayın.....	71
Kıskançlık Allah'a Karşı Bir Kavgadır	71
Hikâye	72
Bazı Âyetlerin Neshi Veya Unutturulması	73
Tefsir:	73
Neshin çeşitleri	73
Âyetlerin Unutturulması	74
Neshin Hikmeti.....	74
Neshin Faydalan	75
Allah Herşeye Kadirdir.....	75
Allah Dan Başka Gerçek Bir Dost Ve Yardımcı Yoktur	76
Edepsizce Sual Sormayın	76
Sebeb-i Nüzulü	77
Çocuğun Anne Ve Baba Üzerine Hakkı	77
İmanın Beş Kalesi (Sûru)	77
Yahudilerin Müslümanları Saptırmaya Çalışması	78
Hoşgörü(AFV).....	78
Sebebi Nüzulü	79
Âhirete Ne Gönderirseniz Onu Görürsünüz	79
Tefsiri:	79
Namaz Kılın Zekât Verin	79
Ölümünden Sonra Amelin Kesilmemesi	80
Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:.....	80
Yahûdî Ve Hristiyanların Cennete Ancak Kendilerinin Gireceklerini İddia Etmeleri (A. 111)	81
Yesme'u Bî (Benimle İştir) Makamı.....	82
0 Zaman Onun Hakkında Şu Hadîs-İ Kudsî Tecelli Eder:.....	82
Cennet Ehline Korku Ve Üzüntü Yoktur	83
Yahûdî Ve Hristiyanların Birbirlerini İtham Etmeleri	83
Sahte Şeyh Zinâkâr Kadın Gibidir	84
Hikâye	84
En Zâlim İnsan	85
Tefsir:	85
Mescidlerin İmar ve Harabı	86
Altı Şey Mürüvvettendir	86
Hazreti Ali'den (R.A.) Rivayet Olundu:	86
Kıyametin Bazı Alâmetleri	86
Kudûs-i Şerifin Fazileti	87
Bursa Ulu Camiinin Fazileti	87
Allah Mekân Ve Cihetten Münzezzettir	87
Dua Esnasında Neden Eller Semâ'ya Kaldırılır	88
Hadis-İ şerifte, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:	89
Sebeb-İ Nüzulü:	89
Kible İmtihanı ve Kibleteyn Camii.....	89
Kiblenin Değişmesi Kendilerine Ağır Gelenler.....	90

İrşad Makamı Hakka Hizmet Etmek İçindir	90
Önce Rubûbiyyet Tecelli Etti. Sonra Mûsâ Aleyhisselâm'a:	91
İmâm-ı Â'zâm Hazretleri'nin Hakka Vuslatı.....	91
Allah Eş Ve Evlâd Edinmekten Münezzehtir	91
Tefsir:	91
Hristiyanların Kelimeleri Yanlış Anlamaları.....	93
Meal-İ Şerifi:	93
Sebeb-i Nüzulü	95
Efendimiz(s.a.v.) Hazretlerinin.....	95
Anne ve Babalan Hangi Din Üzere Öldüler	95
Efendimizin, Annesinin Dirilip Fman Etmesi	96
Hafız Şemsüddîn Ed-Dımişkî Buyurdu:	96
Yahûdî ve Hristiyanlara tabi olmadıkça onlar sizden razı olmazlar	98
Tefsiri:	98
Ceza Gününden Korkun	99
Tefsiri:	100
Kimsenin Günahı Kimseye Yükletilmez	100
Yahudilerin Kıssalarından Alınacak Dersler	100
Bir Kavmi Seven Onlarla Haşr Olur.....	101

Kurtubî Tefsirinde Buyurdu:

Suyun taştan fışkırması hakkında varid olan şeyler; suyun Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin parmaklarından fışkırması, kaynaması, ellerinden su çıkması, gerçekten mucize yönünden en büyük olanıdır. Çünkü biz taşlardan ve kayalardan suyun kaynadığını gece gündüz görmekteyiz. Amma Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin mucizesi, daha önce bir peygamberde görülmedi, Zirâ su, et ve kandan hiç çıkmadı. Ancak Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin mucizesi olarak parmak uçlarından fışkıran su ile bir ordu kana kana su içti.

Yiyin," söz murad edildi, yani, biz onlara yiyin dedik veya onlara yiyin, denildi.

"Allah'ın rızkından (kana kana) için," Bu 'Allah'ın onlara verdiği, kudret helvası, bıldırcın eti ve sudur. Yemek ilk ikisine (kudret helvası ve bıldırcın etine) taalluk etmektedir. İçmek, üçüncüsüne yani suya. Burada Allah'ın rızkından yiyin denildi de, "bizim rızkımızdan yiyin" denilmedi. Halbuki Allah'ın kavli şerifi böyle denilmesini gerektirirdi. Deriz ki, yeme ve içme işinin insanlara duyurulması, hitab yoluyla değil, belki Mûsâ Aleyhisselâm'ın vasıtası ile olduğundan Mûsâ Aleyhisselâm onlara Allah'ın rızkından yiyin, dedi.

"Yeryüzünde bozgunculuk ve saldırganlık yapmayın." şiddetli fesat demektir. Onlara yeltenmeyin. Onlar, oldukları halde, fesatçılar."

Bu hal ile murad edilen şey, onların fesat ile tarifleridir. Hiçbir amel takyid edilmez ki, onun mefhûmu da mukayyed olmasın. Bu durumda "kendileri sâlih oldukları halde fesada giriştiler," demek caiz değildir. ^LJJı aslı olan, mutlak tecâvüzdür. Eğer bu tecâvüzlük fesada galib olursa, halin takyidi ve özellikle amelin fesatlıkla kayıtlanması ile olur.¹

Efendimizin (S.A.V.) Ümmetinin Fazileti

Bu âyeti kerime, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin ümmetinin faziletine delâlet etmektedir. İsrâiloğulları suya ihtiyaç duyduklarında istemek için Mûsâ Aleyhisselâm'a gittiler. (1/147) İsrâiloğulları baklagiller, hububat, meyve, tere, sebzevat, salatalık ve diğer yiyeceklerle muhtaç oldukları zaman, Mûsâ Aleyhisselâm'a koşuyorlardı. Onları Mûsâ Aleyhisselâm'dan istiyorlardı. Bu ümmet-i merhume ise, herhangi bir şeye muhtaç oldukları zaman, onu Allah'dan istemekle emrolundular. Allah buyurdu: "İsteklerinizi Allah'ın fazlından ve kereminden isteyin."²

Ve yine Allah, buyurdu:

"Halbuki rabbiniz buyurdu: Ud'ünî estecip lekum (Yalvarın ki bana, size karşılık vereyim); çünkü benim ibadetimden kibirlenenler, yarın hor hakir olarak Cehenneme girecekler" 40/6° buyurdu.³

Bu âyeti kerimede büyük müjdelere vardır. Kavminin isteği üzerine, Mûsâ Aleyhisselâm, kavmi için su istedi. İsa Aleyhisselâm, havarilerin sözü üzerine onlar için Rabbinden (bir) sofraya (yemek) istedi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri ise, Allah'ın emriyle bizler için mağfiret, af ve bağışlama diledi.

"Şimdi şunu bil ki, Lâ İllallah (Başka ilah yok, ancak bir Allah); bil de günahına ve mümin erkeklere ve mümin kadınlara İstiğfar eyle! Allah dolaştığınız yeri de bilir, durduğunuz yeri de bilir 47/19⁴ Aianü Teâîâ o iki yüce peygamberin (Mûsâ Aleyhisselâm ile İsa Aleyhisselâm'ın) isteklerini kabul etti. (Mûsâ Aleyhisselâm'ın kavmine, kudret helvası, Bıldırcın eti ve su verdi. İsa Aleyhisselâm'ın gökten sofraya indirdiğine göre) Allah'ın emri doğrultusunda ümmetinin bağışlanması için dua eden Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin duası kabule daha evlâdır.

Bu âyeti kerime, aynı zamanda yağmur duasına çıkmanın mübâh olduğuna delildir. Yağmur duası, yağmur kesildiği zaman ve kendisine ihtiyaç olduğunda yağmur duasına çıkılır. O durumda hüküm, kulluğunu, fakirliğini, meskenet ve zilletini itifaf edip Allahü Teâlâ'nın azamet ve zenginliğine karşı ona muhtaç olduğunu beyan etmektir.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri de yağmur duasına çıktı. O, mütevâzi, tezellül, korku, tazarru ve boynu bükük olduğu halde, namazgaha gitti. Cündeb (r.a.)'dan rivayet olundu. Bir cuma günü, bedevinin biri Efendimiz (s.a.v.) 'in yanına gelerek, "Yâ Rasûlellahî At, davar ve hayvan sürülerimiz helak oldular. Yeryüzü kuraklık içindedir. Allah'a dua et bize yağmur yağdırsın," dedi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, ellerini dergâhı ilâhî'ye açtı. Enes (r.a.) Hazretleri, buyurdular: Gökyüzü cam gibi berraktı. Hiçbir bulut yoktu. Dua üzerine hemen bulut belirdi ve ertesi cumaya kadar (bir hafta) yağmur yağmaya devam etti.⁵ MesnevTde buyuruldu:

Tazarru' etmeden belâ ve musibetleri savmak kolay değildir. Bu işte Rableri onlara temiz şarab'dan içirdi hitabı geldi.

Doğru, herşeyin doğrusunu bilen Allah'dır.

Başa gelen zarar ve belâların defî için dua etmemek tarikat ehlinin nezdinde mezmûmdur (verilmiştir ve kötüdür). Başa gelen zararların gitmesi için dua etmemek sanki Allah'a karşı mukavemet etmek ve zorluklara katlanabileceğin! iddia etmektir. (İnsan başına gelen belâların defî için mutlaka dua etmelidir.)

¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/550-551.

² En-Nisâ: 4/32

³ El-Mü'min: 40/60

⁴ Muhammed: 47/19

⁵ Buhari.

İbni Fariz (k.s.) buyurdular:

"Düşmanın karşısında durmak ve dayanmak güzeldir. Kardeşlerin yanında ise acizlikten başka şeyler çirkindir."⁶

Kırklar

Hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"Yeryüzü kırklar'dan asla boş olmaz. Yeryüzünde Halilü'r-Rahmân Aleyhisselâm gibi (insanlığın iyiliğini düşünen) kırk kişi asla eksilmez. Onların sayesinde sizlere su (yağmur) verilmekte ve onların yüzü suyu hürmetine sizlere yardım olunmaktadır. Onlardan herhangi biri vefat ettiği zaman, Allah, onun yerine başkasını koyar."⁷

Mesnevî'de buyuruldu:

Eğer dua için temiz bir nefesin ve dilin yoksa, temiz gönüllü evliya ve dostlardan dua iste."⁸

Yağmur

İbni Mesûd (r.a.) Hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinden rivayet ettiler.

"Hiçbir sene diğer seneden daha fazla yağmur yağmaz. Lâkin, bir kavim isyanları irtikâb edip günahlar işledikleri zaman, Allahü Teâlâ o yağmuru başka yere sarfeder. Eğer bütyn toplum günah işlerse Allah, yağmuru (sırasıyla) ormanlık, dağ ve denizlere yağdırır."⁹

Haccâcın Yağmur Duasına Çıkması

Şeyh Üftâde (k.s.) Efendi Hazretleri buyurdular: Talebe (yani Hak yola giren bir mürid), Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin sünnetine riâyet ve zikir ile manen ilerler. Haccâcın zamanında, defalarca halk yağmur duasına çıktı. Bir damla yağmur yağmadı. Devrin evliya ve âlimleri tarafından onlara:

"İkinci sünnetiyle yatsı namazının ilk sünnetlerini hayatı boyunca hiç terketmeyen bir kişi dua etse, yağmur yağar ve arzulanen maksûd hâsıl olur. Yoksa böyle zat ve insanlar, dua etmedikçe kırk kere yağmur duasına çıksanız yine yağmur yağmaz," dediler.

Aradılar. Böyle bir şahsı bulamadılar. Haccâc, kendisini kontrol etti. Kendisini aranan şahıs gibi hayatı boyunca hiç ikinci ve yatsı namazının ilk sünnetini kaçırmadığını gördü. Haccac yağmur duasına çıktı. Dua etti. Büyük bir yağmur yağdı. Haccac, zulüm ile meşhur bir kişi olmasına rağmen. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin sünnetine riâyet etme bereketiyle o zaman yağmur yağdı."¹⁰

Yağmur Duasına Çıkarken

Yağmur duasına çıkmadan önce mutlaka tevbe etmek, sadaka vermek ve oruç tutmak lâzımdır. Salih insanları vesile edinmek ve bu konuda şefaathçi kılmak lâzım. Yağmur duasına, susuz hayvanlar, yayılan sığır ve koyunlar, zayıf çocuklar çıkarılır. Umulurki Allah, onların bereketine duaları kabul edip yağmur verir. Lâkin dua'yı Rabbinin kabul edeceğine yakinen inanılarak dua edilir. Çünkü duanın kabul edilmeyeceğine inanmak haşa, ya Allah'ın o duaları kabul etmede aciz olduğu veya onun fazlû kereminin olmaması veyahut da dua edilen Yüce Rabbin kendisine dua eden kuldân haşa habersiz olması manası taşır.

Böyle şeylerin hiçbirisi Allah hakkında düşünülemez. Allah, kerimdir, âlimdir, herşeyden hakkıyla haberdardır ve kadirdir. Her an herşeyi yaratmaya kadirdir. Herşeye gücü yeter. Duaları kabul etmekten onu meneden hiçbir kuvvet yoktur. Allah, mü'minlere kendilerinden daha yakındır. Onların dualarını işitiyor. Allah, mü'minlerin Tazarru' ve dualarını kabul ediyor. Bir dua umûmî oldukça kabule daha yakın olur. Bundan dolayı Müslümanların içinde, dualarının makbul olduğu ve icabete müstehak kişiler olmalıdır. (1/148) Allahü Teâlâ Hazretleri bazılarının duasını kabul ettiğinde, o diğerlerinin dualarının reddedilmesinden daha kerimdir. Hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) buyurdular:

"Günahsız dillerinizle Allah'a dua edin!" buyurdu. Sahabeler,

"Yâ Resûlellah! Günahsız bir dil nerede, (hepimizin bir günahı) var demişti. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

"Birbirinize dua edin. Çünkü sen, kardeşinin diliyle dua etmedin o'da senin dilinle dua etmedi," buyurdu.

Molla Fenârî Hazretleri "Tefsirü'l-Fâtîha" isimli kitabında şöyle buyurdu: Muhakkak istikâmet ve dua anında, taleb ve nidâ'ya teveccüh etme hali, icabette kuvvetli bir şarttır. Kim ki, ziyâde olarak nida ettiğini ve kalbinde

⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/551-553.

⁷ Camuis'sağır, hadis no: 7379

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/553.

⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/553.

⁹ Kurtubi tefsiri

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/553-554.

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/554.

başkasını hazır ve düşünürse o kişi, icabete nail olamazsa; kendisinden başkasını kınamışın. Çünkü o kişi, kâadir olan Allahü Teâlâ hazretlerinin icabeti için dua etmemiştir. O kafasında tasarladığı bazı düşünce ve sıfatlara yönelmiş ve dua esnasında bunlar, Allah'ın gayri kendisine galebe çalmıştır.

Rivayet olundu: Firavun, ulûhiyet iddiasında bulunmadan önce, evinin (sarayının) kapısının üzerine: yazılmasını emretmişti. Mûsâ Aleyhisselâm'a iman etmediğinde, Mûsâ Aleyhisselâm:

-"Yâ İlâhî! Ben Firavun'u davet ediyorum, o kabul etmiyor, ondan bir hayır görmüyorum," dedi. Allahü Teâlâ:

-"Sen, onun küfrüne bakarak, onu helak etmemi istiyorsun! Ben onun kapısının üzerine yazdığına bakıyorum" buyurdu. Kalbinin karanlığına besmeleyi altmış yıl yazan kişi. rahmete nail olma bakımından besmeleyi kapısının üzerine yazan kişiden daha evladır. Besmeleyi kapısının üzerine yazan kişinin hali bu olunca, besmeleyi kalbinin kapısına yazan kişinin hali ne olur? Hiç şüphesiz duası kabul olunur. İcabetin ilk şartı, mideyi temiz ve helal lokma ile islâh etmektir. Sonu ise ihlâs ve huzuru kalbtir. Yani sadece ve sadece ona yönelmektir.

11

Te'vîlât-ı Necmiyyeden Tasavvufî Manalar

Bu âyetin incelenmesinde şu işaretler vardır: Kalb âleminde insanî ruh ve sıfat, Mûsâ Aleyhisselâm ve kavminin mesabesindedir. O kalb, kendisini hikmet ve marifet suyuna doyurması için Rabbinden su (marifet ve hikmet) istemektedir. Kalb, asası ile vurmakla memurdur. O asanın iki çatalı vardır. Nefiy ve isbât çatalıdır. Nefsin sıfatları anında karanlıklar ile karşılaştıklarında nûr saçarlar. Bu asâ Allahü Teâlâ Hazretlerinin huzuru izzetinin cennettinden kalb taşının üzerine taşındı. O kalb taşı ki, taş gibidir. Veya taştan daha katı ve serttir. O kalb taşından tevhid esasının vurulmasıyla tam on iki hikmet pınarı şarıl şarıl akmaya başladı. Çünkü kelimesi on iki harftir. Her harfte bir pınar akmaya başladı. İnsanî sıfatlarının esbâtından (çeşitlerinden) her bir çeşidi kendi pınarını tanıdı. İnsanî sıfatlar, on iki çeşittir. Zahirî beş duyu organı, bâtinî beş duyu organı, kalb ve nefistir. Bunlardan her birinin bu harflerin her birinde bir su içeceği yer vardır. Her biri kendi su içeceği yeri bildi. Herbirinin su içme merkezi, onu gözeterek sevketmekte ve yönetmektedir. Su kaynakları kimi, tatlı ve hoştur. Kimi kaynakları da acı ve tuzludur. Nefisler burada kudret helvası ve şehvetlere reddedilir (sevk edilirler). Kalbler, takva ve taat kaynaklarından içerler. Ruhlar ise, keşiflerin saf ve duruluğunda. müşahedât ve ilâhî sırlardan içerler. Hakikat pınarlarından, tecelli sıfat kâselerine sakı olan Yüce Allah tarafından doldurulmuş hikmet ve marifetleri içerler. Onlara Rabbleri zatının hakikatında izmihlal şarabından içirmiştir. Her biriniz Rabbinizin rızıklarından onun emri ve rızâsı ile yiyin için. Amma Allah'ın emirlerini terketmek ve günah yolunu seçmekle, dini, dünya karşılığında satmakla, dünyayı âhirete tercih ederek veya her ikisini (dünya ve âhireti) Mevlâ'ya tercih ederek, yeryüzünde azgınlaşıp fesat çıkartmayın.

Tevîlatı necmiyyede böyledir.

Ve bir zaman, siz söylediniz."

Şimdi' de bu ayeti kerime, İsrail oğullarının geçmişlerinin işlemiş olduğu başka bir cinayeti ve küfürlerini hatırlatmaktadır. Onlar Allahü Teâlâ'nın nimetlerine nankörlük ettiler. Allahü Teâlâ azze ve celle onları babalarının makamına koyarak onlara hitab etti. Çünkü aralarında birlik vardı. Bu sözü tsrâiloğulları Tîh çölünde söylemişlerdi. İsrâiloğulları, kudret helvası ve bıldırcın etini yemekten bıktıklarında, bunu değiştirme imkanları da olmadığında söylemişlerdi. İnsan bir şeye devam ettiğinde, ondan bıkar. İsrâiloğulları da eski yiyeceklerini ve Mısır'da kölelik yaşantılarını hatırladılar. İsrâiloğulları Mısır'da ziraat ehliydiler. Canlan toprakla yetişen şeyleri istedi. Kötü isteklerde bulundular. Tabiatları eskiden oldukları hale iştîyak etti, eski âdetlerine özendiler ve şöyle dediler:

"Ey Mûsâ, biz tek çeşit yemeğe asla katlanamayacağız,"

"Taam", kendisiyle insanın gıdalandığı şeydir. Kudret helvası ve bıldırcın etinden kinaye olarak "bir yemek" dediler. Halbuki, bunlar iki yemektir. Çünkü onlar birini diğeriyle (beraberce) yedikleri için onlara tek yemek gibi geliyordu. Tek yemek kelimesiyle, tebdil etmenin ve değiştirmenin (yemeklerde değişikliğin) olmayışını murad ediyorlardı. Mesela bir kişinin sofrasında değişik değişik yemekler olsa, o kişi her zaman aynı değişiklikte yemekleri yese ve müsâfirlerine yedirse, o kişi için, "Falan kimse hep aynı yiyecekleri yiyor," denir. (1/149)

Bağavî tefsirinde Duyuruldu:

Arablar, "iki şeyi" bir lafzı ile tabir etmektedirler.¹²

Çıkar onlardan inci ile mercan! Halbuki inci ve mercan tuzlu sudan çıkar. Tatlı sudan çıkmaz.

Denildi ki: İsrail oğulları, "Biz elbette sabredemeyiz," demek "Biz zenginliğe sabredemeyiz," demektir. Çünkü Mısır'da iken hepsi fakir ve köle durumunda olan İsrail oğulları birden zengin olmuşlardı. Hiçbiri diğeriye yardım etmeye güç getiremiyordu. Çünkü her birinin kendisi zengindi. Onların çoğu daha önce Kıbtîlerin hizmetçileri ve köleleriydi. (Zenginliği taşıyamadılar.)

"Bizim için Rabbine dua et," Yani bizim İçin Rabbinden dua ederek İste. Cümlelerin başındaki O (fe) harfi, sebebiyet içindir. Onların dua'ya sabırlarının olmadığına işaretler.

¹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/554-556.

¹² Er-Rahmân: 55/22

"Bizim için çıkarsın,"

Yani bizim için izhâr etsin, bir şey var etsin. Mefûl mahzûftür. Emre cevâb olduğu için cezimlidir. Çünkü Mûsâ Aleyhisselâm'ın duası icabete sebeptir. Yani sen Rabbine dua et o bizin için çıkartsın;

"Yerin yetiştirdiği şeylerden;" İsnâdî mecâzî'dir. Zîrâ bu İfâde mecâzî aklîdir. Toprağı, fail makamına koymaktır. Çünkü meyve ve sebzeleri bitiren toprak değil; Cenâb-ı Allah'dır. Buradaki, kelimesinde, tebğiz içindir, ise mevsûl içindir. "sebzesinden," beyaniyyedir. Zamir'den hâl mevkiinde vaki olmuş, bir beyandır. Yani, yerin sebzesinden yetiştirdiği şeyden demektir. yerde biten yeşillik demektir. Bundan murad insanların yediği yeşillik çeşitlerinin hepsidir. Nane, kereviz, pırasa gibi şeylerdir.

"kabağından," Acurun kardeşidir. Hıyâr'a benzeyen bir şeydir. "Sarımsağından," (veya buğdayından) buğdaydır.

Çünkü mercimek zikri, ondan murad, cinsi olduğudur. Denildi ki, sarımsaktır. Çünkü soğanın zikri, ondan muradın cins olduğudur. İbni Temcîd Haşiyesinde buyurdu, «i kelimesi sarımsağa hamledilir. Bu manâ, buğday manâsından daha muvafıktır. Çünkü kelimesinin zikri, soğana yakın zikredildi. Soğana yakın olan sarmısaktır. Çünkü mercimek, soğan ve, sarımsak ile pişer. "ve mercimeğinden..."

Bilinen habbeleri vardır. Kilesi ile ağırlığı birbirine eşittir. ve soğanından..." Bilinen bir yeşilliktir. Onunla kazanlar kokar.

Mukadder bir suâle cevâb vaki olan istinaf cümlesidir. Sanki şöyle denilmektedir: "Allah, onlara ne dedi?" veya "Mûsâ Aleyhis-selâm onlara ne dedi"? Onların sözlerini inkâr edilerek şöyle denildi:

"değiştirmek mi istiyorsunuz?"

Yani kendiniz için tutuyor ve seçiyor musunuz? "O daha aşağı olanı"

Mertebeşi daha yakın ve derece bakımından daha düşük olanı,

"O dana hayırlı olan Daha hayırlı olanın mukabilinde, (b) harfi, hâsıl olan geleceğin değil de, zail olanın beraberliği içindir. Hayır olan, kudret helvası ve bildircin etleridir. Bunların meşakkatsiz elde edilmesi ve diğer faydaları vardır. Soğan, sarımsak mercimek ve benzerleri böyle değildir. Bazıları buyurdular: Buğday, her ne kadar kudret helvası ve bildircin etinden daha a'lâ (yüksek) ise de, burada diğerine nisbetle düşüktür.

Âyet-i kerime'de, bunları kesmeye delâlet eden bir hüküm yoktur. Onlar, kudret helvası ve bildircin etinin sona ermesini ve arzularının hâsıl olmasındaki isteklerinde, kudret helvası ve bildircin etinin tamamen kesilmesi değil, onların yerlerinin sûreten değiştirilmesi, kendilerine gelen nimetin nöbetle değiştirilmesidir. Çünkü İsrail oğulları, "Ey Mûsâ, biz tek çeşit yemeğe asla sabrederrieyiz." sözüyle, bazen bu yemeğin bazen de başka bir yemeğin kendilerine gelmesini istemişlerdi.

Eğer siz bunları istiyorsanız Tîh çölünden eğilin, inin, Şehirlerden bir şehir. Çünkü siz çöldesiniz. Çölde istediğiniz şeyler bulunmaz. Bunlar, şehirlerde bulunur. "Şehir" kelimesinden murad Firavun'un Mısır'ı değildir. Şu âyeti kerimeden dolayı:

"Bir şeyi imar etmek"ten gelir. onu katetti yani kesti demektir. Şehir insanı, imar ile kaza etmekten kestiği için böyle denir. Çünkü şehirde her şey vardır. Bazen köye şehir denildiği gibi bazen de şehre köy denir. munsarif¹³ olur. Gayri munsarif de olur. Burada munsarif olarak kullanıldı. Çünkü burada şehirden murad belirli herhangi bir şehirdir. Denildi ki kendisiyle Firavun'un şehri olan Mısır murad edilmiştir. Kelimesinin munsarif olması, ortası sakin olduğu içindir. gibi. Veya belde ile tevîl edilmesi, şehir ile edilmemesidir. Kendisinde alemiyetin dışında gayri munsariflik âlâmetleri bulunmadığından munsariftir. Ve bundan dolayı tenvin aldı.

"o vakit istediğiniz elbette olacaktır," İnme, konaklama emri, talil içindir. Yani sizin orada istediğiniz şeyler vardır, demektir. Toprağın yetiştirdiği baklagiller vardır.

"Üzerlerine zillet damgası vuruldu." Aşağılık've horla'ma vuruldu. "ve meskenet {damgası vuruldu}."

Yani fakirlik. Fakire, miskin adı verildi. Çünkü fakirlik, kişiyi oturtturur, iskan eder, hareketten alıkoyar. Yani onları ihata eden kubbe ile onlar, damgalandı veya sıfatlandılar. Bu damga (yani zillet, meskenet ve fakirlik damgası Yahudilere vuruldu ve) onlara yapıştı, onlardan asla ayrılmaz. (1/150) Bu kelime, onların nankörlüklerini ifade eden mecâzî bir kelimedir. Bu tıpkı, duvara çamur damgası vurulması gibidir. Bu kinaye yolu ile istiareddir. Zîrâ Yahûdîler, ne kadar zengin olurlarsa olsunlar, sen hep onları sanki fakirlermiş gibi görürsün. "Uğradılar, değdiler." yani döndürüldüler, rucû ettiler. "bir gazaba," büyük bir gazab, "Allah'dan, Allah tarafından," Yani onlar, buna müstahak oldular da, bu gadab onlara gerekli oldu. "Ya Rabbi senin, üzerimdeki nimetlerini itiraf ediyorum,"¹⁴ Yani ben nefsi senin nimetlerine ilzam ediyor ve onlara yakın tutuyorum, demektir. Allahü Teâlâ'nın gadabı, onları dünyada yermesi ve kötölemesi, âhirette ise cezalandırmasıdır.

"Evet öyle, (Bu durum)." Yani, zillet ve meskenet damgasının vurulması. Çünkü onlar," Muhakkak o Yahûdîler, "küfrediyorlar," devam ile inkâr ediyorlar.

"Allah'ın âyetlerine," Mûsâ Aleyhisselâm'ın elinde zahir olan o büyük mucizeleri. Onlar Mûsâ Aleyhisselâm'ın elinde meydana gelen, açık ve karanlıkları delici, sayılı ve sayısız mucizeleri inkâr ediyorlar. Yahûdîler, Kur'an-ı kerimi de yalanladılar, Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.)'ın Tevrât'taki vasıflarını inkâr ettiler, İsa

¹³ Nahivde, cer ve tenvin kabul etmeyen kelimeye gayri munsanf dendiği gibi Kabul edene de munsarif denir.

¹⁴ Camiussagır no: 4743

Aleyhisselâm ve İncil'e de inanmadılar.¹⁵

Yahudilerin Peygamberleri Öldürmesi

Ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı."

Şa'yâ Aleyhisselâm¹⁶ Hazreti Zekeriyâ ve Yahya Aleyhisselâm gibi. Burada haksız yere diye kayıtlı olanın faydası, peygamberlerin öldürülebileceğidir. Peygamberler asla haksızlık yapmadıklarına göre, haksız yere asla öldürülemezler. Bu onlar hakkında bir izindir. Fakat Yahûdiler, hakkaniyete riâyet etmediklerinden peygamberler Aleyhimüsselâmı öldürdüler. Yoksa peygamberler haksızlık ettiği için değildir. Eğer denilse: "Kâfirleri başı boş bırakıp, peygamberleri öldürmek nasıl caiz olur?" Bunlara cevaben denildi ki; Peygamberlerin öldürülmesi onlar için bir keramet ve şereftir. Mertebelerinin yükselmesidir. Öldürülen peygamberler, mü'minlerin arasında Allah yolunda öldürülen ve şehid olanlar gibidirler. Bu durum onların durumlarının ve derecelerinin düşmesi veya onların alçalmaları değildir.

İbnü Abbas (r.a.) ve Hasan Basri (r.h.) buyurdular: Peygamberlerden ancak, kıtal yani, savaşmak ile emredilmeyenler öldürüldü. Savaş ile emredilen her peygamber mutlaka, Allah'ın yardımıyla zafere kavuşmuştu. Bu şekilde bu âyetlerin arasında taaruz kalkmıştır: "Ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı." Ve: "Elbette biz, rasûllerimizi ve iman edenleri mansur kılacağız dünya denleri Mansur kılcaz hem dünya hayatta hem de şahidler dikileceği gün.¹⁷ Allahü Teâlâ şu kavli şerifi:

"Andolsun (yemin olsun) ki, peygamberlikle gönderilen kullarımız hakkında şu sözümüz geçmiştir: "Onlar, elbette onlar muhakkak muzaffer olacaklardır. Ve elbette bizim askerlerimiz mutlak onlar galip geleceklerdir. 37/171-172173"¹⁸ «" Bu âyette murad edilen yardımın, hüccet, (mucize ve deliller ilgili yardım) ve hakkı beyan etme olması caizdir. Bütün peygamberler bu mana'da yardım görmüşlerdir.

Rivayet olunur: Yahûdiler, bir günde yetmiş peygamber öldürdüler.

Mesnevi buyuruldu: Sefihlerin haksız idareleri oldukça "peygamberleri haksız yere öldürürler" sırrı zahir olur. Yolunu şaşırılmış kavim, peygamberlere bilgisizliklerinden kâfirler "doğrusu dediler: biz sizinle uğursuzluğa uğradık. Eğer vazgeçmezseniz sizi recmederiz.¹⁹

Yahûdiler Aşırı Gidiyorlardı

"Evet öyle! (Bu durum,

Yani Yahudilerin, büyük âyetleri, mucizeleri inkâr etmeleri ve haksız yere peygamberleri Öldürmeleri, Çünkü (Yahûdiler,) isyana daldılar ve aşırı gidiyorlardı."

Allah'ın emirlerini tecâvüz ediyorlardı ve Allah'ın haram ettiklerini irtikâb ediyorlardı. Yani Yahûdiler, peygamberlere karşı geldiler. İsyân işlediler. Düşmanlıkta aşın gittiler. Küçük günahlar bile, işlenmeye devam edildiğinde büyük günah olurlar. Zîrâ küçük günahları işlemeye devam edenler, günün birinde o günahın büyüğünü işlerler. Nasıl ki küçük ibâdetlere devam edenler, günün birinde büyük ibâdetlere başlıyorsa; küçük günahları işleyen de zamanla büyük günahları işlemeye başlar. Yahûdilerin, kalblerinin Allah'dan hasta olması, onları iman lezzet ve halâvetini tatmaktan menetti (alıkoydu). Zîrâ hasta olan kişi, çoğu kere tatlı yemeği, acı görür. Gaflet, kalbler için bir zehirdir. Helak edicidir. Senin zehirli bir yemeği yemekten kaçman gibi, mü'minlerin kalbleri de Allah korkusundan gafletten kaçarlardı.

Bilki, Allah'ın dilemesi vardır, kulun da dilemesi vardır. Allah'ın dilediği ise sırf hayırdır. "ininiz." Yani, işlerini tefviz (yönetme) idare etme ve güzel tedbir, misâlinizin semâsından, kendiniz tarafından nefsiniz için yapılmış olup, zillet ve meskenet ile vasıflanmış olan tedbir ve ihtiyar (seçme) arzına inin. Siz Allah ile beraber, murad edip seçtiğiniz ve tedbir ettiğiniz içindir. Eğer bu ümmet, Tîh çölünde olsaydı, nurları şeffaf olduğu ve sırları geçerli olduğu için, İsrail oğullarının söylediklerini asla söylemezlerdi. Allah, bu ümmet için şöyle buyurdu; "Sizi vasat ümmet kıldık," yani sizi adaletli ve hayırlı ümmet kıldık.²⁰

Te'vilât-i Necmîyye'den Tasavvufî Manâlar

Te'vilât-ı Necmiyyede buyuruldu:

İsrâiloğulları, kendilerine gökten inen bir yemeğe, sabredemediler. Tabiatlarının düşük ve alçaklığından Mûsâ Aleyhisselâm'a söylediklerini söylediler. İnsanın nefsi de böyledir. Nefis, himmet ve gayretinin düşüklüğünden Rabbinin "gayb irâdesi" ile kendisine yedirdiği bir çeşit yemeğe sabredemedi. Efendimiz

¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/556-561.

¹⁶ İbâre'de Yahûdiler tarafından öldürülen peygamberin Şuayb Aleyhisselâm olduğu yazılmıştır. Yahûdiler tarafından öldürülen peygamber. Şuayb Aleyhisselâm degi. Şa'yâ Aleyhisselâm olacaktı. Öyle sanıyorum, Şa'yâ yazılacağı yere matbaa hat olarak, Şuayb yazılmıştır. Yahudilerin öldürmüş olduğu peygamberler hakKin "Yahûdî Mezâlimi" isimli araştırmama bakınız.

¹⁷ El-Mü'min: 40/51

¹⁸ Es-Saffât: 37/171.172.173

¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/561-562.

²⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/562-563.

(s.a.v.) Hazretleri sabrettiği gibi (diğerlerinin nefsi sabredemedi.). Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, buyurdular: (i/151)

"Ben sizden herhangi biriniz gibi değilim, Rabbimin katında gecelerim. Rabbim bana yedirir ve içirir."²¹ Belki nefis, Kalb Musa'ya:

-"Bizim için Rabbine dua et! Beşerî arzın çıkartmış olduğu ve yeşermiş olduğu hayvânî şehvetlerin yeşilliğinden ve cismânî lezzetlerin kabağından üretsin," dedi. Kalb mûsâ:

-"Siz fânî olanı bakî olana mı değiştiriyorsunuz? Öyleyse Ruh'un ulvî makamlarından, Mısnn süflî kalıplarına inin. Sizin için orada dünyevî bütün arzular vardır," dedi. Onların üzerine, .zillet ve meskenet damgaları vuruldu. Hayvanlar ve sürüler gibi oldular. Hatta belki hayvanlardan daha aşağı dereceye düştüler. Çünkü onlar, Allah tarafından gadaba uğradılar. Onlar, gaybî varidatları inkâr ettikleri, Allah'ın âyetleriyle hâsıl olan ruhanî keşiflere inanmadıkları ve peygamberleri haksız yere öldürdükleri için, ilâhî gazaba uğradılar. Yani onlar, peygamberler makamından kendilerine gelen gayb haberlerden açılan fütuhâtı ıbtal ettiler ve bu esrarı yani bu makamlarda hâsıl olan sırları inkâr ettiler. Ahidleri bozmakta Rabblerini inkâr ettikleri gibi, gayret ve çalışmalarını Allah'a taatte harcamadıklarından ilahî gadabı hakkettiler, Mâsivâ'yi talep etmekle Hakkın rızasını almayı çığnıyorlardı. Te'vîlât-ı Necmiyye'den yapılan ihtisar (özet) bitti. ²²

Lezzetli Yemekler Mubahtır

Sonra bu âyet-i kerime, lezzetli yemekleri yemeğe ve tatlı ve iştah açıcı şeyleri yemeğe ve içmeğe delildir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, tatlı şeyleri ve balı severdi. Tatlı ve soğuk su içerdi. Mercimek ve zeytin, sâlihlerin yemeğidir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri şöyle buyurdular:

"Size mercimeği tavsiye ederim. O mübarek ve mukaddes bir nimettir. Mercimek, kalbi yumuşatır, göz yaşlarını çoğaltır. O, mübarektir. Ona yetmiş peygamberin duası vardır. Sonuncusu, Meryem oğlu İsa'dır."²³ Ömer bin Abdülazîz (r.h.) Hazretleri, bir gün ekmeği zeytin ile yedi, bir gün mercimek ile yedi ve bir gün de, et ile yedi. Eğer mercimekte fazilet olmasaydı, bu zatlar yemezdi. İbrahim Aleyhisselâm'ın şehrine vermiş olduğu ziyafet asla mercimekten hâlî olmazdı. Yani mutlaka mercimek yemeği çıkardı. Bedenlerin kurumasında mercimek yeterlidir. Mercimek ibâdet için hafiftir. Et, buğday, soğan ve sarmısakta şehvî duygular (için gerekli şeyler) meydana geldiği gibi, mercimekte meydana gelmez. Onda ancak mübâh olan bir koku vardır. Mercimeğin pis kokusu yoktur. ²⁴

Soğan Ve Sarmısak Ve Efendimiz (S.A.V.)'In Son Yediği Şey

Hadis-İ Şerifte Buyuruldu:

"Kim soğan, sarmısak ve pırasa yediyse (onların kokusu kendisinde var) olan kişi, asla mescidimize yaklaşmasın, insanlar, pis kokudan rahatsız olduğu gibi melekler de rahatsız olurlar. ²⁵ Bu hadis-i şerifte geçen Meleklerden murad, bütün vakitlerde insanlar ile beraber olan melekler değil, ibâdet yerlerinde bulunan meleklerdir. Onların eziyet görmelerinin manâsı, bu kokulardan rahatsız olmaları demektir. Bunlara mahsus olan kokular veya pis olup çevresine yayılan, rahatsızlık veren bütün kokulardan melekler rahatsız olurlar. Bu sebepten dolayı, mescide hiç insan olmasa bile, pis kokan kişiler yine mescide giremezler. Çünkü mescidler, meleklerin karargâhı ve yerleştikleri yerlerdir. Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, "Eğer siz muhakkak soğan ve sarmısak yiyecekse, onları pişirerek, kokularını yok edin," ²⁶ Soğan ve sarmısak gibi insanların rahatsız oldukları buhar gibi pis kokuları veren şeyleri yeme ve sürünme konusunun mekruhluğunda âlimler, insanların toplanmış oldukları diğer yerleri de, mescide kıyas ettiler. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, soğan ve benzerlerini zikretti. Kendilerine vahiy geldiği ve Allah'a münâcatta bulunduğu içindir. Lâkin diğerlerine ruhsat verdi. Denilir ki, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin son yediği şey soğan idi. Bunu ümmetine soğan yemenin mübâh olduğunu bildirmek için yemiştir. Azimet olan. kişinin, bütün söz, efal (işler), hal ve hakeretlerinde Efendimiz, (s.a.v.) Hazretlerine uymasındır. ²⁷

Mevlânâ Molla Cami Hazretleri Buyurdular:

Ey Allah'ın peygamberi! Selam sana! Kurtuluş ve feyiz hep senin tarafında. Yürüyemedim ben, sünnetinin yolunda İsyankâr ümmetimin ben senin Altındayım günah yüklerinin. Tutar mısın elimden sen benim? ²⁸

²¹ Kenzül-Ummâl: 23900

²² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/563-564.

²³ Kenzül-Ummâl: 30333

²⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/564-565.

²⁵ Riyazü's-Sâühiyyin, no: 1703

²⁶ Ahmed bin Hambel müsned. Mevsüatül-hadisi şerif: 10708

²⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/565-566.

²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/566.

Kim İman Ederse O Cennete Girer

"Şüphe yok ki, (güya o sadece diliyle) imân edenler ve yahudiler, nasrânîler, sâbîiler; bunlardan her kim (tam dönüş yaparak) Allah'a ve Âhiret gününe hakîkaten imân eder ve sâlih bir amel işlerse, elbette bunların, Rablan yanında ecirleri vardır. Bunlara bir korku yoktur ve bunlar mahzun olacak değildir!"

Bir vakit de, mîsâkınızı (sözleşmenizi) almıştık ve Tûr'u üstünüze kaldırıp demiştik ki:

- "Verdiğimiz Kitâb'ı kuvvetle tutun ve içindekinden gaafil olmayın; gerek ki korunursunuz".⁶³ Sonra, onun arkasından yüz çevirdiniz. Eğer üzerinizde Allah'ın fazl u rahmeti olmasa idi, her halde hüsrana düşenlerden olurdunuz!⁶⁴²⁹

Tefsiri:

Şüphe yok ki.(diliyle) iman eden (münafıklar)," Dilleriyle imân edip, kalbleriyle mutmain olup iman etmeyenler. Bunlar münafıklardır. Bunların kâfirlerin İçinde sayılması karinesinden (ip ucundan hareketle) bu iman edenlerden maksat kalbiyle değil de diliyle iman eden münafıklar olduğu anlaşılmaktadır. Münafıklardan, iman edenler diye tabir edilip, münafıklar denilmedi. Bunun sebebi, böyle dilde inanmanın kendilerine aslında hiç bir yarar sağlamayacağına ve onları kesinlike küfür vartasından da kurtarmayacağına işaret etmek içindir. "Ve o yahudiler,"

Bir davetçinin çağırmasıyla Yahudiliğe girenler, Yehud kelimesi, ya Arabî olup,"hidâyet" kelimesinden gelmektedir. Yahudiler, buzağıya tapmaktan tevbe ettikleri zaman, bu isimle isimlendirildiler. (1/152) Tevbeleri, korkunç bir azabdan koruyan bir tevbe olduğundan hidâyete eren kelimesiyle husûsileştir. Veya Yehud kelimesi, Yakub Aleyhisselâm'ın en büyük oğlunun adı olan Yehûdâ'dan Arabçaya geçmiş bir kelimedir. Çünkü Yahudilere herhangi bir peygamber geldiğinde, onu meliklerine götürür ve öldürülmesi için aracı olurlardı.

Ve hristiyanlar," "yardımcılar." kelimesinin cemiidir. (pişman) kelimesinin cemii olması gibi. diye isimlendirilmeleri, Mesih Aleyhisselâm'a (yani Hazreti İsa'ya) yardım ettikleri içindir. Ve İsa Aleyhisselâm ile beraber Nasira denilen bir kasabada yaşamalarındandır. Nasira, İsaAleyhisselâm'ın konakladığı ve yerleştiği bir kasabadır.

"Ve Sabitler,"

Bu kelime, "çıkmak ve sapmak" kelimesinden gelir. Dinden çıktıkları zaman, kendilerine bu isim verildi. Ve onlar,. Yahûdî ve Hristiyanlık dininden ayrılan bir kavimdirler. Yıldızlara' ve meleklerle ibâdet ediyorlardı. Bunlar, her ne kadar Zebur okusalar da putlara tapanlar gibidirler. Kitab ehli olmadıklarından kestikleri yenilmez ve kadınları nikahlanmaz. Arabî'nin biri geldi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine sordu:

- "Yâ Resûlellah! Sabiîynlere neden ^ıJUjı adı verildi." Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

- "Çünkü, herhangi bir Rasûl veya Nebiy (peygamber) geldiğinde onu tutarlardı. O peygamberi bir direğe bağarlardı. Büyükçe bir kazanı yakarlardı. Su kaynayınca o peygamberin kafasından aşağıya bırakırlardı. Peygamberin kafası ve bedeni tefessüh edesiye kadar onu kazanın içinde kaynatırlardı." İşte bundan dolayı onlara sabiîin denildi. "Ravzatül-ulemâ" isimli kitab'da böyledir.

"Kim ki,"

Mübteda'dır. Haberi "onlar için Rablerinin katında büyük bir sevâb vardır," cümlesidir. Cümle h\ 'nin haberidir.

"İman etti," Yani bu kâfirlerden, ^JJLj "Allah'a" ve Allah'ın bütün peygamberlere indirdiklerine iman etti.

" Ve ahiret gününe,"

O dirilme günüdür. Yani onlardan kim, layık bir vecih (şekil) üzere, mebde' (başlangıç) ve meâde (sonuca - âhirete) iman ederse, aslî bir giriş ile İslâm milletine girmiştir.

"Ve amel etti" işledi,

"Salih"... Allah katında razı olunmuş bir amel işlerse,

"onlar için vardır,"...

Bu iman ve amellerin mukabilinde vardır. (fe) harfi sebebiyyet içindir. "ecirler," onlar için vaadedilenler.

"Rablerinin katında,"...

Yani emirlerinin mâliki ve onları layık oldukları kemâle ulaştıran Rablerinin nezdinde vardır. "yanında" kelimesi, "onlar için vardır,"nin taalluk ettiği, sübût manasına taalluk etmektedir. Allahü Teâlâ Hazretleri iman eden bu (münafık, Yahûdî, Hristiyan ve Sabiîin olan) kişilerin kendi geçmişleriyle muaheze edilmeyeceklerini, babalarının yaptıkları günahlardan hesaba çekilmeyeceklerini ve sevâblarından hiçbir şeyin eksilmeyeceğini haber vermektedir.

"Bunlara bir korku yoktur," Bu cümle, kendileri için ecirler vardır," cümlesine atıftır. Yani, kâfirler, azab'dan korktukları vakit; onların üzerine hiç bir korku yoktur.

"Bunlar mahzun da olacak değildir," Ömrün bitmesinden ve sevabın yok olması üzerine kusurlu olan insanlar üzülürken onlara hiçbir üzüntü ve keder yoktur. Bu cümleyle murad, onların faydalanmalarının ve

²⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/567.

kurtuluşlarının devamını beyan etmektir. Kimin imanı halis ve ameli sâlih ise, o kişi cennete girer.³⁰

İslâm Fıtratı

Bilki: Bu din haktır. Güzeldir ve nefislerde insanın yaratılış ve tabiatında mevcuttur. Ancak, beşerî afetler ve taklidler, onu değiştirmeye çalışmaktadır. Zîrâ her doğan kişi yaratılışının başlangıcında ve cibilliyetinin aslında, selim bir fıtrat ve dini kabul etme tabiatı üzere doğmaktadır. İnsan daha sonra herhangi bir sebeble bunu terketse bile, hakîkî manâ'da bu fıtrattan uzaklaşmış değildir, ona bu yola girmek gerekir ve onun özlemi saf şekilde bu dindir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"Her doğan çocuk İslâm fıtratı üzerine doğar. Anne ve babaları daha sonra onu Yahûdileştirir veya hristiyanlaştırır veya mecusiyeleştirir."³¹

İbni Melek, "Şerhü'l-Meşârik" isimli feitat)ında, şöyle buyurdular: Fıtrattan murad, Allahü Teâlâ'nın, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusunun vaktinde insanların "Evet! Sen bizim Rabbinizsin" demeleridir. Her doğan İslâm fıtratı üzerine doğan hadîs-i şerifi ile;

"Hızır Aleyhisselâm'ın öldürdüğü erkek çocuğun tabiatı kâfir idi. (tab'an kâfirdi, küfre meyilliydi demek). Şayet sağ kalsaydı anne ve babasını tuğyan (büyük günahlara) ve küfre sürükleyecekti."³² hadîs-i şerifleri arasında muhalefet ve zıtlık yoktur. Zîrâ gerçek şudur ki, Allahü Teâlâ Âdem Aleyhisselâm'ın zürriyetini sırtından çıkarttığına onlara: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğunda alenî olarak Hak Teâlâ Hazretlerini müşahade ettikleri için hepsi de iman ettiler. Lâkin şekaavet ehlinin imanı fayda vermedi. Daha önce iman etmediği için. Saîd ile şakî (saadet ehli ile şekaavet ehli) birbirlerine karıştılar. O alemde onların arası tefrik edilmedi. Sonra onlar annelerin rahimlerine (ve karınlarına) indiler. Burada saîd kişi., şakî'den ayırt edildi. Zîrâ kâtibler, ikrar âlemine bakmaz, belki Allahü Teâlâ'nın ilminde saadet, şekaavet ve bunların dışında mümkün olan hallere bakar. İnsan oğlu doğduklarında İslâm fıtratı üzerine doğarlar. O da, "Evet! Sen bizim Rabbinizsin" fıtratıdır. Burada dört makam vardır:

Birincisi: Allah'ın ilmidir. O bâtınî ve manevî'dir. Sofuların İstılahında (tasavvufta) buna, batnül'ümm (ana gizlilik) ve ümmü'l-kitab (ana kitab, levhi mahfuz) denir.

İkincisi: "Evet! Sen bizim Rabbinizsin" makamıdır. Buna mevlûd-i manevî (manevî doğuş) denir. (1/153)

Üçüncüsü: Sûrî anne'nin batnıdır.

Dördüncüsü: Sûrî mevlûd ve doğumdur. Bu manevî mevlûdün suretidir. Onun için burada saîd kişi, şakî'den temyiz edilemez. "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" âleminde temyiz edilmediği gibi. Batnı sûrî, bu kişi hakkında Allah'ın var olan ilmidir. Burada saîd kişi şakî kişiden temyiz edilir. O zaman Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin şu hadîs-i şerifinin manâsı senin için izhâr olmuş Olur.

"Saîd annesinin karnında saîd olandır. Şakî annesinin karnında şakî olandır.

"Saîd, bazen şakî olur, şakî de bazen saîd olur.

"Her doğan çocuk islâm fıtratı üzerine doğar."³³ Yine Şeyh Bâli Sofî (k.s.) Hazretleri de bunu tasdik etti.

Bu güzel meclisleri toplayan fakir der ki, Şeyhim Allâme (Allah kendisini selâmetle dâim etsin) "Lâihâtü'l-Berkiyyât" isimli kitabında buyurdu: İçime zahir oldu. Batnı ümm'den murad, ehli tahkîk'in meşrebine göre, mutlak olarak "Zâtî Ahadî'nin batnı gayb'dir. Yani saîd, bâtını gaybte mutlak ve ezeli saîd olduğu; zahirî şehâdetle mutlak ve ebedî olarak saîd olandır. Bu iki durumun hiç birinde asla şekaavet girmemiştir. Şakî, mutlak olarak, ezelde bâtın gayb'te şakî olduğu gibi, zahirî şehâdetle mutlak olarak ezelden beri şakî olandır. Bu iki durumun hiç birinde asla saadet girmeyendir.

Saîd'in varlığın merhalelerinin bazısında şekaavete girebildiği gibi; şakînin de berzah gibi hayatının bazı mertebelerinde saadete girebilir, ikisinin arası toplanır. Bu durumda, saîd, şakî olur. Yani zatî saadetle saîd; ârizî (geçici) şekaavetle şakî olur. Şakî saîd olur. Şakî, zatî şekaavetle şakî olup; ârizî (geçici) saadetle de saîd olur. Sebkat (ileri gitmede hüküm) zatîye göre hüküm verilir, ârizîye göre değildir. Zatî olan hüküm, ârizî olan hüküm üzerine galib olur. Çünkü âriz yok gibidir. Ve ömrü onunla son bulur. Onunla başladığı gibi... Ârizî şekaavetle şakî olanın nefesi ise, ârizî şekaavetin zatî saadetle değişmesiyle son bulur. Arizi olan şekaavet son bulur ve böylece ebedî saîdlerin zümresine girer. Ârizî saadetle saîd olan kişinin ârizî saadeti, zatî olan şekaavetle değişir ve o kişinin hayatı şakî olarak son bulur. Ve böyle ebedî şakîlerin zümresine girer. Bu iç içe girmeler, berzahî olan arizilikler (geçici saîd olma ve geçici şakî olma) durumlarına

"Saîd, bazen şakî olur, şakî de bazen saîd olur." sözüyle işaret edilmiştir. Değişiklik ârizîliktedir, zâtîlikte değildir. İtibar ise zâtî olanadır, ârizîliğe itibar edilmez. (Çünkü ârizî olan yok gibidir denilmiştir).³⁴ Kimin kalbi Allah'ın nuruyla inşirah eder açılarsa, o kişi gerçekten iman eder. Taklîdî. resmî, âdet ve geleneklere göre bir iman, anne baba veya şehrindeki kişilere uyularak yapılan iman değil, Allah'ın nurunu kalbinde hissederek gerçekten halisane bir imana sahip olanların üzerine enâniyet perdelerinden hiç bir korku yoktur. Onlar hiçbir

³⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/568-570.

³¹ Buharî, cenâiz, Mevsûâtü'l-hadîs-i şerif: 1270

³² Ebû Davud, mevsûâtü'l-hadîs-i şerif, 4082

³³ Buharî, cenâiz, Mevsûâtü'l-hadîs-i şerif: 1270

³⁴ İmam Azam, Maksut,

ikilemden dolayı mahzun olmazlar. Onlar vahdet nuruna ve kişiliklerine kavuşmuşlardır.

Hani bir zamanlar sizden mîsak (sağlam bir söz) almıştık,"...

Burası, İsrail oğullarının geçmişlerinin yapmış olduğu başka bir cinayeti hatırlatmadır. Yani: Ey İsrail oğulları, babalarınızdan Tevratta olan ilâhî hükümler ile amel etmeleri için ahid aldığımız vakti hatırlayın! Bu Tih çölünden önceydi. Mûsâ Aleyhisselâm, kavmiyle Mısır'dan çıkıp Firavun, boğulduğu zaman onlardan ahid almıştı.

"Ve biz Tur'u üstünüze kaldırmıştık."

Sanki bir gölgeymiş gibi. Siz mîsâkı kabul edinceye kadar Tur üstünüzde kalmıştı, Tur Suryânice dağ demektir. Bu hadise, Mûsâ Aleyhisselâm, İsrail oğullarına "Levhler" ile geldi. İsrail oğulları, Levhlerin içindekileri görünce, onlara zor ve dayanılmaz tekliflermiş gibi geldi. Onlara çok ağır geldi. Kabul etmekten kaçındılar, yüzçevirdiler. Cebrail Aleyhisselâm emretti, «Fur kökünden söküldü. Koca dağ kaldırıldı. Yahûdîlerin üstüne bir gölgelik gibi durdu. Mûsâ Aleyhisselâm, onlara:

"Eğer siz İlâhî emirleri kabul ederseniz ne hoş! Eğer kabul etmezseniz bu dağ üzerinize düşecektir," dedi. Yahûdîler, başlarının üzerinde koca bir bulut gibi durup üzerlerine gölgelik gibi duran dağa baktılar. İçlerine korku girdi. Kaçacak yol da bulamadılar. Kabul edip secdeye kapandılar. Secdede göz uçlarıyla üstlerindeki dağa bakıyorlardı. Üzerlerine düşmemesi için, o günden bu yana Yahûdîlerde bu âdet oldu. Secdeye vardıkları zaman göz uçlarıyla havaya bakarlar. Yahûdîler, ancak yüzlerinin yarısıyla secde edip diğer yansıya göğe bakarlar. Onlar: "Bu secde ile üzerimizden azab kaldırıldı," diyorlar.

Yahûdîler, Tevrâtî kabul etmeleri için üzerlerine dağ kaldırıldı. Tevrat zorla kabul ettiler. Amma İslâm dinini kabul etmek için cebir yoktur. İslama girmesi için kimseye zor kullanılmaz. İhtiyarı yani seçme hakkını yok etmeyen cebir caizdir. Mesalâ kâfirler ile savaşmak gibi. Amma Allahü Teâlâ'nın: Dinde zorlama yoktur.³⁵ Ve benzeri âyetler, kitâl'ayetiyle (Et'-tevbe ayet 5 ile) mensuhturlar.

İbni Atıyye buyurdu: İmanı sahih olmayan kişiler, secde vaktinde Allah'ın zorlaması ile secde edenlerdir. Çünkü bunlar kerhen (istemeyerek) iman ettiler. Bunların kalberi, getirilen imanî esaslara, mutmain bir şekilde kabul etmiyordu. Söz irâdesi üzerine yani biz onlara tutun, dedik. ("Size verdiklerimizi," kitab'dan, "Kuvvetle"... Devamlı bir azimetini kendinizde bularak alın. "Ve içinde olanları hatırlayın, zikredin," Yani kitab'da olanı muhafaza edin. Onun derslerini yapın ve onu unutmayın. (1/154) Ondan gafil olmayın.

"Gerek ki, korunursunuz," Sizin müttekîlerden olmanız gerektir.

"Sonra onun ardın sızıyüzçevirdiniz." Vani mîsâktan, ona karşı vefalı olmaktan ve ona devam etmekten kaçındınız, yüzçevirdiniz. "Bundan sonra," te'kid edilen mîsâktan sonra.

"Eğer üzerinizde Allah'ın lütfü ve rahmeti olmasa idi" Mühlet verme şefkati ve azabı geciktirmesi olmasaydı,

"Her halde siz hüsrana düşenlerden olurdunuz."

Yani helak olanlardan olurdunuz. Lâkin Allah, size fazilet verdi. Üzerinize Tur'u kaldırdı. Siz tevbe edesiye kadar üstünüzde kaldı, siz tevbe edince dağ yine eski yerine gitti. Böyle olmasaydı, elbette dağ üzerinize düşerdi, Hüsrân aslında, sermayenin gitmesidir. (İnsanın tamamen iflas etmesidir.) Burada ise, nefsin helak olması manasınadır. Çünkü nefis (can) asıldır.³⁶

Tevrat Topluca İnmişti

Allahü Teâlâ, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin ümmetine lütfetti. İsrail oğullarına farzları, emirleri ve nehiyleri, hepsini birden indirdiği halde, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin ümmetine farzları birer birer indirdi. Birini indirdikten sonra diğerini indirdi. Hepsini birden indirmede. Biri sahabenin kalbine tam yerleşince Allah diğerini indirdi. Amma İsrâiloğullanna ise Allah, bir defada her şeyi farz kıldı. Bu onlara çok ağır geldi. Bundan dolayı azabı görmedikçe kabul etmediler. Sonra Allahü Teâlâ onlara, emir ve nehiyleri muhafaza etmelerini ve onunla amel etmelerini emretti. Allah onlara asla unutmamayı ve zayi etmemelerini emretti.

"Ve içinde olanları hatırlayın, zikredin," buyurdu. İlâhî kitablardan maksat budur. Çünkü asıl olan gereğiyle amel etmektir. Sadece dil ile okumak değildir, ilâhî kitapların tertibine ve onlarla amel etmeye özen göstermeyen kişi onları arkasına atmıştır. Bunun misâli şudur: Sultan (Hükümdar), ülkesinde emirlerine (valilerine) bir menşur (ferman) gönderse ve fermanında, kendisine bu memlekette bir saray yapmasını emrediyor. Bu ferman valinin eline ulaşıyor. Vali hükümdarın istemiş olduğu sarayı yapmıyor ama Sultanın fermanını hergün açıp büyük bir saygıyla okuyor. Günün birinde Sultan geldiğinde sarayının yapılmadığını görse, zâhir'de valiyi ayıplar, azarlar ve hatta belki cezalandırır. Kur'ân-ı Kerim, bu ferman gibidir. Allahü Teâlâ o yüce kitab'da kuluna dinin erkânı olan, namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibâdetleri yapmasını kuluna emretti. Amel etmeden mücerred (amelden soyutlanmış ve sadece) okunan Kur'ân-ı Kerim fayda vermez.

Mesnevi de buyuruldu:

Kur'ân-ı azîmüştânın pek çok faziletlerinden biri,

peygamberler, azîmüştânın vasıf ve halleridir.

Peygamberler ise, pek büyük olan deryâ'yı hikmet ve umman'ın, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin, kibriyâsının

³⁵ Bakara: 2/256

³⁶ İsmail Hakkî Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/570-574.

balıklarıdır.
Eğer Kur'ân-ı Kerimi okur da ahkâm-ı celilesini tutmaz isen
Peygamberler ve evliyâ'yı şahsen görmüş olsan bile,
Yine senin için fayda yoktur.³⁷

İlmin Kalkması

Rivayet Olundu,

Ebu Derdâ (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdu ki, biz Rasûlullah (s.a.v.) Hazretleriyle beraberdik. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, gözünü semâ'ya dikti. Ve:

-"Bu insanlar arasından ilmin kalkacağı ve insanların ilimden hiçbir şeye güçlerinin yetmeyeceği günlerin belirdiği günlerdir," buyurdu. Orada hazır olan Ziyâd bin Velid, buyurdu:

-"Yâ Resûlellah! İlim bizden nasıl soyutlanıp alınır. Biz Kur'ânı kerimi okuyoruz. Vallahi biz okumaya devam edeceğiz, kadınlarımıza, kız ve erkek evlatlarımıza öğreteceğiz," dedi.

Efendimiz (s.a.v.):

-"Anneni ağlattın Ey Ziyâd! Ben seni Medine'nin fakihlerinden, sayıyordum! Bu Tevrat ve İncil, Yahudilerin ve Hristiyanların, elindedir. Onlara ne faydası oluyor?"³⁸ buyurdu.

Muvatta'da Abdullah bin Mesûd'dan rivayet olundu:³⁹

Abdulah Bin Mesûd Bir İnasana Şöyle Dedi:

-"Muhakkak sen, fakihleri (İslam hukukçuları ve din bilginlerinin) çok olduğu ve kurraların (Kur'ân okuyucularının) az olduğu bir zamandasın. Kur'ân-ı Kerimin hakkını harflerini zayi etmemekle muhafaza et. Sen soru (fetva) soranları az; ona cevâb veren (fakihlerin) çok olduğu bir zamandasın. Bu zamanın fakihleri namazlarını uzatırlar ve hutbeyi kısa tutarlar. Bunlar amellerini istek ve arzularından önce yapmaya başlıyorlar. İnsanların üzerine bir zaman gelecek, fakihleri az olacak, kurraları çoğalacak, o zaman Kur'ân-ı Kerimin harfleri muhafaza edilir. Kur'ân-ı Kerimin emir ve yasakları zayi edilir. Soru (fetva) soran çok olur. gerçek manâ'da cevab (fetva) verebilecek çok azdır. Onlar hutbeyi uzatırlar, namazı kısa tutarlar. O çağda onların arzu, heves ve istekleri amellerinden önce gelir. (Önce dünyalık işlerini bitirirler, sonra ibâdet ederler)."⁴⁰

Bu âyeti kerimede şu işaret vardır. Misak'ın alınması umumîdir. "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"de olduğu gibi. Lâkin bir kavim, şevk ve aşka icabet ederek, kabul etti. Bir kavim de, korkarak icabet etti. Her iki halde de işin Allah'ın emriyle tahakkuk ettiği bilinsin diye. Kimi hitabını یشitir, hidâyetini gerektirir. Kimi hitabını یشitir dalâletine mucip olur. İsrail oğullarının başına Tûr'un ayânen (herkes tarafından görülebilecek bir şekilde) kaldırılmasından daha açık bir delil olamaz. Onları, rüsvaylık kapladığında burhanın yani delil ve mucizelerin izhârı onlara fayda vermedi.

"Size verdiklerimizi kuvvetle tutun," ayeti kerimesi, Allah tarafından gelen, emir, yasak, taat ilimler ve diğer şeyleri insanî kuvvetle tutmanın mümkün olmadığına, onları ancak ve ancak Rabbanî bir kuvvet ve İlâhî bir destekle tutmak gerekli olduğuna işaret etmektedir.

"Ve içinde olanları zikredin," rumuzlardan, işaretlerden, incelik ve hakikatleri zikredin.

"Gerektir ki takvaya nail olursunuz," Mâsivâ'dan

Allah'a korunursunuz.

"Sonra onun arkasından, yüzçevirdiniz," Yani hak yoldan sapıttınız. (l/İ 55) Mîsâkı aldıktan sonra, tabîî kuvvetlerin istilâsı ile şeriate ittibâ yani şeriate uymak ve amel etmekten yüz çevirdiniz. Allah tarafından mübtelâ olmakla muvafakat tarikatının sülûkundan kaçtınız.

"Eğer Allah'ın fazl ü keremi ve rahmeti olmasaydı,"... Bu başlangıçta geçen İlâhî bir yardım, vasat bir durumda, mîsâkı kuvvetle alma başarısı, tevbe kabul etme, tevbe etmeye başarı kazanma ve ömrün sonuna kadar tevbede dâim olan rahmetidir.

"Her halde siz hüsrana düşenlerden olurdunuz," isyana İsrar edenlerden, azab ile aldanıp zarar eden, hüsrana uğrayan, dünya ve âhiretin gitmesi, âhiret ve dünya cezası ile elbette hüsrana düşeriniz. Sizden, günaha isrâr eden ve aşırı gidenlerin hali böyle olduğu gibi...

"Elbette bilirsiniz." kitab, Yahudilerden Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin asrında yaşayanlarıdır. Yani Allah'a yemin olsun ki, Ey İsrail oğulları, siz tanıdınız ve bildiniz.

"O aşırı giden ve yasağı çiğneyenleri,"

"İçinizden," Seleflerinizden (geçmişinizden), Hal olduğu için mahallen mensubtur. "de" o gün,

Cumartesi gününde. Yani cumartesi günündeki kendileri için tayin edilen sadece ibâdet etmek ve ona saygı

³⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/575.

³⁸ Tirmizi, Kıtâbü'l ilim, Mevsûâtü'l-hadis-i şerif: 2577

³⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/576.

⁴⁰ Muveatta. İmam Mâlik, mevsuatül-hasidi şerif: 379

gösterme yerine o av ile meşgul olup cumartesinin hukukuna tecavüz ettiler. kelimesinin aslı, kesmektir. Çünkü Yahudiler, o gün kesmekle emir olundular. Yani bütün dünyevî işlerini kesmelerini ve Allah'ın ibadetiyle meşgul olmakla emir olundular. Uykuya da denir. Çünkü uyku hali, insanı, ihtiyarî hareketlerden (bilinçli davranışlardan) keser. Bu âyette tahzir ve tehdit vardır. Sanki şöyle denilmektedir: Siz onlara, (Cumartesi gününe tecavüz edenlere) bir ceza verildiğini biliyorsunuz. Siz de sakının ki, onlara gelen musibet, size de dokunmasın, başınıza gelmesin.⁴¹

Yahudilerin Maymun Olmaları

Bu konuda kıssa: Onlar, Davud Aleyhisselâm'ın zamanında kendisine "Eyle" denilen bir şehirde yaşıyorlardı. Eyle Medine ile Şam arasında bir yerde ve Kızıldenizin sahilinde bir yerdeydi. Allah onlara cumartesi günü balık avlamayı yasak etti. Cumartesi günü olduğu zaman, denizde balık kalmaz, hepsi sahile gelirdi. Bu durum, ya bu kavmi böylece imtihan içindi, ya da denizde çok balık ve Yunus balığının olmasındandı. Her cumartesi günü bütün balıklar. Yunus balığını ziyaret etmek için toplanırdı. Başlarını ve kuyruklarını sudan çıkarır oynayırlardı. Öyle ki, balıkların çokluğundan su bile görülmez olurdu. Cumartesi günü geçtiğinde, balıklar ayrılırdı. Her biri denizin bir tarafına dağılır, diğer zamanlarda olduğu gibi çok az balık bulunurdu. O balıklardan hiç bir eser görülmezdi. Sonra şeytan onlara vesvese verdi. "Siz sadece cumartesi günü balık tutmaktan nehiy olundunuz. (Halbuki o gün balık daha çok oluyor. Siz esas o gün tutun dedi) Bu şehirden bazı kişiler, balık tutmak niyetiyle denizin kenarında bazı havuzlar kazdılar. Oradan da suyu nehirlerle döktüler. Cuma gecesi olduğunda, bu havuzun başına giderlerdi. Dalgalar, balıkları bu havuzlara atıyordu. Bu havuzlar, çok derin olduğu ve içinde çok az su bulunduğundan o havuzların içine düşen balıklar, çıkamıyordu. Böylece havuz, balıklar ile doluyordu. Pazar günü olduğundan da Yahudiler, gelir o balıkları avlardı. O balıkları tutarlardı, yerler, tuzlarlar ve satarlardı. Bu şekilde malları çoğaldı. Zengin oldular. Bunu kırk sene veya yetmiş sene kadar yaptılar. Üzerlerine bir ceza inmedi. Amma onlar üzerlerine ilâhî bir azabın inmesinden de korkuyorlardı. Üzerlerine herhangi bir azab gelmeyince, birbirlerini müjdelediler ve günahlara karşı daha da cesur oldular. Onlar: Biz bu işi yıllardır yapıyoruz, üzerimize bir belâ ve azab inmediğine göre, cumartesi günü balık avlamak muhakkak ki bize helaldir. Yoksa şimdiye kadar üzerimize azab inermi, dediler. Yetişen yeni kuşak (çocukları da) babalarının yolunda gitti. Bir iki kere yapmakla zarar gelmedi. Bunu bütün şehir ehli yapmaya başladı. Şehrin nüfusu, yetmişbin kadardı. Cumartesi günü balık avlama konusunda şehir üçe bölündü.

(Birinci) Sınıf, kendileri, balık tutmadıkları gibi, halkı da bu kötü hareketlerinden vaaz ve nasihatlarıyla alıkoymaya çalışıyordu.

(İkinci) Sınıf, kendileri balık tutmuyordu ama, halkı da bu hareketlerinden alıkoymak için çalışmıyordu. Kimseye bir şey demiyorlardı.

(Üçüncü) Sınıf, ise cumartesi günü çalışma emrini çiğnemişti. Hiç korkusuz ve vicdanları titremeden balık avlıyorlardı.

Kendileri balık tutmadıkları gibi, insanları balık tutmaktan alıkoymaya çalışan ve insanlara nasihat edenlerin sayısı oniki (12) bin kadardı. Bu nasihat edenler şöyle diyordu:

-"Ey kavmim! Siz Rabbinize isyan ettiniz. Peygamberinizin sünnetine muhalefet ettiniz üzerinize belâ gelmeden önce bu işi bırakın. Yahudiler, vaaz ve öğütlere kulak asmadılar. Onların nasihatlerini kabul etmediler. Allahü Teâlâ Hazretleri de Yahudileri, "mesh" (insandan maymuna çevirmekle) cezalandırdı. Ve şöyle buyurdu.

Biz onlara (cumartesi emrini çiğneyenlere) dedik."

Kahr ile dedik. "Maymunlar olunuz," kelimesinin cemiidir. horozlar kelimesinin, kelimesinin cemii olması gibi. Farçada maymuna puzine denir. Bu değiştirme emri, Yahudileri, kendilerini kötülük halinden iyilik haline değiştirme kudretlerinin olmayışındandır. Bu şu âyete işaret etmektedir: "Bizim herhangi bir şey için sözümüz, onu mu'rad ettiğimiz zaman sade ona şöyle dememizdir: Hemen oluverir."⁴² Biz bu istediğimizde onlar, beklemeksizin hemen bizim istediğimiz gibi oldular. "sefil maymunlar olun!"

s»H "Maymunlar olun. Bu kelime haberdur. Yani, maymunluk ile, aşağılık arasında olun. Aşağılıkla, rahmetten kovulmak demektir. Bu onların sadece nasihatleri kabul etmekten kaçınma-larındandır. Onları alıkoymaya çalışanlar: Vallahi sizinle aynı şehirde oturmayız, dediler. Şehri duvar ile ikiye böldüler. Bu şekilde şehir ikiye bölünmüş oldu. Davud Aleyhisselâm, onlara lanet etti. Yahudilerin günahlara isrâr etmeleri üzerine Allah onlara gadab etti. Bir gece hepsi maymun oldular. Onları nehyedenler. sabahladıklarında onların kapılarına geldiklerinde kapılarını kapalı gördüler. Evlerinde bir ses işitilmiyordu. (1/156) Evlerinde duman yükselmeyordu. İki şehrin arasında bulunan duvara tırmandılar. Gençlerin maymun, yaşlıların hınzır (domuz) olduğunu gördüler. Kuyrukları vardı. Kuyruklarını sallayıp, insanlardan olan akrabalarını tanıyıp, yanına sokuldular. Amma insanlar, maymunlardan olan akrabalarını tanımadılar. Maymunlar gelip, insanlardan olan akrabalarının elbisesini kokluyor ve ağlıyorlardı. İnsanlar:

-"Biz sizi bundan nehyetmedik mi?"diyorlardı. Onlar da: -"Evet!" manâsında başlarını sallıyorlardı. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Bu hadise onların, maymun olduktan sonra, akıl ve anlayışlarının kaldığına işaret etmektedir.

⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/576-578.

⁴² En-Nahl: 16/40

Maymunların başlangıcı bunlar değildir. Onlardan önce de maymunlar vardı. Bunlar, amellerinin kötülüğünden dolayı bu kötü hale döndürüldüler. Maymuna dönüşen bu insanlar, üç gün sonra hepsi öldü. Onlardan kimse türemedi. Nesilleri çoğalmadı. Dünyadaki maymunlar daha önce de var olan maymunlardır.

Biz bunu (yani, onları maymun yapma işini) kıldık." Yani biz bu ümmeti insandan maymuna çevirip, azablandırdık.

"Azab olarak," Kendisinden ibret alacaklar için ibret dolu bir ceza olarak. Yani kendilerinden sonra gelecek olan nesilleri onların yaptıklarını menedecek ibretvârı bir ceza kıldık.

"Öncekiler ve sonrakiler için," Yani kendilerinden önce (kendi çağlarında) ve kendilerinden sonra yaşayan ümmet ve asırlara ibret kıldık. Çünkü onların insandan maymuna çevirilme hadiseleri daha önceki ilâhî kitablarda zikredildi. Bundan ibret alın. Sonra gelenlerden, bu gerçeğin ulaştığı kimseler ibret almalıdır. "elinin önündeki" tabiriyle istiare yoluyla geçmiş zamanlar murad edildi. "arkasındakiler" tabiriyle de, istiare yoluyla gelecek zamanlar tabir olundu.

"Bir vaaz ü nasihat," yani hatırlatıcı bir öğüt, "müttekîler için yani korunacaklara," Bunlar, kavimlerinden olup da, sâlih olan ve ötekilerini de haddi aşmaktan menetmeye çalışanlar için bir öğüt ve hatırlatma kıldık.⁴³

Sadî Buyurdu:

Öğüt al. Öğüt insanı tekâmüle erdirir.⁴⁴

Kalblerin Değişmesi

Bilki, muhakkak bu belâ ve hüsrân iyiliğin değerini bilmeyenlere bir ceza ve nimeti veren zata, nankörlük edenler için bir uyarmadır. Bu cezalar, kişiyi vuslatın izzet ve şerefinden ayrılığın zilletine düşürür. Daha önceki ümmetlerin cezaları, ya başka bir varlığa dönüştürülmek veya derhal yerin dibine geçirilmek şekliyle hemen dünyada verilirdi. Bu ümmetin cezası ise kalblerde olur. Kalblere verilen ceza ise bedenlere ve nefislere verilen cezâ'dan daha şiddetli ve ağırdır. Allahü Teâîâ buyurdular:

"Biz onların kalblerini ve gözlerini ters döndürürüz. İlkin buna iymân etmedikleri gibi bırakiveririz kendilerini de, tuğyanları içinde körü körüne bocalar giderler.67110" 62°

Yine, Meliklerin hizmetiyle edeblenmeyen, seyrü suluk esnasında kaytaran ve hürmet ayağıyla kurbet (yakınlık) bast (yayma) işini indirmeyenlerin hali de böyledir. Onlar, mahrumiyeti hak etmiş, hüsrânı çekmiştir ve onlar, sultanın siyâsetiyle belâ'ya uğrarlar. Sonra başka bir varlığa dönüşmek, domuza benzemek gibidir. Domuz, pislikleri iğrenmeden yemektir. Dolayısıyla haram yiyen bir insanın kalbi de (bütün pislikler ile iştigâl ettiğinden) bu manâ'da domuza dönüşmüş demektir. Kalbin değişmesinin alâmeti üç şeydir:

1 -Kalbi bozuk olan kimse, ibâdet ve taatin tadına eremez.

2-Masiyetten (günah işlemekten) korkmaz.

3-Hiçbir kimsenin ölümünden ibret almaz. Belki hergün biraz daha dünyaya rağbet eder. "Zühretü'-Riyâz" isimli kitabta böyledir.

Avf bin Abduillah'dan rivayet olundu.

Hayır ehli buyurdular: Bazıları şu üç kelimeyi yazar.

(Birincisi:) Kim âhiret için amel ederse, dünya işlerinde Allah, ona kâfidir.

(İkincisi:) Kim kendisiyle Allah'ın arasını düzeltirse, Allah da onunla insanların arasını islâh eder.

(Üçüncüsü:) Kim, gizli hayatını düzeltirse, Allah da onun aşikâr (alenî) durumunu islâh eder.

Muhammed bin Ali et-Tirmizî hazretleri buyurdular: Dört sınıfın islâhı dört yerdedir.

1-Çocukların islâhı kitabdadır.

2-Yol kesicilerin islâhı, hapishanede.

3-Kadınların islâhı evlerinde.

4-Yaşlıların islâhı ise, mescid ve ma'betlerdedir.⁴⁵

Maktul ve Sığır

"Bir vakit de Mûsâ, kavmine demişti: -"Allah size bir bakara boğazlamanızı emrediyor". -"Ay!" dediler, "Bizi eğlence yerine mi koyuyorsun?" Mûsâ dedi:

- "Allah'a sığınırım; öyle câhillere katılmaktan!"⁶⁷ Dediler:

- "Bizim için rabbine dua et, nedir o bize beyan etsin". Mûsâ dedi:

- "Rabbim şöyle buyuruyor: "Bir bakara ki, ne farımış, ne bakir, ikisi ortası bir dinç." Haydi emrolunduğunuz işi yapın!"⁶⁸ -"Bizim için Rabbine dua et; rengi ne imiş, bize beyan etsin", dediler Mûsâ dedi: Rabbim dedi:

"Şöyle⁶⁹buyuruyor: Bir bakara ki; sapsarı... Rengi, bakanlara sürür verir ,

⁴³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/579-582.

⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/582.

⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/582-583.

Dediler:

-"Bizim için rabbine dua et; nedir o, bize beyan etsin. Çünkü o bakara, bize müteşâbih geldi. Mamafih Allah dilerse elbette buluruz".70 Mûsâ dedi:

-"Rabbim şöyle buyuruyor: "Bir bakara ki, ne koşulur arazi sürer, ne de ekin sular... Salma... Hiç alacası yok". "İşte" dediler, "şimdi hak ile geldin". Bunun üzerine o bakarayı boğazladılar (kestiler) ki, az kaldı yapmayacaklardı!71

"Bir zamanlar da Mûsâ kavmine demişti ki"

Başka bir tevbihtir. İsrâiloğullarının geçmişlerinde sadır olan bazı cinayetleri, hatırlatmak içindir. Ya, Mûsâ Aleyhisselâm'ın ecdadınıza söylediklerini hatırlayın Allah, size bir bakara (sığır) boğazlamanızı emrediyor."

Sığır cinsinin dişisine denir. Veya dişi ve erkek olsun. herhangi bir sığır demektir. yeri yarmak demektir. Sığır cinsine adı verildi. Çünkü onlarla yer yarılmak suretiyle sürülmektedir. Yani onunla çiftçilik yapmakta ve ekin için yer sürülmektedir.

Bu hadisenin sebebi: İsrâiloğullarında çok zengin bir ihtiyar vardı. Amcasının oğulları, onun malına tamah ederek onu öldürdüler. Cesedini götürüp bir şehrin kapısının önüne bıraktılar. Veya onu yüklenip başka bir kasabaya götürdüler. Onu kasabanın sınırına bıraktılar. Sonra gelip, onun diyetini istediler. Bazı insanları getirip, onları, amcalarını katletmekle suçladılar. Mûsâ Aleyhisselâm onlara sordu. Onlar da inkâr ettiler. Öldürülenin (kimin öldürdüğü işi) Mûsâ Aleyhisselâm'ın karma karışık geldi. (1/1 57) Bu hadise Tevrâtta "Kasâme" emri inmeden önceydi. İsrâiloğulları Mûsâ Aleyhisselâm'dan Allah'a dua etmesini ve Allahü Teâlâ'nın maktulü öldüren kişinin kim olduğunu açıklamasını istediler. Allahü Teâlâ Mûsâ Aleyhisselâm'a bir sığır kesmelerini ve o sığırın bazı parçalarıyla maktul (öldürülen) kişiye vurmasını emretti. Eğer onlar, öldürülen kişiye vururlarsa. Allah da o maktulü dirilteceğini ve böylece maktulün, katilinin kim olduğunu onlara haber vereceğini söyledi.

Dediler,"...

Sanki şöyle denilmektedir: Onlar ne yaptılar? Allah'ın emrini hemen yerine getirdiler mi yoksa getirmediler mi? Bundan dolayı "Dediler," denildi.

"Onlar da: "Ay! sen bizimle eğleniyor, alay mı ediyorsun?"

Yani sen bizi, eğlenme ve alay etme yerine mi tutuyorsun. Sen bizimle alay mı ediyorsun, dediler. Biz senden katilleri bulmanı istiyoruz; sen ise bizden sığırın kesilmesini istiyorsun bu nasıl iş? Bu iki işin arasında hiçbir birlik ve bağ yoktur, dediler. Bazı âlimler, bu günahlar, onlardan cehaletle meydana geldi. Çünkü İsrail oğulları, Allah'ın emrine hemen boyun eğip, gereken sığırı kesmediler.

Mûsâ Aleyhisselâm dedi. Bu cümle geçtiği gibi istinaftır.

"Böyle cahillerden biri olmaktan Allah'a sığınırım." dedi.

Çünkü Allah'ın emirlerini tebliğ etme esnasında, alayvâri konuşmak ve biriyle eğlenmek, cehalet ve sefihliktir. ⁴⁶

İstihza Ve Alay

Bu âyet, din işleriyle istihza etmenin (alay etmek ve dalga geçmenin) büyük günah olduğuna işarettir. Yine Müslümanlar ile alay etmek ve kendisine saygı gösterilmesi gerekenlerle de asla istihza etmemek lâzım. Bu, cehaletten gelmektedir ve sahibi cezâ'ya müstahaktır. Mizah, istihzâ'dan değildir. (İkisi başka başka şeylerdir.)

Emirül-mü'minin Hazreti Ali buyurdular: İnsanı, asık surat-lılıktan çıkaran, şaka ve latifede bir beis (herhangi bir sakınca) yoktur.

Rivayet olunur:

Ubeydullah bin Hüseyin, Küfe'de kadı iken bir adam kendisine geldi Ubeydullah onunla şakalaştı ve şöyle dedi:

-"Senin bu cübben tiftik (yününden) mi, yoksa koç yününden mi?" Adam da:

-"Ey kadı sen câhil misin?" der. Ubeydullah, ona:

-"Mizah (şaka)nın cehalet olduğunu nereden çıkarttın?" diye sordu. Adam bu âyeti okudu. Sonra karşısındaki adamın câhil olduğunu anladı ve ondan yüz çevirdi. Çünkü o şaka ile alayı birbirinden ayırt edecek durumda değildi.

Sonra kavim (Yahudiler), sığır kesme emrinin kesinlikle Ailah'dan olduğunu bildiler. İleride geleceği üzere sığırın evsâfını soruşturmaya başladılar. Eğer böyle yapmayıp da hemen herhangi bir sığırı kesmiş olsalardı bu yetecekti. Fakat onlar işi zora koştular. Allah da işlerini zorlaştırdı. İşte hikmet budur. ⁴⁷

Tevekkül Eden, Baba Ve Annesine İyi Davranan Sâlih Evlad

Kıssa:

İsrail oğullarında sâlih bir adam vardı. Onun küçük bir oğlu ve buzağısı vardı. Adam buzağıyı alıp, bir meşelliğe (ormana) götürdü, ve:

"Allahım! Bu buzağıyı oğlum için sana emânet ediyorum. Oğlum büyüyünceye kadar onu koru ve sakla," dedi. Adam öldü. Buzağı, meşelikte büyüdü. Tam yaşına geldi. Yaşlılık ile gençlik arasına girdi. Yabani büyüdüğü

⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/584-586.

⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/586-587.

için buzağı gördüğü her şeyden kaçıyor. O sâlih adamın oğlu büyüdüğünde, anne ve babasına hayırlı bir evlâd oldu. O çocuk geceyi üçe bölerdi. Gecenin üçte birini namaz kılmak, üçte birini uyumak ve diğer üçte birini de annesinin başı ucunda geçiriyordu. Sabah olduğu zaman bu çocuk, sırtına odun alır, onu pazara götürür, Allah'ın dilediği bir fiyat ile satardı. Sonra o paranın üçte birini sadaka olarak dağıtır, üçte birini geçimi için kullanır ve diğer üçte birini annesine verirdi. Bir gün annesi ona:

"Oğlum! Baban sana bir buzağı miras olarak bırakmıştı. Onu götürüp, meşelikte bırakarak Allah'a emânet etmişti. Git, İbrahim, İsmail ve İshâk'ın İlâhından onu sana geri vermesi için dua et. Onun alâmeti, ona baktığında seni hayal (dünyasına götürüp sevinç) verir. Sanki güneşin şuaları (ışınları) onun san olan kıllarında çıkmaktadır." O sığıra güzelliğinden ve sarılığından dolayı altın sığır diyorlardı. Onun süslü ve insana hoş gelen bir sarısı vardı. İnsana burukluk veren kötü bir sarıya sahip değildi. Genç meşeliğe gitti. Onu gördü. Otluyordu. Genç o sığıra seslendi:

"Sana İbrahim, İsmail, İshâk ve Yakub'un İlâhı ile azimet ediyorum (emrime uy, yanıma gel), dedi. Sığır, o gencin sesine kulak verdi. Onu kabul edip, koş koş yanıma geldi. Hatta önünde uslu uslu durdu. Genç sığırın, boynunu tuttu. Bağladı. Sığır Allah'ın izniyle dile gelip konuştu.

"Ey annesine iyilik yapan genci Sırtıma bin seni istediğin yere götürüyüm bu sana çok kolaydır," dedi. Genç:

"Annem bana bunu emretti. Ve bana onu boynundan tut dedi," Sığır:

"İsrâiloğullarının peygamberlerinin hakkı için! Eğer sen bana binecek olursan, ebediyyen bana gücün yeter ve ben de ebediyyen seni taşıdım. Eğer sen dağa yerinden oynaması için emretsen, dağ yerinden sökülür. Seninle beraber hareket eder. Bütün bunlar senin annene olan iyiliğindendir," dedi. Sonra genç o sığırı alıp annesine götürdü. Annesi ona:

"Oğlum! Sen fakirsin. Hiçbir malın yok. Geceleri namaz kılmak ve gündüzleri de odun taşımak artık sana meşakkat verip zor geliyor. Git bu sığırı sat," dedi. Oğlu: "Kaça satayım?" dedi. Annesi:

"Üç dinara sat. Bana danışmadan satma," dedi. O gün o sığırın pazarda edebileceği değer üç dinardı. Genç, sığırı alıp pazara götürdü. Allahü Teâlâ, o gence annesine yapmış olduğu iyilikten ona nasıl bir hayır yapacağını bildirmek için ona bir melek gönderdi. Ondandır haber olan Allah onu imtihan etmek için ona bir melek göndermişti. Melek ona:

"Bu sığın kaç satıyorsun?" dedi. Genç:

"Üç dinar! Annemin rızası şartıyla" dedi. Melek:

"Ben bunu altı dinara alıyorum! Anneni işin içine sokma," dedi. (1/158) Genç:

"Sen bana bu sığırın, ağırlığına altın versen, ben anneme danışmadan ve onun rızasını almadan yine satmam." dedi. Genç gidip, durumu annesine aktardı. Sığırın değerini ona haber verdi. Annesi:

"Dön! Git onu benim rızam ile altı dinara sat dedi. Genç, sığır ile yine pazara gitti. Melek geldi.

"Annen ne buyurdu?" diye sordu. Genç:

"Annem! Bunu altı dinardan aşağı satmamamı emretti. Bu değerden noksan bir değer ile satmam," dedi. Melek:

"Annene gidip danışmadan üzere bunu senden on iki dinara satın alıyorum," dedi. Genç, satmaktan kaçındı. Yine annesine geldi. Bunu ona haber verdi. Annesi ona:

"Oğlum! Sana gelen kişi insan suretine girmiş bir melektir. Seni imtihan etmek istiyor. Sana geldiğinde, ona, "Sen bu sığırı satmamızı emreder misin yoksa etmez misin?" diye sor. Ona göre hareket et," dedi. Genç, sığırı ile pazara gitti. Yine melek geldi. Annesinin söylediklerini meleğe sordu. Melek:

"Annene git. Ona bu sığın tutup satmamasını söyle. Bunu Mûsâ bin İmrân senden İsrail oğulları içinde öldürülmüş olan bir maktulün katilini bulmak için satın alacaktır. Bunu ancak, derisinin dolusu altın ile satarsın. Allahü Teâlâ Hazretleri, İsrail oğullarının içine bu sığırın kesilmesini takdir etti," dedi. Çok geçmeden, İsrailoğulları, kesecekleri sığırın vasıflarını sormaları üzerine, Allah, onlara bu sığın tarif etti. O genç annesine iyilik yaptığından Allah, kendi fazlû kereminden bir rahmet olarak o fakir gencin elinde bulunan sığırın vasıflarını saydı.⁴⁸

Yahudilerin Sığır Kesmekle Emir Olunmalarının Hikmeti

Kesilmesi gereken hayvanın başka değil de, sığır olmasının hikmeti, Yahûdîlerin, sığır ve buzağılara tapmalarındandır. Bu hayvanlar onlara çok sevimli olduğu içindir. Allahü Teâlâ buyurduğu gibi: "Dinledik, isyan ettik!" dediler ve küfürleriyle danayı'kalbîlerin'de iliklerine işlettiler... 2/93"⁴⁹ Sonra tevbe ettiler. Allah'ın taatine ve ibâdetine döndüler. Allahü Teâlâ onları çok aşın sevdikleri şeyle imtihan edip; tevbelerinin hakikatının ortaya çıkmasını ve kalblerinde bulunan sığır sevgisini kökten koparıp atmak istedi. Denildi ki, o zaman onlara en yakın ve faziletli kurbanları sığır idi. Allah, onların sevdiği ve onlar için en faziletli olan hayvanı keserek kendisine yaklaşmalarını istedi.

"Dediler,"

(Yahûdîler, sığırın kesme emrini alınca şaşkınlıkları geçtikten sonra konuşmaya başladılar) Sanki

⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/587-589.

⁴⁹ Bakara: a/33

şöyle denilmektedir:

-"Bundan (sığın kesme emrinden) sonra Mûsâ Aleyhis-selâm'ın kavmi ona ne dedi? Emrini yerine getirmeye yöneldiler mi?" Onlar Ey Mûsâ, "Bizim için dua et," dediler. Bizim için sor.

"Rabbin bizim için açıklasın, beyan etsin," vuzuha (açıklığı) kavuştursun ve onu tarif etsin.

"Nedir o?"

Burada u "ne" mübteda, haberidir. Cümle "a açıklasın" ile nasb makammdadır. Yani bize bu sualin cevabını açıklasın. Yahudiler, o sığırın halini ve vasfını sormuşlardı. Kesilmiş bir sığırın bir parçası ile o ölen kişiye vurulduğunda, adamın dirileceği hakikati israil oğullarının kulaklarını tırmalıyordu. Onlar başta, hep inanmak istemiyorlardı. Bu gücü veren Allah olduğunu unutup sığırın vasıflarını sormaya başladılar. Buradaki hal ve vasfın sorulması, şöyle bir şeydir: Mesela sen birine, Zeyd nasıl biridir? Diye sorarsın o'da: iyidir veya âlim'dir der. Yani o sığırın yaşı nedir? Sıfatı nedir? Küçüklük ve büyüklükte durumu nedir? Dedi"

Dua edip vahiy geldikten sonra Mûsâ Aleyhisselâm, dedi. Muhakak O" Yani Allahü Teâlâ, buyuruyor ki, o, yani sizin kesmekle emir olunduğunuz sığır. (şu vasfı taşıyan) sığır değildir. U pek yaşlı, yani yaşlı değildir.

pek yaşlı," kelimesi, kesmek manasına olan kelimesinden gelmektedir. Sanki o sığır, yıllarını bitirmiş sonuna yaklaşmış değil. "pek taze de değildir."

Yani küçük bir yavru da değildir. Burada "ne pek yaşlı, ne de pek taze," kelimeleri müennes olarak gelmedi. Çünkü bu iki kelime dişilere mahsus olmadahaiz kelimesi gibidir. (haiz görme işi kadınlara mahsus olduğu için ayrıca. bu kelimenin müennes gelmesi gerekmez. Zaten onun müzekker veya müennes mi olduğu biliniyor.) durumu, Yani o sığır vasıflanır. bunun arasında, yani zikredilen yaşlılık ve tazeliğin arasında bir yaşıdır.

"Hemen yapınız"...

Bu, Mûsâ Aleyhisselâm tarafından bir emirdir. Mûsâ Aleyhisselâm, daha önce kesilmesi gereken sığırın vasfından fariğ olduktan yani boşaldıktan, sığırını anlattıktan sonra onlara, emredilen hayvanı hemen kesin, dedi. emrolunduğunuz şeyi,... Emir olunduğunuz şey; sığırın kesilmesinden emir olunduğunuz şey manasıdır. Burada car (harfî cer) hazfolundu. Bu fiil He kullanılması çok yaygındır. Hatta iki mefûle müteaddi olan fiillere bile ilhak etti.

"israil oğulları dediler"...

Sanki şöyle denilmektedir. İkinci beyandan sonra İsrailoğulları ne yaptı? Emir tekrarlanmaktadır. Dediler denildi;

"Bizim için Rabbine dua et, rengi ne ise onu bize açıklasın."

Renklerden. Kesmekle emir olduğumuz sığır bize tam ayan beyân olsun Renk, bazı cevherler üzerinde kendisini gösteren bir arazdır. Dedi," Yani, Allah'a dua edip Allah'dan sorunun cevabını aldıktan sonra Mûsâ Aleyhisselâm, buyurdu: Muhakkak o," Allahü Teâlâ: Muhakkak o sığır, sarı renkli biridir, diyor."

Sarılık, siyah ile beyazın arasında bir renktir. O bilinen sarılıktır. Sarılık siyahlığın başlangıcıdır. Çünkü devenin siyahlığı zamanla sarılığının üzerine çıkar. parlak bir rengi vardır (sapsarıdır)." Bu cümle mübteda ve haberdir. Cümle sığırın sıfatıdır, sarılığın koyu ve diğer renklerin karışımından halis olması demektir. Tekid manasında: sapsarı denir. simsiyah denildiği gibi. (1/1S9) Kendisi renklenenin vasfı olduğu halde, renge isnâd edilmesinde ise, onunla olan bir ilgi ve yakınlıktan dolayıdır. Tekid'in manaya verdiği üstünlük inkâr edilemez. Sanki şöyle denilmektedir: Sarılıkta şiddetli sarılığı olan bir sarılık. Ciddiyetinde çok ciddidir, kelimesinde olduğu gibi. Denildi ki, bütün sarılık demektir. Galiz bir sarılığa yakın bir sarılık demektir.

Sarı renk bakanlara sürür veren, (san bir sığırdır)." ⁵⁰

Sarı Renk

Ona bakanlara, güzelliğinin acaibliğinden ve renginin saflığından sürür gelir. Hilkatı tamam olduğu için bakanların kalblerine ferahlık verir. Letafeti kendisinde toplaması ve koyu bir renge sahip olması ve kalbte bir lezzet ve sürür vermesi, bir faydanın hâsıl olması anında veya koyuluğuna bakmaktadır.

Hazreti Ali (r.a.)'dan rivayet olundu. Sarı nalin giyenin üzüntü ve düşüncesi azalır. Zîrâ Allahü Teâlâ: sarı renk, bakanlara sürür vericidir", diyor. İbnü-Zübeyr ve Muhammed bin Kesir, siyah nalin giymekten menetti. Çünkü o, üzüntü verir. İnsanın içini karartır. Zikir olundu ki: Kırmızı mest, Firavun'un mestidir. Beyaz mest, Fiavunun veziri Hâmân'm mestidir. Siyah mest ise âlimlerin mestidir. Rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin mestleri siyah idi.

Onlar, Dediler" O sığır, salma yani serbest dolaşan bir inek mi, yoksa çalışan yani sahibi tarafından çifte ve su çekiminde çalıştırılan bir sığır mı?

Keşşafıta buyuruldu: Bu sığırın hali ve vasfını soran suâlin tekrarıdır. Beyanın (sığırın durumunun açıklanmasının) artması için onun durumunu soran sualler arttı. Kısaltmak burada uygun olmaz. Ömer bin Abdulaziz Hazretlerinden rivayet olundu: "Ben sana falanca kişiye koyun (cinsinden bir hayvan) vermeni emrettiğimiz zaman onun koyun mu ve keçi mi olduğunu benden sorma. Bu sence anlaşıldığı zaman, bana onun erkek veya dişi mi olduğunu sorma. Bunu sana açıkladığım; erkek veya dişi mi olduğunu açıkladığımda sen

⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/589-592.

onun siyah mı veya beyaz mı olduğunu sorma. Sana bir şey sorduğumda (o konuda insiyâtîfini kullan ve bana soru sorma, hemen emrimi yerine getir," dedi. Hadis-i şerifte şöyle buyuruldu: "Muhakkak cürüm bakımından insanların en büyük günahkârı, haram olmayan bir şeyi soran ve o kişinin sorularından dolayı, o şeyden mahrum edilmesi (ve o şeyin ona) haram olmasıdır.⁵¹

"Muhakkak o sığır, biraz karışık geldi," Durumu ve sanlığı vasfedilen sığır cinsi, çoktur. Bu bize benzetilip karışık bir hale geldi. Sığırlardan hangisini keseceğini bilemiyoruz. Sığır kelimesi, cinsi murad edilmiştir. Veya cemiinin harfleri, müfredinin harflerinden daha az olan bir ceminin müfred veya müzekker olması caizdir.

"Bununla beraber Allah dilerse onu elbette buluruz." dediler.

Yani kesilmesi gereken sığın inşaallah buluruz. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdu: "Eğer İsrâiloğulları, "inşaallah" (Allah dilerse) demeselerdi, hiçbir zaman istenen sığın bulamayacaklardı.⁵²

Mûsâ Aleyhisselâm söyledi.

Muhakkak O," Allahü Teâlâ,

"Rabbim buyuruyor ki o, koşulur bir sığır değildir." İş için terbiye edilip, boğun eğdirilmemiş. İşte çalıştırılan hayvanlara, 'saJü zeliil olan davar (hayvan) demektir. Dş kesre ile okunur. Zeliil olmak, başkalarına boyun eğmek manasınadır. Sert ve haşin olmayan demektir. Kaba ve sertlik sığırın sıfatıdır. Yani zillate girmeyen demektir. Ayette Sı kelimesi, müzekker olarak geldi. diyerek müennes gelmedi. Zîrâ vezninde olan kelimeler, sıfat oldukları zaman sonlarına müenneslik (e) te'si gelmez, sabreden gibi. ver sürmeyen,"

Yani ziraat için, yerin üstünü altına çevirmeyen. Bu cümle, kelimesinin sıfatıdır. Sanki şöyle denilmektedir. Çalıştırılmak ve tarla sürmek suretiyle ezdirilmeyen demektir. "Ekin sulamayan," Yani ekin sulamak için dolaba koşulmamış hayvan demektir. Birinci "vela" kelimesi nefiy (olumsuzluk) içindi, ikincisi ise mezîd'dir. Birincisini tekid etmek için fazladan gelmiştir. Çünkü bu cümlelerin manası; o (sığır), ne çifte koşulup tarla süren, ne de ekin sulayan, demektir. Bu iki fiilde yani tarla sürmek (çift sürmek) ve sulamak, dolapla koyudan su çekip ekin, bağ ve bahçeyi sulama fiilleri, kelimesinin sıfatıdır. O sığır, sulamak ve ekin sürmek için boyunduruk altına alınmamış bir sığırdır. Keşşaf'ta olduğu gibi.

İmam Ebu Mansur (r.a.) Hazretleri buyurdu. Bu âyeti kerime, İsrâiloğullarının kesmekle memur oldukları sığırın erkek olduğuna delildir. Zîrâ çift sürülme ve dolab ile su çekme işi, erkek sığırların (öküzlerin) işidir. Amma kendisine raci olan kinayerelerde lafızların müennes olması ise, "Bir taife söyledi," kavli şerifinde olduğu gibidir. Buradaki o (te) harfi müenneslik için değil, tevhid (birlik) içindir. Ebu Yusuf , buna muhalefet etti. Bu zamanda sığırların erkeği (öküz) ile çift sürüldüğü ve bu hizmetlere koşulduğu gibi o zaman (İsrail oğulları döneminde) dişi sığırlar (inekler) ile çift sürülürdü. selimdir. Allah onu ayıplardan korumuştur. Veya onu iş yapmaktan muaf tutmuştur. Ehlini ondan selim kılmıştır. Veya renklerini selim kılıp diğer renklerden halis kılmıştır. Yani onun sarılığı diğer renklerden hiç birine benzemez. Devamla şöyle teyid edilmektedir. "onda hiç alacalık" yoktur. Derisinin renginde karışıklık yoktur. Hepsı sandır. Hatta boynuzları ve karnının altı alın ve kuyruğu bile sarıdır. "alaca" kelimesinin aslı, vaadetmek, vasfetmek ve u; tartmak kelimeleri gibidir. Bu kelimelerin aslı; ve dir. Bu kelimenin iştikakı, bu da üretiminde değişik renklerin kullanılması demektir.

"Dediler," bu sıfatları iştittikten sonra dediler ki, "el'ân-şimdi" Bu vakit.

Bu kelime işaret manasını tazammun etmek için bina edilmiştir.

"Sen hak ile geldin."

Sığırın bütün vasıflarını doğru anlattın, sığırın artık anlatılmayan bir vasfı kalmadı.

"Onu boğazladılar, kestiler." genişlik içindir. Bütün bu vasf ve nitelikleri taşıyan sığır kendilerine hâsıl oldu. Onu gencin yanında buldular. Derisi dolu altın ile (yani ağırlığınca altın vererek) satın aldılar. Kestiler.

"neredeyse, az kalsın, yapmayacaklardı.

Cümle, Onu boğazladılar, kestiler." Fiilinin zamirinden haldir. Onu kesmek istemedikleri bir halde kestiler, demektir. Bunun özeti şöyledir: (i/160)

Sığırı kestiler ama, bekledikten ve uzun bir zaman geçtikten sonra kestiler. Sığırı kesme emrini almaları ile sığırı kesmeleri arasında tam kırk sene geçti. Akıllı kişiye gereken hemen emre riâyet etmektir. Halin hakikatini araştırmayı terketmesidir. Zîrâ tevhid kazıyyesi bunu gerektirir.

Mesnevî'de buyuruldu: Dostu hayal etmede sırlar vardır.

Atâiyye hikmetlerindendir: Seni, beşeriyetin her vasfından çıkarttı. Seni, Yahudilerin bozmak istedikleri ve karşı çıktıkları her vasıftan çıkarttı ki, senin katında hak, güzel ve sevimli olsun diye. Onun yüce rahmetindendir ki, kahrını selâmete yakın kıldı. Bu, Allahü Teâlâ tarafından varlığın muhafazasını gerektirir. Hatta kul bir günahdan dolayı elem çekmez. Eğer elem çekseydi, o günahı işlemezdi. Eğer ondan sadır olsaydı ona sabredemezdi. Zîrâ hıfz günahıtan imtina etmeyi gerektirir. Günahın vuku'u caiz olduğudur. (Yani, İnsanlar, tarafından vuku bulduğu bir realitedir.) Günah'm vuku bulmasının, helal olmamakla beraber, "ismet" günahıtan korunmanın mümteni olmamasıdır. Günahların vuku'u peygamberler için "ismeftir. Peygamberler, günahlardan korunmuştur. Evliya ise "hıfz"dır. Evliya günahlardan muhafaza edilir. "İşte tam şimdi gerçeği ortaya koydun." Kavli şerifi, günahıtan dönmeye delâlet etmektedir. Israrın olmadığı ve bu sadece imandır.⁵³

⁵¹ Sahîh-i Buhârî, MevsûatiTî-hadis-i şerif: 6740

⁵² İbni Ebû Hatem

⁵³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/592-596.

Te'vîlât-ı Necmiyyeden Tasavvufî Manâlar

Te'vîlât-ı Necmiyye'de buyuruldu:

"Allah, size bir bakara (sığır) boğazlamanızı emrediyor." Âyeti kerimesi, behimî nefsin sığırını kesmenizi emrediyor. Zîrâ nefsin kesilmesinde, ruhanî kalbin hayat bulması vardır. En büyük cihâd budur. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buna işaret etmişlerdi. "Biz küçük savaştan büyük savaşa döndük,⁵⁴ "Mücâhid nefsiyle mücâhede eden kişidir,⁵⁵

"Ölmeden önce (nefsinizi öldürerek) ölün,"⁵⁶ hadîs-i şerîfiyle bu manâ'ya işaret etmektedir.

Onlar da "Ayl sen bizimle eğleniyor, alay mı ediyorsun?" dediler." Nefsi boğazlama konusunda sen bizimle alay mı ediyorsun? Bu her yüksek himmet sahibi insanların gayesi değildir.

Mûsâ da: "Böyle cahillerden biri olmaktan Allah'a sığınırım." dedi. Nefsi kesme işini kolay bir iş olduğunu sananlardan, hevâ ve hevesine tâbi olan her kişinin ona hazır olduğunu veya dünya âbidlerinin (dünyaya tapanların) ona hazır olduklarını sanan cahillerden olmaktan Alfâna sığınırım.

Onlar, "Bizim için Rabbine dua et, her ne ise onu bize açıklasın." dediler. Yani sıdk kılıcıyla hangi nefis sığırını kesmeye Mûsâittir. Onu bizzat aynısını bize açıklasın.

Onunla nefis sığın işaret edildi, "Pek yaşlı olmayan" yaşlılık senelerine kavuşmamış. Gençliğinden dolayı, seyrü suluktan aciz olan ve nefsanî kuvvetleri karışan. Bazı tarikat meşâyihî kırkıncıdan sonraki insanlara: denir, "çok toy'da değil" gençliği açıklayan senedir. Nefis bütün hilesiyle ona yüklenir, ikisi arası dinç bir sığır, "Yani aklın kemâl bulunduğu bir dönemde. Allahü Teâlâ buyruduğu gibi, "Nihayet kemâline erdiği ve kırk yaşına girdiği zaman"⁵⁷ (buyurak olgun yaşının kırk olduğunu beyan etti.) haydi emrolunduğunuz işi yapınız." dedi. Eğer siz, Allah'a onun emrettiği şeyle yaklaşırsanız Allah, size vadettikleriyle yaklaşır. "Muhakkak Allah muhsinlerin ecrini zayi etmez.9/120"⁵⁸

Onlar, "Bizim için Rabbine dua et, rengi ne ise onu bize açıklasın." dediler. Bu riyâzât ehlinin yüzündeki sarılığa ve mücâhede ashabının müşahedeleri isteyen (rabîta ve zikir ehlinin) yüzündeki nûr ve simalarına işaretler.

Mûsâ, "Rabbim buyuruyor ki, o, sapsarı bir sığır, dedi. Vani kendisine süs veren estetik bir sarılığı vardır. Sarılığı ona nefret uyandıran nahoş bir sarılığı yoktur. Salihlerin siması böyledir. o, bakanlara sürür verir." Onların alınlarına bakan kişi, orada ilâhî nuru müşahade eder. O taat elbisesini giymiştir. Taatin mütalaa edilmesiyle, şehvetlerin içinde sönmesiyle, gaybleri müşahade etme eserlerinde yüzde nûr belirir. Hatta Rububiyetin eserlerini bulmakla beşeri hallerden bile emin olur.

"Simaları, secde eserinden yüzlerindedir,"⁵⁹

Onlar, "Bizim için Rabbine dua et, o nedir bize iyice açıklasın, çünkü o bize biraz karışık geldi," Kahramanlara talebelerin şekilleri, elbise ve heyetleri karışık geldi. bununla beraber Allah dilerse onu elbette buluruz." dediler. Onlardan sâdık olanlara yol buluruz. Onlarla hidâyet buluruz. Bütün bunlar Allah'ın dilemesi ve delâletine taalluk etmektedir. Mûsâ Aleyhisselâm ile Hızır Aleyhisselâm'm halinde olduğu gibi. Eğer Allah dilemeseydi ve delâlet etmeseydi, Mûsâ Aleyhisselâm, Hızır Aleyhisselâmı bulamayacaktı.

Mûsâ, "Rabbim buyuruyor ki o sığır çifte koşulup tarla süren bir sığır değildir." Bu sadık olan talib'in nefesine işaretler. O hırs aletiyle dünyanın süslerini elde etmek için yeryüzünün üstünü sürme zilletine tahammül edemez. Nefsin hevasma ve şehvetlerine tâbi olur. Efendimiz (s.a.v.) buyurdıkları gibi.

"Kanaat eden aziz oldu, tamah eden de zelil oldu."⁶⁰ "Mü'mine nefsinin zelil kılması yoktur."⁶¹ Ekin sulayan değildir." Yüzü suyu ile dünyanın (dünyanın maddi menfaat) tarlasını sulamıyor. Yüzünü Hakka döndürüyor. Dünya ekininden yüz çeviriyor. (İ/161) Onun yüzü suyu halkın ve Hakkın nezdinde gider. Allahü Teâlâ buyurdu: "Her kim ahiret ekimi isterse, ona ekinini artırırız; her kim de dünya ekimi isterse, ona da ondan veririz, amma ahiret'te ona hiç nasip yoktur!42/20"⁶²

ne de salma gezen ve hiç alacası olmayan bir sığır, "Yani âfât sıfatlarından selim olmuş bir nefistir. Rabbinin ahkâmına teslim olmuştur. Allah'dan başka bir istek ve arzusu olmaz. Onun Allah'dan başka bir maksadı yoktur. Allah onları şöyle vassafetti:

"Verin o fakirlere ki, Allah yolunda kapanmışlardır; şuraya buraya dolaşamazlar, istemekten çekindikleri için bilmeyen onları zengin zanneder. Onları simalarından tanırsın, halkı bîzar etmezler. Hem işe yarar, hem ne verirsiniz hiç şüphesiz Allah onu bilir.27/23"⁶³

Nihayet onu bulup boğazladılar. Az kaldı yapmayacaklardı." Nefsin kesilmesinin, insanî tabiatlardan kesilmek

⁵⁴ Ziyadetü'l-Camiis-Sağır ve dürrül-münteshire İmam suyutî,

⁵⁵ Buhârî, mevsiâtül-hadîs-i şerif no: 1546

⁵⁶ Keşfül-Hafa. Muhaddis; hadis onu: 2669

⁵⁷ El-Ahkaf: 46/15

⁵⁸ Et-Tevbe:9/120

⁵⁹ El-Fetih: 48/29

⁶⁰ İbnül-Esir. En-Nihâye fi garibil-hadis ve eser,

⁶¹ Mecmuüz-Zevâid hadis no: 12167

⁶² Eş-Şurâ: 42/20

⁶³ Bakara: 2/273

demek olmadığına işaretler. Sadıklardan, sıdk kılıcıyla nefsinı kesen kışi Allahü Teâlâ hazretleri tarafından bir fazlû kereme nail olmuştur. Onun başarısı güzeldir. Tabiatlerinden dolayı az kaldı bunu yapmayacaklardı.⁶⁴

Maktulün Dirilip Konuşması

Meali Şerifi:

"Ve o vakit, bir kimse katletmişsiniz de, hakkında birbirinizle atışmış, üstünüzden atmıştınız. Halbuki Allah sakladığınızı çıkaracaktı.7Z Onun için dedik ki: O bakaranın (sığırın) bir parçasıyla o maktule (Ölüye) vurun"... İşte böyle.. Allah ölüleri diriltir ve size âyetlerim gösterir... Gerek ki, akıllanasınız 73
Sonra bunun arkasından kalbleriniz katılaştı. Şimdi onlar, taşlar gibi... Hatta daha duygusuz... Çünkü taşların öylesi var ki, içinden nehirler kaynıyor, öylesi var ki, çatlıyor da bağrından sular fışkırıyor ve öylesi var ki, Allah'ın haşyetinden yerlerde yuvarlanıyor. Sizler ise neler yapıyorsunuz!.. Allah gaafil değil!74⁶⁵

Tefsiri:

Ve o vakit siz bir adam öldürmüştünüz de..." Bu âyet, lafzen muahhar; manâ bakımında mukaddem*dir. Çünkü bura kıssanın başıdır. Yani, hani siz bir -adamı öldürmüştünüz de Mûsâ Aleyhisselâm'a gelmişsiniz ve ondan Allah'a dua edip, katilin bulunmasını istemiştiniz. Mûsâ Aleyhisselâm, size emrediyor âyetlerini okuyordu. Bura lafzen öne geçmedi. Çünkü bundan murad, katilin açığa çıkması için sığırın kesilmesidir. Öldürölme işi, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin çağında yaşayan Yahudiler, atalarının yaptıklarına rızaları olduğu ve onların yaptıklarını tasvib ettikleri için öldürölme işi onlara izafe edildi. Aralarında kati (adam öldürme) işi bulunduğu için, cemaat'e hitab olundu. Kati, nesnenin yaratılışının zıddıdır. Kati yani ölüm ile hayat son bulur. Bu cümle'nin manâsı: Ey İsrail oğullan! Atalannızın haram olan bir canı öldürdükleri bir dönemi hatırlayın! O öldürölün kışi, Âmil bin Şurâhîl idi.

"Onun hakkında birbirinizle atışmış ve onu üstünüzden atmıştınız,"

Aslı Birbirinizle atıştınız; birbirinizin üzerine attınız, demektir. fji'den gelmektedir. Bu ise defetmek, savmak demektir. Yani, siz Öldürölün o kışi hakkında müdafaalaştınız, hasımlaştınız ve birbirinize düşman kesildiniz, demektir. Zîrâ hasımlardan her biri diğeriyle müdafaalaşır. Yani yapılan işi kendisinin üzerinden savup başkasının üzerine atar. halbuki Allah, saklamış olduğunuzu açığa çıkaracaktı.

Yani sizin gizlediğiniz katli, maktulün kim tarafından öldürölüğünü hiç şüphesiz. Allah mutlaka izhar edecektir. Allah onu hep gizli ve kapalı terketmeyecektir. Eğer sen: "Bu hadise olmuş ve bitmiştir neden burada Alllah, onu çıkaracaktır," diye sorarsan; cevaben derim ki: "Atışma anında olmuş bir şey; müstakbel olarak ifade edilir. Hâzır olarak ifade edilir.

"Köpekleri de girişte iki kolunu uzatmış!1/18"⁶⁶

(Bundan dolayı), biz dedik ki" o maktule vurun,"

Yani, insan ve şahsın tevili üzerine hatırlatma ve nefis demektir. "Onun bazısı ile,"

Yani sığırın bazısı ile, herhangi bir parçası ile veya diliyle vurun demektir. Çünkü dil, konuşma âletidir. Veya "acebü'z-zeneb"(hayvan veya insanın atomunun bulunduğu) kuyruk kemiğiyle vurdu. Zîrâ önce yaratılan odur. İnsanın, bir daha kendisinden dirileceği de odur. Yaratılış onun üzerinde döner. Veya bunlardan başka bir a'zâ ile vurdu. ba'z, yarımından daha az olan şey demektir. Onunla vurun demek, onu diriltin demektir. ve dirildi kelimesi mahzûftür.

Allah ölüleri işte böyle diriltir.

Rivayet olunur: Kesilen sığırın bazı parçası ile maktule vurdukları zaman, ölmüş olan kışi, Allah'ın izniyle ayağa kalktı. Şah damarından kanlar akıyordu. (Kendisinin kim tarafından öldürölüğü soruldu. O, konuştu):

-"Beni amcamın oğullarından falan ve falan kişiler öldürdü," dedi. Sonra yine dönüp öldü. Katili yakaladılar. Bu hadise üzerine katiller, bir daha maktule varis olamadılar. Mûsâ Aleyhisselâm, İsrail oğullarına o sığırın etinin bazısı ile maktule vurulmasını emretti; kendisi vurmadı. Yahudilerin töhmetlerinden kaçınmak ve onların diline düşmemek için yaptı. Eğer Mûsâ Aleyhisselâm, sığırın etinin bazısı ile maktule kendisi vurmuş olsaydı; Yahudiler, o yüce peygamberi, hilekârlık ve sihirbazlık ile itham edebilirlerdi. İşte böyle...."

Sözün iradesi üzerine. Yani onlar vurdular, Allah da onu hemen diriltti. Biz dedik ki. İşte böyle," hitab maktulün dirilmesi anında yanında hazır olan bütün insanlardır. Yani yeniden dirilişte aynen bu şekilde acaibtir, demektir. (İşte böyle...) "Allah, ölüleri diriltir." Kıyamet gününde. Eğer, İsrailoğullan, zaten yeniden dirilişe inanıyorlardı, bunları (Bu şekilde) Allah, ölüleri diriltir." bu şekilde ilzam etmenin ne faydası var? diye sorarsan; cevaben derim ki: Yahudiler, söz olarak ölümünden sonra dirilişe inanıyorlardı amma, bu inançları taklîdî bir inançtı. Allah, bu şekilde onlara ayânen ve imanlarını yakîn derecesine çıkartmak istedi. İbrahim Aleyhisselâm'ın sözünde olduğu gibi.

⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/596-599.

⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/599-600.

⁶⁶ E1-Kehf: 18/18

"Bir vakit de İbrahim "Ya rabbî Göster bana, ölüleri nasıl diriltirsin?" demişti. "İnanmadın mı ki?" buyurdu. "İnandım, ve lâkin kalbim iyice yatışmak için...." dedi. 2/260⁶⁷

Bu hitabın, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri zamanında yaşayıp, yeniden dirilişi inkâr eden ve bu âyet-i kerimenin inişi zamanında hazır olan insanlara da olması caizdir. Bu durumda söz takdir etmeye gerek yok.

Bazısı ile vurun sözüyle hikâye bitmektedir.

"Allah, âyetlerini size gösterir."

Allahü Teâlâ'nın her şeye kaadir olduğuna delâlet eden bir delildir.

"Gerekki, akıllanamız. (Belki aklınızı başınıza toplarsınız.)" denir.

Yani ben kendimi ondan menettim, demektir. Yani aklınızın kemâle ermesi içindir. Bununla bir kişiyi diriltmeye gücü yeten zâtın bütün insanları diriltmeye de gücü yeter. Onunla nefislerinizi heva ve hevsten alıkoyun. Allah'ın size emrettiklerinde ona itaat edin. Umulur ki Allahü Teâlâ hazretleri, başlangıçta bütün varlıkları vasıtasız olarak diriltmesine rağmen, öldürülen kişinin dirilmesi için sığırın etinin bazısı ile vurulmasını şart koştu. Bunun hikmeti, kudretinin kemâlini izhar etmektir. (1/162) Allah'a yaklaşmaya şamil olduğu içindir. Vacibi edâ etmek, kârlı bir ticâret ile yetimlere faydalı olmak, Allah'a tevekkül etmenin bereketine tenbih etmek, evlâda şefkat etmek, anne ve baba'ya iyilik yapmanın faydasının güzel hikmetleri bulunmaktadır. Hakkın rızasını arayan kişiye düşen, yakınlığını takdir etmek ve kendisine yaklaşılana ise, ona ihsanını vermektir. Bundan dolayı kurbanını yüksek fiyat ile alır.⁶⁸

Nefs-i Emmâre Ve Kalb

Hazreti Ömer (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre, Hazreti Ömer (r.a.) üçyüz dinara çok iyi bir kurbanlık alıp kesti. Müessir olan Allahü Teâlâdır. Sebebler ise işaretlerdir. Onun tesiri yoktur. İki cisimden hâsıl olan iki ölümden kendilerinden hayatın varlığına akıl erdirilemez. Kim düşmanını tanımaya bir adım atarsa o kişi, onun emâneti olan hakikî ölüme koşar. Onun tarikatı ise, nefis sığırını kurban etmek ve kesmektir. Nefis sığırı, onun şehvî kuvvetidir. Onun daha sabi olan şerrini kendisinden giderdiği zaman, kendisine yaşlılığın zaafiyeti ilhak olmaz. O bakışı ince ibret alan, dünyayı isteme konusunda zillete düşmeyen, dünyanın kirlerinden selim, arınmış tertemiz, dünyanın çirkinlikleri kendisine bulaşmamış eserini kendi nefisine bitiştirir. Allah onu güzel bir hayat ile diriltir. Kendisine olanları bildirir. Hali inkişâf eder. Cidal, tartışma ve çekişmeden akıl ile vehmin arasındaki farkı kaldırır.

Bazı marifet ehli buyurdular:

"İşte bundan dolayı, o sığırın bir parçası ile o ölüye vurun, dedik. Allah ölüleri işte böyle diriltir ve size âyetlerini gösterir, belki aklınızı başınıza toplarsınız."

Bu âyette Allahü Teâlâ, maktulun dirilmesini sığırın kesilmesine bağladı. Bu, onlardan kim, kalbini diriltmeyi murad ederse, o kişi, ancak nefisini öldürmekle kalbini diriltebileceğine tenbih içindir. Kim nefisini, rıyâzâtın çeşitleriyle öldürürse Allah, onun kalbini müşahedenin nûrlarıyla diriltir. Kim tabiatıyla ölürse, Allah onu hakikat ile diriltir. Sığırın diliyle kesilmiş olan (sığırın diliyle) maktule vurduğu zaman Allah'ın izniyle kalktı. Dirilen maktul: Beni falanca öldürdü, dedi. Böylece sıdk kılıcıyla kesilen nefis, lisan-ı nefsiyle, öldürülen kalbin üzerine zikre devam ile vurursa, Allahü Teâlâ onun kalbini nuruyla diriltir.

"... Nefsimi tebriye de etmiyorum (temize de çıkarmıyorum; çünkü nefis cidden emmare'dir. Çok çok fenayı emreder, meğer ki rabbim rahmetiyle yarlıgaya. Çünkü rabbim gafur, rahîm'dir."12/53⁶⁹

Sadî buyurdu.

Akıllı kişiye gereken serkeş olan nefsi dizginlemektir.

Dizginlenmeyen nefis kişiyi kötülöklere götürür.

Sahibine zarar getirir.

Üzerimize gayet vâcib olan şey, nefsimizi diriltmeyi, hakitâ hayat ile diriltmeye bağlamaktır. Kalblerimizi islâh etmek; hakikî bir islâh ile mümkündür. Amellerimizin ihlâsı, hakikî ihlas ile olmalıdır. Nazargâhı ilâhî olan, kalbler ve amellerdir. Saraylar ve mallar değildir. Hadis-i şerifte varid olduğu gibi:

"Muhakkak ki Allah, sizin suretlerinize, mallarınıza (ve hallerinize) bakmaz lâkin , (Allah sizin) kalblerinize ve amellerinize bakar."⁷⁰ Muteber olan iç âlem ve gizlilik. Görünüşü ve zahiri değildir. Akıllı kişi, nefsinin alçaltan ve ölümden sonrası için amel edendir. Câhil, nefsinin unutan ve nevasına tâbi olandır. Bunu ancak âlimler akıl eder ve bu hakikati, ancak kâmil mürşidler öğretirler.

Sadî buyurdu:

Şahsiyet âlimlerin güzel nazarları ile güzel olur.

Kişi kendisini bilemez.

Tavus kuşu kendi nakşından habersizdir.

⁶⁷ Bakara: 2/260

⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/600-603.

⁶⁹ Yusuf; 12/53

⁷⁰ Sahih-i Müslim, Mevsuatül-hadis-i şerif: 4651

Kişide güzel ahlâk, ar ve haya olmalıdır.⁷¹

Nefs

Bazı meşâyih (âlim ve evliyâ'ya) İslâm'dan sordular. O'da: Muhalefet kılıcıyla nefsi emmâreyi kesmektir. Nefse muhalefet ise, nefsin şehvetlerini terketmektir. Sırrı Sakatî hazretleri buyurdular: Nefsim otuz veya kırk sene benden, cevizi pekmeze batırıp yememi istedi. Tam otuz sene buna dayandım. Ona itaat etmedim.

Hava'da oturan bir adam gördüler. Ona:

- "Sen bu mertebeye ne ile nail oldun?" diye soruldu. O kişi:

- "Heva ve hevesi terkettiğim için hava benim emrime müsahhar oldu," dedi.

Bazı evliya ve âlimlere:

- "Ben dünyadan tecrid olmuş bir halde haccetmek istiyorum," denildi. Onlar:

- "Önce kalbini yanılmaktan, nefsin hevâ ve hevesten ve dilini boş sözlerden tecrid et (soyutlandır) sonra istediğin yola istediğin şekilde gir," dediler.⁷²

Kalbin Kasaveti

Sonra bunun arkasından yine kalbleriniz katılaştı,"

Hitab, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin çağında yaşayan ahlâka (alimlere)dir. (1/163) "Sonra," Kalbin yumuşamasını, incelmesini ve benzerlerini gerektiren şeylerin zikrinden sonra. kasvetin uzaklaştırılması içindir. Sonra siz şüpheyi ve tereddüte düşmektesiniz. "Sonra da, siz daha şüphe ediyorsunuz...672"⁷³

Kasvet ve kasavet, katı ve sertlik manasına gelmektedir. Tıpkı taş katlığında bir sertlik... Kalblerin kasvet ve sertlik ile vasıflanmasının sebebi, hiçbir şeyde ibret almamasıdır. Zîrâ vaazlar kendisine tesir etmemektedir.

"Bundan sonra," Yani, öldürülen kişinin yeniden dirildiğini işitmelerinden, maymun ve domuza çevirilmelerini, dağın üstlerine göğe kaldırılmasını ve bunlardan başka kendisiyle dağların yerinden oynayacağı ve kayaların yumuşadığı felâket ve musibetleri işittikleri bir durumdan sonra,

"O. kalbleri, Taş gibidir,"

Yani şiddet ve kasvetliğinde taş gibi oldu. (fe) harfi, tefriğ içindir. Kasavette, zikredilen şeyler üzerine kalbleri, taşa benzetildi. Teşbihin tefriği, teşbih'in bir şekilde açıklanmasıdır. Senin Yanakları kızardı, yani o gül gibidir, demektir.

"Veya daha şiddetli oldu," Taştan daha şiddetli, "Kasvet bakımından.

Bu kelime, temyizdir. Buradaki kelimesi (veya manasına değil de) 3-İ belki manasına ve haber vermek içindir. Yani, eğer dilerseniz, onu taştan daha şiddetli demir gibi kılın; yine de siz musibete uğrayacaksınız, demektir. Bunu aslı üzere hamletmedi. Aslı şek, tereddüt ve şüphedir. Bu sebeple bunları, herşeyi, gaybleri bilen Allah'a isnâd etmek muhaldir. Eğer sen neden "kasvet bakımından daha şiddetli" denildi. Halbu ki, fiilinde ismi tafdil ve taaccub filleri gelmektedir. Buraya ayrıca neden (daha şiddetli) kelimesi getirildi?" diye sorarsan; cevaben derim ki, "kasvet bakımından daha şiddetli" cümlesinin manası, "ziyade kasvetli oldu" kelimesinden daha çok kasvete delâlet ettiği ve kasvetin ifrâd derecesini beyan ettiğindendir. Zîrâ, (daha şiddetli) kelimesinin şiddet manasına delâleti, manaya konulan (vaz edilen) lafzın cevheri (maddeleri) ile beraber, heyetinin (sığasının ismi tafdil olup) şiddette ziyâdelik manasına gelmesidir. "ziyade kasvetli oldu" lafzı böyle değildir. Zîrâ bu kelime (ismi tafdil olması bakımından) sadece heyeti (sığası) ile kasvette ziyâdelik manasına gelmektedir. (Bunda şiddet manası yoktur). Demir, bakır, tunç ve diğer sert şeylere değil de, onların kalbleri sertlikte taşa benzetilmesinin hikmeti ve sebebi şudur. Çünkü demir, ateşte yumuşar ve erir. Demir, bakır ve tunç gibi şeyler yumuşamaya kabildirler. Taş ateşte yumuşamaz. Onu ancak Cehennem ateşi yakar. Bundan dolayı kâfirin kalbi taşa benzetildi. Allahü Teâlâ iman etmeyeceğini bildiği bir kavim hakkında herşeyin iyisini bilir.

"Muhakkak taşlardan bazıları," Kasvet bakımından onların kalblerinin taştan daha katı olduğunu beyan etmektedir. "kasvet bakımından daha şiddetli" cümlesini kafalara yerleştirmek içindir.

"taşlardan bazıları" kelimesi, elif nun maddesinin haberidir. İsmi ise, öylesi var ki," ü (lam) ta'lil ve tekid içindir. Yani öyle taş ki, "kaynıyor,"

Yani büyük bir genişlikte ve çoklukta açılmaktadır. "Ondan,"

"O taş ki" ismi mevsulüne racidir.

"Nehirler," nehrin cemiidir. O da geniş su yatakları yani suyun aktığı geniş yer demektir. Cümlemin manası şudur: Taşlardan bazıları var ki, içinde büyük yarılmalar olup kendisinde çok su fişkırmaktadır; yani akıyor.

"Ve muhakkak onlardan (taşlardan) bazıları," (Öyle taş ki) çatlıyor,"

Bu kelimenin aslı yani demektir. ise, bir şeyi birkaç açı yani parça sahibi kılmak ve parçalamak demektir.

"Ve böylece kendisinden sular çıkıyor,"

Yani enine ve uzunluğuna çatlamaktadır. Yine kendisinde su kaynamaktadır. Yani nehir değil de pınarlar

⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/603-604.

⁷² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/604-605.

⁷³ El-En'am: 6/2

akmaktadır.

"Muhakkak taşlarda yine öylesi de var ki, yerlerde yuvarlanıyor."

Yani tereddüt ediyor, yuvarlanıyor ve böylece dağın tepesinden dibine iniyor.

"Allah korkusundan" Haşyet bilgidene doğan bir korkudur. Burada Allah'ın emrine boyun eğmekten mecazdır. Çünkü o, kendisinde olan şeye mani olmamaktadır. Bu, Yahudilerin kalbleri ise, hakka boyun eğmiyor, yumuşamıyor, korkmuyor ve kendisine emredilen şeyleri yapmıyor.

"Ve Allah gafil değildir." Unutmaz,

"Sizler ise neler yapıyorsunuz" Yani, Allah yaptıklarınızı biliyor. Bu şiddetli bir korkutmadır. Onların üzerinde oldukları, şiddetli kalb kasavetine karşı ve cümlesi onlardan meydana gelen kötü amellerin ayıbına karşı şiddetli bir korkutmadır. Kâfirin kalbi, kasavet bakımından taştan daha şiddetlidir. Oysa ki taşlar, anlama melekesinden yoksun oldukları ve akıl etme sebeplerinden mahrum oldukları halde, Allah'a boyun eğiyor, Allah'dan korkuyor ve hatta Allah korkusundan paramparça oluyor. Allahü Teâlâ buyurdu:

"Biz bu Kur'an'ı bir dağın üzerine indirseydik, her halde sen onu Allah korkusundan başını eğmiş, çatlamış görürdün! 0 temsiller yok mu işte biz onları insanlar için yapıyoruz, gerek ki tefekkür ederleri."⁷⁴

Kâfirin kalbi ise, kendisinde anlama sebepleri bulunduğu, akıl ve kabul etme yeteneği olduğu halde. Allah'dan korkmuyor ve kalbi yumuşamıyor.

Mutezile ehli dediler ki: Taşın korkması, bir darb-ı mesel olması içindir. Yani eğer taşın akli olsaydı böyle yapardı demektir."

Ehli sünnet mezhebi ise: Muhakkak taş her ne kadar câmidât'tan olsa bile, lâkin Allah ona fehmettirir, (bir şeyi anlatır ve) ilham eder. Muhakkak Allahü Teâlâ'yı bilmek, tanımak ve ilmi; akıllı varlıklar hariç bütün câmidatta mevcuttur. Hiçbir varlık kendisine verilen ilmin dışına çıkamaz. Her camidât ve nebatatın duası, teşbihi ve Allah korkusu vardır. (1/164)

Allahü Teâlâ câmidatın bu özelliğini şöyle zikretti:

"O'nu (Allah'ı), yedi sema ile arz ve bütün bunlardaki zev'il-ukûl (akıl sahipleri) teşbih eder ve hatta hiçbir şey yoktur ki. O'nu hamdı ile teşbih etmesin ve lâkin siz onların teşbihlerini iyi anlamazsınız! O cidden halîm-gafûr bulunuyor. 17/44"⁷⁵ Kişîye gereken buna iman etmek ve işin hakikatini ve bilgisini Allah'ın ilmine havale etmektir."⁷⁶

Câmidatın Rasûlullah Sevgisi

Rivayet olunur ki, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri "Sevr" dağının üzerindeydi. Kâfirler onu öldürmek için arıyorlardı. Dağ dile geldi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine:

"Ey kâinatın Efendisil Benden in! Ben seni koruyamam! Başka yere git. Kâfirlerin seni benim üzerimde yakalamalarından korkarım. O zaman seni koruyamadığım için Allah'ın beni cezalandırmasından korkarım." dedi.

Hıra dağı. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine seslendi:

"Yâ Resûlellah bana gel! Bana gel ey kâinatın Efendisi!" dedi."⁷⁷

Efendimiz (S.A.V.)'İN Üzerinde Hutbe Okuduğu Kütük

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri başlangıçta Medine'de hutbe okurken yaslandığı bir hurma kütüğü vardı. Kendisine mimber yapıldığı zaman, hutbe okumak için mimbere çıktı. Bu kütük Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin ayrılığına dayanamadı. Bir devenin inleyişi gibi inledi. Onun sesini Mescidde bulunan bütün sahabeler işittiler. Efendimiz (s.a.v.) mimberden indi. 0 kütüğü kucakladı. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin sevgisiyle o kütük sustu."⁷⁸

Mesnevî'de buyuruldu:

Bir kimsede Hakk'm sırrına itimâd yoksa, cansızın inlemesini tasdik etmez."⁷⁹

Sığırın Dile Gelmesi

Yine Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinden rivayet olundu:

Adamın biri, sığırını sürüyordu. Ona bindi. Ve sığıra vurdu. Sığır dile geldi:

"Biz bunun için yaratılmadık! Biz çift sürmek için yaratıldık,"dedi. Orada bulunan (Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin bu haberini işiten insanların bazıları: hiç sığır konuşur mu? Dediler. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

"Ben buna inanıyorum! Ebû Bekir ve Ömer de inanıyor," dedi. ikisi orada yoktu.

⁷⁴ El-Haşr: 59/21

⁷⁵ El-İsrâ: 17/44

⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/605-608.

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/609.

⁷⁸ Süneni Nesâî, Kltâbül cüm'a, Mevsuatül hadîs-İ şerif: 1379

⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/609.

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri devam ettiler:

"Çobanın biri bir koyun sürüsünün içindeyken, bir kurt sürüye saldırır ve bir koyunu kapıp götürür. Çoban kurdun peşine takılır ve koyunu kurtarır. Bunun üzerine kurt çobana dönerek:

"Başında hiçbir çobanın bulunmayacağı ve kurtların günü olacak o günde, onları (koyunları) kim benden kurtaracak," der. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin etrafında bulunan bazı insanlar: hiç kurt konuşur mu? Dediler.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

"Ben buna inanıyorum! Ebû bekir ve Ömer de inanıyor," dedi. İkisi orada yoktu.⁸⁰

Yine bu şekilde Allahü Teâlâ, kıyamet günü kâfirlerin derilerini konuşturacaktır.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin avuçlarında çakıl taşları teşbih etti ve şehâdet kelimesini getirdiler.

Zehirlenmiş olan koyunun pişmiş etleri konuşup kendisinin zehir olduğunu Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine haber verdi.esrara suresi.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, kırdaki hacet yapması için kendisine gelip siper oldular. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin işi bittikten sonra onlar yine eski yerlerine gittiler.⁸¹

Suyun Zikri

Ve bunların misalleri çoktur. Vaktinin kutbu Şeyh Aziz Mahmud Hudâyî el-Üsküdârî Hazretleri bunları, "Vakiât"ında zikretti. Kendisi sulûku esnasında akan sudan Ey daim olan Allah, zikrini işitiyorlardı. Mesnevî'de buyruldu: Suyun, toprağın ve çamurun konuşmasını gönül sahihlerinin duyguları duyar. Filozof Hannâne direğini inkâr eder. Zira o velilerin duygusuna yabancısıdır.⁸²

Kaib, Şefkat Ve Muhabbetle Kasaavetten Kurtulur

Bazı hikmet ehli buyurdular: "Sonra bunun arkasından yine kalbleriniz katılaştı,"nın manâsı yani kalbleriniz kurudu. Kalbin kuruması, İki sudan kuruması demektir.

Birincisi, Allah korkusundan akan sudur.

İkincisi, Allah'ın mahlûkatna olan şefkat ve merhametten akan göz yaşıdır. Herbir kalb ki, kendisinde, Allah korkusu ve mahlûkâtın şefkati yoksa o kalb taş gibidir. Hatta belki sertlik ve kasavette taştan daha şiddetlidir.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"Allahı zikretmeksizin fazla konuşmayın. Zîrâ Allahı zikret meksizin çok konuşmak kalbi katılaştırır. Kalbe kasavet verir Allah'dan en uzak olan insan ise, katı yürekli olanlardır." Efendimiz {s.a.v.) Hazretleri yine buyurdular:⁸³

"Dört şey, şekavettendir. (Kişinin bedbaht olduğuna işarettir). Gözlerin yaşsız olması, kalbin kasaavet sahibi olması, hırs ve tûl-i emel (dünyaya düşkün olmak).⁸⁴

Bu âyetin tahkikiinde şu işaretler vardır. Yahûdîler, büyük mucizelere ve âyetlere şahid oldular. Çok mucizeler görmeleri, hidâyete ermede onlara yardım etmedi. Gördükleri bu çok mucizeler ancak onların kalblerine kasavet verdi. Onların kalblerini kasvet üzerine kasvet kapladı. Halbuki Allahü Teâlâ onlara, zahiri âyet ve büyük mucizeleri gösterdi. Onlar o mucizeleri gördüler. Ona güzellikle baktılar. Amma onları yalanlamada ve inkârda alıkoyacak, kalbin görmesi gereken burhanları göremediler. Bu gerçeğe şu âyet delâlet etmektedir.

"Hanım cidden ona niyeti kurmuştu; o da ona kurmuş gitmişti ama rabbinin burhanını görmese idi...

Ondan fenalığı ve fuhşu bertaraf edelim için öyle oldu. Hakî-kat o bizim ihlâsa mazhar edilmiş has kullanımızdandır.12/24"⁸⁵Bazı münkirlerin hali de böyledir. Rıyâzâta başladıklarında Onlara ruhanî sıfatlar belirir, aydınlanıp gözlerine görünür. Bazı âyetler ve adetleri yırtan kerâmvârî şeyler zuhur eder. İlâhî teyitler ile kuvvetlendirmeye nail olmak için burhanı görmeye yakın olmadıkları zaman onların içine ucub (kendini beğenme) ve gurur girer. Çoğu kere burhana vaki olan budur. Hakkın hezelân ile istidrâc ettiği felsefeciler, o gördükleri, bazı harikulade şeylerin ne olduğunu bilmezler. Onu keramet sanırlar. Çünkü onların kalblerinde hakikî zikrin yumuşaklığı olmadığı için onların kalbleri taşa benzemiştir. Onlar, taş gibi katı olan o kalb ile yapılan zikir ile Hakkı idrâk edemezler. Allahü Teâlâ buyurduğu gibi:"Ey o bütün imân edenleri Sabır ve namaz ile yardım isteyin. Şüpheli yok ki, Allah sabredenlerle beraberdir.2'153"⁸⁶

Katılaştıran Kalbin Mertebeleri

Kasvet bakımından kalblerin değişik mertebeleri vardır.

⁸⁰ Sahih Buhari, Enbiyâ, Mevsuatül-hadfe-i şerif no: 3212

⁸¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/609-611.

⁸² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/611.

⁸³ Tirmizi, Zühd, Mevsuatül-hadis-i şerif no: 2335

⁸⁴ Kenzül-Ummâl: hadis no 43964

⁸⁵ Yusuf: 12/24

⁸⁶ Bakara;2/153

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/611-612.

(Birincisi:) Bazıları, kendisinde nehirler akan taşların mertebesindedir. (1/165)

Bu, saf ve duruluğundan dolayı üzerine ruhun nurlarının galebe çaldığı zahir olan kalbdır. Saflığından dolayı ruhun nuru kendisine galib olan kimsenin elinde harikulade yani kerametlere benzeyen bazı şeyler sadır olur. Ruhban ehli ve kâhinlerin elinde bazı harikulade ve istidracların zuhuru gibi...

(İkincisi:) Bazıları da kendisinden pınarlar kaynayan taş mertebesindedir. Bu "taşlardan öylesi var ki, çatlıyor da bağrından sular fişkırıyor," mertebesidir. Bu bazı vakitlerde, beşerî perdelerin yırtılmasıyla ruhun nurları kendisine zuhur eder. Böylece bu kişi, bazı olağanüstü şeyleri, makûl manaları, görür ve bu tür şeyler kendisinden sadır olur. Bazı felsefeci ve şairlere ilham'ın gelmesi ve onlardan bazı olağan üstü hallerin sadır olması gibi.

(Üçüncüsü:) Allah korkusundan yuvarlanan taşın mertebesidir. "taşlardan öyleleri var ki, Allah korkusundan yerlerde yuvarlanıyor," mertebesidir. Bu içinde bazı sıfatlar bulunan kalbtir. O kalb, kendisinde bulunan sıfatlar kadar, perdelerin ardından ruhanî nurların aksini almaya kabiliyetlidir. O zaman kendisinde korku ve haşyet duygulan gelişir. Bazı mezheb ve din ehlinde olduğu gibi. Bu mertebeler, Müslümanların kalbleriyle başkalarının kalbleri arasında müşterektir. (Yani, müslüman da böyle olabilir kâfirler de böyle olabilirler. Her görülen harikulade şeye keramet gözüyle bakmamak lâzımdır.) Aralarındaki fark: Bu mertebelerin halleri, Müslümanlar için, iman nuruyla teyid edilir. Keramet ve feraset ile onların yakınlıklarını artırır. Onlara Hakk'ın nurlarının tecelliyatı zahir olur.

"Demek ki her kimin Allah bağrını İslam'a açmış ise; işte o, rabbinden bir nûr üzerinde değil mi? 39/22 ⁸⁷

(Dördüncüsü:) Bazı kalbler, kat olan taş mertebesindedirler. Kasvetlikte taş gibi olan kalbler: Onlara Kur'ân-ı Kerim, haberler (geçmiş ümmetlerin ibretli hadiseleri), hikmet ve mev'ıza (vaaz ve nasihatler) tesir etmez. Bu kalb, kâfir ve münafıklara mahsus bir kalb'tir. Bu kalblerin üstü mühürlüdür. Ve sizin neler yaptığınızdan Allah gafil değildir." Sizi hem dünyada ve hem de âhirette cezalandırır. Dünyada sizi cezalandırması, inkârınızın, kalbinizin daha fazla kasavetine sebep olmasıdır. Kalbleriniz, bozuk ve kötü olan amelleriniz ile daha da katılaştırmaktadır. Ve bu şekilde inkârınız kalelerinize mühür olur. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri şöyle buyurdular:

Hiçbir kalb yok ki, Rahman olan Allah'ın hidâyet ve kudretinin parmaklarından iki parmağı arasında olmasın. Allah dilerse o kalbi düzeltir, ona hidâyet verir ve eğer dilerse onu sapıtır. ⁸⁸

Amma Allah'ın kıyamet gününde vereceği ceza ise, kötülükleriniz kadar, Allah'ın size ceza vermesidir. Tevilâtı Necmiyyede de böyledir. ⁸⁹

Yahudilerin Hakkı Gizleme Gayretleri

Meali Şerifi:

"Şimdi bunların, size imân edivereceklerini ümit mı ediyorsunuz? Halbuki bunlardan bir fırka vardı ki.

kelâmını işitirlerdi de, akılları aldıktan sonra, onu bile bile tahrif ederlerdi.re

Hem, imân edenlere rast geldiklerinde: "Âmenna" derler. Birbirleriyle halvet yaptıklarında da "Rabbimizin huzurunda aleyhimize hüccet edinsinler diye mi tutup Allah'ın size açtığı hakikati onlara söylüyorsunuz? Aklınız yok mu be?" dediler.76

Ya bilmezler mi de, ki, onlar ne sır tutarlar ve ne Hân ederlerse Allah hepsini bilir?!..77

Bunların bir de ümmî kısmı vardır. Kitabı, kitabeti bilmezler. Ancak birtakım kuruntu yığını ümniyyeler (hayaller) kurar ve sırf zan ardında dolaşırlar.

Artık, vay o kimselere ki, kendi elleriyle kitap yazarlar da, sonra biraz para almak için: "Bu Allah tarafındandır" derler. Artık vay o ellerinin yazdıkları yüzünden onlara, vay o kazandıkları vebal yüzünden onlara!.. Bir de dediler:

-"Bize sayılı birkaç günden maada asla ateş dokunmaz', -"Siz" de, "Allah'tan bir ahid aldınız mı?.. Böyle ise, Allah asla ahidinde hulfetmez. Yoksa Allah'a karşı bilemeyeceğiniz şeyler mi söylüyorsunuz?" 80

Evet? Kim bir seyyie kesbetmiş (günah işlemiş) de hatfesi kendini her taraftan kuşatmış ise, işte öyleler ateş ehli... Hep onda muhalleddirleri(ebedi kalırlar)

fmân edip sâlih sâlih ameller işleyenler... Öyleler de, işte cennet ehli... Hep onda muhal Jedler.!82

"Umuyor musunuz (ümit mi ediyorsunuz?)" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, insanları hakka davet etme konusunda çok istekliyd. Onların imana gelmelerini şiddetle arzu ediyordu. İnsanların inatçılık ve katı yüreklilikten dolayı haktan yüz çevirmelerinden, göğsü sıkışıyordu. Allahü Teâlâ. birçok açık mucizeleri gördükleri halde, büyük bir inada kapılan İsrail-oğullarının kıssalarını, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine haber verdi. Bununla Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin çağındaki kitab ehlinin (Yahudilerden ve hristiyanlardan) meydana gelen hadiselerden ve onların çok azının çağrıya kulak verip imanı kabul etmelerinden (dolayı sıkılan) Rasûlünü teselli etti. Burada hitab. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine ve ashâbmadır. hJ^S ümit mi ediyorsunuz? ifâdesinin başındaki hemze istihfâm-ı inkâr içindir. Bu hadisenin meydana gelmesinin uzak olduğunu ifade etmek içindir. Senin şu sözün gibi: Sen babanı döver misin? Bu hadisenin ondan meydana gelmesini inkâr için değildir. Onun da ben babamı

⁸⁷ Ez-Zumer: 39/22

⁸⁸ İbni Mace. mukaddime, Mevsûatül-hadîs-i şerif: 195

⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/612-614.

döver miyim? Demesi gibidir. Cümlelerin" başındaki harfi, makamı iktizâ eden mukadder bir cümleye atıf içindir. Yani. "siz onların (İsrâilîğullannm) haberlerini işitiyorsunuz mu? Onların hallerini biliyorsunuz; ve ümit mi ediyorsunuz?" demektir. Ma'nen meali, siz onların kötü işlerini tafsilatıyla öğrendiniz ve o Yahudilerden imana gelme ümidini uzaklaştırdı. Siz onlardan ifiâf ümit mi ediyorsunuz?"

"iman etmelerini,"

Bütün Yahudilerin ve âlimlerin iman edeceklerini ümit mi ediyorsunuz? Muhakkak ki onlar (Yahudiler), hakka karşı şiddetli bir şekilde direnme, inkiyâd etmeme, boyun eğmemede ve kötü ahlâk bakımından atalarına (Mûsâ Aleyhisselâm'a eziyet veren Yahudilere) benzerler ve onlara denktirler. Zîrâ Yahudilerin haleflerinde (sonra gelenlerinde) ancak seleflerinin (geçmişlerinin) ahlâkını getirip yaşıyorlar. Bundan dolayı onların iman etmemelerine ve İslâm dinini yalanlamalarına üzülmeyin.

"Size, İslâm'a iman etmelerine"... Buradaki (lam) icabet manası içindir. Yani imanlarında size icabet etmelerinden demektir. Veya J (lam) ta'lil içindir. Yani, sizin davetinizden dolayı, imanı konuşmaları demektir.

("ve" hal içindir.) "Muhakkak bir grup oldu" "onlardan,"

Onların seleflerinden bir taife, jıj müfredi olmayan bir cemidir. Jıaj gibi kendi lafzından müfredi yoktur.

Allah'ın kelâmını işitirlerdi de..." 0 Tevratta okudukları şeylerdir. sonra onu tahrif ederlerdi."

Yani onda bulunan ilâhî hükümleri değiştiriyorlar. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin vasıflarını ve recim âyetlerini değiştirmeleri gibi.

Denildi ki. Allah'ın kelâmını işitmek için seçilen yetmiş kişiden bazıları, Mûsâ Aleyhisselâm'a (iftira ettiler). Mûsâ Aleyhisselâm

Tur'da Allahü Teâlâ ile konuştu. Allah ona emretti ve yasaklarını bildirdi. Yahudilerin bu seçkin yetmiş kişileri, Yahudilere döndüklerinde:

-"Biz Allah'ın Mûsâ Aleyhisselâm'a: "Eğer bu şeyleri yapmaya gücünüz yeterse yapın. Eğer bunları yapmak istemezseniz yapmamanızda bir sakınca yoktur" dediğini işittik." dediler.

Teysir Tefsirinde buyuruldu: Sahih olan, seçilen yetmiş kişinin Allahü Teâlâ'nın kelâmını vasıtasız olarak işitmediğidir. Allah'ın kelâmını vasıtasız olarak işitmek Mûsâ Aleyhisselâm'a mahsustu. Dünyada başkası bu konuda ona ortak değildir.

"Allah'ın kelâmını işitirlerdi." Cümlesinin manası, Tevrâtı Mûsâ Aleyhisselâm'ın okumasıyla işitirlerdi, demektir.

"Onu akılları aldıktan sonra," Yani onu anladıktan ve akıllarıyla zabtettikten sonra, onun sıhhati konusunda kendilerinde bir şüphe kalmadıktan sonra; bunlar nasıl ederler? ber, Bunlar işte, o babalarını taklid ediyorlar. Yahudiler, kötülük ehlidirler. Onların hayatları hep inat içinde geçti. Onlar iman konusunda itaat etmezler. (1/166)

"Ve halbuki onlar biliyorlar,"

Yani onu (Tevratı) tahrif ediyorlar, bozuyorlar. Ve halbuki onlar, yalancı olduklarını ve müfteri olduklarını çok iyi biliyorlar. "Ve karşılaştıkları zaman," Yani, Yahudiler, "O iman edenlere," Efendimiz (s.a.v.) ashabından biriyle karşılaştıkları zaman,

"Dediler," Yani Yahudilerin münafıkları dediler ki,

"Biz iman ettik,"

Sizin imanınız gibi biz de iman ettik. Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretleri müjdelenen ahir zaman peygamberidir, dediler.

"Halvet ettiklerinde, başbaşa kaldıkları zaman," geçip döndü.

"Onların bazıları,"

Münafıklık yapmayanlar yani, mü'minlerden meşgul olma işinden işlerini bitirdikten sonra, hemen yönelirler ve katılırlar, "bazısına,"

Yani münafıklık yapanlara hemen yanaşırlar. Yanlarında kimse kalmadığı zaman. "dediler," yani sukut edenler, kendilerinde münafıklık yapanları yaptıklarından dolayı azarlamak için dediler. "Onlara söylüyor musunuz?" Onlara haber mi veriyorsunuz? Buradaki istifham (soru) nehiy manasıdır. Yani, mü'minleri kasd ederek, onlarla konuşmayın, diyorlar.

"Allah'ın üzerinize açtığı şeyleri," Yani Allah'ın hâsseten (sadece) size beyan ettiği hakikatleri, Tevratta bulunan Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin vasıflarını mı konuşuyorsunuz. Bu hakikati dile getirmeyi ^J açma ile tabir edilmek, bu gerçeklerin onların nezdinde büyük bir sır ve gizlilik olduğunu ilan etmek içindir. Bu gizli bir konudur, kimse vakıf olamıyordu. Onu aleyhinize delil olarak kullansın için (mianlatıyorsunuz?) (lam) harfi cerri, konuşmaya taalluk etmektedir. açma'ya değil. "onunla" zamiri, "Allah'ın açtığı şeyler."e racidir. Yani, onu aleyhinizde hüccet ve delil kullanmaları için ve hüccetler ile sizin konuşmalarınızı kesmek ve sizi susturmaları için mi onlara doğruları söylüyorsunuz.

"Rabbimizin katında,"

Yani onun hükmü ve kitabında, demektir. "Bu şey Allah'ın katmdadır," denildiği gibi... Yani Allah kitabında meşru kıldı, demektir. Ve onunla konuşanlar, eğer bu maksadı savunma çerçevesinde konuşmuyorlarsa, onlar kendi başlarına delil vermektir. Lakin Yahudilerin yaptıkları iş ise gerçeği ifade etmekten elbette çok uzaktı. Onlar mezkûr maksadı izhar etmek için değil de, akıllarının son derece zayıf ve görüşlerinin alız olmalarından

bunu izhâr ediyorlardı. "akıl erdiremiyor musunuz? Aklınız yok mu be?" dediler.

Burası, azarlama ve tevbihten dolayı, Yahudilerin sözlerine taalluk etmektedir. Hâlâ düşünmeyecek misiniz? Aklınızı başınıza

almayacak mısınız? Yani bu fahiş hatâ'yı düşünmüyor musunuz? Çünkü bu, müYninlerin lehine, sizin aleyhinizde bir hüccettir. Bu durumda bunları en başta düşünmemektir. Ya da, siz bunun zaten asılsız olduğunu bile bile nasıl gidip onlara anlatıyor ve neden uyarıya gerek duyuyorsunuz. Bu durumda yadırganan şey ise, bu işi yaptıktan sonra olayı hâlâ anlamama ve akıl etmemeleridir.

"peki bilmezler mi de ki."

Buradaki hemze inkâr ve tevbih içindir. Vav ise zihnin kendisine sevkettiği mukadder şeye atıf içindir. Zamir ise, tevbih edilen kişilerdir. Siz, aleyhinizde hüccet olmasından korkarak, onların konuşmalarından dolayı kötüluyorsunuz. Halbuki bilmiyorlar ki,

"Onlar neyi sır olarak saklar ve neyi açıkça söylerlerse muhakkak, Allah hepsini bilir."

Onların gizledikleri ve açığa vurdukları, herşeyi Allah bilir. Onların küfürden gizledikleri ve imandan açığa vurduklarını Allah bilir. Bu (takdir ve) zamanda Allahü Teâlâ, onların gizledikleriyle neyi murad ettiğini mü'minlere Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine vahiy vasıtası ile izhâr eder. Hüccet getirme ve aleyhlerinde delil kullanmak gibi. Recim âyetinde vaki olduğu gibi kendilerine haram olan bazı şeyleri helal kılmaları gibi. Kınama ve azarla-; manın faydası nedir?⁹⁰

Ümmiyyun

"Onlardan bir kısmı da" Yahudilerden bazıları, "Ümmîdirler,"

Kitab ve okumayı güzel yapamıyor ve okumaya güç getiremiyorlar. Arab milletine mensub demektir. Çünkü Arablar, okuma ve ilimden hali olan bir ümmettir. Daha sonra ümmî kelimesi, okuma ve yazma bilmeyen kişi için istiare olundu. Mecaz olarak okuma ve yazma bilmeyen manasında kullanıldı.

"Kitabı/kitabeti bilmezler,"

Yani, Tevrâtı bilmiyorlar. Onu mütalaa edemiyorlar. Orada peygamberliğin delilleri tahakkuk etsin ve ona inansınlar diye Tevrat inceleyemiyorlar.

"Ancak temennilerde bulunuyorlar " (Bir takım kuruntu yığınına, boş saplantılara, hayallere kapılırlar," kelimesi, kelimesinin cemiidir. Temenni etmekten gelmektedir. Buradaki istisna münkatfdır. Çünkü onların kuruntuları kitapların cinsinden değildir. Lakin kendilerinin yanında düşünülen bazı boş ve bâtil şehvetlere kapılırlar. Bu da bazı iftiralar. Şöyle ki:

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin vasıflarını değiştirme. Yahudilerin ancak sayılı günlerde cehennem ateşinde azab görecekleri,

Peygamber olan atalarının kendilerine şefaate edeceği, Allah'ın hatalarından dolayı onları muaheze etmeyeceği, Onlara rahmet edeceği, gibi kuruntulardır. Onların bu konularda asla sıhhatli bir delil ve hüccetleri yoktur.

"Onlar ancak," Yani onlar olmadılar,

"Ancak zannediyorlar."

Yakînî olmayan bir zan ile kuruntu kurarlar. Yani onlar, işleri ancak ve ancak bazı düşünce ve zanlara dayanan bir millettirler. İlme dayandırmadan ve ilim mertebesine çıkartmadan ancak taklîdî bir şekilde kuruntu kuruyorlar. Bunlardan yakînî, kaideler üzerine kurulmuş olan bir iman müessesinden bahsetmek nasıl mümkün olur?⁹¹

Veyl Deresi

"Artık vay o kimselere ki,"...

Bu kelime, (kelimesi), helak olma durumundaki herkes için söylenen bir ifâdedir. Bir kimsenin azaba çarpılmasını istemek manasında bir bedduadır. Yani bunlar için gerçekten büyük bir ceza vardır. Bu mübtedâ'dır. Sonra gelen cümleler ise haberidir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"Veyl, cehennemde bir vadîdir. Kâfir kırk bahar (sene) yuvarlanıp iner sonra dibine ulaşır,⁹²

Said bin Müseyyib (r.a.) buyurdular: Cehennemde bir vadîdir. Eğer dünya dağlarından biri oraya atılsa, sıcaklığının şiddetinden hemen erir, yok olur, bir daha görünmez. (veyl o kimselere ki) kitap yazarlar, Muharref olanı yazarlar. (1/167) "kendi elleriyle"...

He'rhangi mecâzî bir manâyı kaldırmayı pekiştirmek (tevehhümü defetmeyi tekid etmek) içindir. Çünkü insan bazan, başkasına bir yazı yazmasını emrettiği zaman: "Ben falancaya yazdım" der."Sonra derler ki,"

Avamlarına, (onlardan biraz para almak için) "Bu" (muharref olan) kitab, "Allah tarafından." Derler.⁹³

⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/615-620.

⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/620-621.

⁹² Tirmîzî, Tefsir, Mevâsütül-hadîs-İ şerîf: No 3088

⁹³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/621-622.

Yahûdî Âlimlerin Dünyalık İçin İlâhî Kitabı Değiştirmeleri

Tevrât'tan Rivayet olunur: Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, Medineye teşrif ettikleri zaman, yahudi din âlimleri, bundan böyle liderliğin ellerinden gideceğini ve gelir kaynaklarının kuruyacağı düşüncesine kapıldılar ve korktular. Bunun için ayak takımından kimseleri iman etmekten alıkoymak için Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ile alakalı olarak Tevratta bulunan: "Âhîrzaman, peygamberi, güler yüzlü, kıvrıkcık saçlı, sürme gözlü, orta boylu," gibi vasıfları değiştirdiler. İşin gerçeğini bilmeyen câhil yahudiler Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinden Hahamlara sorduklarında, onlar daha önce kendilerinin değiştirdikleri ifadeleri okuyorlardı. Okuma ve yazma bilmeyen yahudiler de onu tasdik edip, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini yalanlamaya başladılar.

'Onunla almak için'

Yani, bu muharrefin karşısında kendi nefisleri için almak istiyorlardı. "para," karşılık.

Onların kitabı tahrif etmeleri karşılığında almış oldukları rüşveti. Dünyaya meyletmelerinin tevilidir. Burada, satılan şey, para almanın karşılığında bizzat maksat olan ile tabir edildi. Onun

vesile olduğunu ilan etti. Çünkü onlar, bizzat maksut olanı vesile: vesile olanı da bizzat maksûd şey yaparak ta'kîs yaptılar. (Hükümü, ters çevirdiler.)

"biraz" çok değersiz bir para ile sattılar. Bunu azlık ile vasıflandırdılar. Fani olması ve sevabının olmamasından ya da haram olmasından dolayıdır. Çünkü haramda bereket yoktur. Haram Allahü Teâlâ Hazretlerinin katında artmaz. Kurtubî tefsirinde de böyledir.

"Artık vay onlara, yazıklar olsun onlara ki"... Büyük azab onlar için sabittir. "o ellerinin yazdıkları yüzünden" O muharref kitabı yazmalarından dolayı,

Vay o kazandıkları vebal yüzünden onlara!"

Rüşvet almalarından ve isyan işlemelerinden dolayı demektir. İş kesbetmelerinin aslı, (güya)faydayı çekmek ve şerri defetmek içindir. Bundan dolayı Allah subhânehü ve Teâlâ Hazretleri böyle bir şeyle vasıflanmaz.⁹⁴

İlâhî Yardım

Bu âyet-i kerimede bazı işaretler vardır:

Birincisi: İyice bilki, kişinin ilmi yakîni, marifeti ve Allah ile konuşması, hakikî îmana sahip olmada ona fayda vermez. Hakikî iman ancak Allahü Teâlâ'nın fazlû kerem ve rahmetiyle kazanılır. Allahü Teâlâ buyurdu:

"Eğer üzerinizde Allah'ın fadlu rahmeti olmasaydı, içinizden hiç biri ebedâ (ebediyyen) temize çıkamazdı. Ve lâkin Allah, dilediğini temize çıkarır... Ve Allah semî'dir, alîm'dir!24721"⁹⁵

Allahü Teâlâ İblis ile konuştu. Ona hitab etti:

Allah: "Ey İblis!" O benim iki elimle yarattığıma secde etmene ne mâni oldu sana? Kibirlenmek mi istedin, yoksa âfîlerden mi bulunuyorsun? 38/75"dedi.⁹⁶

Allahü Teâlâ'nın bir lütfü ve rahmeti ile desteklenmeyen, böyle bir imanın faydası olmadığı görülür. Çünkü İblis böyle bir imandan yoksun olduğu için, Allah'ın kendisine hitab etmesinden faydalanamamıştır. Kendisine herşey ayânen belirlediği halde şeytan iman üzere kalmadı. Burhanlar ile nasıl iman etsin?

Mesnevî'de buyuruldu:

Gözler, ancak Hakk'ın inâyetiyle açılır.

Munis bakışlar sevgiyle olur.

Dünyada Hakkın isteğine uymayan gayret muvaffak olmaz.

Doğrusunu Allah iyi bilir.

Hakkın dileğine uymayan aşâğılık Firavun, çalışıp tedbirde bulunuyorsa da muvaffak olamıyordu.⁹⁷

İnatçı Âlim Câhil Sayılır

İkincisi: İnatçı âlim ve mukallid olan câhil, sapıklıkta müsavidirler (eşittirler). Zîrâ âlime gereken ilmiyle amel etmesidir. Cahile gereken de taklid ve zanna razı olmamak ve ilimde sağlam bir şeye dayanmaya çalışmaktır. Zîrâ din temenni ve kuruntu ile olmaz. Sadece taklide yönelenler, hep bozuk zanlarına dayananlar, kapalı tahminlerden ileri geçmeyenler için kitab'dan kendilerine sadece okumaları dışında bir nasib ve pay yoktur. Bunların, kitabı okuyan kişiler, diye vasıflanmalarının faydası onlara yoktur. Zîrâ, manâlarını bilmeksizin, sırlarını idrâk etmeksizin ve hakikatlerine ermeksizin kitabı okumanın bir faydası yoktur. Bu ise bizim bu zamanımızda yaşayan ve İslâmı iddia eden birçok kişinin halidir. Sadece iddia ve temenninin sonu hüsrân, dalâlet, hasret, pişmanlık ve vebaldir.

Mesnevî'de buyuruldu:

⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/622-623.

⁹⁵ En-Nur: 24/21

⁹⁶ Sad: 38/75

⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/623-624.

Serab, susamış gerçi teselli eder ama, suyun zevkini vermez.

Altın, ayarı düşük ve bozuk bile olsa müflise hoşgörünün lakin darphânede rezil olur.

Üçüncüsü: Muhakkak kim, Allah'ın dininde, ibdal eder, değiştirir veya bid'atte bulunur, dinde olmayan şeyleri din adına yeni şeyler uydurursa, o kişi de bu zikredilen korkutma ve azabın içine girer. Efendimiz (s.a.v.) ümmetini bundan sakındırdı. Ahirzamanda böyle şeylerin olacağını bildiği için bunları ümmetine bildirdi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular. (1/168)

"Agâh olun! (İyi bilinki) muhakkak sizden önce yaşayan kitab ehli yetmiş iki millete ayrıldı. Bu millet ise yetmiş üç fırkaya bölünecektir. Yetmiş iki fırkası ateştedir. Sadece biri cennete girecektir."⁹⁸

Böylece Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, insanları, Kur'an-ı Kerim, sünnet-i senniyye ve ashabının yoluna aykırı herhangi bir hareketten ve kendi taraflarından dinde bir şey uydurmaktan ve onunla insanları saptırmaktan ümmetini sakındırdı. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bizleri uyardığı bid'at ve hurafeler çoğaldı. Etrafa yayılmaya başladı. O nisbette Kitab ve sünnet unutuldu.

"Biz Allah'a aidiz ve sonunda O'na döneceğiz."⁹⁹

Sadî buyurdu:

İnsanın doğumu ölüm içindir.

Ne doğuma sevinilmeli ne de ölüme,

doğuma sevinen ölüme üzülmeye hazırlanmalıdır.

Dördüncüsü: Sûfî diye isimlendirilen bazı kimseler, görünürde bir evliyaya ve kalb (gönül) ehline bağlandıkları halde, zahirde irâdeleri bunu doğrulamaz. Gaflet ehline meylediyorlar. Onların (gaflet ehlinin) sözlerine kulak veriyorlar. Onların yaptıkları işleri irtikâb ediyorlar. Nefislerinin arzusu doğrultusunda bir şeye çağrıldıkları zaman, hemen bu isteklerine, severek boğun eğerler. Kendisini Hakkın davetçileri çağırdığı zaman, kerhen kabul eder. Hak yoldaki (tarikattaki) sohbetinde ihlâs yoktur.

Vay ° elleriyle yazdıkları yüzünden onlara, vay o kazandıkları vebal yüzünden onlara!.

Çünkü bunlar, hak'tan saptılar. Kötü ve bozuk inancı seçtiler. Hep halkı aldatıp onları sapıklığa sürüklediler. İşte birçok insanları doğru yollardan saptıranlar bunlardır. Kendileri dalâlette oldukları gibi çoklarını da dalâlete sürüklediler.

Mesnevîde buyuruldu:

Yolda yüzbinlerce tuzak ve tane (habbe) var.

Bizse aç ve haris kuşlar gibiyiz.

Gerçi Ankalar gibi yükseklerde de uçsak her an, yeni bir tuzağa tutuluruz.¹⁰⁰

Vuslat İçin Çok Çalışmalı

(Seyrû sulûk'a giren) Sâlike (hak yolunun yolcusuna) gereken Hak olan mevcûde vuslat için çok çalışmasıdır. Mutlak vehimlerden kurtulmak İçin çabalaması gerekir. Asla dış görünüşe aldanmamak ve ibret alınacak şeylerin aslından da habersiz olmamaktır. Zîrâ hak olan tarikat (yol), bütün inceliklerden daha ince, derin sulardan daha derin ve bütün genişliklerden daha-genişdir. İnsanların en câhili, nefsinin sıfatlarından dolayı yanında bulunan yâkîni terkedendir. Zîrâ onun yanında olan yakîn'de kendisinde asla şüphe bulunmayan zan ve sıfatlar vardır. Onun halini düzelterek şeyler insanların yanında yoktur.¹⁰¹

Vaizin Kendisini Fâcîr Düşünmesi

Haris bin Esed el-Mehâsibî (r.h.) buyurdular: Bâtıl ile medhedilmeye rıza gösteren (övülmeye razı) olan kişi, kendisiyle alay edilmesine rızâ gösteren gibidir. (Birisine) Senin karnından çıkan pisliğin tıpkı misk ve esans gibi bir kokusu vardır, denilse o kişi de, eğer bu söz ile sevinirse, kendisiyle alay edilmeye razı olmuş demektir. Akıllı kişi bu gibi sözlerle aldanmaz. Belki hakikate ulaşmak için çalışır. Kibirlenen ve insanların elini Öpmesiyle iftihar eden vaize yazıklar olsun. O nefsinin, dinleyenlerden daha hayırlı sanıyor. Övülmeye ve yerilmeye aldanıp durmuştur. Allahım! Bu adam bu halinden ancak, kalbinde kibri çıkartmakla çıkabilir, Bunun ölçüsü de, kendisinin elini öpenlerle kendisine sille ve tokat atanların yanında bir olmasıdır. Hatta sille ve tokat atanları (elini öpenlere) tercih etmesi gerekir.

Cüneyd-i Bağdadî Hazretleri, bir vaazında şöyle buyurdular: "Eğer ben Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin:

"Allahü Teâlâ bu dini, facir bir kişiyle elbette kuvvetlendirir,"¹⁰² sözünü işitmemiş olsaydım, vaaz

etmeye cür'et edemezdim. İşte ben, bu hadîs-i şerifte belirtilen facir kişiyim."¹⁰³

⁹⁸ Eb'Ü Davud, Kitâbüs-sünneh Mev'süatül-hadîs-i şerif: 3981

⁹⁹ Bakara: 2/156

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/624-626.

¹⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/626.

¹⁰² Buharî, cihad (mev'süatül hadîs-i şerif no: 2834

¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/626-627.

Yahudilerin Cehennemle İlgili Kuruntuları

"Bir de dediler,"... Yahudiler ve onların büyükleri; "Asla ateş bize dokunmaz" Yani âhirette ateş bize vasıl olmaz, dokunmaz.

Ancak sayılı birkaç gün (azab görürüz)," Az bir zaman; sadece yedi gün. Yahudiler, "Dünyanın ömrü yedi bin senedir. Biz her bin sene için bir gün azab görürüz" derler. Veya babalarının buzağıya taptığı günlerin sayısı kadar yani kırk gün azab göreceklerine inanırlar.

Ebû Mansûr (r.h.) Hazretleri buyurdular: Sayılı günleri, kendisinde isyan ettikleri ömre çevirirler. Onlar, azablanmaya ancak, günah işledikleri zaman kadar görürler. Onlar diğer cehennemlikler gibi ebedî olarak azabda kalmayı kabul etmezler. Veya onlar şöyle diyorlar: Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz. Biz ebedî olarak azab görmeyiz. Yalnızca babanın oğuluna ve sevenin sevdiğine yaptığı türden çok kısa bir azab görecektir ve sonra da Allah, bizden razı olacak ve bizleri bağışlayacaktır... Bunlar ve Yahûdiler tarafından ileri sürülen benzeri düşünce ve inançlar, tamamen bâtıldır. Çünkü onların akıbeti ebedî cehennemdir. İmanın sevabı da böyledir. Yani küfrün cezası tıpkı imanın mükâfatı gibi ebedîdir. Zira bir dine itikad eden (inanan) kişi, ona ebedî olarak inanır. Buna göre onun cezası da ebedî olur.

"De," Ey habibim Ahmet! Rasûlüm ya Muhammedi Onları susturmak ve kınamak için söyle.

"Siz aldınız mı?"

Hemze-i kat' ile okunur. Çünkü o istifham yani soru elifidir. Tevbih yani, azarlamak manasındır. Müctelibe elifi, idrâç ile (iki elifin bir araya gelmesiyle) gitti. Yani jLjliinf "Siz aldınız mı? demektir.

"Allah'ın katında bir ahid (sözleşme)," İleri sürdüğünüz bu iddiayı destekleyen bir haber veya vaad aldınız mı? Kesin, güçlü, bize dayanan haber almadan böyle bir iddia ortaya atılmaz. Bundan olayı kendisinden ahd diye ifade edildi, ' "Öyleyse asla," ü (fe) fesiha dır. Mahzûf olan şartı ifade etmektedir. Yani Eğer Allah katında bir ahid eman (güvence) aldıysanız asla (1/169)

"Öyle ise Allah asla bozmaz (dönmez)" İhlâf, ahdi bozmaktır. ahdini (sözünü bozmaz)

Sizinle yapmış olduğu ahdini bozmaz. Yani Allah elbette vaadini yerine getirir.¹⁰⁴

İmam Ebû Mahsur Hazretleri Buyurdular:

Bunun iki yönü vardır.

Birincisi: Sizin ebediyyen azab görmeyeceğiniz, lakin sayılı günlerde azab göreceğiniz hakkında Allah'dan gelmiş bir haber var mı? Eğer sizin için Allah'dan alınmış böyle bir vaad varsa Allah ahdini bozmaz ve vaadinden asla dönmez.

İkincisi: Sizin Allah katında sâlih bir ameliniz mi var ki Allah onların karşılığında size cenneti vaadetti? Allah vaadini mutlaka yerine getirir. Vaadini bozmaz.

"Yoksa siz söylüyorsunuz," iftira ederek,

"Yoksa siz Allah'a karşı bilemeyeceğiniz şeyleri (mi söylüyorsunuz?)"

Vukuunda, ff istifham hemzesinin muâdilidir. Takrir yolu üzere birbirlerine müsavi iki emirden biri manasındır. Zîrâ vaki olan ilim ikisinden biriyledir. Bunun özeti şöyledir: Eğer sizin Allah tarafından alınmış bir ahdiniz varsa, Allah, sözünden caymaz. Lakin sizler, iftira ediyor ve yalan söylüyorsunuz.

Rivayet olunur:

Yahûdiler, cehenneme girdiklerinde kendilerinin belirttikleri süre cehennemde geçince."hazeneler" yani cehennem melekleri, onlara: "Ey Allahın düşmanları süre bitti. Ebedî azabınız kaldı. Artık cehennemde ebediyyen kalacaksınız," derler.

Nefyden sonrasını isbât içindir. nefiye cevaptır. liî "Evet" ise, müsbet'in cevâbıdır. Yani siz, bize ateş, sayılı günlerin dışında dokunmaz, dediniz. Hayır, belki ateş size ebediyyen dokunacaktır. Bunun delili de şudur: "Onlar orada ebedî kalacaklardır." Bunu şart ve ceza ile açıkladı. Onlar da:

Mübtedâ olarak mahallen merfudur. Şart manasındır. Bundan dolayı haberine (fe) dahil oldu. Eğer şartın cevâbı olursa.

"Kesbetti (kazandı), Kesbetmek, faydayı celbetmek ve onu hükmetmek yolu üzere kötülük gibi zararları defetmekte kullanmaktır.

"Ve kendi hatası (günahı) kendisini her yandan kuşatmış."

Bunlar, bütün yönlerden kuşatmış , kalbinden, dilinden ve elinden onu çevrelemiş. Düşman kuşattığı gibi... Bu ancak kâfir hakkında tahakkuk eder. Bundan dolayı selef-i sâlihîn, kötülük, (günah)" kelimesini, küfür ile tefsir etmişlerdir. "İşte olar,"

Vasıflan anlatılanlar. Kötülükler işleyen ve hatâları bütün benliklerini ve yönlerini çevreleyen, kuşatan kişiler. Onlar işaret edilmektedir. Bununla cemiilik unvanıyla kelimeye lafız tarafına riâyet edildikten sonra manâ tarafına riâyet edilmiştir. Üç zamirde de... "ateş ashabıdır, ateş ehlidirler." Âhirette cehenneme girecek ve

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/627-628.

orada devamlı kalacaklardır. Dünyada onu ilzam ettikleri gibi. Bu onlar m cehenneme girme sebepleridir. Onlar da: Yahudilerin Allah'ın ayetlerini yalanlamaları, Allah'ın kelâmını tahrif etmeleri, Allah'a iftira etmeleri ve bunlardan başka sebeplerdir. Bu cümle İtişJî İşte onlar" kelimesinin haberidir. Cümle olarak da mübtedânın haberidirler.

"Onlar orada ebedî kalıcıdır." Daimidirler. Onların ileri sürdükleri gibi, yedi veya kırk gün sonra kurtulacaklarını nereden biliyorlar? Veya cümle, hal makamında nasbtır. Bunun açıklaması şu âyette geldiği gibi:

"Küfredip ayetlerimizi tekzîb eyleyenler ise, onlar ashab-ı nârdırlar; orada muhalled kalacaklardır. O ise ne fena varılacak yerdir!¹⁰⁵

Bu âyet-i kerimde büyük günah sahiblerinin cehennemde ebedî kalacaklarına dair bir delil ve hüccet yoktur. Senin de bildiğin gibi bu âyeti kerime, husûsiyle kâfirleri anlatmaktadır.¹⁰⁶

İman Ve Sâlih Amelin Mükafatı Cennettir

"Ve o iman edenler,"

Yani Allahı ve Muhammed (s.a.v.) hazretlerini kalbleriyle tasdik edenler.

"Ve sâlih ameller işleyenler,"

Farzları edâ edip, günahlardan kaçınanlar.

"İşte onlar! cennet ehli dirler ve orada ebedî kalıcıdır."

Ölmezler ve ebediyyen cennetten çıkarılmazlar. İlâhî kanunun bir gereği olarak, cehennemle korkutan âyetlerin hemen ardından, cennetle müjdeleyen âyetler geliyor. Bu, kulların irşadı konusunda Allah'ın hikmetinin bir icabıdır. Bazan teşvik, bazan korkutma; kimi zaman müjde, kimi zaman da uyarma şeklindedir. Çünkü insan tekâmüle (olgunluğa) lütuf ve kahrıla birlikte yükselir. Böylece Cemâl ve Celâl cennetiyle kurtuluşa erer.¹⁰⁷

Hikâye

Hikâye olunur. Bir şeyhin bir müridi vardı. Bir gün şeyhi ona:

-"Sen Ebû Yezid Bestâmî'yi görsen, o senin için senin işinden daha hayırlıdır," dedi. Mürid:

-"O nasıl benim için hayırlı olur? O mahluktur. Halik (Yüce yaratıcı) günde yetmiş kere tecelli etmektedir. Sonra âhirette tecelli edecektir," dedi. Sonra Şeyhi ile beraber Ebû Yezid Bestâmî Hazretlerine gittiler. Ebû Yezid Bestâmî Hazretlerinin hanımı; onlara:

-"Ebû Yezid Bestâmî'yi aramayın! O rast gele bir kişidir. Oduna gitti," dedi. Yolda kendisiyle karşılaştılar. Ebû Yezid Bestâmî Hazretleri, odunlarını bir aslana yüklemişti. Elinde de bir yılan vardı. O yılan ile bazı vakitlerde aslana vuruyordu. Murid, Ebû Yezid Bestâmî Hazretlerini böyle görünce düşüp öldü. Ebû Yezid Bestâmî hazretleri o şeyhe:

-"Sen müridini hep, lütuf ile terbiye etmişsin. Onu kahr tarikına (yoluna) irşâd etmemişsin. Bende gördüklerine tahammül edemedi. Bundan sonra böyle yapma. Mürid ve talebelerine bazan kahr da göster.

Şeyh Üftâde Efendi hazretleri buyurdular: Muhakkak ki, Ebû Yezid Bestâmî Hazretleri, tarikatta kahr ve lüftü görmekle, zât tecellisine mazhar oldu. İvfürîd böyle değildi. Onu bu halde görünce tahammül edemedi ve öldü (1/170)

Mesnevî'de buyruldu:

Lûtfuna da kahrına da istekle aşıkım.

Şaşılacak şey! Bu iki zıddı aşık olmuşumdur.

Bu dikenlik gül bahçesine dönerse

Allah bilir ki işim bülbül gibi feryad etmek olur.

Bu ne acâib bülbüldür ki, ağzını açınca gıdası diken ve gül bahçesi olur.

O, bülbül değil sanki, ateşten bir timsah,

Aşkî yüzünden bütün hoş olmayan şeyler ona câzib gelmektedir.

Bu âyeti kerimde, bazı mağrurlara işaret vardır: Onlar, felsefe, tabiat ve onların dışında gaflette ifrat derecesinde olup, akıllarıyla mağrur olanlardır. Bunlar, amel, efâl ve sözlerindeki çirkinliğin, ruhlarının saflığına tesir etmeyeceğini zannettiler. Ruhlar, cesedlerden ayrıldığı zaman, herşey aslına döner. Cesedler, anâsıra (toprak, su, hava ve ateş) döner. Ruhlar, cennet bahçelerine dönerler. Amellerinin neticesi olan hiçbir şey ile sayılı günlerin dışında toplanmazlar. İşte bu fasid bir düşüncedir. Çünkü akıllı kişi bunları hiss ve akıl bakımından müşahade eder. Hayvânî şehvetlere tabi olması ve nefsânî lezzetlerden istifade etmesiyle olur. Bu da kötü ve yerilmiş ahlâkı, insana verir. Onlar da, hırs, emel, kin, kıskançlık, buğz, gadab, cimrilik, kibir, yalan ve bunlardan başka şeylerdendir. Bütün bunlar, nefsi emmârenin sıfatlarındandır. Böylece ruh, ahlâkına dönmüş ve yakın olmuş olur. Saflığı bulanır. Ruhanî ahlâkı bozulur. Hilim, kerem, cömertlik, mürüvvet, doğruluk, haya,

¹⁰⁵ Et-Tegâbun: 64/10

¹⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/628-630.

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/630.

iffet, sabr, şükür ve bunlardan başka şeyler, şeytanî, hayvânî ahlâk ile değişir. O hevâ, heves ve şehvetlerin kahrını için çalışmaktadır. Güzel ahlâklardan ve kalb sıfatlarından bu muameleleri miras bırakır. Onu asli vatanı ve bunlardan başka şeyle ihanete uğrattır. Ruh ile nefsi emmâreye tabi olan müsâvî (eşit) değildir. Eğer ruhlar, sevdikleri tabiatlara taalluk ettiği kadar, kirlenirlerse, ayrılık uzak olur. Ondandır ayrıldığı süre kadar, azabta belirli günler kalır. Bu şekilde bulanıklıklar zail olur (gider). Sonra kurtulur. Bu yine fasit bir hayaldir. Onların Allah'a karşı uydurmuş oldukları bir yalandır.

Evet kim bir günah işlemiş de kendi günahını kendisini her yandan kuşatmıştır. Onu görebildiği kadar, kalbinin aynasında izhâr olunur. Eğer tevbe eder ondan silinir, Ve eğer kötülüklerle isrâr ederse, zamanla kötülüklerin kırı, kalbinin aynasını kuşatır. Ve böylece kendisinde fitrî sıfat kalmaz. Ve ondan iman nuru ve taatin ışığı çıkar ve böylece bütün hataları onu kuşatır.

"İşte onlar ateş ehlidirler ve orada ebedî kalıcıdır." "

Bunda ayrıca şu işaretler vardır. Bazı taleb erbabı, taleb esnasında dünya şehvetlerine meyletmektedirler. Ve böylece şeytan ona karşı zafer kazanır. Onu zühdü ile aldatır ve onu ucub helakına düşürür. Böylece o kişi kendi nefisine saygı ve tazim nazarı ile bakar; halka ise tahkîr gözüyle bakar. Bu şekilde helak olur. Veya suluk anında vaki ve zahir olan bazı şeyler ile aldanır. Doğru vakıalar, sâliha bir rüya, müşâhedât ve rahmanı değil de ruhanî mükâşefâtın herhangi bir şeyle gururlanır. Mağrur bu kişiler, ibâdetlerinin daha ötesinde, başka bir yakınlığın olmadığını sanırlar. Kendisinin ricâlullah'ın (Allah adamlarının) derecesine ulaştığını sanır. Taleb etmekten sükût eder. Başına âfetler gelmeye başlar. Hatta onu hataları kapsar. Tabîî sefalet gerisin geriye döner. Amma taleb ehlinden, ameller işleyenler," Yani tarikat şeyhinin işareti üzerine şeriat kanunlarıyla amel edenler. sâlihler" hakikate ulaşırlar.

"İşte onlar, ashab," ulaştırırlar, nereye? Usul cennetlerine,

"Hep, onlar orada ebedî kalıcıdır." Ebedler ebedine seyretmekle... Çünkü menziller ve maksatlar, her ne kadar mütenâhî (sonsuz) iseler de maksatta yürümek sonsuz değildir. Hataları kendilerini kuşatanlar, bunların hilâfıdır. Çünkü onlar katiyyet ateşinde ebedidirler. Çalışmaları onlara fayda vermez. Makûl ve istidlâlî şeylere şüphe ile bakmak onlara fayda sağlamaz.¹⁰⁸

İsrâiloğullanndan Alman Ahidler

"Ve bir vakit, İsrailoğulları'nın şöyle mîsâkını (kati sözünü)

- "Allah'tan başkasına tapmayacaksınız.

Ebeveyne ihsan. Yakınlığı olanlara da, öksüzlere de, bîcârelere

Nâsa güzellik söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin".

Sonra pek azınız müstesna, sözünüzden döndünüz. Hâlâ dönüyorsunuz!⁸³

Yine bir vakit mîsâkınızı (kati sözünüzü) aldık:

- "Birbirinizin kanlarını dökmeyeceksiniz ve nüfusunuzu diyarınızdan çıkarmayacaksınız".

Sonra siz buna, ikrar da verdiniz ve ikrarınıza şâhid de oldunuz.⁸⁴

Sonra da sizler, tâ şunlarsınız ki, kendilerinizi öldürüyorsunuz ve kendinizden bir fırkayı diyarlarından çıkarıyorsunuz. Aleyhlerinde ism u udvân ile birleşiyor, tezahürde bulunuyorsunuz. Ve şayet size esir olarak gelirlerse, fidyeieş-meye kalkıyorsunuz. Halbuki çıkarılmaları üzerinize haram kılınmış idi...

Yâl Siz Kitâb'ın bir kısmına inanıp da bir kısmına küfür mü ediyorsunuz? Şu halde, içinizden böyle yapanlar, binnetice dünya hayatında bir rüsvalıktan başka ne kazanırlar? Kıyamet günü de, en şiddetli azaba kakılırlar.

Allah, yaptıklarınızdan gaafil değildir...⁸⁵

Bunlar Âhlîret'i, dünya hayat'a satmış kimselerdir. Onun için, bunlardan azap hafiflendirilmez ve kendilerine bir yardım da olunmaz!⁸⁶¹⁰⁹

Tefsiri:

İsrâiloğullanndan Alınan Misâk

"Hani bir vakit İsrailoğullan'ndan şöylece mîsak (kesin bir söz) almıştık"

Tevratta. ^mîsâk, şiddetli ahd'dir (sözdür). Bu da iki vecih üzere olur.

(Birincisi:) Yaratılış ve fitrî olan ahiddir.

(İkincisi:) Nübüvvet ve risâlet (peygamberler) yoluyla alınan ahiddir. Ifr kelimesi, fiilin izmân ile mahallen mensûb'tur. Bununla Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri ve mü'minlere hitab olundu. Onların hallerini düşünmek, kendilerine, halef (sonra gelenlerinin imanlarından ümitlerini kesmelerine götürmesi içindir. (1/171) Çünkü Yahudilerin seleflerinin (geçmişlerinin) kabahatları, (atalarından almış oldukları küfür kültürü) onların iman etmemelerine yol açtı. Zîrâ yılandan ancak yılan doğar. Burada şöyle denildi. "Eğer kişinin aslı yani mayası temiz olursa onun fûruu (ondan türeyenler de) temiz olur." Veya Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamberliği çağında mevcut olan Yahûdîleri, atalarının yapmış olduğu kötülüklerden dolayı kınamak içindir. Yani,

¹⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/630-633.

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/634-635.

atalarınızdan misakları alındığı zamanı hatırlayın demektir.

"Allah'dan başkasına asla tapmayacaksınız," Yani asla ibâdet etmeyin. merfu oldu. (burada raff' alâmeti cemi nunudur). Nâsib (ve câzim) olmadığı için yani fiili müzâri manevi âmil ile merfudur. Veya nehiy manâsında haberler olmak üzere merfu'dur.

"Fülcancaya gider," sözün gibi. Yine bununla aynı kişiye gitme işinin yapılmasını emrediyorsun. Bu emir; git emrinden daha belîğ ve daha sarih'tir. Nehiy ise kendisinde, iyham olduğu içindir. Zîrâ bir şeyden nehyedilen kişinin hakkı, o nehyedildiği şeyin sonuna kadar gidip; sanki kendisi ondan nehyedilmiş gibidir. Nehyedilen şey de nehyedenin kendisinden haber verir. Yani, sadece ve sadece Allahı bir bilin. Ulûhiyeti sadece Allah'a mahsus kılın, demektir. Denildiki, bu cümle kasemin cevâbıdır. Ma'nâ buna delâlet etmektedir. Sanki şöyle denilmektedir:

Biz onlardan yemin aldık. Ve biz, Allah hakkı için, Allah'dan başkasına ibâdet etmeyin, dedik.

"Ebevyne (ana-babaya) iyilik yapın," ibâdet edersiniz" lafzı, üzerine iyilik

yaparak iyilik yaparsınız., demektir. Çünkü o da haberlerdir. Veya iyilik yapın, demektir. Çünkü inşâî bir cümledir. Yani onların, Allah'ın emirlerine muhalefet olmayan, Allah'ın emir ve yasaklarına ters düşmeyen, emirleri zamanında, üzerlerine çok iyilik utûfet ve şefkat yağdırın.

"Yakınlıksahiblerine, yakınlığı olanlara, akrabalara (iyilik yaparsınız),"

Yani size yakınlığı olan akrabalarınıza iyilik yaparsınız demektir.) kelimesi, gibi masdardır.

"Ve yetimlere (iyilik yaparsınız), yetimler, yetim'in cemi'dir. Yetim, küçük olup, âkil bâlîğ olmadan önce babası ölen kişiye denir. Hayvanlarda ise, küçük olup annesi ölen yavruya denir. Yetimlere iyilik; onların terbiyelerini güzel yapmak, onları iyi yetiştirmek, hak ve hukuklarına riâyet etmek ve mallarını zayi etmemektir.

"Ve miskinlere (iyilik yaparsınız),"

Onlara güzel söz söylemek ve onlara sadakalar vermekle onlara iyilik yapın. jSLJ* kelimesi, c*şi~* kelimesinin cemi'dir. Buda çaresiz ve hareketsizden gelir. Sanki fakirlik onu, onu hareketten alıkoyup oturttu. Dolaşmak ona ağır geldi. Ticari bir işe el atamaz oldu. "Ve" biz (onlara) dedik: İnsanlara söyleyin," söz söyleyin.

"güzel söyleyin."

İfrad derecesinde güzel olduğu için kendisine illi- güzel" diye isim verildi. Mal ile iyilik yapmak ile ilgili iyilik emri, husûsî kişiler hakkındadır. Onlar, anne ve babalar, akrabalar, yetimler ve miskinlerdir. (Bunlara hem mal ve hem de söz ile iyilik yapmak lâzım.) Mal insanın beşerî davranışlarının hepsinde geçmeyebilir. İnsanlar ile olan bütün muamelelerde mal yardımı söz konusu değildir. Amma hepsine güzel söz ile muamele etmek lâzımdır. İnsanlara güzel söz söylemekten (ne kadar fakir olursa olsun) hiç bir akıllı kişi aciz değildir. Herkes insanlara iyi söz söyleyip onların gönüllerini fethedebilir. Yani insanların içine karıştığınızda yumuşak davranın, güzel ve yumuşak (kırıcı olmayan) sözler söyleyin. İnsanlara güzel ahlâk ile muamele edin. Onlara iyiliği emredin. Onları kötülüklerden alıkoymaya çalışın. Yani insanlara doğru ve hak olanı söyleyin. Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretleri hakkında size soranlara, onun hakkında doğru ve gerçek olan şeyleri söyleyin. Size ondan soranlara, doğruyu söyleyip onu tasdik edin, onun Tevrâtta olan sıfatlarını inkâr etmeyin, olduğu gibi açıklayın, Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerine yapılması gereken iman işini gizlemeyin.

"Namazı kılın, zekâtı verin,"

Onların şeriatında (Mûsâ Aleyhisselâm'ın dininde namaz ve zekât) farz olduğu gibi... Bunları özellikle, ahdi alınan ibâdetlerin içine alarak, umumîlik ve hususilik yapılmış oldu. Bunun özeti şöyledir:

Ey İsrâiloğulları, biz size ahidler verdik. Siz hepsini kabul ettiniz. Biz de size rahmetimizle yöneldik. (Ammasız:)

"Sonra siz (sözünüzden) döndünüz," İltifat yoludur. Yani, siz geçmişte misâktan yüz çevirdiniz ondan kaçındınız onu bırakıp bir kenara attınız demektir.

"Ancak sizden çok az kişi hariç." Bunlar seleften (eskide yaşayanlardan) Mûsâ Aleyhisseiâm'ın dinini gerçek manâda yaşayanlar ve haleften yani Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin zamanında yaşayan ve Müslüman Abdullah bin Selâm (r.a.) hazretleri gibi değerli kişilerdir.

"Ve hâlâ da dönüyorsunuz." Bu, ek (zeyl) cümledir. Siz, taatten yüz çevirmek, misâk (sözleşme) hukukuna riâyet etmemek adeti olan kötü bir kavimsiniz. Buradaki j vav hal için değildir. Yüz çevirmekte ve hakdan kaçmakta, onlarda birlik olduğu yani selef ile halefin arası hiç kesilmediği, sürekli taat ve misâktan kaçındıkları için şimdiki hal değil, eskiden de böyleydiniz. Bugün de böyle haktan kaçırıyorsunuz, yarın da dönecek olacaksınız demektir. Cümle itiraz (parantez) cümlesidir. Tevbih, azarlama ve tekid içindir, İrazın aslı, yüz çevirerek gitmektir. Ters tarafa doğru yönelmektir. ¹¹⁰

İbâdet Sadece Allah İçin Olmalıdı

iyi bilki bu âyette bazı şeyler sayılıyor.

(Birincisi:) Bunlardan biri ibâdettir. Kulun ibâdeti sadece Allah'a yapması ve bütün maksatlardan tecrid etmek (bütün arzulardan soyutlanmak) ve sadece Allah rızası için ibâdet yapması, ibâdetin şartlarındandır. Kim

¹¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/635-638.

ibâdetlerinde herhangi bir yaratığın hoşnutuluğunu gözetir, ya da övülmeyi bekler veya kendi nefsi için dünya ve âhîret arzusunun peşinde koşarsa ihlâs mertebesinden düşer ve riyakârlığa sapmış olur. Fârisî beyit tercümesi: Hafızın tevbesine perde olan yol, gösteriştir.

(ikincisi:) O şeylerden biri de anne ve babaya iyiliktir. Anne ve babanın hakkı büyüktür. Anne ve babanın hakları Kur'ân-ı Kerimin âyetlerinde Allah'ın hakkına yakın zikredildi. Zîrâ birinci yaratılış Allah tarafından. İkinci yaratılış yani terbiye görmek ve iyi bir ahlâk ile yetişmek anne ve baba tarafından olmaktadır. (1/172)¹¹¹

Birbirlerine Bağlı Üç İlâhî Hüküm

"Üç şey, üç âyette birlikte zikredilmiştir. Bunlardan herhangi biri yanındaki olmadan kabul olunmaz," denilmektedir.

1-Allah ve Rasûlüne itaat. Allahü Teâlâ buyurdu:

"Ey o bütün imân edenleri Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin, sizden olan ülü'l-emre de... Sonra, bir şeyde nîzâa düşünüz mü; hemen onu Allah'a ve Resulüne arz ediniz; Allah'a ve âhîret günü'ne gerçekten inanır mû'minlerseniz... O hem hayırlı, hem de netice itibariyle daha güzeldir. 4/59"¹¹²

2-AÜâh'a şükür, anne ve babaya teşekkür'dür.

"Gerçi insana ebeveynini de tavsiye ettik -anası onu zaaf zaaf üstüne taşıdı, süt kesimi de iki sene içinde- şükret diye bana ve anana-babana... Ki (neticede) banadır gelişi! 31?14"¹¹³

3- Namaz ve zekâtıdır.

"Hem namazı dürüst kılın ve zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin!..2/43"¹¹⁴

Anne ve babaya iyilik, onlara iyilik ile muamele etmek, onlara karşı rünevâzi (ve saygılı) olmak, emirlerine uymak, sevdiklerini gidip görmek ve onların ölümlelerinden sonra onlar için dua etmek, mağfîret istemek, istiğfar ve Kur'ân-ı Kerim okumak ve kendileri için sadakalar vermektir.

Sadî buyurdu:

Yıllar geçti. Pederin hep seni terbiye etti. Ona bir hayır yapma zamanıdır. Onun gözleri senin hayırlarındadır.¹¹⁵

Te'vîlât-i Necmiyye'den Tasavvufî Manalar

Te'vîlât-ı Necmiyye'de buyuruldu:

"Ebeveyne (anne ve babaya) iyilik" âyeti kerimesine' göre kişinin, halka karşı en izzetli, şerefli ve saygı değer anne ve babasıdır. Çünkü onlar onun zahiri varlığına (dünyaya gelmesine) sebep oldular. Lakin kişi, Rabbine karşı kulluk ahidini yerine getirdikten sonra anne ve babasına iyilik yapması gerekir. Zîrâ hakikatte ise, kişiyi var eden ve kişinin anne babasını var eden (yaratan) Allah'dır. Allah'ın kulluğuna karşı anne ve babanın iyiliği tercih edilmez. İkişi çekiştiği zaman, anne ve baba'ya iyilik Allah'a ibâdet ve Allah'ın emirlerine tercih edilmez. Allah'ın emirleri tercih edilir. Durum böyle olunca, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı anne ve babadan başka kimselere nasıl iltifat edilir. Başkasına uyarak nasıl Allah'a işyân edilir?¹¹⁶

Yetimlere İyilik

(Üçüncüsü:) Yetimlere iyilik yapmaktır. Rahmetle yaşa ve temiz bir şeffaat ile muamele edip herkese toprak ol. Hadis-i şerifte buyuruldu:

Bir yetim, bir kavim ile beraber, çömlüklerinin (yemeklerinin) başına otursa, şeytan onların tenceresine yaklaşamaz (bereketi artar)¹¹⁷ Yine başka bir hadîs-i şerîfte ise şöyle buyurulmaktadır:

"Kim, Müslümanların arasında bir yetimi yemeğine ve içeceğine eklerse (bir yetimi beslerse). Allah o yetimi zengin kılıp (insanlara ihtiyacı olmadığı bir çağa kadar ona bakarsa), elbette o kişinin günahları bağışlanır. Ona cennet vâcib olur. Bağışlanması mümkün olmayan herhangi bir günah işlemiş ise, o hariç.¹¹⁸

"Allah kimin iki kerimesini alırsa o kişi sevabını Allah'dan umarak sabrederse, günahları bağışlanır ve onun sevabı cennettir.¹¹⁹

Sordular: iki kerimesi ne demektir: Buyurdu: -"İki gözüdür."

Kızlarının eğitim ve terbiyesinin karşılığı cennettir¹²⁰

¹¹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/638-639.

¹¹² En-Nisâ: 4/59

¹¹³ Lokmanı 31/14

¹¹⁴ Bakara,2/43

¹¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/639-640.

¹¹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/640.

¹¹⁷ Kenzül-Ummâl: hadis no: 6039

¹¹⁸ Müsned-i Ahmed, Mevsûâtü'l-hadîs-i şerîf. 18353

¹¹⁹ Müsned-i Ahmed, mevsuatül hadîs-i şerîf: 13510

¹²⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/640-641

Yine Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:

"Kim üç kızı veya kız kardeşi olur da, onlara infak eder. maddi ve manevî olarak yetişmeleri için harcama yapar, onlar, büyüye kadar veya ölesiye kadar onlara iyilik yaparsa, elbette o kişinin bütün günahları bağışlanır. Ancak affedilmesi mümkün olmayan bir günah işlemiş ise o hariç.¹²¹

Muhacirlerden Arabî bir adam sordu: -"Ya iki kızı veya kız kardeşi olursa?" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, "O da" buyurdular.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

Ben ve yetimin kefilî (yetime bakan)

kişi cennette böyle beraberiz," dedi.¹²² Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, parmaklarından şehâdet parmağı ile orta parmağını işaret ederek böyle söyledi. Cahiliyet döneminde baş parmaktan sonra gelen parmağa (yani şehâdet parmağına,) (sövgü parmağı) derlerdi. Çünkü insanlar, o parmağı işaret ederek söverlerdi. İslâmiyet geldiği zaman, baş parmaktan sonra gelen parmağa (çok söven ve küfreden, denilmesini Efendimiz (s.a.v.) hazretleri iyi görmedi. O parmağın adını değiştirdiler. Kendisiyle Allah'ın varlığı ve birliği ilan edildiği ve işaret edildiği için, ona (Allah'ın varlığını ve birliğini işaret eden) şehâdet parmağı denildi.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin parmaklarının arasında şehâdet parmağı orta parmakdan daha uzundu. Sonra orta parmak gelirdi. Orta parmak, şehâdet parmağından kısaydı. Sonra Yüzük parmağı gelir. Yüzük parmağı orta parmakdan daha kısadır. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin: Ben ve yetimin kefilî (yetime bakan) kişi cennette böyle beraberiz,"¹²³ hadîs-i şerîfi ve başka bir hadîs-i şerifte:

Ben, Ebû Bekir ve Ömer kıyamet günü şöyle haşr oluruz," derken, üç parmağı ile işaret etmesi, onların insanlar üzerindeki mertebe ve şereflerinin yüksekliğini beyan etmek içindir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin, "biz böyle haşr oluruz," "biz böyle teşrif ederiz," ve "yetimin kefilîyle böyleyiz," buyurmaları, onlar için mertebelerini yükselten bir şereftir.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin parmaklarının sâını (durumunu) bilmeyen kişi, yakınlık mahallinde bazısının bazısına yakın olduğunu ve onların birbirlerine eklenecekleri şeklinde tevil edebilir. Bu ise uzak bir manâ'dır. Zirâ rasûllerin (kendilerine kitab verilen peygamberlerin) nebîlerin, siddîkların, şehidlerin ve sâlihlerin mertebeleri birbirlerinden çok değişik ve ayrıdır. Kurtubî Tefsirinde de böyledir.¹²⁴

Miskinler

(Dördüncüsü:) Miskinlere iyilik ve yardım yapmaktır. Onlar, hacet ve ihtiyaçların kendilerini hareketsiz hale getirdiği, çaresizliklerin kendilerini oturmaya mahkum ettiği kişilerdir. Fakr ü zaruret onları zelil kıldı. Bu onlara sadaka vermeye, iyilik yapmaya, miskinlerin ve zayıfların hallerini araştırıp onlara el uzatmaya teşviktir. Hadis-i şerifte şöyle buyuruldu:

"Dul, yetim ve miskinlerin işine koşan kişi, Allah yolunda cihâd eden kişi gibidir. Veya gündüzleri oruç tutan ve geceleri kıyam (namaz ve ibâdetle geçiren) kişi gibidir."¹²⁵

Tavus Hazretleri, kız kardeşlerin işini görmeyi, Allah yolunda cihâd etmekten daha fazîletli görürdü. (1/173)¹²⁶

Güzel Söz

(Beşincisi:) Güzel sözdür. Tâlib (hakkı arayan kişi), kulluk ahidlerini yerine getirdiğinde, onun şefkat ve rahmeti, anne-baba ve diğerlerine umûmî oldu. Hepsini içine alan bir ahid geldi. Bütün insanlara güzel söz söylemek. Ona, insanlara güzel söz söylemesi gerekir. İnsanlara iyiliği emretmeli ve onları kötülüklerden alıkoymaya çalışmalıdır. İnsanları, hikmet (dolu sözler) ve güzel mev'ızalar (vaaz, öğüt ve kıssalar) ile Allah'a davet etmelidir, insanları hak yola hidâyet etmeye çalışmalıdır. Onların kötülüklerine güzel ahlakıyla muhalefet etmelidir. Sözü yumuşak olmalı, yüzü tebessümlü ve mutluluk saçmalıdır. İyi ve kötü; sünnî ve bid'at ehline yağcılık etmeksizin ve karşısındaki kişinin kendisinden memnun olacağı sözleri söylemeyi niyet etmeksizin herkesin yanında hep güleryüzlü olmalıdır.

Zira Allahü Teâlâ Mûsâ Aleyhisselâm ile Hazreti Harun'a şöyle buyurdu: " Varın da ona belki dinler veya korkar diye yumuşak dille söyleyin 20/44"¹²⁷ Hiçbir Müslüman (nasihatçı ve öğüt veren kişi) Mûsâ Aleyhisselâm ve Hazreti Harun'dan daha fazîletli değildir ve yine hiçbir facir (ve günahkâr Müslüman) Fîravun'dan daha kötü ve habis değildir. Allah o iki yüce peygambere, Firavun'a karşı yumuşak sözlü olmalarını emretti. Bu âyetin

¹²¹ Mûsne'd-i Ahmed, Mev'sûâtü'l-hadîs-i şerif. 12313 (değişik metinle bulunmaktadır.)

¹²² Kenzül-Ummal: 5997

¹²³ Kenzül-Ummal: 5997

¹²⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/641-642.

¹²⁵ Tuhfetül-Ahvezi, 1976

¹²⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/643.

¹²⁷ Taha:2Q/44

hükmüne Yahûdî ve Hıristiyanlar girmektedir. Tevhid dini üzere olan Müslümanlara nasıl davranılmalıdır? ¹²⁸

Hafız Buyurdu:

Asayişin ve iyiliğin tefsiri şu iki meslek erbabının olmasıdır: Dostlara iltifat ve düşman ile mudâra (onları idare etme sanatıdır).

Sadî buyurdu:

Sen kişinin kadrü kıymetini bilki, o da senin değerini bilsin. ¹²⁹

Yahudilerden Alınan Ahidler

"Yine bir vakit mîsakinizi aldık". Yani: Ey Yahûâîler, sizin ikrar ve ahdinizi Tevratta aldığımız vakti iyi hatırlayın. Ve o zaman biz size şöyle demiştik: "Kanlarınızı dökmeyeceksiniz," Bazınız, bazınızın kanını akıtmasın. Kişiyi asalet ve dinen bağlanan kişi, onun nefsinden kılınmış oldu. Aralarında dinî veya neseb (soy) bakımından birlik olduğundan onlar bir nefis olarak kabul edildi. Onlardan herbiri kendisinin nefsinin yerine geçmiş oldu. Âyeti kerime de; "Kanlarınızı dökmeyeceksiniz," buyrulmasından dolayı, bir başkasını öldüren kendi nefsini öldürmüş gibi olur," denildi. Çünkü öldürdüğü kişinin yerine kısas olarak o da öldürülür. Bu bakımdan başkasını öldüren aslında kendisini öldürüyor, demektir. Bu cümle nehiy manâsında haber vermektir. Sanki işin sonuna gidilmiş ve ondan haber vermektedir.

"Kendi nefsinizi memleketinizden çıkartmayacaksınız, (nüfusunuzu diyarınızdan çıkarıp sürgün etmeyeceksiniz.)"

Yani bazınız bazınızı ülkesinden çıkartmasın. Komşularınıza küfretmeyin, onlara zulmetmeyin ve onları göçe zorlamayın. İnsanları, ölümle korkutarak, memleketlerinden göçe zorlamak ve onları vatanlarından çıkartıp sürgüne göndermek bir çeşit öldürmektir.

"Sonra siz ikrar ettiniz."

Yani siz "misâk"i ikrar ettiniz. Misâkın gereğiyle amel edeceğinizi itiraf ettiniz ve onun toplumun huzuru ve saadeti için uyulması vâcib bir kanun olduğunu kabul edip, ona uyacağınızı söylediniz.

"Ve ikrarınıza siz şahit de oldunuz." İkrarı tekid etmek için ona şahitlik ettiniz. Bu cümlemin ikrarı tekid için olması, tıpkı, "Falanca kimse şu işi yaptığını kabul etti" yani ona şahitlik etti ifadesine benzer. Veya, Ey yahudiler! Siz, o gün atalarınızın yaptığı misakı (sözleşmeye) şahitler olarak, bunu kabul ettiniz. Bu sözleşmeyi tasdik ettiniz, kendiniz için, lüzumunun ve korunmasının gerekli olduğunu kabul ettiniz, demektir.

"Sonra sizler," ...Bu cümle mübtedâdır. "o kimselersiniz ki,"

Bu kelime (mübtedâ için) haberdır. İfâde'nin rucu edeceği yer, zâtın değişmesinin yerine, sıfatlarının yerinin değiştirilmesidir. "Onunla çıkmıştım fakat onsuz döndüm" demek gibi.

Bu cümlemin manası, siz bundan sonra bunlara şahitler oldunuz. Siz o ahdi bozuyor ve bozduruyorsunuz. Yani siz bundan sonra söz veren kavimden ayrı bir kavimsiniz. Onlar sanki "nasıl biz?" dediler. Bundan dolayı şöyle denildi:

Nefsinizi öldürüyorsunuz."

Kendinizin yerine geçen insanları öldürüyorsunuz. Bura: "Sonra sizler öyle kimselersiniz ki," kavli şerifinin beyanıdır. "ve sizden olan bir grubu diyarlarından çıkarıyorsunuz." Zamir ayrılık içindir. O da taifedir.

"Ve bu konuda birleşip birbirinize arka çıkıyorsunuz," İki o (Te) harfinin hazfiyla okunmaktadır.

"Çıkartıyorsunuz," fiilin failinden veya mefulünden haldir. Çıkartma işini beyan etmektedir. Akla gelen tevehhümü kaldırmaktadır. Çıkartmanın haram olması, asalet ve istiklâl yoluyla. Birleşme ve birbirlerine yardım çıkma değildir. Onların üzerine galebe çalmak için, kuvvetlerini destekliyorsunuz.

"Günah ile," Birbirinize sırt veriyorsunuz," fiilin failinden haldir. Yani günaha iltibas ediyorsunuz. Günah, failini zemme ve kötümeye levme ve kınamaya müstehak kılıyor. "düşmanlık ile,"

Yani, zulüm'de tecâvüz etmekle demektir. Bu âyet-i kerime, zulmün haram olduğuna delâlet ettiği gibi, zâlimlere yardım etmekte günahıdır. Tefsiri kebir'de de böyledir.

"(Yakınlarınız) şayet size esir olarak gelirlerse,"

Yani onlar, size esir bir halde gelirlerse, siz onlara karşı üstünlük taslamaktasınız. Ve siz onları serbestliğine kavuşturup, hürriyetlerini iade etmiyorsunuz, demektir. üsara ve kelimeleri, esir kelimesinin cemiidir. Esir, başkasının kahran tutup emrine aldığı kişi demektir. Mefûl manasına ismi tafdîl'dir. Bütün bu kelimeler, bağlamak ve vesikalandırmak manasına olandan gelmektedir. İkisinin arasındaki fark: Esirler, kayıd ile bağlandıkları zaman, denir. Kayıdsız olarak ele geçtikleri zaman ise, onlara, denir. (İ/174)

"Fidyeleşmeye kalkıyorsunuz"

Yani, fidye vermek suretiyle onları esirlikten çıkarıyorsunuz, yani yurtlarından çıkarıp attığınız bu kimseler, size esir olarak kurtarılmaları için başvurduklarında, siz fidye verip kurtarıyorsunuz. Fidyeleşme, fidye veren ve fidyeyi kabul edenler arasında cereyan eder.

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/643-644.

¹²⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/644.

O", halbuki onlardan fidye alıp vermek, Bu zamir mübtedâ'dır. Yani, şân zamiridir.

Halbuki yurtlarından çıkarılmaları size haram kılınmış idi."

Haram'dır, kelimesinde bulunan zamir, fail makamına kaim ve geçerlidir. Onların çıkartmalarından haberdır. Cümle, zamiri şân'ın haberidir.¹³⁰

Yahudilerin Birbirlerini Öldürüp Esir Etmeleri

Allahü Teâlâ, Tevrâtta, İsrâiloğullarından, bazısının bazısını öldürmemeleri, bazısının bazısını ülkesinden çıkartmamasını ve İsrâiloğullarından nerede bir cariye veya köle görürseniz onları hemen satın alarak onları hürriyetine kavuşturun hükümlerini İsrâiloğullarına farz kılmıştı.

Kurayza ve Nadir (oğulları) iki kardeş Yahûdî kabilesiydi. Evs ve Hazrec de iki kardeş (Arap ve) müşrik kabileydi. Putlara tapıyorlardı. Kıyameti bilmiyorlardı, cennet, cehennem, helal ve haram nedir bilmiyorlardı. Şemr savaşında birbirlerinden ayrıldılar. Aralarına tefrika girdi. (Yine bazı Yahudilerin kışkırtmalarıyla) aralarında düşmanlık meydana geldi. Savaştlar. Kurayza oğulları, Evs'in yanında yer aldı ve onlara yardım etti. Nadir oğulları ise Hazreclerin yanında yer aldı ve onlara yardım etti. Evs ile Hazrecilerin arasında bir savaş çıkınca, Kurayza oğulları Evs'in yanında; Nadiroğulları da Hazrec'in yanında yer alıyordu. Her kabile, kardeşlerine karşı, anlaşmalı olduğu grubu destekliyor ve diğerlerinin kanlarını akıtıyordu. Üstün geldiklerinde yurtlarını yağmalıyor ve onları oradan çıkarıyorlardı. Oysa ellerinde Tevrat vardı ve içindekilerini de biliyorlardı. Savaş bittiğinde, Kurayza oğulları, kendilerinden olup, Hazrecilerin eline düşen kardeşlerini fidye vererek kurtarıyorlardı. Bu yüzden Araplar bunları kınıyor ve:

- "Nasıl hem savaşıyor ve hem de fidyeleşiyorsunuz?" diye soruyorlardı. Onlar da:

- "Bizim onları kurtarmamız emredildi ve onları öldürmemiz haram kılındı," cevabını veriyorlardı. Bunun üzerine:

- "Öyleyse niçin, onlarla savaşıyorsunuz?" diyorlar, onlar da:

- "Aramızda sözleşme yaptığımız kimselerin bizi küçük görmelerinden utanıyoruz," diye cevap veriyorlardı. İşte onlar, bu çelişkileri yüzünden yeriliyorlar. Bu âyeti kerimede kısaca şöyle deniliyor: Siz fidye dışında bütün emirlerden yüz çevirdiniz. Çünkü Allah, bunlardan, şu dört konuda sizden söz almıştı: Öldürmeyi, yurtlarından çıkarmayı, onlar aleyhine düşmanlarıyla

yardımlaşmayı terketmek ve esirlerini fidye karşılığında kurtarmak. Fidye harici hepsinden yüzçevirdiler.

"Ya!., siz kitabın bir kısmına İnanıp da..."

O da fidye'dir. Hemze inkâr ve azarlama içindir, o (fe) makamın gerektirdiği mukadder manâ üzerine atıf içindir. Yani, siz bunu yapıyor musunuz? 0 takdirde, siz kitabın bazısına inanıyorsunuz.

"Ve bir kısmına küfür mü ediyorsunuz?." Bu öldürmenin ve halkı yurdundan çıkartmanın, sürgün etmenin haram oluşudur. Bir şeyin bazısına iman etmek hepsine iman etmeyi gerektirir hükmü olmasıyla beraber... Çünkü hepsi Allah'ın katmdadır. Bunların hepsi misâk'a dahildi. Burada kınandıkları nokta, onların Allah'ın emirlerinin bazısına iman edip; bazısına iman etmemeleridir. "ne kazanırlar; bir şey kazanamazlar," nefiy içindir. Yani ceza olmadı. "Bunu yapan kimsenin,"

Yani, kitabın bazısına iman ve bazısını inkâr eden kişinin cezası,

Sizden," Ey Yahûdî topluluğu.

Bu kelime, yapıyor," fiilinin failinden haldir.

"Ancak perişanlıktır, rüsvây ve rezil olmaktır."

İstisnâ-i müferrağ'dır.¹³¹ Mübtedaya haber vaki oldu. kelimesi, zelil oldu demektir. Rüsvaylıkla beraber, Kurayzâ oğullarının Nadir oğullarını öldürmeleri, esir etmeleri ve onlara karşı yükseklik taslamaları, Nadiroğullarının Eriha ve Şam'a sürülmeleridir. Denildi ki bu onlardan cizyenin alınmasıdır.

"Dünya hayatında."

Bu cümle, zelil ve hakîr," kelimesinin sıfatıdır. Onların cezalarını kasr yoluyla beyan etmektedir. Bu zikredilenlerden dolayı, imanlann meyve vermesinden, Yahûdilerin, kitabın bazısına iman etme ve bazısına iman ettiklerini izhâr etmelerinden dolayı kurtulma ümidleri kesildiği için kısa bir yol üzere onların rüsvaylıkları beyan edilmektedir. Zîrâ kitabın bazısını inkâr eden kişinin imanı asla kendisine fayda vermez ve kesinlikle imanın eseri kendinde görülmez.

"Ve kıyamet gününde," kendisinde cezaların verildiği günde,

"Redd olunurlar," yani kakılırlar, Redd olmak, aldıktan sonra dönmektir.

"En şiddetli azaba,"

O da cehennemde azab görmektir. Cehennemde azab görmeleri, dünyada rezil ve rüsvây olmalarından daha şiddetli ve dünyanın kendisinden önce olan bütün azablarından daha şiddetlidir. Zîrâ dünyadaki azablar ne kadar şiddetli olursa olsunlar elbette kesilirler. Amma âhîret azabı asla kesilmez. Hadis-i şerifte buyruldu:

¹³⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/644-647.

¹³¹ İstisnâ-i Müferrağ: Eğer kelâm tam değilse, yani ibarede müstesna minh. (kendisinden istisna edilen şey zikredilmemiş ise, o müstesnâ'ya istisnâ-i müferrağ'denir

"Dünya rüsvaylığı, âhiretin rüsvaylığının yanında çok hafif ve ehvendir.¹³² Başka bir hadîs-i şerifte ise, şöyle buyurdular: Muhakkak ki dünya azabı (ne kadar çetin ve dayanılmaz olursa olsun) âhiret azabının yanında çok ehven (ve hafif)dir."¹³³ Yahudilerin günahları, isyanın en şiddetlisi olduğu için onların azabı da, azabların en şiddetlisi oldu. Mesnevî'de buyruldu:

Her kim çok zalim ise, onun yaptığı göreceklelerinin yanında ehvendir. Zîrâ âdâlet buyurdu: Beter olana beter azab var.

"Allah gaafil değildir." Unutacak değildir.

"Yaptıklarımızdan, yapageldiğiniz şeylerden, (Allah gafil değildir.)"

Yaptığınız kabâhatlardan. Onların başında bu inkarınız, yani kitabın bazısına inanıp, bazısına inanmamanız gelmektedir. Yani onların amellerinden hiçbir şey Allah'a gizli değildir. Allah yeniden diriliş gününde onları bu yaptıklarıyla cezalandıracaktır. Bu şiddetli bir tehdit ve günahlardan büyük bir azardır. (1/175)

Aynı zamanda taat ve ibâdet ehline büyük bir müjdedir bu âyeti kerime. Çünkü, kaadirlerin kaadiri olan Allahü teâlâ subhânehû hazretlerine muhakkak gafletin meydana gelmesi mümtendir (asla mümkün değildir). Allah hakkeden herkese hakkını verecektir.

"İşte onlar," Bu zikredilen, çirkin sıfatlar ile vasıflananlar,

Onlar, dünya hayatı satın alanlardır" değiştirenlerdir.

"Âhiret karşılığında," Âhireti tahsil etmek mümkün iken ondan yüz çevirdiler. Zikredildiği gibi kitabın bazı hükümlerini inkar etme hususu, anlaşmalı bulundukları kimselere verdikleri sözü tutmak içindir. Çünkü bundan birtakım dinî ve dünyevî çıkar bekliyorlardı.

"Onun için bunlardan azap hafifletilmez." Dünyevî olsun, uhrevî olsun.

"Ve onlar yardım da olunmazlar (yani kendilerine bir yerden yardım da gelmez)" Onların azab görmelerine mani olacak bir kuvvette gelmez, ne kimse onlara şefaet eder ve ne de zorla onlardan azabı kaldırabilir.

Bilki, dünya lezzetleriyle, âhiret lezzetlerinin arasını toplamak; dünya ve âhiret lezzetlerini birlikte kazanmak, muhakkak ki. mümtendir; asla mümkün değildir. Allahü Teâlâ Hazretleri, mükelleflere, bu ikisinden hangisini dilerlerse onu kazanmalarını mümkün kıldı. İnsan bu ikisinden biriyle meşgul olduğu zaman, kendisi için diğerini kaybetmiş olur. Allahü Teâlâ, Yahudilerin kendisinden yüzçevirdiği şeyi onların imanlarının esaslarından olan şeyden kıldı. Yahudiler, kitaplarından olan ve imanlarının esasları olan şeylerden yüzçevirdiler. Buna karşılık elde ettikleri şey ise küfür idi. Böyle Yahûdiler, kâfir oldular. Zîrâ onların eline geçen küfür ve dünya lezzetleri alış veriş gibidir. Bu, Allah tarafından Yahûdilere verilen zemmin doruk noktasıdır. Onlar âhireti satıp yerine dünyayı alma alış verişlerinde aldandılar. Dünyevî işlerde bile alış veriş yapıldığı zaman aldanmak zemm ve insanlar tarafından ayıplanma sebebi olduğuna göre, âhiret gibi ebedî bir hayatı dünya gibi geçici bir hayata devamlı değiştiren kişi zemme daha evlâdır.

Akıllı kişiye gereken şey, âhiret ticâretine rağbet etmesidir. Dünya ticâretine asla yeltenmemesi ve dünyaya yaltaklan-mamasıdır. Şeytanın emirlerine uyarak ve nefsin nazlarına aldanarak, asla kanını akıtmamalıdır. Dininin yaşandığı bir memleketten asla çıkmamalı, vatanından ayrılmamalıdır. Çünkü kişi orada aslı fitratı üzere kalabilmektedir. Eğer şeytan ve nefsine uyar, insan öldürür ve dinin yaşandığı yerleri terkederse sapıtır ve şaki olur. Dalâlet ve şekaavete düşer.¹³⁴

Adam Öldürmek Gibi İntihar Etmekde Haramdır

"Kanlarınızı dökmeyeceksiniz (birbirinizin kanlarını dökmeyeceksiniz)" âyeti kerimesinde başka bir işaret vardır. O işaret: Bir kişinin bilerek kendisini öldürmesi ve kendisini öldürmek için çalışması caiz değildir. Başına gelen bir belâ'dan dolayı intihar edemez. Veya sahralarda yolunu kaybederek açlık ve susuzluktan ölmek, dinî cehaletten dolayı, eve gelmeyip, sürekli kırlarda gezenler, halim ve selim olmayıp, kan dökenlerin hepsi bu âyeti kerimenin hükmüne dâhildirler.¹³⁵

İslâm'da Dünya Nimetlerinden Tecrid Etmek

Gerçekten rivayet olundu. Sahabelerden bazıları, çul ve aba giyip, sahralarda dolaşmaya, evlere girmemeye, et yememe (ve etli yemeklerden tatmamaya) ve kadınlara temas etmemeye niyet ettiler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri şöyle buyurdular:

"Ben (gecenin bir kısmından kalkar) namaz kılarım, (bir kısmında) uyku ile geçiririm, (bazan gündüzleri) oruç tutarım (bazen de) tutmam, iftar ederim, kadınlarla (eşlerimle) temas ederim, evlere girerim, et yerim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, o kişi benden değildir." Bunun üzerine sahabeler, söylediklerinden vazgeçtiler.

Hazreti Enes (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) Ashabından bazıları:

¹³² Camiussağır, no: 5890

¹³³ Müsned-i Ahmed: 4767

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/647-651.

¹³⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/651.

- "Ben evlenmeyeceğim," dedi, bazıları, . - "Et yemeyeceğim," dedi. Bazıları:

- "Yatakların üzerine yatmayacağım," dedi. Bazıları:

- "Sürekli oruç tutacağım, senenin on iki ayını oruçla geçireceğim," dedi. Onların bu konuşmaları Efendimiz (s.av) Hazretlerine ulaştı. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, Allah'a hamd-ü sena etti. Sonra şöyle buyurdu:

- "Ne oluyor? Bazılarınız şöyle şöyle diyorlar. (Allah'dan en çok korkan kişi ben olduğum halde) lakin, ben namaz kılarım, uyuyorum, oruç tutarım, bazen de oruç tutmam, kadınlar ile evlenirim. Benim yolum budur. Kim benim sünnetimden ayrılırsa (evlenmeyi terkeder, sürekli oruç tutar ve uyumayıp kendisine eziyet ederse) o benden değildir (yani benim dinim üzere değildir).¹³⁶

Allahü Teâlâ Hazretleri: "Her hak sahibine hakkını ver," dedi Olgun kişi, bağlantı ve saplantılardan kurtulup, şühûd âlemine ulaşmalıdır. Arifin gözü, gördüğü şeylerden ve görülenlerden Allah m gayrını görmez. Hangi şeyden ve hangi şeye kaçıyorsun?

"Mamafih meşrik da Allah'ın, mağrib deî Nerede yönelseniz orada Allah'a durulacak cihet var! Şüphe yok ki Allah, vâsfdır, âlîmdir.2/115¹³⁷

Talebe Yarın Öleceğini Bilse Bile Elinden Kitabı Bırakmamalıdır

Bundan dolayı denildi ki, ilim öğrenen bir talebeye: "Sen yarın öleceksin," denildiğinde, kitabı elinden bırakmaz. Çünkü o talebe, hakikatte o işle, Allah rızası için meşgûl'dur. Büyük bir ihiâs ile o işe daha fazla sarılır. Zîrâ Allah katında, yapmış olduğu işten daha sevimli bir iş görememektedir, çünkü yoktur. O talebe ölümün kendisine ilim tahsil ederken gelmesini istemektedir.

Yine bil ki esirler, çeşit çeşittir.

Kimi hevâ ve hevesin bağıyla bağlanıp esir olmuştur. O kişiyi hidâyete delâlet ederek uyandır.

Kimi dünya sevgisine esir olmuştur. O kişinin kurtuluşu da ölümü ihlas ile hatırlamasına bağlıdır.

Mesnevf de buyuruldu:

Hakkın zikrini hep söyle.

Gözlerin hakkı görsün.

Yalan dünya ve kötülüklerden arın.

Kimi vesveselere bağlanıp esir düşmüştür. Şeytan onu bütün yönleriyle çevreleyip kuşatmıştır. Onun kurtuluşu da, burhan, delil ve hüccetlerin nuruyla onu yakîn ilme ulaştırmakla mümkündür. Bu şekilde o kişi, şek, şüphe, zan ve tahminlerden kurtulur ve taklîdın karanlığından çıkar. O Telkin ile dönmez..

Kimi esirlerin en esiri olarak görürsün. O, nefsini zellelere bağlayarak hapsedmiştir. Onun esaretten kurtulmasının yolu, onu esaret zincirini kökten söküp almaktır.

Kimi sıfatlarında esir görüp, nefsinin varlığını hapsedmektedir. Onu kurtuluşunun yolunda ve varlıkta kendisine gerekli olan bütün konularda, hakka delâlet etmektir. Ona hak ve hakikatin yolunu açmaktır.

Kimi esirleri, Hakkın kabzasında görürsünüz. Onların esaretine bir fidye olmadığı gibi onları öldürenlere de kısas yoktur. Onların bağlantılarına kurtuluş da yoktur. Onlardan bir bedel kabul edilmez. Onlarla cedel, çekişme ve tartışma yoktur. Başkalarının onlara gitme yolu yoktur. Onlara varabilmenin yolu sadece ve sadece onlardan geçer. Onlardan kaçmak mümkün değildir. Onlarla karar kılmak da mümkün değildir. Burası, mükemmel evliyâ'nın makamıdır. Kim bu tarikatı yol edinirse, murada nail olur. Kalbinin makamına ulaşır. (1/176)

Ve böylece, kalb körlüğü olan rezalet ve rüsâyıktan kurtulur. Bu şekilde kalb körlüğünden kurtulur. Dünya ve âhireti Tin çölünde ve körlükte, Hakkı müşahade etmekle kurtulur.

Mesnevî'de buyuruldu:

Yüzlerce Yusuf, güzellikte onun güzelliği kadar olamaz.

O görüldüğü zaman, nimetler kemâle erecektir.

Tevhidin sırrı anlaşılacaktır.

Hak yolunda elbette aşk lâzımdır. ¹³⁸

Hikâye

Hikâye olunur: Yaşlı bir kadın bir parça eğriymiş ip ile çarşıya çıktı. O yaşlı kadın:

- "Beni Yusuf'un müşterilerinden yazın! Böylece adım aşıkların defterine kaydedilmiş olur," diye sesleniyordu.

Allahım! Bizleri, Cemâlinde ve Senden mahrum etme!

Sana kavuşma ve Senin rızana nail olmakla bizleri feyzü necata nail eyle. ¹³⁹

¹³⁶ Nesâi: 3208

¹³⁷ Bakara: 2/115

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/651.

¹³⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/651-653.

¹³⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/653-654.

Mûsâ Aleyhisselâm'a Kitab Verildi

Meali şerifi:

"Celâlim hakkı için, Musa'ya o Kitâb'ı verdik, arkasından birtakım peygamberlerle de ta'kip ettik. Hele Meryem'in oğlu îsâ'ya beyyineler verdik ve onu Rûh'ül- Kuds ile teyid eyledik...

Yâ! Artık sîze nefislerinizin hoşlanmayacağı bir emr ile bir peygamber geldikçe, her defasında kafa tutarsınız, kibrinize dokunduğu için kimine yalan der, kimini öldürür müsünüz? 87

-"Bizim" dediler; "kalblerimiz kılıflıdır".

Öyle değil! Kâfirlikleri sebebiyle, Allah onları lanetledi. Onun için, az, pek az, îmâna gelirler.88

"Celâlim hakkı için Biz verdik," Yani, Allah'a and olsunki, Ey İsrail oğulları gerçekten biz verdik:

Musa'ya (verdik.)

r kelimesi, İbrânîce'dir. Mûsâ kelimesi ile ilgili açıklama daha önce geçti.

Hani bir zamanlar Musa'ya kırk gecelik vaad verdik de sonra siz onun arkasından buzağıyı put edindiniz ve o halinizle zalimler idiniz."¹⁴⁰ Âyeti kerimesine bakınız.

"Kitabı," Yani Tevrâtı bir defada indirdik.

Onun arkasından birçok peygamberler de gönderdik," sus "O onu tâkibetti," denir. Biri diğerine tâbi olduğu zaman böyle denir. Yani biz Musa'dan sonra bir peygamberin peşinden diğer bir peygamberi gönderdik. Onun ardından peygamberler geldi. Mûsâ Aleyhisselâm'ın peşinden gelen peygamberler: Yuşa, Şumûyil, Davud, Süleyman, Şemûn, Şayâ, Ermiyâ, Uzeyr, Hazkîl, İlyâs, Elyesa' Yunus, Zekerıyyâ, Yahya Aleyhisselâm ve diğer peygamberlerdir.

"Ve biz İsa'ya verdik,"

Suryânice, Elyesûl olup, mübarek manasındır. Doğru olan, İsa'nın hiç bir kelimedden müştak olmadığını ve kelime olarak bir benzerinin Arabça'da olmadığıdır.

"Oğlu," Her ne kadar iki ismin arasında vaki olsa bile e-lifin isbâtıyladır. Bu, "Oğlu," çok kere anneye izafe edildiği içindir. "Meryem'(in oğlu)." ¹⁴¹

Hazreti Meryem

Meryem kelimesi, suryânice, hizmet ve kulluk eden demektir. Annesi, Hazreti Meryem'i Mespid-i Aksâ'ya adanmıştı. Hazreti Meryem'in Rabbine ibâdeti, kemâl derecesinde olduğu için, Hak Teâlâ Hazretleri, onu Kur'an-ı keriminde, yedi kere peygamberler ile birlikte zikretti. Peygamberlere hitab edilir gibi ona hitabetti. Şöyle buyurdu:

"Ey Meryem! Rabbine divan dur ve secdeye kapan ve rûkul edenlerle beraber rûkul et" demişlerdi.¹⁴² Bu konularda onu erkekler ile müşterek kıldı.

"Beyyineleri (verdik.)"

Açık mucizeleri verdik. Ölülere diriltmek, baras ve alaca hastalığına yakalanan ve körleri iyileştirmesi gibi mucizeler, onu gayiblerden haberdâr etmesi ve ona İncil vermesi gibi.

"Veonu teyid ettik, (destekledik)" Yani kuvvetlendirdik.

"Ruh'ul-kudus ile"

Bu cümle, mevsûfün sıfatına müzâf olması kabilindendir. Yani, temiz mukaddes ruh ile destekledik. O da İsa Aleyhisselâm'ın ruhudur. Keramet (ve şeref)den dolayı, mukaddes adını aldı. Zîrâ Kuddûs olan Allahü Teâlâ'dır.Veya ruh Cebrail AleyhisselânYdır. Cebrail Aleyhisselâmın temiz adını alması, bir günaha bulaşmamasındandır. Cebrail Aleyhisselâm, peygamberlere geldiği için kendisine ruh denilmiştir. Kendisine, kalblerin hayatı olduğundan ruh denildi. Onunla kuvvetlendirmenin manâsı, İsa AleyhisselânYı, halinin (ve hayatının başından) sonundan büyüklüğüne kadar Allah, onu koruduğu içindir. Doğumu anında asla şeytan ona yanaşmadı. Yahûdiler, onu öldürmeye kasdettiği zaman, Allah, semâ'ya kaldırdı. Peygamberlerin içinden, İsa Aleyhisselâm'ın seçilmesi ve ona tahsis edilmesi, onu beyyineler ile vasıflandırması ve onu ruhu'l-kudus ile teyid etmesinin hikmeti, diğer İsrail oğulları peygamberleri sadece Tevrat insanlara anlatıyor ve beyan ediyorlardı. İsa Aleyhisselâm ise, Tevrat neshetti. Yeni bir şeriat getirdi. Tevratın çoğu hükümlerini neshetti. Onların onun hakkındaki bâtil itikadlarını kesti. Hakikatının beyanı ve kemalini izhâr etmede çirkinlikler ortaya koydular.

Mûsâ Aleyhisselâm ile İsa Aleyhisselâm arasında, dört bin peygamber geldi. (Başka bir rivayete göre,) yetmiş bin peygamber geldi.

"Ya!.. Her biri size geldiğinde,"

Bununla Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin asrında yaşayan Yahudilere hitab etmektedir. Bunu geçmiştekiler selefleri yapmaktadır. Bunlarda her ne kadar kibirlenme bulunsu da katil (öldürme) bulunmadı. Çünkü bunlar, yüz çevirmektedirler. Onların yapmış oldukları amellere razı olmaktadır. Bu cümlemin başındaki o (fe)

¹⁴⁰ Bakara:2/51

¹⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/655-656.

¹⁴² Âl-i İmrân: 3/43

mukkader ve makama münâsib cümle üzerine atf içindir. Yani, size herhangi bir peygamber geldiğinde onlara demektir, emirle gelen her peygambere," yani itaat etmiyordunuz," "Hoşlanmayacağınız bir murad etmiyorsunuz.

"Nefislerinizin," Hak ve hakikatlerde hevâ heveslerine müvâfık olmayan, size aykırı düşen şeylere kendisinden asla ayrılmayan şeyler getirdiğinde, "büyüklendiğiniz, (kibrinize dokunduğu için)," Ona iman edenlerden kendinizi büyük gördünüz. Onun Allah katından getirdiğine iman etmediniz. (Onlardan)"Kimini"

S' "yalanlar," Hazreti İsa ve Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerini yalanladınız.

"Ve kimini de öldürür müsünüz," Hazreti Zekeriyya ve Yahya Aleyhisselâm ve diğer peygamberleri öldürdünüz. (1/177)

Burada geçmekte olan "Fırka, bir kısım," kelimesinin iki yerde de fiilden önce zikredilmesi, konunun öneminden ve dinleyenin dikkatini yaptıkları şeylere çekmek içindir. Kasr için değildir. Âyet-i kerimede, "öldürüyorsunuz," buyurarak, jUîsî "öldürdünüz," demedi. Ve öldürüyorsunuz, şeklinde geçmesi, onların iğrenç ve kötü durumlarını ortaya koymak içindir. Yapılan iş daha önce geçmiş olsa da şimdiki durumlarına da uygun geliyor. Onlar bu çirkin davranışın kötü damgasını taşıdıkları gibi gelecek nesilleri de aynı damgayı taşıyacaklardır. Sonra ya da: Onların bir kısmını öldürecek misiniz, der. Siz bu niyet üzeresiniz. Çünkü siz Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretlerini öldürmeye çalıştınız. Eğer onu sizden korumasaydım, siz onu öldürecektiniz. Bundan dolayı ona sihir ve büyüler yaptınız. Onun için siz koyun zehirlediniz. Hatta Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri ölüm zamanında şöyle buyurdu:

"Hayber'de yediğim o bir lokma zehirli etin etkisi hâlâ zaman zaman beni yokluyor (tşte bu şah damarımın kesildiği andır.)"¹⁴³

Yani zaman zaman onun zehirini hissetmekteyim. Şah damarı, kalbe kan veren damardır. O kesildiği zaman kişi ölür.¹⁴⁴

Yahudilerin Efendimiz (S.A.V.)'İ Zehirlemeleri

Kıssası şudur. Hayber fethedildi. Hayber, Hicaz bölgesinde bir yerdir. Hayber fethedildiği zaman, orada Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine, içinde zehir bulunan bir koyun hediyeye ettiler. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

"Size bir şey soracağım! Bana doğruyu söyleyecek misiniz?" diye sordu. Onlar:

"Evet! Ey Ebe'l-Kasım (doğru söyleyeceğiz,)" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sordular:

"Siz bu koyuna zehir koydunuz mu?" Onlar:

"Evet!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri yine sordu:

"Sizi buna iten neydi?" diye sordu. Onlar:

"Biz bununla şunu murad ettik: Eğer sen peygamber değil isen, o zaman senden kurtulmuş oluruz. Yok eğer sen peygamber isen yemeğe koyduğumuz bu zehir sana zarar vermez," dediler.¹⁴⁵

Bilki, Yahudiler, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine tâbi olmaktan kaçındılar. Onlar, hep reislik taslamaktadırlar. Başkaları onlara tâbi oluyorlardı. Kendilerinden başkanlık gitmesinin korkusundan onlar, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine iman etmediler. Zîrâ bir kalb'de reislik sevgisi bulundukça o kalb gerçek ve kâmil bir iman ile iman etmiş olamaz. Nefsin yedi kötü sıfatı vardır. (Onlar:) Ucub, kibir, riya, gadab, hased, mal sevgisi (hırs) ve makam sevgisidir. Cehennem'in de yedi kapısı vardır. Kim nefisini bu yedi (kötü huy) ve şeyden korursa, Cehennem'in yedi kapısını kapatmıştır.

İbrahim bin Edhem (k.s.) Hazretleri, bazı talebe ve arkadaşlarına şöyle vasiyyet etti:

Kuyruk ol; baş olma. Zîrâ, baş belâ'ya uğrar, kuyruk belâ ve musibetten kurtulur.

Mesnevtde buyuruldu:

Gün yettikçe kul ol, sultan olma.

Yerinde top gibi zahmet çekici ol, değnek olma.

Halk arasında meşhur olmak, kişiyi mahkemeye bağlar, âhü gibi insanı bağlar.

Nakşibendî tarikatının bazı şeyhlerinden rivayet olundu.

Buyurdu: Şeyh Maruf hazretlerinin yanına girdim. Ömer er-Ravşânfye hasta ziyaretinde bulunmak için hazırlanıyordu. Bu hareketten dolayı. Şeyh Marufun hâlinin değiştiğini gördüm. Riyaset sevgisinin içine girmesinden korktuğu için rengi değişmişti. Çünkü o meşhur bir kişiydi. Tebriz'de büyük ve küçük herkes'in kendisine başvurduğu bir mercî'di. (Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin şöyle dua ettiği rivayet edilmektedir:)

"Allahım, Varlıktan sonra yokluk gelmesinden sana sığınırım."¹⁴⁶ Ziyâdelikten sonra noksanlıktan sana sığınırım. İslah'dan sonra bozulmaktan sana sığınırım.¹⁴⁷

¹⁴³ Kenzül-Ummâl: 32189

¹⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/656-659.

¹⁴⁵ Sahih-i Buhan m«ariitflih.5333

¹⁴⁶ Darimî, Mevsuatül-hadis-i şerif, no: 2556

¹⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/659-660.

İnsanlardan Biri Ol

Fususu'l Hikem'in şerhinde buyuruldu:

Vücudunu defnet, (göm). Yani, senin insanlar arasında bir husûsiyyetinden dolayı ayrılıp tezahür ve meşhur eden sebepleri (göm). Bu özellik ilim, amel veya bir hâl olabilir. (İnsanlar arasında insanlardan biri gibi ol) Seni, insanlardan ayıran ve meşhur eden ilim, amel ve halini, harab bir toprakta defnet. Oda üç şeydir.

Birincisi: Seni celbeden (çeken) bir noksanlık gördüğünde; ilmin için, nefsinin hiyâneti ve desiselerle sende zahir olan hiç bir şeye hazırlanma.

ikincisi: Eğer sen kendine bakarsan, sen (beşer) olman cihetiyle mutlaka kendinde bir noksanlık görürsün. Mevlâ'ya bak. Mevlâ'yı her kemâle ehil görürsün. Sende meydana gelen bütün iyilikleri ona nisbet et. Senin üzerinde olduğun vasıflarının harap olması itibarı ile senden meydana gelen bütün iyilikleri ondan ve senden meydana gelen bütün kötülükleri ise nefsinden bil.

Üçüncüsü: Nefiy edilmesi vâcib olan bütün iddiaları nefsin için izhâr etmelisin. Mubah veya mekruh şeylerden doymak istemesinden olabilir. Hiçbir ilaç ucub hastalığına mani olamadı. Onun üzerine infak etmek haram olmadı. Ziraati verimsiz ve kötü bir toprağa gömmek sahih olmadığı gibi, harab olan yerleri sevimsiz bir halde bırakmak da caiz değildir.¹⁴⁸

Yahudilerin Kalbimiz Kılıfıdır Demeleri

"Ve dediler," Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin asrında mevcut olan Yahudiler dediler:

"Bizim kalblerimiz kılıfıdır."

uiS kılıf, kelimesi, in cemiidir. Ğılaftan, sünnet olmayandan (sünnetsiz erkekten) müsteârdır. Yani^iLl kılıf, yaratılış örtüsü ile örtülü olan demektir. Ve dolayısıyla bu kalbler ile Muhammed Mûsâfa (s.a.v.) Hazretlerinin getirdiklerine ulaşmak mümkün değildir. Bu kalbler onu anlayamazlar. Sonra Allahü Teâlâ Hazretleri onların kalblerinin bu şekilde yaratıldığını beyan ederek onların görüşlerini reddetti. Çünkü onlar (İslâm) fitratı ve hakkı kabul etmeyi mümkün kılan bir hal üzere yaratılmışlardı. Allah onları misal getirip buyurdu:

"Bilakis Allah, onları kâfirlikleri yüzünden lanetledi,"

Yani Allah, onları rezil ve rüsvay etti. Onların arizî olan küfürleri sebebiyle Allah, onların durumunlarını değiştirdi. Onların kötü ihtiyar (irade-i cüziyelerini) kötüye kullanmaları sebebiyle onlar, iman istidatlarını ibtâl etmiş olmakla rezil ve rüsvay oldular.

"Bundan dolayı çok az imana gelirler." cümleye mübalağa manasını vermek için zâiddir. Yani çok az bir iman ile inanıyorsunuz, demektir. O da onların kitabın bazısına iman edip, kitabın diğer kısmına iman etmemeleridir. (1/178) harfî, sebebiyet içindir. Lanet, imanın olmayışından dolayıdır.¹⁴⁹

Yahudiler Gelmesini Bekledikleri Kitaba İman Etmediler

Meali şerifi:

"Yanlarındakini tasdiklemek üzere, onlara Allah tarafından bir Kitâb gelince, önceden küfredenlere karşı istimdad edip dururlarken, o tanıdıkları kendilerine gelince, tuttular ona küfrettiler. İmdi, Allah'ın laneti kâfirlerin boynuna!...89

Ne çirkindir, o kendilerini sattıkları ki, Allah'ın kullarından dilediğine kendi fadlımdan vahiy indirmesine bağy ederek, Allah ne indirdiyse hepsine küfrettiler de, gadab üstüne gadaba değdiler... Ve o kâfirler için mühîm bir azab var!

- "Allah ne indirdiyse imân edin!" denildiği zaman da onlara,

"Biz kendimize indirilene imân ederiz" derler de, ötekine küfredirler. Halbuki beraberlerindeki tasdik edecek Hakk o!

"Yâ!..." de, "imân ediyordunuz da, niçin Allah'ın peygamber-lerini öldürüyordunuz?" 91¹⁵⁰

Tefsiri:

"Onlara bir kitap geldiğinde" olan (bir kitab),

"Allah katında (olan bir kitab)," O kitab, Kur'ân-ı Kerimdir. Allahü Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerim'i, Allah katında olan bir kitab," diye vasıflaması, teşrif içindir.

"Yanlarındakini tasdik edici (onların elinde olan Tevrat ve incili onaylayıcı)."

Yani Tevhidde ve şeriatın bazısında Tevrâta muvafık bir kitab, demektir.

İbni Temcîd buyurdular: "Onu tasdik edici," demek, Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretlerinin peygamberliğine

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/660-661.

¹⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/661.

¹⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/662.

dair olan şeyleri, onun alâmet ve sıfatlarına delâlet edenleri tasdik eden demektir. Şeriat ve hükümleri demek değildir. Zîrâ Kur'an-ı Kerim (yeni bir şeriat getirdiği için) Tevrat'ta var olan hükümlerin çoğunu neshetti.

"Onlar daha öncelerinden," Yani Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretleri gelmeden önce, "inanmayanlara karşı onunla yardım isteyip duruyorlardı."

Yani Efendimiz (s.a.v.) Hazretleriyle Mekke kâfirleri ve müşrik olan Arablara karşı yardım diliyorlardı.

"Allah'ım! Tevrat'ta vasıflarını gördüğümüz; âhirzaman peygamberi hürmetine bizlere yardım et!" diyorlardı. Yine Yahûdiler, düşmanlarına şöyle diyorlardı:

"Bizim dediklerimizi tasdik edecek olan peygamberin çıkma zamanı yaklaştı. Biz onunla bir olur, Âd ve İrem kavimlerinin öldürülmesi gibi sizleri öldüreceğiz." (diyorlardı.) "O tanıdıkları kendilerine geldiğinde,"

Kıtab'dan (tanıdıkları demektir). Çünkü ona indirilen kitabı (ve o kitabı indireni) tanımak onu tanımaktır, a (fe) takib üzerine delalet içindir. Onların Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin gelmesiyle Müşriklerden fetihler (ve yardım) istemeleriyle. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin onlara gelmesinin arasında unutulmayı gerektirecek bir zaman geçmedi. Buna rağmen,

"Onlar (yahudiler), onu inkâr ettiler"

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerini kışkırdıkları için ve başkanlık hırslarından dolayı onu inkâr ettiler. Onun Tevrat'ta bulunan sıfatlarını değiştirdiler. Bu cümle birinci cevâbdır. İkincisi ise, birincisinin tekrarıdır.

"İşte bundan dolayı Allah'ın laneti kâfirleredir."

Yani onların üzerine olsun. Burada zamir yerine ismi zahir olan jîj-şısıd kâfirler kelimesinin gelmesi, Yahudilerin küfürleri sebebiyle lanete uğradıklarını beyan etmek içindir. Cümle'nin başındaki ü (fe) harfi, tertibe delâlet etmek içindir.¹⁵¹

Lanet Okumak

Küfür üzerine lanet ve kâfirler hakkında lanet, mutlak olarak onların cennet, keramet (iman şerefinden) ve rahmetten kovulmaları ve uzaklaştırılmaları demektir. Mü'minlerden günahkâr olanlar hakkında lanet, onları kerametten (ikramdan) uzaklaştırmak içindir. Yani bu günahı işlemeyen kişilere vaade-dilen ikramlardan mahrumiyettir. Şu hadîs-i şerîf bu manâ'ya işaret etmektedir "Muhtekir (stok yapan) melûn'dur.¹⁵² Yani bir şeyi az kıtlık olduğu zaman biriktiren, gıda maddelerini depolayıp, tam kıtlık başgösterdiği (o şeyler, piyasadan tam azalınca) yüksek fiyat ile satan kişi, ebrâr (iyilerin) derecesinden tard olunmuş ve kovulmuştur. Allah'ın rahmetinden tard olunmuş demek değildir.

Bilki la'neti gerektiren, sıfatlar üçtür:

Küfür, bid'at ve fîsk. Bunlardan herbirinin üçer derecesi vardır.

Birincisi: Umûmî sıfat ile lanetlenendir. Bu, senin: "Allah'ın laneti, kâfirlerin, bid'atçıların veya fasıkların üzerine olsun." sözü gibidir.

İkincisi: Ondan (birincisinden) daha husûsî bir sıfat ile lanet okumaktır. Senin: "Allah'ın laneti. Yahudilerin, Hristiyanların,

Haricîlerin, Rafizîlerin, zinâkârların, zâlimlerin ve faiz yiyenlerin üzerine olsun" sözün gibi. Bu caizdir.

Üçüncüsü: Belirli bir şahsa (kimseye) lanet okumaktır. Kendisine lanet edilen bu kişi, eğer şer'an küfrü sabit olan kâfirlerden ise ve ona lanet okunduğu zaman, Müslümanlara eziyet edilmeyecek ise, ona lanet okunması caizdir.

Ser'n: "Allah'ın laneti Firavunun üzerine olsun. Allah'ın laneti Ebû Cehilin üzerine olsun," sözün gibi. Çünkü bunların küfür üzere öldükleri sabit olup bunlar şer'an kâfir olarak bilinmektedir. Eğer o kişi, şer'an küfrü sabit olmayan bir kişi ise, mesala Zeyd ve Amr gibi herhangi bir şahsa lanet okumakta büyük bir tehlike vardır. Zîrâ hatime anı (yani ömrün son anı) kesin olarak bilinmemektedir. O kişinin sonucunun ne olduğu bilinmiyor. Son anda, kâfir, iman etmiş olabilir. Günahkâr bir Müslüman tevbe edip, Allah'ın sevgili ve yakın kullarından biri olarak vefat etmiş olabilir. Neden olmasın? Böyle bir durumda onun mel'un olduğuna nasıl hükmedilebilir? Görmüyor musun, Vahşî (r.a.) (küfrü zamanında) Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin amcası, şehidlerin efendisi Hazreti Hamza (r.a.)'ı öldürdü. Sonra Müslüman oldu. Allah onu cennetle ile müjdeledi.¹⁵³

Yezid'e Lanet Okunur Mu?

Bu hüccet, ölümünden sonra Yezid'e lanet okumayanların delilidir. Zîrâ son nefesinde belki Yezid tevbe edip hakka dönmüştür. Bu ihtimal ile beraber (ölümünden sonra) Yezide lanet okunmaz.

Bazıları da şöyle dediler: Yezid'in küfrü meşhur olduğu için ona lanet okunur. Şerrinin pisliği ve rüsvaylığı tevâtür derecesine ulaştığından ona lanet okunur. Zîrâ o, Hazreti Hüseyin (r.a.)'ın öldürülmesini emretmekle küfre girdi. Yezid şarap içerken söylediği bu sözlerinden dolayı küfre girmiştir. Yezid şarap içerken şöyle diyordu:

"Eğer şarap bu gün Ahmed'in dini üzere haram ise, onu Meryemin oğlu Mesih'in dini üzere alıp için."

¹⁵¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/663-664.

¹⁵² İbni Mâce, Mevsûâtü'l-hadîs-i şerîf: 2144

¹⁵³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/664-665.

Hazreti Hüseyin (r.a.)'ı öldüren, öldürülmesini emreden, tarafsız tarihçiler öldürmesi için emir vermedi ve öldürüldüğüne çok üzüldü diye yazıyorlar) öldürülmesini tasvîp edip caiz gören ve öldürülmesine razı olanlara lanet okunmasının caiz olmasında bütün âlimler, ittifak ettiler. Sadû'l-milleh ve din et-Taftâzânî

Hazretleri (Ömer Neseî Hazretlerinin akaid kitabına yazmış olduğu akaid şerhinde metindeki ibareye yani Ömer Neseî Hazretlerine muhalefet ederek) buyurdıkları gibi. "Yezid'in Hazreti Hüseyin (r.a.)'m ölümüne razı olduğu, onun öldürülmesiyle sevindiği ve Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin ehli beytine ihanet ettiği bir gerçektir. Tevatür yoluyla gelen tarihi bilgiler bunu beyan etmektedir. Ahad haberin yani bir kişinin rivayeti üzere gelen detaylar üzerinde de durmuyoruz. Belki Yezid'in kendisine, yardımcılarına, yordakçılara ve çevresindekilere lanet okunur." (Taftâzânî'nin sözleri) bitti

Es-Sâhib bin Ibâd, şöyle buyurur: Su, kar ile (buzlu ve soğuk) içildiği zaman, (1/179) buz parçası, tatlı sudan ise, kalbin en derin yerlerinde Allah'a hamd çıkar. Ve sonra der ki: "Allah'ım! Yezid'e laneti yenile."

(Ehli Sünnet alimlerinin büyüklerinden, Nakşibendi njeşayı-hınm ulularından İmam-ı Rabbani (k.s.) Hazretleri, Mektubatı Seri fesinde buyuruyorlar ki:

"Lanet kişinin ya itikadına veya ameline olur. Kafir olarak öldüğü kesin olarak bilinmeyen birine lanet caiz değildir. Eğer bu kimse kötü bir fiil işledi ise, onun da ameline lanet edilir; itikadına ve şahsına lanet edilmez. Yezid de bu sınıfa girenlerdendir. Kötü olan ameline lanet caiz ise de şahsına lanet caiz değildir." ¹⁵⁴

Hazreti Muâviye (R.A.) Hakkında Dilini Korumalı

Kişi, Hazreti Muâviye (r.a.)'a karşı dilini korumalıdır.

Hazreti Muâviye (r.a.)'ı tabi olduğu Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine ve sahabeliğine tazim etmelidir.

Hazreti Muâviye (r.a.) vahiy kâtibiydi.

Daha önce geçmiş bir çok fütuhâtın sahibiydi.

Hazreti Ömer Faruk (r.a.) ile Osman Zinnureyn (r.a.)'ın âmillerindendi (vali ve komutanlarındandı).

Lakin Muâviye (r.a.) Hazretleri içtiğinde hata etti. Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretlerinin sohbetinin • bereketiyle Allahü Teâlâ Hazretleri, onu bağışladı. (Müctehidler. hatada edebilir, isabet de edebilir. ¹⁵⁵ Hatta müctehidler ictihadlarında hata etseler bile bir sevâb alırlar.)

Kelâm ilminin âlimlerden olan El-Hayyat buyurdular. Beni, ancak bir çocuk susturabilirdi. O genç:

- "Muâviye (r.a.) hakkında ne buyuruyorsun?" dedi. Ben:

- "Onun hakkında konuşmam, sükût ederim," dedim. O genç:

- "Oğlu Yezid hakkında ne dersin?" dedi. Ben:

- "Lanet okurum," dedim. O genç:

- "Onu sevenler hakkında ne dersin?" dedi.

- "Lanet okurum," dedim. Genç:

- "İftira! Muhakkak ki, Muâviye (r.a.)da oğlunu sevmez-di" dedi. Ravzatü'l-Ahbâr'da böyledir. ¹⁵⁶

Karşı Taraf Müstahak Değilse, Lanet Sahibine Döner

Sonra bilki, eğer kendisine lanet okunan kişi, lanete ehil değilse, yani laneti hakketmemiş ise o lanet, muhakkak ki, laneti okuyan kişiye döner. İsmiyle bir mü'mine lanet okumak, onu öldürmek gibidir. Kişi malından herhangi bir şeye lanet okursa, Allah o malın bereketini kaldırır. Allahü Teâlâ'nın mahlûkâtından hiçbir şeye lanet okunmaz. Ne câmidât, ne hayvan ve ne de insana hiçbir şeye lanet okunmaz. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri şöyle buyurdular: Allah dünyaya lanet etsin, dediği zaman, dünya, Ailah, Rabbine âsî olanlara lanet etsin, ¹⁵⁷ der. Kişiye gereken lanet okuma yerine, Allah'ın zikri ve teşbih ile meşgul olmaktır. Çünkü zikir ve teşbihte sevap vardır. Lanete müstahak olsa bile birine lanette sevap yoktur. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"Cehennem ateşini gördüm. Buradakilerin çoğu kadınlardı. Çünkü kadınlar, fazlaca küfürde bulunurlar, Denildi ki:

-Allah'a mı küfredirler. Resûlullah buyurdu:

-Hayır! kocalarının iyiliğine nankörlük ederek küfiranı nimette bulunurlar. Eğer sen bir ömür boyu bunlardan birine iyilikte bulunsan, sonra da senden bir şey görse, 'senden hiçbir şey görmedim', der." ¹⁵⁸

Hazreti Ali (r.a.) buyurdular: " Kim ilmi olmadan fetva verirse, yer ve gök melekleri ona lanet etsin.

Ali El-Belhî'nin kızı kendisine, boğazdan çıktığı zamanki kusmadan sordu. O da Abdestin yenilenmesinin gerekli olduğuna dair fetva verdi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerini rüyâ'da gördü. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri ona:

- "Hayır! Ya Ali, ağız dolusu kusarsa abdest alması gerekir?" buyurdu. Bunun üzerine Ali El-Belhî Hazretleri:

- "Ben anladım ki, fetvaları, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine arz etmek gerekir. Bundan sonra ebediyyen nefsimi,

¹⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/665-666.

¹⁵⁵ Molla Hüsrev, Mir'âtü'l-Usûl Fi Şerhi Mirkâtü'l-Vusul, c. 2. s. 315

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/666-667.

¹⁵⁷ Feyzül-kadir, hadis no: 1967

¹⁵⁸ Kenzül-Ummâl, hadis no: 45074

fetva vermekten alıkoydum," buyurdular. Ravza'da da böyle buyurdu.¹⁵⁹

Yahudilerin Küfürleri Ne Kötüdür?

"Ne kadar çirkindir o,"

nekre, mensûb'tur ne kötü oldu" fiilinin failini tefsir etmektedir. Yani ne kötü şeydir. "sattılar," Sıfattır. satmak ve karşılıkla alış veriş manasınadır. Burada murad edilen manâ birincisidir.

"Onunla," Yani bu şey sebebiyle.

Kendi nefislerini,"

Nefislerinden murad imanlarıdır. Nefsi imanın yerine koydu. Nefis ilim ve onunla amel etmek için yaratıldı, ilim ve amelde muteber olan da iman olduğunu insanlara duyurmak içindir. Yahûdiler, küfür ile imanı değiştirdiklerinden, sanki kendi nefislerini onunla değiştirdiler. Kişiliklerini sattılar. Burada zemme mahsus olan şudur:

"Allah'ın indirdiklerini inkar etmeleri"

Yani beraberinde olan Tevrat tasdik eden kitabın hakikatına vakıf olduktan sonra onu inkâr etmeleri, demektir.

"bâğiy oldukları halde,

(Kafa tutarak ve kıskanarak)," inkâr etmelerinin illeti budur. Yani hased ederek, kıskanarak ve kendileri için olmayan şeyleri isteyerek inkâr ettiler. Hased eden (kıskanan) kişi, hased ettiği kişiden olup kendi nefsi için olmayan şeylerin onda değil de kendisinde olmasını istemektir. Bu kıskanılan şey, makam, mevki, ev, bark, güzel bir haslet, başarı ve bunlara benzer maddî ve manevî bir nimet olabilir, Bâğiy, başkasının sahip olduğu şeyleri çekemediği için, zorla onlara el koyan zâlim kimsedir. Manâ, İmanlarının karşılığında sattıkları şey, ne kötü bir şeydir. Bağiyliğin illeti, yapılan işlerin onun için yapılmasıdır.

"Allah'ın indirmekliğinden," veya Allah'ın indirmesi üzerine hased ettiler. Çünkü, yani hased etmek, (harfi cerri) ile kullanılır.

"Kendi fazlû kereminden," O, Allah'ın indirdiği vahiy'dir.

"Dilediğinin üzerine," Yani Allah'ın dilediği ve seçtiği kişilere indirmesini, şîp a "kullarından,"

Risâlet yükünü kaldırmaya ehil olanlardan. Burada kul'dan murad Efendimiz (s.a.v.) Hazretleridir. Yahûdiler, âhirzaman peygamberine inanıyorlardı ve onun çıkmasını temenni ediyorlardı. Yahûdiler, âhirzaman peygamberinin İshâk Aleyhisselâm'ın evlâdından olacağını zannediyorlardı. Âhirzaman peygamberi Hazreti İsmail'in zürriyetinden gelince, Yahûdiler, onu kıskandılar. Peygamberlik işinin İsrâîloğullarının elinden başkasına geçmesini, kerih (çirkin ve kötü) görüp kabullenemediler.

İmcili "İşte bu yüzden uğradılar," Yani iltibas ederek döndüler.

"Gadab ile," olan,

"Gazap üstüne (gazaba değdiler)." Yani gadaba müstahak oldular. Birbirinin müteradifidir. Lanet üzerine lanettir. Küfür üzerine küfre düştüler. Çünkü onlar-hakkı inkâr edip, ona karşı bağiy oldular.

"Ve kâfirler için vardır."

Yani onlar için vardır. Zamir gelmesi gereken yerde ismi zahirin gelmesi, onların inkârlarının ve bu katı inkârlarından dolayı, gadaba müstahak olduklarını beyan etmek içindir."Mühin (Can yakıcı) azap vardır." Bununla onların ihaneti murad edilmekte ve onların zilletleri kastedilmektedir. Onların, Allahü Teâlâ'nın indirdiklerini inkâr etmelerinin asıl sebebi, vahyin kendilerine inmemesinin, yani Kur'ân-ı Kerimin Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine inmesini çekememelerinden kaynaklanmaktaydı. (1/180)

Kendilerinin insanlardan daha fazîletli ve üstün olduklarını iddia etmelerinden dolayı, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerini ve ona inen kitabı küçümseyip, iman etmediler.

Bu âyeti kerime, mü'minlerin azabının edeblendirme ve temizleme olduğuna ve kâfirlerin azabının ise, aşağılama ve şiddetli bir cezalandırma olduğuna delâlet etmektedir.

Dünyevî ve uhrevî bütün mertebeler, Allahü Teâlâ Hazretlerinin feyzinden, fazîlet ve keremindendir. Hiç kimsenin buna itiraz etme hakkı yoktur. Kimse, ilâhî İütuflan kıskanmamalıdır. Zîrâ, peygamberlik ve velayet gibi kemâlât (olgunluklar), çalışmakla elde edilen makamlar değildir. Peygamberlik makamı insanın çok çalışmakla kendisine ulaşabileceği bir makam değildir. İhtimamın kemali, peygamberlikte, yani gönderilme işinde. İlâhî bir husûsiyyet ve Allah'ın seçmesindendir. İlimde aşîkâr olan müsbet tecellilerin bizzat bir peygamberde sabit ve hâsıl olmasındandır. İşte en mukaddes feyiz budur.

Amma velayet mertebesi ise, o da kesbîlik olmaksızın ilâhî bir tahsisdir. Belki bütün makamlar böyle husûsî ve Allah vergisidir. Kesbî değildir. Mukaddes feyizden muayyen kişi için hâsıl olurlar. Velayet derecesinin tedricî olarak gelişmesi, meydana gelmesinin bazı şartlara ve sebeblere bağlı olması, bu işin hakikati kendisine örtülü olan kişiler, onun kesbî ve çalışmakla olduğunu zannetmektedirler. İşin hakikati böyle değildir. Bundan dolayı, kıskanmanın bir manâsı yoktur. Lakin cahiller, hallerinin tahkikinde, dillerini dedikodulara bulaştırıp, kalbten bu işin hakikat ve takvasından uzak durmaktadırlar. Hiç eğrisiz ve yanlısız olarak, kulun derecesinin yükselmesi, kemâl derecesinin izhârı için sünnettullah: Allahü Teâlâ'nın Cemâl ehlinin, Celâl ehline şefaât

¹⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/667-668.

kılmasıdır. Hâfız buyurdu: Bütün çimenler gül açtı. Her yanan kandilde Mustafa (s.)'in yakıt ve tutuşturması var.¹⁶⁰

Hikâye

Hikâye olunur. Mevlânâ Celâleddin (k.s.), Şems-i Tebrizî'yi kaybettiğinde, onu hararetle aradı. Şehirleri dolaştı. Bir gün. Şeyh Selâhaddin Zerkûb Hazretlerinin kuyumcu dükkanının önünden geçti. Şeyh Hazretleri, Mevlânâ'ya:

"Gelî Ey Mevlânâ gel!," dedi. Mevlânâ dükkana girdi. Şeyh ona:

"Neden dolaşıyorsun? Ve neden inliyorsun?" diye sordu. Mevlânâ:

"Fefekî (kainat şemsini) güneşini kaybettiği zaman, ayrılık zulmetinden (karanlığından) kurtulmak için dönmeye başlar," dedi. Şeyh ona:

"Senin güneşin benimP'dedi. Mevlânâ ona:

"Sen, benim güneşim olduğunu nereden biliyorsun?" diye sordu. Bunun üzerine Şeyh Hazretleri, Mevlânâ'ya Şeyh Şem-seddin'in kendisini ulaştırdığı mertebeleri haber verdi. Bunun üzerine Mevlânâ, Şeyh Hazretlerinin elini öptü ve ondan Özür diledi. Mevlânâ şöyle buyurdu:

"Benim (şemsim) güneşim, önce bana astarını gösterdi, şimdi de yüzünü göstermektedir." Mevlânâ onun yanında çalışmaya başladı. Bunu işiten Mevlânâ'nın bazı tabileri, onu kıskandılar ve onu öldürmeyi murad ettiler. Mevlânâ, onların üzerine oğlu Sultan Veledi gönderdi. Şeyh buyurdular:

"Allahü Teâlâ Hazretleri, bana yer ve gök kalbi kadar bir kudret verdi. Eğer ben istesem Allahü Teâlâ Hazretleri'nin kudretiyle hemen helak ederim. Lakin evlâ olan, onlara tahammül etmemiz ve onların islâh olmaları için dua etmemizdir," dedi. Bunun üzerine şeyh Hazretleri dua etti. Sultan Veled onların şerrinden emin oldu. Onların kalbleri yumuşadı, hepsi tevbe ve istiğfâr ettiler.

Mesnevfde buyuruldu:

Kıskançlıktan kendini terbiye et.

Kıskanç bir gönül ve kıskanç bir dil kişiyi toprağa yetiştirir.

Altın toprak, üstün toprak. Onun için hasedi bırak.

Peygamberlerin ve evliyanın halleri böyledir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin şu mübarek hadîs-i şeriflerini görmüyor musun? Ey Allahım! Kavmime hidâyet ver! Onlar bilmiyorlar." ¹⁶¹Ashab (r.a.) Hazretleri nefsin ahlâklarının elinden kan ağlıyorlardı. Sahabeler, aşağılayıcı azabdan ve ayrılık bağından kurtulmak için sürekli Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine, o kötülenen vasıflardan nasıl kurtulacaklarını, zahir ve bâtınlarını nasıl temizleyeceklerini soruyorlardı.

"Ve onlara denildiği zaman,"

Yani, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin ashâbı, Medine ve çevresinde oturan Yahudilere, (iman edin) dedikleri zaman, demektir. Lam'ın manası intiha ve tebliğ'dir.

"Allah ne indirdiyse ona iman edin." Bütün İlâhî kitablara iman edin.

"Onlar biz iman ediyoruz, dediler." Yani imâna devam etmekteyiz.

"Biz kendimize indirilene (iman ederiz)." Onunla Tevrat ve İsraîloğulları peygamberlerine indirilenleri murad ediyorlardı. Onun hükümlerinin takrir ve onu ders olarak işlemelerini kastediyorlardı. Çünkü bundan başka bir şey onlara inmemiştir. Sadece kendilerine İndirilene isnad ettiler. Zîrâ bir peygambere indirilen İlâhî kitab, o peygamberin ümmetine indirilmiş sayılır. Onlara ayrıca indirilmesi gerekmez. Onun için Yahüdiler, bize indirilene iman ettik, dediler."Ve" Onlar,

Ve ondan başkasına küfredeler." Yani kendilerine indirilenin dışındaki İlâhî kitablara inkâr ettiler.

"Halbuki O" (1/i 81) Yani, halbuki Tevrâtın dışındaki kitab.

"Hakk' ve gerçektir." Gerçek manâ'da hak adına lâıyk olan bu kelime, mutlak manâda kendisi için kullanılan bir kelimedir.

"Oysa yanlarındaki Tevrat'ı tasdik edici bir kitab,"

Tevrâtın kendisi için hale muhalif olmayan. Hak ve âmirde te'kiden haldir. Hakk'da fiil manâsı yoktur. Hal sahibi zamir olup, kelâm ona delâlet etmektedir. Yani, onu hakk kabul edip tasdik edicidir. Yani Kur'an-ı Kerim, onların elinde bulunan Tevrâta muvafık bir haldedir. Burada Yahudilerin sözlerini reddetmektedir. Zîrâ onlar, Tevrâta muvafık olan, Kur'an-ı Kerim'i inkâr etmekle, Tevrâtı inkâr etmiş olurlar. Sonra onlara itiraz edildi. Onların Tevrâtta iman ettiklerini iddia etmeleriyle beraber birçok peygamberleri öldürdüler. Tevrâtta peygamberleri öldürmeye yol yoktur. Allah onlara şöyle itiraz etti:

"Söyle (de ki),"

Ey Habibim Ahmed! Rasûlüm ya Muhammedi Allah, tarafından onları susturmak için söyle. Onların sözleri ve işlerinin arasındaki zıtlığı beyan etmektedir.

Öyleyse neden?"

Bu kelimenin aslı dir. Buradaki lam harfi ta'lil için istifham için olan 'nın üzerine dâhil oldu. İstifham ile

¹⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/668-671.

¹⁶¹ Ziyâdetül-Camius-Sağır hadis no: 1319

haberiyyenin arasını tefrik etmek için mim'den sonra gelen elif düştü.

"Peki ne diye daha önce Allah'ın peygamberlerini öldürüyordunuz?" İstikbâl sığası, (filî muzârî) mazî hali hikâye etmek içindir. Bu cümle mahzûf olan şartın cevabıdır. Yani, "Onlara de ki, Yaî eğer siz iddia ettiğiniz gibi Tevrâta iman ediyorsanız, hangi şeyden dolayı daha önce Allah'ın peygamberlerini öldürüyordunuz?" Tevrâtta, peygamber öldürmek haramdır. Burada babalarının yapmış oldukları iş, kendilerine isnâd edildi. Yani öldürülme işi (o işi yapan Yahudilerin) oğullarına isnad edildi. Babalar ile oğullar arasında bir bağlantı olduğu içindir.

Ebû'l-Leys Tefsirinde buyurdu: Bu âyeti kerime, bir isyana razı olan kişi onu işlemiş gibi olduğuna delildir. Çünkü Yahudiler, babalarının yapmış oldukları (peygamberleri öldürme) işlerine razı idiler. Allah onlara: "Peki ne diye daha önce Allah'ın peygamberlerini öldürüyordunuz?" dedi. "Eğer gerçek müminler iseniz."

Mahzûf şartın cevabıdır. Geçen manâ'ya delâlet etmesi içindir. Yani, eğer siz mü'min iseniz, neden peygamberleri öldürdünüz? Onlara itirazda ve onları susturmakta ilzamı tekid ve şiddetli bir tehdid içindir.¹⁶²

Mü'min Ve Akıllı, Buzağıyı İlâh Edinmez

Meali şerifi:

Celâlim hakkı için, Mûsâ size beyyinelerle gelmişti de, arkasından tuttunuz, danaya taptınız. Siz o zâlimlersiniz!...9Z Bir vakit:

- "Size verdiğimiz Kitâb'ı kuvvetle tutun ve dinleyin!" diye Tûr'u tepenize kaldırıp, misâkımzi aldık.
- "Dinledik, isyan ettik!" dediler ve küfürleriyle danayı kalblerinde iliklerine işlettiler.
- "Eğer" de; "sizler mü'minlerseniz îmânınız size ne çirkin şeyler emrediyor!.."93¹⁶³

Tefsiri:

"Celâlim hakkı için Mûsâ size beyyinelerle (belgelerle) geldi."

Onları susturmanın ve azarlamanın tamamı içindir. Emrin altına girmektedir. ÜJ kelimesinin başındaki lam, kasem {yemin manâsını ifade etmek} içindir. Yani, Allah'a yemin olsun ki, gerçekten Mûsâ Aleyhisselâm, size, asâ, yedi beyzâ, denizin infilak etmesi ve Dunlara benzer alık müzicelere iltimas ederek geldi.

"Sonra siz tuttunuz o buzağıya taptınız."

Buzağıyı İlâh edindiniz.

"Onun arkasından,"

Yani Mûsâ Aleyhisselâm, size bu mucizeleri getirdikten sonra. Rütbe'de terâhî içindir. Onların yapmış olduğu işlerin en çirkinliğine delâlet etmektedir.

"Siz işte o zâlimlersiniz."

Bu cümle, siz edindiniz, tuttunuz," fiilinin zamirinden haldir. Yani, siz buzağıya taptınız. Bu haliniz ile siz ibâdeti, olması gereken yerden başka yere koyanlar olduğunuz halde, demektir.

"Ve bir zamanlar, sizin misâkınızı aldık." Sizden and (söz) aldık.

"Ve Tûr'u tepenize (üstünüze) kaldırdık." Dağı üstünüze kaldırıp size şöyle dedik:

"Bizim size verdiğimiz kitaba kuvvetle sarılın (tutun)," Sıkı sıkıya sanlın, büyük bir çalışma ile tutunun.

"Ve dinleyin." Tevrâtm içinde olanları, kabul ve taat kulağıyla dinleyin.

"Dediler," Sen burada onlara,

Tevrat kabul edin ve dinleyin denildiği zaman onlar, ne dediler? Denilmektedir. Bu mukadder sorunun cevabı olarak şöyle buyuruldu: Onlar dediler ki:

"Biz işittik," Senin sözünü işittik; ama itaat etme kulağıyla değil.

"Ve isyan ettik." Senin emrine isyan ettik.

Eğer başımızın üstünde havada duran dağın korkusu olmasaydı, biz zahirde kabul etmezdik. Onların seleflerinin hali böyle olunca, onların (yahudilerin) haleflerinden (sonra gelenlerinden) nasıl iman etmeleri düşünülür?

Firdevsî buyurdu:

Cevherlerin özü ne aceb ki, kötülük için akmakta o güzel gözlerden.

Ve böylece toprak olmaktadır.¹⁶⁴

Yahudilerin Kalbleri Sığır Sevgisiyle Doludur

Ve içtiler," Yani halbuki onlar gerçekten (iliklerine kadar işlettiler.)

"Kalblerinde, (yüreklerinde)" İçmenin ve beslemenin olduğu mekâmı beyan içindir. Burası,

"Yetimlerin zulmen mallarını yiyenler, muhakkak karınlarında sırf bir ateş yerler ve yarın bir çılgın ateşe

¹⁶² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/671-674.

¹⁶³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/674.

¹⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/674-675.

yaşlanırlar.4710" ¹⁶⁵ Âyeti gibidir.

"Buzağıyı" Yani Buzağının sevgisini. Burada muzâf hazfedildi.

"Kalbinde şunu besledi," demek, yani, içmenin beslenmenin mahalline yaydı, onu içinde besledi, demektir. Veya boyanın elbisenin (kumaşın) içine karıştığı gibi, karıştı demektir. Ona içirdi demenin hakikati, onu ona içici kıldı demektir. Manâ ise, onlar, buzağının sevgisini içtiler. Buzağının sevgisi, suyun içlerine nüfuz etmesi gibi sirayet etti. Suyun bütün hücrelerine dağılması gibi buzağının sevgisi de onların bütün benliğini kapladı, demektir. Râğib (İsfehânî) buyurdu. Onların adetle-rindendir. Bir şeyin sevgisinin ifrad derecesini veya buğzunun doruk noktasını kalbde beyan etmek istediklerinde, onunla ^i^js "içme" ismini istiare olarak kullanırlar. Zîrâ içmek, bedende daha güzel bir şekilde dağılmakta ve yayılmaktadır. Bundan dolayı doktorlar^Su, gıda ve ilaçları bedene dağıtırlar, dediler.

Küfürleri sebebiyle,"

Yani bunu gerektiren geçmiş küfürleri sebebiyle, demektir. Denildi ki, onlar mücessem ve hulul bir halde idiler. Onlar ondan daha acâib ve hoş bir cisim görmediler. O buzağı onların kalblerine yerleşti. Samiri onu onlara hoş gösterdi. Buzağıya ibâdetin halâvet ve tatlılığı kalblerinde küfürleri için mecaz kılındı.

Kissa'da (şöyle buyrulmaktadır:) (1/182) Muhakkak Mûsâ Aleyhisselâm, kavmine çıktığı zaman onlara, buzağıyı yakmalarını ve buzağının külünü soğutup akan bir nehre savurmalarını emretti. O gün, o buzağıdan hiçbir şey kalmadı, hepsini nehre attılar. O buzağının külü, akan suya atılınca onlara, o sudan için denildi. İçinde buzağı sevgisi olan kişilerde, altınların sarılığı ve parıltısı bıyıklarının üzerinde görülmeye başladı.

"De," Hazır olan yahudileri azarlamak için söyle.

Reislerinin hallerinin açıklamasının ardından söyle. Çünkü onlar, o reislerine uymaktadırlar. Onlardan türeyen herkes kendilerinden önce geçenlerin ardından gitmektedir.

"Ne kötüdür o." Ne kötü şeydir "Onu size emrediyor." O şeyi size emrediyor. "Sizin imanınız." Tevratta size indirilen şeyler ile Sizi çağırması yeterlidir.

Burada zem ile mahsus olan şey mahzûf tur. Yani onların, biz duyduk, işittik ve isyan ettik sözlerinden zikredilenler ve onların buzağıya tapmaları, demektir. İşin imâna isnâd edilmesi, onları rezil etmek ve onlarla alay etmek içindir. Onlara imânın izafe edilmesi, onların imanlarının hakikî olmadığını ilan etmek içindir. Onu Allahü Teâlâ şöyle beyan ettiği gibi:

"Eğer siz (gerçekten) mümin kimseler iseniz."

Eğer gerçekten Tivrâta inanıyorsanız. Zîrâ, Tivrata iman, bu çirkinliklerin yapılmasına asla müsâde etmez ve bunlara yol vermez. Öyleyse siz kesinlike Tivrât'a iman eden kişiler değilsiniz. ¹⁶⁶

İman Amel İle Anlaşılır

Bu âyeti kerimede tahkiken bilindi ki: "Kim mü'min olduğunu iddia ederse onun fiilinin (iş ve hareketlerinin) sözlerini doğrulaması gerekir."

Cüneyd-i Bağdadî (k.s.) Hazretleri buyurdular: Sofuların (tasavvuf ehlinin) kendisiyle halktan ayrıldıkları tevhid, vatanlarda ayağın hudus ve huruçta ifradda olmasıdır. Bütün harpleri kesmektir. Bildiğini ve bilmediğini kesmektir. Her şeyin yerine Hak Teâlâ Hazretlerini koyabilmektir.

Fârisî beyt tercümesi:

Tevhidi isteyene el ve ayak titremektedir.

Onlardan sonra âlemlerde vahdet ân be ân doğmaktadır.

Efendimiz(s.a.v.) Hazretleri buyurdular. Müjdeci, Yakûb Aleyhisselâm'ın huzuruna girip, Yusuf Aleyhisselâm'ın hayatta olduğunu müjdelediğinde, Yakub Aleyhisselâm'ın ona ilk sorusu şuydu:

-"Onu hangi din üzere buldun?" Müjdeci:

-"İslâm dini üzere" dedi. Bunun üzerine Yakûb Aleyhisselâm:

-"İşte şimdi sen bana müjde getirdin! Ve işte Yakub'un üzerine nimet tamam oldu" buyurdu.

Bilki tevhid asılların aslıdır. Kabulün dayanağıdır. Bütün hataları siler ve atâ (ilâhî vergileri) celbeder. ¹⁶⁷

Dihyetü'l-Kelbfîn (R.A.) Müslüman Oluşu

Hikâye olunur; Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, Dihyetü'l-Kelbî'nin Müslüman olmasını istiyordu. Çünkü onun emrinin altında, yediyüzbin kişilik bir ailesi vardı. Eğer Müslüman olsa bütün ailesi Müslüman olacaktı. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri şöyle dua ediyorlardı:

Allahım Dihyetül-Kelbî'ye İslâmı nasib et" Dihyetül-Kelbî Müslüman olmaya niyetlendiği zaman, Allahü Teâlâ bunu Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine bildirdi. Sabah namazından sonra idi. Cebrail (a.s.) geldi. Şöyle buyurdu:

-"Allah sana selâm ediyor. Şu an Dihyetü l-Kelbî senin huzuruna gelmek üzeredir, diyor." Câhiliyet döneminde Müslümanların kalbinde Dihyetü'l-Kelbî'ye karşı bir şey vardı. Müslümanlar bunu işitince Dihyetül-Kelbî'nin

¹⁶⁵ En-Nisa: 4/10

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/676-677.

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/677-678.

aralarına katılma-larını hoş karşılamadılar. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, Sahabelerin Dihyetü'l-Kelbiye karşı bu tutumlarını ve onu sevmediklerini biliyordu. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, sahabelere, Dihye'ye karşı sağlam olun, onu sıcak karşılayın. Beni onunla yalnız bırakıp giderseniz, onun kalbini İslâm'dan soğutur, demeyi demeyi ihmal etmedi.

Dihye, Mescide girdiğinde, sırtındaki cübbesini çıkartıp, yere Dihye'nin oturması için altına serdi. Ve ona, cübbesinin üzerine oturmasını işaret etti. Dihye Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin cübbesini yerden kaldırdı. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin bu kereminden dolayı, Dihye ağlamaya başladı. Dihye, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin cübbesini yerden kaldırdı. O mübarek cübbeyi kokladı ve öptü. Sonra büyük bir saygı ile başının üzerine koydu. Gözlerine ve yüzüne sürdü. Dihye:

- "Ya Rasûlellah! İslâm'ın (İslama girmenin) şartları nelerdir? Bana söyleyin," dedi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

- "Senin önce Allah'dan başka ilah yoktur. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Rasûlüdür." demendir, dedi. Dihye büyük bir aşk ile tevhid kelimesini söyledi.

Sonra Dihye ağlamaya başladı. Çok şiddetli bir ağlama tuttu onu. Efendimiz (s.a.v.) sordular:

- "Ey Dihye! Sen İslâm ile şereflendin bu ağlamak nedir?" Dihye:

- "Ya Rasûlellah! Ben büyük ve fahiş bir hata işledim. Rabbine söyle benim günahlarımın keffareti nedir acaba? Rabbim bana nefsimi öldürmeyi emrederse öldüreyim, eğer bana bütün malımı sadaka olarak dağıtmamı emrederse günahlarıma keffâret olması için dağıtayım!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri sordular:

- "Ey Dihye nedir bu günahın?" Dihye:

- "Ben Arabların Meliklerindendim. Kızlarımın olmasından ve onların da kocaya varmalarını kendime ar ve ayıp gördüm. Doğan kız çocuklarımı öldürdüm. Bu şekilde tam yetmiş tane kız çocuğumu kendi ellerimle öldürdüm." Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buna hayret ettiler. Bir şey demedi. Sükût etti. O anda Cebrail Aleyhisselâm geldi. Ve:

- "Ey Muhammed (s.a.v.)! Allah, sana selâm ediyor. Ve buyuruyor ki: Dihye'ye söyle, İzzettim ve Celâlim hakkı için sen:

Allah'dan başka ilah yoktur. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Rasûlüdür" dediğin zaman ben seni aff ve mağfiret ettim. Senin altmış yıllık günahlarını örttüm ve senin aittmiş yıllık kötülüklerini bağışladım. Nasıl kız çocuklarını öldürmeni bağışlamam?" dedi. (1/183) Bunun üzerine ağlamaya başladılar. Ve şöyle buyurdu:

Allahım! Dihye bir kere şehâdet kelimesi getirmekle ve

"Allah'dan başka ilah yoktur.

Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Rasûlüdür" demekle sen bağışladın.

Çok kere şehâdet kelimesini getiren, doğru söz ve hâlis (ihlaslı) iş yapan (amel işleyen) mü'minler için nasıl bağışlanmazlar?

(Mü'minler acaba nasıl bir ilâhî mağfiret ve rahmete nail olacaklardır?)

Mesnevfde buyuruldu:

Allahı zikret. Ondan sana "Ey kulum bana dön" emri gelmeden önce.

Sadî buyurdu:

Kıyamette kahr hitabı geldiğinde

peygamberlerin mazereti vardır.

Ben de Allah'ın rahmet ve mağfiretini ümid ediyorum.¹⁶⁸

Dünya Hayatını En Çok Seven Yâhûdîlerdir

Meal-i şerifi:

Deki: - "Allah yanında ahiret evi (cennet) başkalarının değil de, hâsseten sizin ise -eğer davanızda sâdıksanız- haydi ölümü ümniye edinin /canınıza minnet bilin!"M

Fakat ellerinden çıkan işler dururken, onu hiçbir zaman temenni edemezler. Allah bilir o zâlimleri!95

Her halde onları, insanların hayata en harisi-müşriklerden de haris- bulacaksın. Her biri arzu eder ki, bin sene muammer olsa (ömür sürse)... Halbuki, muammer olmak kendisini azabtan uzaklaştıracak değil!... Allah görüyor; onlar neler yapıyorlar...¹⁶⁹

Tefsiri:

De ki; Allah yanında ahiret yurdu (cennet), eğer size mahsus ise," yani cennet.

"Allah katında," Haber'de zarfı istikrardır. Yani sizin için:

"Hâlis, yalnızca sizin için" jiiî kelimesinden haldır. Yani sadece size mahsûs ve sadece teslim edilmiş ise,

"İnsanlardan başka," Nasb 'mahalli'dir. İnsanların dışında size halis, yani: Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretleri ashabının dışında sadece size mahsus ise. kelimesinin lamı and içindir. Bu hususiyet için kullanılır.

Meselâ: Bu insanların dışında bana aittir. Yani: Bu bana mahsustur, (başkasının bunda nasibi yoktur) demektir.

¹⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/678-680.

¹⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/681.

Manâ: Eğer siz cennete girecek olan kişilerin sadece Yahûdiler olduğuna inanıyorsanız:

(Öyleyse) ölümü temenni edin, canınıza minnet bilin" Yani ölümü sevin. Ölümü, candan, gönülden, kalb ve dil ile isteyin. Ve şöyle dua edin: "Allahım! Bizim canımızı al."

Zira cennete gireceğine yakinen inanan bir kişi, ona iştiaak duyar ve cennete girmek ister. Nimetlere kavuşmak için süratle temenni eder. Yüklerin ve üzüntülerin karar kıldığı dünyadan kurtulup cennete girmek ister. Zîrâ cennete girebilmek için mutlaka ölmek lâzım. Ölmeden kimse cennete giremez. Öyleyse ey Yahûdiler, ölümü isteyin.

"Eğer sizler iddianızda sadık iseniz." Siz cennetin size "hâs olduğunda sâdık iseniz ölümü isteyin. Temenni'nin aslı, nefisten (içten) bir şeyi takdir etmektir. Çoğunlukla, temenni hakikati olmayan şeyler için kullanılır.

"Ve onu elbette temenni edemeyecekler." Ölümü. "ebediyyen, (hiçbir zaman)."

Yani gelecek zamanların hiç birinde temenni etmeyeceklerdir. Gelecek zamanın hepsinin adıdır. kelimesi de (mazi'nin) geçmiş zamanların hepsinin adı olduğu gibi. Burada 'nin ebediyet için olmadığına delildir. Zîrâ, Yahûdiler, dünyada iken ölümü temenni etmeyeceklerdir. Amma âhirette azabı görünce, orada ölümü temenni edeceklerdir.

"Elleriyle takdim ettikleri şeyler sebebiyle (Ellerinden çıkan işler dururken)" Cehennem ateşine girmeyi icâbettirecek günahlar işlemeleri sebebiyle ölümü temenni edemez-ler.

0 günahlar: Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'ni ve Kur'ân-ı Kerim'i inkâr etmeleri ve Tevrâtı tahrif etmeleri gibi günahlardır. Burada hususiyetle "eller" kelimesinin zikredilmesi, yapılan günahların

özellikle el ile işlenmesi sebebiyledir. El, insanın diğer azalarının (organlarının) arasında, umûmî iş yapan ve bütün menfaatlerin kaynağıdır. Bundan doayı, bazen el, kişi manâsında ve bazan da, kudret manasında kullanıldı.

"Allah bilir o zalimleri." Allah, Yahudileri, ve onların yapmakta olduğu amelleri iyi bilmektedir. Bu onlar için bir tehdittir.¹⁷⁰

Ve Yahudiler Ölümü Temenni Edemediler

Rivayet olundu: Yahudiler, ölümü temenni etmiş olsalardı, bütün tükürüklerini ağızlarında toplayacaklardı. Böyle yapan bir Yahûdî hemen o saatte can çekişir ve ölürdü. Yeryüzünde hiçbir Yahûdî kalmazdı. Böyle yapan her Yahûdî mutlaka ölürdü.

"Onu hiçbir zaman temenni edemeyecekler" âyeti kerimesi bir mucizedir; gayb'tan haber vermedir. Yine Cenâb-ı Allah'ın bunu "asla yapamazsınız,"¹⁷¹ diye haber vermesi gibi. Eğer Yahûdilerden herhangi birinde ölümü temenni etmesi vaki olsaydı, haber bize gelirdi. O'nun ölüm haberi meşhur olurdu.

Eğer sen, Ölümü temenni etmek, kalb ile olur. Kalb ile olan bir şey ise onların yapıp yapmadıkları bizce zahir olmaz. Belki de Yahûdiler ölümü temenni etmişlerdir, dersen cevaben derim ki: Temenni etmek, kalb'in amellerinden değildir. Temenni kişinin diliyle "keşke benim için şu olsaydı," diye dil ile söyleceği bir şeydir.

Nâfî'den rivayet olundu: Bir Yahûdî yanımızda oturdu. Bizimle münâkaşa ediyordu. Bize:

"Sizin kitabınızda ölümü temenni etmek var. Ben ölümü temenni ediyorum, bana bir şey olmuyor, hani ölmüyorum," dedi. İbni Ömer (r.a.) Hazretleri, onun konuşmasını işitti. İbni Ömer (r.a.) Hazretleri, evine gitti. Eline kılıcını alıp dışarıya çıktı. İbni Ömer (r.a.) Hazretlerini eli kılıklı gören Yahûdî kaçmaya başladı. Kaçan Yahûdînin ardından İbni Ömer (r.a.) Hazretleri şöyle buyurdular: "Allah'a yemin ederim ki, eğer ona yetişseydim kesinlikle onun boynunu vururdum. Bu câhil Yahûdî zannetti ki, ölümü temenni etmeme, her zamanki Yahudiler içindir. Oysa bu,

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerini görüp tanıdıktan sonra inatlarından dolayı o inanmayan ve onu inkâr eden yahudiler içindir."

Eğer sen: "Mü'minler de cennetin sadece mü'minlere has olduğunu, kendilerinden başka kimsenin girmeyeceği üzerine icma ettiler. Amma mü'minlerden hiç kimse ölümü temenni etmemektedir. Bununla yahudilere nasıl delil getirilebilir?" dersen: cevaben derim ki: Mü'minler, mü'minlerin cennete gireceklerini söylemektedir. Her bir mü'min kendi nefsinin Allah'ın katında bir fazîlet, şeref ve üstünlüğünü iddia etmemektedir. Yahudilerin iddiası ile mü'minlerin söyledikleri farklı şeylerdir. Çünkü yahudilerden her bir yahudi kendi nefislerinin Allah'ın nezdinde üstünlüğe sahib olduklarını iddia ettiler. Yahûdiler, kendilerinin Allah'ın oğulları ve sevgilileri olduklarını ve cennetin sadece kendilerine mahsus "olduğunu iddia ettiler. (1/184) Oysa insan, sevgilisinin huzuruna varmaktan rahatsız olmaz. Yanına vardığı zaman intikam korkusunu taşımaz. Belki onun sevgisine vuslatı (kavuşmayı) ümid eder. Yahudilere, ölümü temenni edin denildi. Onlar, ölümü temenni etmeyince-onların, iddialarındaki yalanları ortaya çıkmış oldu.¹⁷²

Ölümü Temenni Etmeyin

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, ümmetine ölümü temenni etmeyi yasakladı. Ve şöyle buyurdular: Sizden

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/681-683.

¹⁷¹ Bakara: 2/24

¹⁷² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/683-684.

hiçbiriniz ölümü temenni etmesin."¹⁷³ Başka bir hadîs-i şerifte şöyle buyurdu:

"Sizden hiçbiriniz kendisine inen herhangi bir zarardan dolayı j ölümü temenni etmesin. Eğer Muhakkak ölümü isteyecekse, şöyle dua etsin: Allahım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat (bana uzun ömür ver). Eğer ölüm benim için hayırlı olduğu an ise benim canımı al, diye dua etsin".¹⁷⁴

Mükâtil Buyurdu:

Eğer kızlarım ve günahlarım olmasaydı; kesinlikle ölümü ister ve ona koşarak giderdim.

Yahudilere gereken şey yani ölümü temenni etme fikri onlara gerekmez.

Sehi bin Abdullah el-Tüsterî Hazretleri buyurdular:

Ölüm temenni edilmez. Ölümü ancak üç kişi temenni eder.

1 -Ölümden sonra nelerin olabileceğini bilmeyen câhil.

2-Allah'ın kendisi için belirlediği kaderden kaçan kişi,

3-Allah'a müştak olan ve Allah'a kavuşmayı seven kişiler Ölümü temenni ederler.

Mesnevîde buyuruldu:

İmtihan anında çalışmadan orada bulunmak

ve hevâ'ya, dünyevî arzulara uymak ne kötüdür.

Mesnevî'nin sahibinden (Mevlânâ'dan) rivayet olundu. Onun ölümü yaklaştığı zaman, ölüm meleği ona misâl âleminde göründü. Gelip kapının yanında durdu. Mevlânâ, ölüm meleğini görünce şöyle söyledi:

"Beri gel! Beri gel! Ey benim canımı Hazreti Sultana götürecek olan sevgili haberci!"

Bazı melikler, Ebû Hâzîm'a sordular:

-"Allahü Teâlâ Hazretleri'ne varmanın yolu nasıldır? (Âhirette Allah'a arz edilmenin şekli nasıldır?)" Ebû Hazîm Hazretleri:

-"İtaatkâr kulun Allahü Teâlâ'ya varmasının şekli, ailesi tarafından çok sevilen ve ailesini seven gaib olmuş kişinin bulunup ailesine teslim edilmesi gibi sevinçli olur. Amma âsî kulun, Allah'a kavuşması ise suç işleyip kaçan bir kölenin sahibi ona kızgın olduğu bir durumda efendisine teslim edilmesi gibi, Allah'a arz edilir. Kolay olmadı. Cihâna geleli, kaçmaya yol bulamadım. Aştan ötürü bize "kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın," denildi. O zaman tatlı ve acı birbirine karışır."¹⁷⁵

Ölüm Büyük Bir Belâ Ve Öğüttür

Ve (iyi) bil ki ölüm, en büyük musibet ve en büyük belâdır. Ölümden daha büyük olan belâ ve musibet ise, ölümden habersiz ve gaflet içinde olmak, ölümü anmaktan yüzçevirmek ve ölüm üzerine az tefekkür etmek ve ölüm için ameli terketmektir.

Sadece ölüm bile, ibret alacaklar için, ibretler ve tefekkür edecek olanlar için büyük bir düşünme kaynağıdır.

Vaiz olarak ölüm yeter," denildiği gibi. Kim ölümü hakîki olarak zikrederse, dünya arzularından el ve etek çeker.

Kişiyi gelecekte ölümü temenni etmekten alıkoyar. İnsanı dünyada olan bütün şeylerde zâhid kılar. Lakin gafil olan kalbler ise, hep vaizlerin uzun uzadıya anlatmalarına süslü kelimelerle meseleyi aktarmalarına muhtaçtırlar.

Yoksa, Allahü Teâlâ Hazretleri'nin: Her canlı ölümü tadacaktır.¹⁷⁶ Âyeti kerimesiyle Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin;

Lezzetleri yok edeni çokça zikredin, yani ölümü anın¹⁷⁷ hadîs-i şerifleri bir kişinin gaflet uykusundan uyanmaları için yeterli olurdu. Bu âyeti kerime ve hadîs-i şerifleri dinleyen kişi, onlara bakar, kendine çekidüzen verir ve onunla meşgul olurdu. Akıllı kişiye gereken şey, zoraki ölüm gelip çatmadan önce kendi isteğiyle ölümden sonrası için çalışması ve nefsinin ahlâkın rezalet ve sefaletinden kurtarması gerekir.

Sadî (k.s.) buyurdu:

Ey kardeşi Âkibet topraktır.

Önü toprak olan şeylerin, iyi bilki sonu da topraktır.

Allahım bizlere yolu kolaylaştır. ¹⁷⁸

Yahudiler Müşriklerden Daha Çok Dünyaya Düşkündürler

"Elbette onları (yahudileri) insanların en hırslı, en düşkün olanları olarak bulacaksınız"

Akıllı kişinin bir şeyi bulması, ilim ve bilgi makamına geçerlidir. Bilmek demektir. Bulmak, tecrübeden ve benzer-lerinden sonra vaki olan ilim demektir. Cümlenin başındaki lam kasem lamıdır. Yani, Ey Habibim

¹⁷³ Sahîh-i Buhârî Mevsûâtü'l-hadîs-i şerif, no: 6694

¹⁷⁴ En-Nesâî: Mevsûâtü'l-hadîs-i şerif no: 1798

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/684.

¹⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/684-685.

¹⁷⁶ Âlmîrân: 3/185

¹⁷⁷ Tirmizî, Mevsûâtü'l-hadîs-i şerif no: 2229

¹⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/685-686.

Ahmedî Rasûlüm ya Muhammedi Allah'a yemin olsun ki Sen yahudileri insanların en hırslıları olarak göreceksin, demektir. "hayat üzerine, (hayata en düşkün)"

Onlar ölümü temenni etmezler. sUi- hayat kelimesinin nekre gelmesi, nevilik (çeşitlilik) içindir. Bu hayat, onların içinde yaşadığı ve özellikle uzamasını istedikleri ve içinde oldukları dünya hayatıdır. Bu hayat mutlak hayattan bir çeşittir.

"Ve hatta (yahudileri) müşriklerden bile (dünyaya daha düşkün bulacaksın.)"

Manâ itibarı ile makablinin üzerine atıftır. Sanki şöyle denilmektedir: Yahudiler, insanlardan daha haristirler. Müşrikleri de ayırarak ayrıca zikretti. Halbuki müşrikler de insandırlar? Müşrikler, dünya hayatından başka hayat tanımadıklarından ve dünyaya çok düşkün olduklarından burada ayrıca müşriklerden de daha hırslı denildi. Burada büyük bir tevbih (kınama) vardır. (1/185)

Çünkü müşrikler, âhirete inanmamaktadırlar. Müşrikler, dünya hayatından başka bir hayat tanımamaktadırlar. Müşriklerin dünyaya karşı haris olmaları akıldan uzak değildir, onlardan zahid olmaları beklenilmez. Çünkü dünya, müşriklerin cennetidir. Kitab sahibi olan Yahudilerin dünyaya haris olmaktan ve dünya düşkünlüğünde müşriklerden daha haris olmaları kınanacak şeydir. Amellerinin karşılıklarını (yani âhirete) inandığını ikrar eden bir toplumun hakikaten müşriklerden daha haris olmaları gerçekten en büyük kınamayı gerektiren bir haldir.

Eğer sen: "Yahûdilerin dünyaya düşkünlükleri, neden müşriklerin dünyaya düşkünlüklerinden daha çoktur?" dersen cevaben derim ki: Çünkü Yahûdiler, sahib oldukları ilim ile durumlarını ve yapmış oldukları günahlardan dolayı cehennemlik olduklarını ve bundan kaçmanın mümkün olmadığını iyi biliyorlardı. Müşrikler ise, cehennemi bilmiyorlardı.

"Onlardan herbiri arzulamak ve istemektedirler." Onların hırslarını ziyâde beyan etmek için istinaf yoludur.

Yani, istiyor, temenni ediyor ve bu müşriklerden her biri arzulamaktadır.

Onların her biri bin sene ömür sürmeyi (arzular.)"

Onların hayata olan sevgilerini anlatmaktadır. Kendisinde temenni manâsı bulunmaktadır. Yani sanki müşriklerin, "Keşke biz çok uzun bir ömür sürseydik", demektedirler. Kıyas olan "Onlardan herbiri arzulamak ve istemektedirler."

Âyetinde gayb olduğu için, "Eğer Ömür sürseydi," şeklinde gayb şekliyle söylenilmesi gerekirdi. Bu söz; senin: "Elbette yapacağına dair Allah'a yemin etti, sözüne benzemektedir. Bu cümlelin mahalli nasbtı. "sever" fiilinin mamulü olmak üzere mahallen mensubtur. Her biri temenni etmektedir, cümlesinin manâsı, onlar kendilerine hayatta kalmak ve bakî olmanın kendilerine verilmesini istemektedirler, demektir. İstenen ömür bin senedir. Bu sayı hususiyetle tesbit edilmiştir. Çünkü sebebi ise, mecûsiler yani ateş perestler kendi aralarında, aksırma anında, dilek, temenni ve selâmlaşırken zaman, "Bin sene yaşa," "Nevruz yaşa," ve "Bin mihricân" gibi söylerlerdi. Bu kelime Acemce (Farsça şöyle söylenir:) "Bin sene yaşa," demektir. Müşrik kelimesinin, mecûsiler için de kullanılması doğrudur. Çünkü onlar, zulmet ve nur diye iki şeyden söz etmektedirler.

"Ve değildir," koruyucu değildir.

"O" Yani onlardan biri, U'nın ismidir.

"Uzaklaştırıcı" haberdirdir. Cümlelin başındaki (harfî zâid) olup tezyini kelâm için gelmiştir, uzaklaştırmak ve kurtarmak demektir.

"Azab'dan," ateşten. Uzun yaşamaları," nin failidir. Yani uzun ömürlü olması demektir.

"Allah, onların neler yaptığını görüp duruyor."

kelimesi, Arab kelâmında, bir şeyin künhünü bilmek ve gerçek manâ'da ondan haberdâr olmaktır. Yani, Allahü Teâlâ Hazretleri, isyan ve küfür'den onların bütün gizliliklerini bilen demektir. Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz. Onların yapmış olduğu amel ile Allah, onları cezalandıracaktır. Hiç şüphesiz onlar, dünyada, rüsvây, zillet ve meskenete düşecekler; âhirette ise azab göreceklerdir. Bu dünya hayatı çok seri (hızlı) bir şekilde akıp gidiyor. Bir kişi bin sene ve hatta daha fazla yaşasa bile yine ölecektir. Kim uzun ömrü iyilik için sever ve ömrünü iyilikte harcarsa o kişi kurtuluşa nail olur.

Efendimiz (s.a.v) buyurdular:

"Ömrü uzun ve ameli güzel olan kişiye ne mutlu."

Kim fesad çıkartmak için ömrünün uzun olmasını isterse, o kişi sapıtmıştır. Onun korktuklarından kurtulması mümkün değildir. Ölüm elbette gelecektir. Ümmet icma ettiler ki, ölümün, belirli bir yaşı yoktur, belirli bir eceli (süresi) yoktur ve belirli bir hastalığı yoktur. Bunlar, (ölümün belirli bir yaşı, süresi, ve hastalığının olmayışı) kişinin sürekli ölüme hazır olup ve ondan korkması içindir. Ölümünden sonrası için çalışması gerekir.¹⁷⁹

Salih'in Uyarması

Rivayete göre, sâlih kimselerden biri, Medine (veya herhangi bir şehir) surları üzerinde durur ve her gün şöyle seslenirdi:

"Ey Medine halkı! Göç başladı! Göç başladı!" derdi. Aradan zaman geçti insanlar onun sesini işitmez oldular. O

¹⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/686-689.

şehrin emiri o sesin kesilme sebebini sordu. Kendisine: "O öldü," denildi. Şehrin emiri buyurdu: Göçü anıp duruyordu. Derken deveci geldi, devesinin kapısına "ihtırdı" çöktürdü. Onu yolculuğa hazırlıklı ve uyanık buldu. Zaten emelleri hiçbir vakit onu yolculuktan oyalamamıştı. Ölüm'ün gelip çatması haktır. İnsan her ne kadar uzun yaşa ve ömrü uzasa bile elbette bir gün ölecektir. Ölüm ister istemez bütün canlılara müsâfir olacaktır.¹⁸⁰

Danyâi Aleyhisselâm'ın Gördüğü İbretli Hadise

Sarih el-Hattab, Vehb bin Münebbih'ten rivayet etti. O buyurdu. Danyâl Aleyhisselâm, ıssız bir çölde yürüyordu. Bir ses işitti:

- "Ey Danyâl! Dur! Acâiblikler gör!" Danyal Aleyhisselâm sağma soluna baktı bir şey göremedi. Yine yoluna devam etti. İkinci kere bir ses işitti. Danyal Aleyhisselâm, ikinci ses üzerine durdum, dedi. Bir de ne göreyim bir ev beni kendisine çağırıyor. Ben de o evin içine girdim. Altından yapılmış bir yatak gördüm. Misk ye anber ile donatılmış. Üzerinde ölü bir genç vardı. Genç, ölü değil de sanki uyuyordu. Gencin üzerinde anlatılmayacak vasıfta birçok güzel süs eşyaları, altın ve mücevherat vardı. Sağ elinde altından bir yüzük, başında altından yapılmış taç vardır. Baş ucunda bir kılıç vardı. Yapraktan ve yeşilliklerden daha yeşildi. Bir baktım yataktan bir ses geldi:

- "Bu kılıcı al ve üzerindeki oku!" Bunun üzerine ben kılıcı aldım ve üzerindeki yazılan okudum O kılıcın üzerinde şu yazılıydı:

- "Bu, Samsam bin Avc bin Unuk bin Âd bin İrem'in kılıcıdır. Ben binyediyüz (1700) sene yaşadım. (1/186) Ben on iki bin carie (kadın) ile temasta bulundum. Ben kırk bin şehir bina ettim. Ben zulüm, zorbalık ve ahmaklık ile insaf dâiresinden çıktım. Benim hazinelerimin anahtarlarını, dörtyüz katır taşırdı. Dünyanın haracını (vergisini) ben alırdım. Dünya ehlinde benimle münazara edebilecek ve çekişebilecek kimse yoktu. Kimse benim karşıma çıkıp benimle harbedemiyordu. Ben Rubûbiyeti (Rab olduğumu) iddia ettim. Bana açlık isabet etti. Öyle bir duruma düştüm ki, açlığımı gidermek için, bir avuç içi kadarlık bir tane (yenecek maddesi, buğday ve arpa için) bin (1000) kaffiz¹⁸¹ kadar inci (ve altın) verdim. Gün geldi, bunu bulamadım. Bulmaya gücüm yetmedi. Varlığın içinde açlıktan öldüm. Ey dünya ehli! Ölümünüzü zikredin. Hem de çok zikredin. Benden ibret alın. Beni aldattığı gibi, dünya hayatı sizi aldatmasın. Muhakkak ki, ehlim (ailem ve avânelerim) benim günahımdan hiçbir şeyi üzerimden kaldıracak değil. Kimse benim günah yükümü yüklenmez."

Sadî buyurdu:

Ey Efendiî Mağrur olma.

Ömür tükendi. Ferasetli davran.

Zaman geçip gidiyor.¹⁸²

Kalbi Yumuşatmanın Yolu

Kalbleri katılaştırmış olanlar, kalbelerini bir takım işler ile tedâvî etmeleri gerekir.

Birincisi: Kendisinde mevcut olan kötü huyları kökünden koparmaktır. Bu da, ilim, vaaz ve zikir meclislerine gitmek, Allah korkusunu kalbine yerleştirmek. Allah'a rağbet etmek ve sâlihlerin (Peygamberlerin, âlimlerin, evliya ve şehidlerin) haberlerini (menkıbelerini) okumak ve dinlemekle olur. Bütün bunlar, kalbi yumuşatan, kurtaran ve kalbleri kararmaktan koruyan hususlardır.

İkincisi: Ölümü anmaktır. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Lezzetleri yok edeni çokça zikredin yani ölümü anın¹⁸³ hadîs-i şerîfine uyarak, ölümü çok zikretmektir. Ölüm, lezzetleri kestiği gibi, cemaatleri birbirinden ayırır; kız ve erkek çocukları yetim bırakır.

Üçüncüsü: Can çekişen ve ölmek üzere olan kişileri müşahede etmektir (yanlarında bulunmaktır). Muhakkak ki, ölmek üzere olan kişiye bakmak, onun sekerâtü'l-mevt (ölüm sarhoşluğu ile kendisini kaybettiği) anı müşahede etmek, nezi' halini yani can verme durumunu görmek ve ölümden sonra suretini, (kabir ve mahşerdeki şeklini) düşünmek, nefisleri dünyanın lezzetlerinden keser, kalbleri, dünyanın sevinçlerinden uzaklaştırır, göz kapaklarını uyumaktan ve bedeni istirahat etmekten men eder (egeller), kişiyi amel etmek için uyandırır, kişiyi ziyadesiyle çalışmaya ve yorulmaya sevkeder ve böylece insanı ölüm gelmeden önce ölüme hazırlar. Çünkü o şiddetlilerin en şiddet-lisidir.¹⁸⁴

Ka'b el-Ahbâr Hazretlerine denildi:

- "Ey Ka'b! Bize ölümü anlat!" Buyurdu:

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/689.

¹⁸¹ Kaffiz > eski bir ölçek ve tartı birimidir. Bir kaffiz, 18 (onsekiz) kilo ağırlığa tekabül etmektedir.

¹⁸² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/689-690.

¹⁸³ Tirmizî. Mevsûâtü'l-hadîs-i şerîf no: 2229

¹⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/690-691.

-“Ölüm diken ağacı gibidir. Ademoğlunun içine girer. O ağacın her bir dikenini insanın bir damarını tutar. O dikenleri insanın bedeninden çıkartmak için çok kuvvetli ve şiddetli bir adam bütün kuvvetiyle onları çekip çıkartmaktadır. O dikenlerden koparılan koparılan, içinde kalan kalana. O dikenler kendileriyle beraber insanın belki içini dışına getirirler. İşte ölüm budur. Hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: “Ölüm acısından bir kıl (kadar bir şey) göklerin ve yerin ehlinin üzerine konulsa, hemen hepsi ölürlendi. Muhakkak ki bunların yetmişi (ölüm acısının yetmiş katı) o günün korkularının yanında daha küçüktür.”¹⁸⁵

Allah'a, Meleklerine Ve Peygamberlerine Düşman Olan Kişi Kâfirdir

Meal-i şerifi:

"Söyle, her kim Cibrîl'e düşman ise, bilsin ki o, o Kur'an'ı senin kalbin üzerine -Allah'ın izniyle- indirdi, önündekileri tasdikleyici ve mü'minlere bir hidâyet ve bişâret olmak için...97

Her kim Allah'a ve Allah'ın meleklerine ve resullerine ve Cibril'e ve Mi'kâTe düşman olursa, bilsin ki Allah, kâfirlerin düşmanıdır.98

hakkl sana âye«er, parlak mu'cizeler indirdik. Öyle ki imân sahasından uzaklaşmış fâsiklardan başkası onlara kafirlik etmez!"

Yâ! O fâsiklar, hem bunları tanımayacaklar, hem de, ne zaman bir anıd üzerine muahede (sözleşme) yapsalar, her defasında mutlaka içlerinden bir gurûh onu bozup atıverecek, öyle mi? Hatta az bir gurûh değil, ekserisi ahd tanımaz imansızlar!..

Hem Allah tarafından, onlara, beraberlerindeki tasdikleyici bir peygamber gelince, eski kitâb verilenlerden bir kısmı,¹⁸⁶

Tevsîr

Allah'ın Kitabını omuzlarının arkasına attılar; sanki bilmiyorlarmış gibi de...

Söyle; her kim Cebrail'e düşman ise"

Yahudilerin Efendimiz (s.a.v.)'e suâlleri ve aldıkları cevap Ve bu ayetlerin nüzul sebebi Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, Medine'ye teşrif ettikleri, zaman, Fedek

Yahûdilerinden Abdullah bin Suriyâ geldi. Sordu:

-"Ey Muhammedi Senin uykun nasıldır? Ben sana âhîrzaman peygamberinin uykusunu sormaktayım?" dedi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

-"Gözlerim uyur kalbim uyanıktır," buyurdular. Bunun üzerine o yahûdî:

-"Doğru söyledin! Bana çocuktan haber ver! Çocuk anneden mi olur babadan mı?" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

-"Kemik, sinir sistemi ve damarlar, erkekten; kan, et, tırnak ve saç kadındandır!" buyurdu. O:

-"Doğru söyledin! Bazen çocuk, amcalarına benziyor, kendisinde dayılarından hiçbir benzerlik yok? Bazen de dayılarına benziyor, kendisinde amcalarına çeken hiçbir benzerlik yok, bunun sebebi nedir?" dedi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

-"Karı ve kocadan kadınların suyu diğerinin suyundan fazla olursa, çocuk ona çeker!" buyurdu. Yahûdî:

-"Doğru söyledin ya Muhammed! Yakub Aleyhisselâm'm nefisine haram kıldığı yiyecek neydi?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v.), Hazretleri:

-"Yakub Aleyhisselâm, çok şiddetli bir hastalığa yakalanmıştı. Allah'a nezirde bulundu: İyileşirse, en sevdiği etleri -ki, bu deve etidir- ve en sevdiği içecekler -ki, o da deve sütüdür-içmeyeceğine Allah'a adakta bulundu." Yahûdî:

-"Doğru söyledin! Ya Muhammed! Cennette insanlara ilk ikram edilen konukluk nedir?" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

-"Balık!" Yahûdî:

-"Doğru söyledin ya Muhammedi" dedi. Yahûdî, sonra konuşmasına devam etti:

-"Bir haslet kaldı, onu da söylersen sana iman edeceğim ve sana tabi olacağım! Sana hangi melek gelir? Sana Allah tarafından vahiy getiren meleğin adı nedir?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

-"Cebrail," dedi. Yahûdî:

-"İşte o düşmandır. Çünkü Cebrail, azab meleğidir. Kati, azab, gemilerin kırıp parçalanması ve şiddetlen haber vermek için gelir. Bizim elçimiz (İsrâiloğulları nebîleri ile Allah arasında elçilik görevi yapan melek ve İsrâiloğullarının sevdiği melek) Mikâildir. Çünkü o rahmet meleğidir. Yağmur, müjdeli haber, bolluk ve bereket ile iner!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

-"Onun size ne düşmanlığı vardır?" dedi. Yahûdî:

-"Cebrail, birçok defalar bize düşmanlık etti. Onun bize düşmanlığı çok şiddetlidir. Allahü Teâlâ Hazretleri, peygamberimiz Mûsâ Aleyhisselâm'a Beyti Makdis'in yakınında harab olacağını indirdi. (1/187) Bu harab olma işi de kendisine Buhtun-nasr, denilen bir adamın zamanında olacaktır. Buhtunnasr'm çıkacağı ve Beyti Makdisi

¹⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/691.

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/692-693.

harab deçeği zaman bize bildirildi. Buhtunnasr'ın Beyti Makdisi harab edeceği zaman biz, onu arayıp bulması için İsrailoğullannın en kuvvetli pehlivan ve kahramanlarından bir adam gönderdik. Adam gitti gezdi, dolaştı. En son onu gördü. Bâbil'de miskin, gariban, çok fakir ve hiç kuvveti olmayan cılız bir insandı. Bizim adamımız öldürmek için onu tuttu. Tam öldüreceği sırada, Cebrail (Aleyhisselâm) bizim adamımızı ondan defetti. Onu öldürmesine engel oldu. Ve bizim adamımıza:

"Eğer o sizi, öldürmeye memur ise, sizin onu öldürmeye gücünüz yetmez. Yok eğer size bir zararı dokunmamış, bu sizleri öldürmemiş ise hangi hak ile sen bunu öldürüyorsun?" demiş. Bizim adamımız da onu tasdik ederek Buhtunnasr'ı öldürmekten vazgeçmiş. Böylece Buhtunnasr, büyüdü, bahtı açıldı, yardım gördü, kuvvetlendi, melik oldu sonra bizimle savaştı, Beyti Makdisi harab etti, bizleri öldürdü. Cebrail'in işi ve görevi peygamberliği bizim içimizden birine getirmektir; fakat o götürüp bizden başkalarına verdi. İşte bütün bu sebeblerden dolayı biz (Yahudiler), Cebrail'e düşman olduk. Mikâil de Cebrail'e düşmandır. Hazreti Ömer (r.a.) buyurdular:

"Eğer (o iki melek) dediğiniz gibi ise, asla ikisi birer düşman değiller. Siz yalan söylüyor ve doğruyu örtüyorsunuz. Siz gerçekten merkebtan daha (düşüncesiz ve) kâfir kişilersiniz. Hiç düşünmüyor musunuz? Bu iki melek'ten birine düşman olan diğerine düşman olmuştur. Bu iki meleğe düşman olan Allah'a düşman olmuştur." Söyle; her kim Cebrail'e düşman ise"

Burada cevâbı mahzuftur. Yani, kitab ehlinden kim Cebrail Aleyhisselâm'a düşmanlık beslerse, onun düşmanlığına asla bir (mantık ve) yol yoktur. Belki ona Cebrail Aleyhisselâm'ı sevmek vâcibtir.

"Muhakkak o," Yani Cebrail Aleyhisselâm,

"Onu indirdi." Kur'an-ı Kerim'i indirdi. Burada Kur'ân-ı Kerim'in zamir olarak gelmesi, şöhetinden dolayıdır.

"Senin kalbinin üzerine,"

Tenzili (indirilmeyi) ziyâde takrir ve vahyin mahallini beyan içindir. Zîrâ vahye ilk kabil olan, vahyi anlayan ve muhafaza eden odur. Yani vahyi sana hıfzettiren, (ezberleten), onun manasını sağlayandır.

Burada "Benim kalbimin üzerine," demesi gerekirken; Âlîlâh'ın kelâmını kendisiyle konuşulduğu gibi hikâye etmek için, "Senin kalbinin üzerine." denildi. İbare ile nakil'de konuşulan şeyin manâsının zihinlere yerleşmesinde ziyâde takrir vardır. Yani, benim sözümü kendisiyle konuştüğün gibi söyle: Allah'ın izniyle Kur'ân-ı Kerim'i senin kalbine indiren Cebrâildir.

"Allah'ın izniyle," Allah'ın emri ve kolaylaştırmasıyla.

"Elinin önündekileri tasdik edici olduğu halde (önceki vahiyleri onaylayıcı),"

Yani kendisinden önce inen İlâhî kitabları, tevhid konusunda ve bazı şeriâtlerde (amelî işlerde) muvafık olan bir kitab demektir. Bu cümle, "Onu indirdi." Fiilinin zamirinden hâldir.

"Ve hidâyettir," Yani, hakka ve hak dine hidâyet edicidir.

"Ve beşarettir." Yani cennetle müjdeleyicidir.

"İman edenlere, (müminlere)." Yahûdîlerin, Cebrail Aleyhisselâm'a düşman olmalarına asla yol yoktur, insafılı davransalar, mutlaka onu severlerdi, Cebrail Aleyhisselâm'ın kendilerine faydalı ve ellerindeki kitabı tashih edici (kötü niyetli hahamlar tarafından tahrif edilen ilâhî kitabı düzeltici ve onun aslını tasdik edici) vahiyler indirdiği için ona teşekkür ederlerdi.

Sonra Cenâb-ı Hak, şart ve cezayı umûmîleştirdi. Onların inanç ve düşüncelerini reddetmek için şöyle buyurdu:

"Her kim Allah'a düşman olur," Yani, inadından dolayı emirlerine muhalefet eder ve kibirlenip ibâdet ve taatından çıkarsa,

Allah'ın meleklerine, peygamberlerine", Cebrail ile Mikâil'e (düşman olursa),"

Burada Allahü Teâlâ Hazretleri, "meleklerine" buyurduktan sonra ikisini (yani Cebrail ve Mikâil'i) ayrıca zikretti. O iki büyük meleğin faziletlerinden dolayı sanki ayrı cinstenlermiş gibi onları andı. Bu onların fazilet ve şereflerinden dolayıdır. Bu iki meleğin bu şekilde zikredilmesi, vasıfta değışiklik, cinste değışiklik mertebesinde zikredilmelerindendir. İkrime (r.h.) buyurdu: kelimeleri Suryânice'de kul demektir. kelimeleri ise (Allah) demektir. Bu isimlerin manası, Abdullah ve Abdurrahîm, demektir.

"Muhakkak ki Allah," şartın cevâbıdır.

Burada, zamirin Cebrail'e ve Mikâil (a.s.)'a dönme ihtimalini ortadan kaldırmak için, "Muhakkak o" buyurmadı. İsmi zahir ile "muhakkak Allah," buyurdu.

Allah da o kâfirlerin düşmanıdır." Yani onlara düşmandır.

"Kafirler" diyerek zahiri isim geldi. Zamir gelmemesinin sebebi, onların küfürlerinden dolayı Allah'ın onlara düşman olduğuna delâlet etmesi içindir.

Manâsı: Onlara (Peygamberlere, meleklerle, Cebrail ve Mikâ-il'e) düşman olan kişilere Allah, düşman olur. Bu âyetlerin üzerine; İbni Sûriyâ isimli yahudî, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine:

"Bizim bilip tanıdığımız bir şey getirmedi? Bizim bildiklerimizden bir âyeti Allah sana indirmede ki onun sebebiyle sana tabi olalım?" dedi. Bunun üzerine Allahü Teâlâ şu âyetleri indirdi: ¹⁸⁷

Kur'an-I Kerim'i Ancak Fasıklar İnkâr Eder

¹⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/693-696.

"Şanım hakkı için sana çok açık âyetler; parlak mucizeler indirdik."

Manâları açık ve kendilerinin Allah tarafından olduğuna delâlet eden açık âyet ve mucizeler indirdik.

"Onları kimse inkâr etmez."

Yani helal ve haramı açıklayan, ahkâmı (hak, hukuk) ve hadleri tafsilatıyla anlatan ayetleri;

"Ancak fasıklar inkâr ederler."

Küfürde taşkınlık yapanlar, inkârda ileri gidenler ve haddini aşanlar inkâr ederler. Bu sıfatları taşımayanlar, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeye cesaret edemezler. Bu açıklamaları inkâr edenler gibi. Buradaki lâm'ın kitab ehline işaret için olması güzel oldu.

Hasan Basrî Hazretleri buyurdular: Fısk, isyanların çeşitlerinden biri için kullanıldığı zaman, bu nevi, küfür ve diğer isyanlardan en büyüğü için vaki oldu.

Bil ki, Kur'an-ı Kerim İlâhî nurdur. Allah Kur'an-ı Kerim'in sebebiyle zulumât (karanlıkları) açar. Yahûdiler, Allah'ın nurunu söndürmek istediler. Allah ise nurunu tamamlayıcıdır. Bu tür çalışmalarda Yahûdiler ancak rezil ve rüsvây olurlar. İçlerinde sıhhatli ve ayıbı ehli olan insanlar, karanlık bir gecede hamama girdikleri zaman, biri elinde aydınlatıcı bir kandil ile geldiği zaman, ayıbı olanlar ışığa doğru gitmek istemezler. Sağlıklı insanlara karşı ayıplarının ve hastalıklarının ortaya çıkmasından ve insanlar tarafından ayıplanmaktan korkarlar, işte Yahûdiler de böyledirler. Ayıplarının ortaya çıkmasından dolayı Allah'ın nuruna düşman olup onu söndürmeye çalışmaktadırlar. (1/188)

Mumları yakmıyorlar. Karanlık gecede ayıpları ortaya çıkmasın diye. Amma bilmiyorlar ki, güneş doğduğunda bütün halleri ortaya çıkacaktır.

"Hem de ne zaman bir ahd üzerine antlaşma yapsalar."

Burada ki, hemze inkâr ve istifham içindir. Vav ise atf içindir. Makâmın gerektirdiği mukadder bir cümlemin üzerine atf içindir. Yani, Allah'ın âyetlerini mi inkâr ediyorlar? Halbu ki, o âyetler gayet açıktır. "Hem de ne zaman bir ahd üzerine

antlaşma yapsalar." Lafzı olmaksızın, tekid ve masdardır. "ahidleştirler," için

"Her defasında mutlaka içlerinden bir güruh çıkıp onu bozacak (ve atıverecek öyle mi?)"

Yani yularından tutup atıverecekler mi? Yani ahdi attılar, onu terkettiler. taife (güruh ve bölük) demektir. Hem çok ve az (kişiden meydana gelen bir topluluk) için kullanılır. Burada "Attı" fiilinin, "onlardan bir fırka,"ya isnâd edilmesi, onlardan bazılarının "bu ahdi bir kenara atmadıklarına delâlet etmektedir.

"Belki onların çoğu inanmazlar yani hatta az bir güruh değil, onların çoğu ahit tanımaz imansızlardır."

Tevrâta iman etmezler. Dinde hiçbir şeye sahip değiller. Bunlar, verdikleri sözü ve ahdi bozmayı bir suç ve bir vebal saymazlar, buna aldırılmazlar. Bu onların düşüncelerini reddetmek içindir. Ahidlerini bozanlar belirli bir azınlıktır.

"Ve kendilerine herhangi bir peygamber geldiğinde," bu peygamber, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleridir.

Allah katından." '& harfî cem "geldi" fiiline taalluk etmektedir.

"Yanlarındaki kitabı tasdik edici" Tevrâtın, ?

Daha önce kendilerine kitap verilenlerden bir kısmı," Yani, Tevrat

"Allah'ın kitabı", xş fiilinin mefûlûdür. Yani onlara verilen kitab Tevrat'tır. Beraberlerindeki Tevrat tasdik eden peygamberi inkâr ettiklerinde onlar, aslında Tevrat inkâr edip bir kenara atmış oluyorlar. Çünkü o Tevrat'ta, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin vasıfları bulunmaktadır. Onlar, Tevrât verdiği haber ile Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin Allah tarafından gönderilen bir peygamber olduğunu iyi biliyorlardı.

"Sırtlarından geriye (attılar),"

Yani büyük inat ile Allah'ın kitabını sırtlarından arkaya attılar.* Ona iman etmediler. Onlar Tevrat ile amel etmediler. İlâhî kitab ile amel etmeyen kişi, onu terkedene, külliye (tamamen) kitab'-dan yüz çeviren ve onu sırtından arkaya atan gibidir. Kitab'dan müstağnî oldular, (ona ihtiyacı yokmuş gibi davrandılar) ve iltifat etmediler.

"Sanki hiçbir şey bilmiyorlarmış gibi yaptılar."

Bu cümle, hal cümlesidir. Yani, onlar Allah'ın kitabını, sırtlarından arkaya attılar. Onun Allah'ın kitabı olduğunu bilmeyen kişiler gibi davrandılar. Böyle bir hâl ile kitabullah'a muamele ettiler. ¹⁸⁸

Yahudiler Dört Fırkadır

Yahudilerin aslının dört fırka olduğu söylenildi.

(Birincisi:) Bir fırka Tevrat'a iman edip, Tevrat'ın emirlerini yerine getirdiler. (Onun haklarını ikâme ettiler). Kitab ehlinde mü'min olanlardır. Bunlar çok azdırlar. Şu âyeti kerime ile Allah, bunlara işaret etmektedir:

"Belki Yahudilerin çoğu iman etmezler. Çok az bir kısmı iman eder."

(İkincisi:) Bir fırka, ahidleri bozduklarını ve İlâhî kitabı sırtlarından arkaya attıklarını açıkça ifâde ettiler. Bunlar, büyük bir şımarıklık, fısk ve küfür ile ahidlerini bozduklarını aşikâr söylediler. Şu âyet ile de bunlar belirtildiler.

"Ve ne zaman bir ahd üzerine antlaşma yapsalar, her defasında mutlaka içlerinden bir güruh çıkıp onu bozacak

¹⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/697-699.

ve atıverecek Öyle mi?"

(Üçüncüsü:) Bir fırka, ahidleri bozduklarını aşikâr ifâde etmediler. Lakin cehaletlerinden dolayı ahidleri bozdular, iman etmediler. Yahûdîlerin büyük bir çoğunluğu bu guruba girmekteydi.

(Dördüncüsü:) Bir fırka, zahiren ona bağlandıklarını ve ahidleri yerine getirdiklerinin görüntüsünü verdiler. Amma gizli olarak da ahidleri bozdular. Bunlar cahillik taslayanlardır. (Yani bildikleri hâlde bilmemezlikten gelip, câhiller gibi davrananlardır.)¹⁸⁹

Câhillerin Yaptığını Yapan Âlim, Câhildir

Burada şu işaret vardır: Kim câhillerin yapmış olduğu işleri yaparsa, ilminin aksine olan işleri bilerek işlerse o kişi. câhiller sınıfına ilhak edilir (katılır). O kişi, câhil ile bilgide ve olgunlukta birbirlerine eşittirler. Muhakkak ki, câhil kişiden hayır gelmez. Yine ilmiyle amel etmeyen âlimden de hayır gelmez. Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri şöyle buyurdular:

Dil'den vaaz edenin sözü zayı (kayıp) olur; kalb'den vaaz edenin (sözleri) ok (gibi) delicidir, (etkiler)." Birinci (vaiz) bildiğiyle amel etmeyendir. İkincisi ise bildiğiyle amel eden kişidir. Onun sözleri kalbleri etkiler. Onun kelimeleri, hikmet, ibret ve tefekkür meyvesini verir.

Akıllı kişiye gereken, Zülcelâl (Celâl sahibi) olan Allah'ın yaka paça, sımsıkı tutmasından korkarak, Allah'ın emirlerine uymaya koşmalıdır.

Denir ki: Pişmanlık dörttür.

(Birincisi:) Bir güne pişman olmaktır. O da kişinin gıdasını almadan evinden çıkmasıdır.

(İkincisi:) Yıllık pişmanlıktır. Kişinin vaktinde zirâatı terketme-sidir.

(Üçüncüsü:) Bir ömre pişman olmaktır. Kişinin kendisiyle her yönden uyum içinde olmadığı birisiyle evlenmesidir.

(Dördüncüsü:) Ebedî pişmanlıktır. Allah'ın emirlerini terket-mektir. Sadece kitabı okumak (ve Kur'an ile amel etmemek) içi zehirlenmiş bir kişinin bedeninin dışına ilâç sürmesi gibidir. Elbette okunan Kur'an-ı Kerim ile amel etmek gerekir. Önünde duran dizi dizi tıp kitaplarına bakan hasta; mahir bir doktora muayene olup, o tıp kitaplarında yazılı olan ilaçları kullanmadıkça, tıp kitaplarına ve ilaçlara bakmak ona fayda veremez. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin ahlâkı Kur'ân-ı Kerim idi. Yani Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, Kur'an-ı Kerim'in emirlerine bağlanır ve yasaklarından kaçınırdı.

Ve bilki zahirî ilimler ile amel etmek, ancak dört mertebeyi bildikten sonra mümkündür. Meselâ, zinâ'nın hükmünün zahirde recim ve taşlama olduğunu bilmek gibi. Lakin, insanın vücûdu nikahsız olmayı sıfâhı gerektiren yerdir. İrşâd ehline gereken, zikredilen mezkûr şeylerde zina mahallini kontrol altına almak ve zabtettir. Yeme, içme ve diğer hallerde de böyledir. Kişi, ilimlerde mütebahhir (deniz gibi) olsa, kaide ve tariflerde doruk noktada olsa bile, eğer nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye etmekle halini düzeltmezse, ona itibâr edilmez; belki onun cehaleti (ilminin) üzerine daha galibtir. (1/189) Ne güzel söylenilmiş:

"Sen bir şeyi muhafaza ettin; ama birçok şeyi kaybettin." ¹⁹⁰

Hikâye

Nasiruddîn et-Tûsî, Evliyâullah'dan birini, ziyaret etmek için huzuruna girdi. Evliyâ'ya:

-"Bu zât! Dünya'nın en büyük âlimlerinden, Nasiruddîn et-Tûsî'dir," denildi. Veli olan zât sordu:

-"Bu zâtın kemâli nedir?" Onlar:

-"Astronomi ilminde bu zât'ın bir dengi (benzeri ve alternatifi) yoktur," dediler. Veli zât:

-"Beyaz eşek ondan daha fazla Astronomi bilgisine sahibtir," dedi. Et-Tûsî oradan ayrıldı ve meclisten kalkıp gitti. O gece bir değirmen evinin kapısının önüne geldi. Oraya yerleşmek istedi. Değirmenci ona:

-"İçeriye girin! Bu gece büyük bir yağmur yağacaktır. Öyle bir yağmur yağacak ki, eğer biz kapıyı kapatmazsak, bizi sel alır götürür." Et-Tûsî, bunu nereden bilip öğrendiğini değirmenciye sordu. Değirmenci:

-"Benim beyaz bir eşeğim var. Bu eşeğim, kuyruğunu üç defa göğe doğru sallarsa, o gün yağmurun yağmayacağını; eğer kuyruğunu yere doğru sallarsa, yağmurun yağacağını tecrübe lerimle öğrendim," dedi. Değirmencinin bu açıklamasından sonra Et-Tûsî, acziyetini itiraf edip, o veliyi tasdik etti. O evliyâ'ya duymuş olduğu kını terketti.¹⁹¹

Hikâye

Velîlerden biri, İbnî Sina'ya şöyle buyurdu: -"Sen Ömrünü akîl ilimlerde harcadın! Hangi mertebeye ulaştın?" dedi.

-"Ben, günün saatlerinden bir saat buldum ki, o saatte, demir, hamur haline gelmektedir." O evliyâullah, ona:

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/699.

¹⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/699-701.

¹⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/701.

"O saat gelince bana haber!" dedi. Denilen saat gelince, İbnî Sîna o velîye bildirdi. O saat gelince, İbnî Sîna eline demiri aldı. Hamur gibi yoğurdu. Hamuru delip parmağını içine geçirdi. O istenilen saat geçince, İbnî Sîna'nın eli öylece kaldı. Velî ona sordu:

"Sen şu an parmağını çıkarabilir misin?" dedi. İbni Sina:

"Hayırlı Demirin hamur gibi olduğu saat geçti. Bir daha o saati beklemeliyim" dedi. O velî, İbnî Sîna'nın parmağını eline aldı. İbni Sina'nın parmağını hemen çıkarttı verdi. O evliyâullah:

"Kişiye gereken, ömrünü, fânî ve geçici şeyler ile geçirmemelidir," dedi. İbni Sina, vusul yolunda aklın istiklâlîni iddia etmişti. Cehennemî boyladı. Yahudiler böylece, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine tabi olmaktan kaçındıkları ve onun Allah tarafından getirmiş olduğu Kur'ân-ı Kerim'e inanmadıkları için istiklâlî iddia ettiler. Yanıldılar, zarar ettiler, hüsrana uğradılar. Ve böylece, cehalet ve küfür zulmetinde (karanlığında) kaldılar.

Mesnevi de buyruldu:

Ey can, senin gözlerin Fırat ve Ceyhun gibi akmaktadır.

Onlar ki nefislerine zulmedip kendilerini öldürdüler.

Bunlar için ağlama.¹⁹²

Yahûdî ve Büyücülük

Tuttular, Süleyman mülküne dair şeytanların uydurup/takip ettikleri şeylerin ardına düştüler. Halbuki Süleyman küfretmedi ve lakın o şeytanlar küfrettiler. Nâsa sihir tâlim ediyorlar ve Bâbil'de Hârut, Mârut iki melek üzerine indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki o ikisi, "biz ancak bir imtihan için gönderildik, sakın sihir yapmayı tecviz edip de kâfir olma!" demedikçe bir kimseye öğretmezlerdi. İşte bunlardan, kişi ile zevcesinin arasını ayıracak şeyler öğreniyorlardı. Fakat Allah'ın izni olmadıkça bununla kimseye zarar verebilir değillerdi. Kendilerine zarar verecek, menfaati olmayacak bir şey öğreniyorlardı. Kasem olsun, onu her kim satın ajsa, her halde onun âhirette bir nasibi yok. Bunu muhakkak bilmişlerdi amma, canlarını sattıkları o şey, ne çirkin bir şeydi; onu bilselerdi!..102

Evet! İmân edip de korunmuş olsa idiler, elbette Allah tarafından bir mükâfat çok hayırlı olacaktı... Bunu bilselerdi!..103¹⁹³

Tefsiri:

Yahudiler Şeytanlara Tabi Oldular

"Tuttular da şeytanların uydurup izledikleri şeyin ardına düştüler."

Yani, Yahudiler, Allah'ın kitabını, sırtlarının arkasına attılar. Okudukları, sihir (büyü) kitaplarına tabi oldukları ve şeytanların amel ettiği sihirbazların kitaplarının ardına düştüler. Bu şeytanlar, cinlerden oluşan azgınlardı. Onlara geçmişlerin hal ve hikâyelerini okuyorlardı.

Burada tabi olmak ve uymaktan murad, samîmî bir şekilde, birine tabi olmak ve tamamen ona yönelmek demektir.

Süleyman mülküne dair (Süleyman'ın mülkü üzerine, Süleyman Aleyhisselâm'ın mülkü zamanında vaktinde şeytanların uydurdukları şeylere tabi oldular. Burada muzâf hazıf oldu. Ve cümlede geçen, Jk, J manasıdır.¹⁹⁴

Ayetin Sebeb-İ Nüzulü

Süleyman Aleyhisselâm'a Büyücü Diyen Kâfirdir

Süddî şöyle buyurdu: Şeytanlar, (birinci kat) semâ'ya (göğe) çıkıyorlardı. Orada melekler, konuşurlarken onları dinliyorlardı. Yeryüzünde olacak ölüm ve diğer şeyleri öğreniyorlardı. Sonra onları gelip, işittikleri her kelimeye yetmiş yalan kelime katarak onları kâhinlere aktanyorlardı. Cinlerin, yetmiş kat yalan katarak, kâhinlere haber verdiği bilgileri, kâhinler, insanlara hemen yazıp kitab haline getiriyorlardı. Bu durum İsrâiloğulları arasına yayıldı. Cinlerin gaybi bildikleri inancı İsrâiloğulları arasına yayıldı. Bunun üzerine Süleyman Aleyhisselâm, insanların arasına haber ve adamlarını gönderdi. O kitapları topladı. Hepsini bir sandığa koydu. Onları, alıp oturmakta olduğu kürsî'nin altına gömdü. Ve şöyle buyurdu:

"Bundan sonra bir kimsenin "cin ve şeytanlar gaybı biliyor" dediğini işitirsem boynunu vururum." Sonra Süleyman Aleyhisselâm vefat etti. Zamanla Süleyman Aleyhisselâm'ın kâhinlerin kitaplarını toplayıp, tahtının altına gömdüğünü bilenler kalmadı. İsrâiloğullarında ihtilaflar çıktı. Şeytanlar bir insan suretinde İsrâiloğullarından bir nefere geldi:

"Sizin ebediyyen yiyemeyeceğiniz ve sahip olamayacağınız bir hazineden size haber vereyim mi?" dedi. Onlar:

¹⁹² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/701-702.

¹⁹³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/703.

¹⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/704.

"Evet!" dediler. Şeytan onlara:

"Süleyman Aleyhisselâm'ın, oturmakta olduğu kürsî'nin altını kazın," dedi. Şeytanlar, onlarla beraber gitti. Onların kazacakları yerleri gösterdi. Şeytan bir köşede durdu. İsrâiloğulları ona:

"YaklaşF"dediler. O:

"Hayır! Ben burada durayım. Eğer orada hazineyi bulamazsanız, beni öldürün," dedi. Zîrâ şeytanlardan biri o kürsî'ye yaklaşıyorsa hemen yanardı. İsrâiloğulları şeytanın istediği yeri kazdılar. O kitabları çıkarttılar. Şeytan onlara:

"Muhakkak ki Süleyman! (Aieyhisselâm), cinleri, insanları, şeytanları ve kuşları, bu kitaplar ile emrine almıştı" dedi. Yahûdî-lerin şaşkınlıkları arasında Şeytan uçup kaçtı. Bunun üzerine İsrâiloğullannın arasına, Süleyman Aleyhisselâm'ın sihirbaz olduğu yayıldı. İsrailoğulları, bu kitapları aldılar. Bundan dolayı, Yahudilerin, arasına büyü ve sihirbazlık yaygın bir halde bulunmaktadır. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri geldiği zaman (1/190) Allahü teâlâ Hazretleri, Süleyman Aleyhisselâm'ı bunlardan (Yahudilerin, sihir iftiralardan) beri (uzak olduğunu) bildirip temize çıkarttı. Süleyman Aleyhisselâm'ın sihir ve büyüden uzak olduğunu bildirdi.

Tuttular da Süleyman mülküne dair şeytanların uydurup izledikleri şeyin ardına düştüler," buyurdu.

"Halbuki Süleyman küfretmedi." Sihir ve ilmiyle kâfir olmadı. Yani, Süleyman Aleyhisselâm, sihirbaz değildi. Sihirbaz kişi, kâfirdir. Sihrin, küfür olduğuna tariz de, Süleyman Aleyhisselâm'ın böyle çirkinliklerden uzak olduğunu mübalağa ile beyan etmek içindir. Onların yalanlarını başlarına vurdu. "lakin o şeytanlar küfrettiler." Sihri, kullanmak, öğretmek ve onu düzenlemekle kâfir oldular.

"insanlara sihir öğretiyorlar,"

Yani kâfir oldular. Halbuki onlar sihri, insanları sapıtmak ve dalâlete düşürmek için öğretiyorlardı. Rivayet olundu ki, sihir, şeytanların güçlerinin cevherinden ve ağızlarının inceliğinden çıkartmış oldukları şeylerdir.

"Ve o şey ki," yani insanlara o şeyi öğretiyorlardı ki, "O iki meleğe indirilen (şeyleri öğretiyorlardı." Ona ilham edilen ve öğretilen şeyleri. O da sihir ilmidir.

Onlar, Allah tarafından insanları imtihan etmek için, sihir ilmini öğretmek gayesiyle indiler. İnsanlardan, sihir ilmini Öğrenen ve onunla amel eden kişi kâfir oldu. Sihir ilminden kendini koruyan veya amel etmek için değil de, sihirden kendisini korumak için öğrenen ve öğrendiğiyle amel etmeyen kişiler ise, mü'mindiler. Kâfir olmadılar. Şöyle ki: Ben şerri, şer için değil; ondan korunmak için öğrendim" denildiği gibi.

Bu, bir "arrâf'a yani sihirci veya geleceği bildiğini söyleyen kişi veya cindâra) geldiği zaman, ona bir şey sormak, onun halini imtihan etmek, işinin iç yüzünü öğrenmek, onun yalan ve doğrularını ortaya koyacak bilgilere sahip olmak caizdir.

İmam Fahreddin (er-Râzî) Hazretleri buyurdular: "O iki meleğin indirilmesindeki hikmet şuydu: Sihirbazlar, şeytanlardan bir şeyleri dinleyerek kapıyorlardı. Sonra o iştikler şeyleri insanların arasına yayıyorlardı. Bu sebeple peygamberlere inen vahye benzedikleri için, Allah o iki meleği halka büyüünün keyfiyetini öğretmek için, yeryüzüne indirdi. Allah'ın kelâmıyla sihirbazların sözü arasındaki fark zahir olsun diye."

"Bâbil'de" Bu kelimenin başında ki, harfi manasınadır. fiiline taalluk etmektedir veya mahzûf bir fiile taalluk etmektedir. iki melek," kelimesinden haldır. Bâbil, Irak'taki Bâbil'dir. Veya Bâbil, Küfe toprağıdır. kelimesinde (gayri munsarıfın alâmetlerinden) ucme (yabancı kelime olmak) ve alemiyet (isim) olma illetlerinden dolayı gayri munsarıftır. Bâbil'in isimlendirilmesi hakkında söylenenlerin en güzeli şudur. Nuh Aleyhisselâm, Cüdi dağının en alt tarafına indiği zaman, bir şehir (kasaba) bina etti. Ona, cv^ "seksenler" adını verdi. Bir gün, uyandıklarında dillerinin değiştiğini, tam seksen dil ile konuştuklarını gördü. Onlardan biri Arab lisaniydi. Bazıları bazılarını anlayamıyordu.¹⁹⁵

Hârut Ve Mârut

Yine Kurtubî Tefsirinde Bu Böyledir:

"Hârut ve Mârufa" Bu cümle, kelimesinin atfı beyanıdır.

O iki meleğin isimleridir. Bu iki kelime, ucme (yabancı dilden Arabçaya geçmiş birer kelime olmakla) ve alemiyyet illetlerinden dolayı gayri munsarıftırlar. Hârut ve Mârufun kıssalarında rivayet edilen: "Bu iki melek, şarap içtiler, kan döktüler, zina ettiler, adam öldürdüler, puta secde ettiler" ve bunlara benzer aslı ve astarı olmayan iftiralar delilsiz, mesnedsiz ve dayanaksızdır. Güvenilmez. Zîrâ bütün bu iftiraların kaynağı ve dayandığı yer Yahudilerin rivayetleridir. {Allah'a ve peygamberlerine iftira eden ve peygamberleri öldüren Yahudilerin aktardığı rivayetler, tamamen yalandır.) Bunların hepsi akli ve nakli delillere muhalif (aykırı) olup, Islama zıd şeylerdir. Belki bunlar, misâl ve rumuz yoluyla söylenilmiş şeylerdir ki, onlar ile akıllı ve şüpheden uzak kişileri irşad etmek ve onları teşvik etmek içindir. Zîrâ iki melekten murad, nazarî akıl ve amelî akıldır. Zühre adı verilen kadın ise, temiz olan nefsi nâtıkâ'dır. Onun yaratılışının ve her ikisinin ona taarruz etmelerinin aslında, onu âhîret hayatına hazırlamaktır. Kadının onların ikisini günaha sevk etmesi ise, o kadının her ikisini teşvik etmesidir. Onları, tabîî mizâc hükmüyle onların cevherlerinde bulunan, kirli süfliyâfa düşürmektir. Onun,

¹⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/704-707.

onlardan öğrendiği şey ile göğe yükselmesi ise, insaflı davranması, nasihat ve temizliğinden dolayı, onun yüceler yücesine yükselmesi ve orada kudsüere karışmasıdır. Müfessirlerden bir çoğu burada değişik beyanlarda bulunmuşlardır.¹⁹⁶

Melekler Tabiatı İcabı İtaat Ederler İnsanlar Tabiatları İcabı Günah İşler

Bu güzel meclisleri toplayan fakir (İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri,) der ki: Ben, haber (tarih)' ve beyân erbabının; müşahede ve ayan ashabının kitaplarını sahife sahife araştırıp okudum. O kitablara umumiyetle, o ikisinin (Hârût ve Mârufun) zikrinde geçen şeyleri içerdiğini gördüm. Büyük bir kalabalığın, dayanağı Yahûdiler olan rivayetleri ittifak ile eserlerine almaları nasıl caiz oluyor? Özellikle bu tehlikeli ve korkunç konularda? Ben derim ki: Meleklerin:

"Onun başında gayet katı, şiddetli, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildikleri şeyi yapan melekler vardır."¹⁹⁷

Zirâ rabbının yakınında olanlar, ibadetinden istikbar eylemezler. 7/206"¹⁹⁸ (Melekler,) "Gece gündüz O'nu teşbih ederler, fütur getirmezler! 21/20"¹⁹⁹ Şekillerinde vasıflanmaları ve övülmeleri, meleklerden de isyanın meydana gelebileceğine bir delildir. Eğer isyan işlemleri mümkün olmasaydı, bu şekilde övülmezlerdi. Zirâ kendisinden meydana gelmesi mümkün olmayan mümtene bir şey için kimse övülmez. Lakin (şu farkla ki.) meleklerin taati, tabiatları gereğidir. İsyancılar ise, tekellüf yani büyük bir zoraki haldir. İnsanların halinin aksine... (İnsan tabiatı gereği günah işler ve kendisini zorlayarak ibâdet eder.) Teysir Tefsirinde olduğu gibi.

Bu, anlatılan şeylerin meydana gelebileceğinin cevazıdır. Bununla beraber, o iki meleğin, yeryüzüne inişi hakkında anlatılan rivayetler gerçekten müşkil (anlatılması ve anlaşılması) zordur. (1/191) Bu durum onlardaki müşkili kesinlikle kaldırmaz.²⁰⁰

Hârut Ve Mârut Hakkında Bir Rivayet

Rivayete göre İdris Aleyhisselâm zamanında az amel ve çok günah işlemelerinden dolayı Ademoğlunu ayıpladılar. Bunun üzerine Allah, onlara şöyle buyurdu:

"Eğer ben sizleri dünyaya göndersem, siz de onların yaptıkları gibi yapacak ve onların irtikab ettiklerini irtikâb edeceksiniz," dedi. Melekler:

"Ya Rabbi seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz! Sana karşı isyan etmek bize yakışmaz," dediler. Allahü Teâlâ:

"Öyleyse içinde en hayırlı olanlarınızdan iki melek seçin. Onları yeryüzüne indireceğim," dedi. Melekler de kendi aralarında Hârut ve Mârufu seçtiler. Bu ikisi meleklerin en sâlihlerinden ve en çok ibâdet edenlerinden. Bu iki melek, beşer yani insan terkibi (insanın sahib olduğu nefis ve diğer meziyetlere bezenmiş olarak) yeryüzüne indirildiler. Ve böylece yaptıklarını yaptılar. Bu rivayet akıldan uzak değildir. Çünkü meleklerin iniş sebepleri sadece isyan için değildir. Bu zahir olmaktadır.²⁰¹ Yoksa Cebrail ve diğer meleklerden de günah zahir olurdu. Görmüyor musun iki kavle göre, İblis meleklerden olduğu halde onun şehveti ve zürriyeti vardır. Çünkü İblis melekler divânından kovulduktan sonra bu durumlar kendisinden meydana geldi. Buna göre Hârut ve Mârut yeryüzüne indikten sonra onlar için şehvetin meydana gelmesi caizdir. Beşeriyet terkibi bunu gerektirir.

Âhkâmü'l-Mercân'da şöyle buyuruldu: Muhakkak ki Allahü Teâlâ, meleklerin, cinlerin ve insanların arasında suret ve şekilleri birbirlerine zıt olacak şekilde yarattı. Allahü Teâlâ'nın bir meleği insan suretine çevirmesi, o meleğin zahiri ve bâtınî olarak melek olma şeklinden çıkmasıyla olur. Yine böylece eğer, şeytan insan oğlu şekline çevirilse, şeytan olmaktan çıkar.²⁰²

Hârût Ve Mârufun Cezası

Rivayet olundu: İdris Aleyhisselâm o iki meleğe şefaet etmek isteyince, onlar dünya ve âhiret azabı arasında muhayyer bırakıldılar. Onlar da dünya azabını seçtiler. Çünkü dünya azabı, âhiret azabına göre çok kolaydır. Bunun üzerine onlar, Bâbil kuyusunda, saçlarından bağlı bir şekilde bağlandılar. Ta kıyamete kadar böyle kalacaklar.

Mücâhid buyurdu: Ateşle dolu olan kuyuya konuldular. (Başka bir rivayete göre:) Onlar ayaklarından asılı olarak durmaktadırlar, denildi. Dilleriyle suyun arasında ancak dört parmak kadar bir mesafe vardır. Onlar orada susuzluk ile azablandırılmaktadırlar. (Bunlar gerçek değil; birer rivayettirler)"

Şeyh Üftâde Efendi (k.s.) Hazretleri buyurdular:

İç yağından yapılmış bir mumun kokusu çirkindir. Ondandır melekler rahatsız olurlar. Hatta Hârut ve Mârufun

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/707.

¹⁹⁷ Et-Tahrim: 66/6

¹⁹⁸ El-AYâf: 7/206

¹⁹⁹ El-Enbiyâ: 21/20

²⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/707-708.

²⁰¹ Kenzül-Ümmâl hadiss no: 4379 bakınız

²⁰² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/708-709.

böyle bir koku ile azab gördükleri, söylenir. Baldan yapılmış bir mumun kokusu güzeldir. Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretlerinin "Vaikâf'ında bu böyledir.²⁰³

Dünya'nın Büyüsü Daha Etkilidir Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:

Dünyanın sizi büyülemesinden korunun. Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, Hârut ve Mârutun sihir cinsi meydana gelmedi.²⁰⁴

Âlimler buyurdular:

Dünya ikisinden daha fazla çekici ve büyüleyicidir. Çünkü dünya seni kendisine karşı hırslı davranmaya, kendisine dalmaya ve kendisini toplamaya seni davet etmektedir. Hatta seninle Allahü Teâlâ'nın taatının arasını bölesiye kadar, senin Hak Teâlâ'yı görmenin arasını bölesiye kadar ve seninle onun hukukuna riâyet etmekten seni engelleyesiye kadar dünya seni büyüler. Dünya, sevgisi ve şehvetleriyle seni büyüler. Sana yalana kuruntu ve emeller ile sahib olur. Hatta seni kalbinle tutar ve kalbine sahib olur. Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri: "bir şeyi aşırı sevmen kör ve sağır eder," buyurdular. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri bu hadîs-i şerîfleriyle: Sevgilerin bazıları, kişiyi hak yoldan ve irşâde ermekten kör eder (alîkoyar) ve insanı Hak sözü işitmekten sağır eder. Muhakkak ki, kişinin kalbinin üzerine sevgi gâlib olursa, onun aklında ve dininde caydırıcı bir şey olmaz. Sevgi onu söz işitmekten sağır eder ve onu rüşdü görüp irşâd olmaktan kör eder. Veya gözü, sevdiğinden başka bir şeyi görmekten kör eder. Sevgi kulakları azar ve nasihat işitmekten sağır olurlar. Veya o kişi âhiretten ve faidelerinden kişiyi kör ve sağır eder. Yakışmayan bir şeyin sevgisini nehyet-mek onun sevgisine dalmaktır.

Hüsrev Dehlevî buyurdu: Onların herbirinin maksadı, ya yalan söylemek veya aldatmaktır. Yıllar böylece geçti. Sonra bu kıssa (Hârût ve Mârut hikâyesi) Allah'ın fazlına ve rahmetinden başka bir şeye itimad etmenin caiz olmadığına işaretler. Çünkü ismet (günahtan uzak olmak) Allahü Teâlâ'nın muhafazasının eseridir. Mesnevî'de buyuruldu: Hârut ve Mârut şehirde meşhur oldular. Kendilerine itimad edilen mukaddes ve güzel şeyleri halk kötüye yorumladı. Gerçi orada yüzlerce çare varken, insanlar sihre kapıldılar. (1/192)

"İkisi kimseye birşey öğretmezlerdi," kelimesi, mefûlüh'de mezid'dir (ziyâde gelmiştir) kelimesinin ifade etmiş olduğu te'kidin istiğrâkındandır. Âyetin manası: Lakin, kâfir şeytanlar, insanlara o iki meleğe inenleri Öğretiyorlardı. İnsanları sapıtmak, iğvâ etmek için onunla amel etmeye zorluyorlardı. Bu halde, melekler, kendilerine inen sihirden hiçbir şeyi bir talibine öğretmiyorlardı.

"Hatta, önce insanlara nasihat etmedikçe, insanları onunla amel etmekten nehyetmedikçe ve onun sebebiyle kişinin küfre girdiğini beyan etmedikçe, ve : kisi biz ancak ve ancak imtihan için gönderildik, diyorlar"

Allah tarafından bir imtihan vesilesiyiz. Kim bizden öğren-diğiyle amel ve onun hakikatine itikad ederse o kişi kafir olur. Kim onunla amel etmekten kendisini korur ve o bilgi ile koruma yolu ve ahlâkını edinir ve benzeri kötülüklerden kendini muhafaza ederse o kişi iman üzere kalır. Mücerred sihir bilgisi kişinin imanına zarar vermez. Fitne, haber vermek ve imtihan demektir. Altının halis mi yoksa karışık mı olduğunu öğrenmek için ateşe karşı tutulduğu zaman şöyle denir: Ben altını ateş ile tecrübe ettim," denir. Fitne ve imtihan, Allah ve kulu tarafından olan işlerdir. Belâ, masiyet, kati (öldürme), azab ve bunlardan başka, kötü iş ve ameller gibi. Bazen fitne dinî konularda olur. Dinden çıkmak, isyanlar ve başkasının günaha zorlaması gibi. Melekler iki olduğu halde fitnenin müfred olarak gelmesi ise, ala kelimesinin masdar olmasındandır. Mübalağa için ikisi sırayla ona hamledilmişlerdir. Sanki onlar fitnenin ta kendisidirler. Kasr ise, onlara insanların, onu öğrenmekten kaçınmaları için onun dışında başka bir şey işlemeleri ve getirmelerinin mümkün olmadığını beyan içindir.

Kâfir olma!"

Hakikatına itikad ederek küfre girme yani şerân bâtlı değildir ve kendisiyle amel edilmesi caiz gibi bir inanca kapılarak kâfir olmayın. O ikisi bu sözlerini yedi kere söylerlerdi. İnsanlar mutlaka öğrenmek isteselerdi, onlar da öğretirlerdi.

"Öğreniyorlardı." Menfî cümlelerin üzerine atıftır.

Çünkü o müsbet kuvvetindedir. Sanki şöyle denilmektedir: Onlar ikisi, biz ancak fitne ve imtihan sebebiyiz, dedikten sonra insanlar, onlardan sihre elverişli bilgileri öğreniyorlardı. Buradaki zamir, manâ üzerine hamle, kelimesine racidir. Yani, insanlar, öğreniyorlardı.

"Onların ikisinden," yani o iki melekten.

Kendisi sebebiyle ayıracak şeyleri (Öğreniyorlardı)" Yani bilginin kötüye kullanılması sebebiyle,

Kan ile kocanın arasını (bölecek şeyler öğreniyorlardı),"

Yaptıkları şeyler sebebiyle Allahü Teâlâ'nın karı koca arasına buğz, düşmanlık, kavga, gürültü, patırtı ve nahoş şeylere sebep olacak işler yapıyorlardı. Onlar, sihir yaptıklarında, İlâhî adet gereği, Allah yaptıklarını yaratıyor. Çünkü biz imtihan ve sebebler dünyasında yaşıyoruz. Âdî sebeplerin hâsıl olmasından müseb-bibâtı yaratması Allahü Teâlânın halk (yaratmak) ve İlâhî âdetlerinin icabıdır. Bütün bunlar imtihan içindir. Burada müessir sihirdir.²⁰⁵

²⁰³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/709-710.

²⁰⁴ Camiü's-Sağır hadîs no: 145

²⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/710-712.

Büyü Yapan Kişiden İman Çıkar

Süddî buyurdu: O iki melek, kendilerine gelen insanlara; "biz ancak ve ancak imtihan için gönderildik, sakın sihir yapıp da kâfir olmayın!" diyorlardı. Adam yine hakdan imtina edip, öğrenmek için onlara dönerse, onlar kendisine: "Sen şu küllükte dur, bak neler olacak (gel bize haber ver)" derler. Orada kendisine bir hal olur. Kendisinden bir nur çıkıp göğe doğru yükselir. O, işte iman ve marifettir. Dumana benzeyen siyah bir şey iner. O siyah şey, onun kulaklarından ve işitme organlarından içine girer. İşte bu da küfürdür. Kendisinden, imanın bir nûr halinde çıkması ve küfrün siyah bir duman halinde kendisine girmesiyle, Allah ona gadab eder. Kişi, bunları gördüğünü meleklerle haber vermesi üzerine melekler, ona, kendisiyle karı-kocanın arasını bölecek şeyleri öğretirler. Sihirbazlar, Allahü Teâlâ'nın haber verdiği kan ve kocanın arasını bozma işinden daha fazla şeylere güçleri yeter. Karı-koca arasını bozmak işi sihirbazlardan çoğunlukla sadır olan bir hal olduğu için Allah, onu zikretti. Denildi ki, erkeği kadına karşı tutar (bağlarlar) erkek cima etmeye güç getiremezdi.²⁰⁶

Bağlı Erkeğin Çözülmesi

Nisâbü'l-lhtisâb'da buyuruldu:

Eğer bir kişi kendi eşine karşı cima edemiyor ve başka kadınlara karşı açık ise, o kişi sihre mübtelâ olmuştur. Büyü yolu ile bağlanan bu kişilerin büyüden kurtulmalarının yolu:

Bir demet, kamış alınır. İki başlı bir balta istenir. O kamış demeti tutuşturulur ve baltan ortasına konur. Balta tam kızardığı zaman, ateşten çıkarılır. Bağlı bulunan kişi baltanın üzerine bevleder. Allah'ın izni ile şifa bulur.

"Onlar değiller," Yani sihirbazlar değiller,

Onunla zarar vericiler, (değiller)," Yani, sihirden öğrendikleri ve kullandıkları ile zarar verici değildir. °V "Hiç kimseden," Yani hiç kimse,

"Ancak Allah'ın izniyle (zarar verebilirler)" İstisnâ-i müferrağ'dır. harfî, bir mahzûfa taalluk etmektedir, zamirinden haldir. Veya mefûlünden haldir. Nekre gelmesi, nefye itimad ettiği veya deki mecrûr zamirine itimad etmektedir. Yani, onlar bir kişiye zarar veremezler, ancak Allahü teâlâ'nın bilgisinin dahilinde, irâdesi ve kazası ile zararları dokunur. Allah'ın emriyle değil. Zîrâ Allah, küfrü emretmez. Halka vermiş oldukları zarar, fuhuşluklar, asla Allah'ın emri değildir. Ancak Allah'ın kazası ile sihirbazlar sihirlerini yaparlar. Sihirleri anında, bunları yaratan Allah'dır. Allah, kâinatı onlara teshir eder. Onların sihir işini yapmaları anında bunlar meydana gelir. Bunların meydana gelmesi ise sadece ve sadece bir imtihan içindir. Bazan da meydana gelmeyebilir. Bütün bunlar, Allahü Teâlâ'nın iradesi ile olmaktadır. Sihrin kalblerde tesiri olduğu inkâr edilemez. Sihir, insanların kalbine, (birinin) sevgi ve nefretini koyar. İnsana kötülük ve serleri yaptırır. Hatta kişiyi ve kalbini çevirir. Böyle kişilerin kalbine kin, nefret ve sevgi koyar. (1/193) İnsanlara elemeler (acılar), sıkıntılar, bunalım, stres ve büyük hastalıklar verebilirler. Bütün bunlar, insanların his ve müşahede ile idrâk ettiği şeylerdir. Bunları inkâr etmek cahilane bir inatlaşmadır. Eğer sen sihir ve büyü hakkında tafsilâtını ve halin hakikatini Öğrenmek istiyorsan, bu konuda sana okunan şeylere kulak ver. O da sihrî, harikulade bir işin, kötü bir nefis tarafından izhâr edilme gerçeğidir. Sihir: Habis bir nefis tarafından, kendisinde geçerli olan mahsûs ameller (işler) yaparak, harikulade şeyleri izhâr etmesidir. Sihir talim ve terbiye yoluyla cereyan edip yayılır. Bu iki itibar ile sihir, keramet ve mucizeden ayrılır. (Çünkü mucize ve keramet, talim ve terbiye yoluyla kötü insanlardan hâsıl olmaz. Allah'ın vergisi olarak, evliya ve peygamberlerden hâsıl olur).²⁰⁷

Sihir Var Mıdır?

Âlimler, sihrin hakikatında ihtilaf ettiler. Yani sihrin hariçte sabitliği manâsında görüş ayrılığına düştüler.

Cumhur, sihrin varlığını ve hariçte sabit olduğu zehâbm-dadırlar (görüşündedirler).

Mutezile: "Sihir yoktur ve hariçte etkisi de olamaz," dediler. Belki insanların büyü dedikleri şey hayal ürünüdür.

Mücerred (soyut) olarak görünmeyen ve hakikatte var olmayan şeylerin hayal yoluyla görünmesidir. İnsan bu şekilde, ipleri yılan olarak görür. Bu bir çeşit hokkabazlıktır. El çabukluğuyla oluşan şeylerdir. El hareketlerinin gizlenmesi veya hilenin yapıldığı şekillerinin seyircilere gizlenmesi suretiyle meydana gelen bir yanıltmadan başka bir şey değildir, görüşündeler. Bunlar şu âyeti kerimeye dayanmaktadırlar:

Bir de ne görsün! Onların ipleri ve değnekleri, yaptıkları sihirden ötürü kendisine sanki yürüyorlarmış gibi geldi.²⁰⁸

Bizim (Ehl-i sünnetin) bu konuda iki yönde delilimiz var. Birincisi, cevazına delâlet eder; ikincisi, onların meydana gelmesine delâlet eder.

Birincisi: Kendi nefsinde sihrin meydana gelmesinin mümkün olması ve onun da Ailahü Teâlâ'nın kudretinin şumulünün altında olmasıdır. Sihri ve etkisini yaratan Allah'dır. Sihirbaz ise, fail ve kâsibtir. O işin meydana

²⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/712-713.

²⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/713-714.

²⁰⁸ Taha: 20/66

gelmesini isteyen ve kesbedendir. O işleri hakikî manâ'da yaratan ise Allah'dir. Çünkü, kul. kâsib. Allah; haliktir. İkincisi: İkinci delilimiz de şudur:

İşte bunlardan karı ile kocanın arasını ayıracak şeyler öğreniyorlardı. Fakat Allah'ın izni olmadıkça bununla kimseye zarar verebilecek değillerdi." "Ayeti kerimesidir. Zirâ bu âyeti kerime, sihrin sabit ve hakikaten var olduğuna işaret edilmektedir. Yine âyeti kerime, sihrin, sadece irade ve göz boyama olmadığını, sihirde tesiri meydana getiren ve yaratanın Ailâhü Teâlâ hazretleri olduğu işaret edilmektedir.

Amma şa'veze (hokkabazlık ve el çabukluğu) ve ona benzer şeyler ise, bazı hendesî âletlerin tertibi vasıtası, el çabukluğu ve gizliliği, bazı husûsî ilaçlar ve taşlar ile acâib şeyleri izhâr etmektir. Bu tür şeylere sihir denilmesi ise mecâzî'dir. Veya bu işlerde büyük bir incelik olduğu için bunlara büyü denilmiştir. Çünkü aslında büyü, kaynağı latîf olan ve sebepleri gizli olan her şey demektir. Güzel konuşmak bir nevi büyütemedin Bu manâdaki sihre bazıları helaldir demişler. İnsanlardan sihir ile uğraşanların çoğu kadınlardır. Özellikle kadınlar, hayız hallerinde sihirle uğraşmaktadırlar. Çünkü kötü ruhlar, umumiyetle, mağ-lûb edilmiş tabiatlı kişilere, rezil kişilere görünür ve sefil nefislere görünürler. Her ne kadar bunların belirli bir riyâzâtı olmasa bile. kadın, çocuk ve kötü karakterli kişilere hemen görünürler. İnsan nefsinî (kişiliğini) ve mizacını bozduğu zaman, insanlara zarar verecek şeylere iştah duyar ve zarar verilen şeylerden lezzet alır. Elinden gelirse, birini diğerine âşık eder, aklını bulandırıp bozmaya, dinini ifsâd etmeye, ahlâk, yaratılış ve bedenine zarar vermeye çalışır. Şeytan habistir. Şeytan azimet ve kase sahihlerine, sihirle ilgili ruhanî kitaplar ve benzerlerine yaklaşır. Onlara küfür ve şirkten sevdiği şeyleri verip, karşılığında onların

dediklerini yapar. Bu da rüşvet gibi olmuş olur. Şeytanlar, sihirbazların kâfir ve müşrik olmaları için onların isteklerini kabul eder, onların istediklerini onlara verir ve böylece onların bazı arzularını yerlerine getirirler. Bu, para ile kaatil tutmak gibidir. Birine para verip, kendisi için birini öldürmesini istemek veya bir fuhuş işlemek için kendisine yardım etmesini istemek veya birine para verip onunla fuhuş yapmak ile aynı şeydir. İşte bundan dolayı, büyücüler ve onları büyü yapmaya azmettirenler, çoğu kere Allah'ın kelâmını necaset, kan ve benzeri pisler ile yazmaktadırlar. İnsan ve insanların dışındaki kötü kişiler ve buhurlar kullanırlar, namaz ve oruç gibi ibâdetleri terkederler. Kan dökmeyi mübâh görürler ve kendisiyle haram olanları nikahlamak, zina etmek (livata gibi) kötü fiillerde bulunmak ve mushafı şerîfi pisliklerde kullanmak, Kur'an-ı kerimi necaseti galiza gibi kötü pislikleri gidermede kullanmaları ve bunlara benzer, Allah'ın razı olmadığı ve kendisine gadab ettiği büyük günahları irtikâb ederek, şeytanların ve kötü ruhların sevgisini kazanmaya çalışırlar.

Büyücüler bu şekilde yazıları ve yaptıkları ile küfre girdiler. Şeytanlar onlara maksatlarının gerçekleşmesi veya bazı aruzlarının yerine gelmesi için yardım etti. Bu, suyu değiştirmek, (suyun üzerinde yürümek) hava'da durmak, bir anda başka bir mekâna (yere) gitmek, şeytanların çalmaları (hırsızlık yapmaları şekliyle) onlara halkın mallarından getirmeleri, şeytanların çoğu kere hainlerin mallarını ve malını bir yere koyarken üzerine Allah'ın adını anmayan (besmele okuma-yan)ların mallarını çaldıkları gibi mal çalarak onlara getirirler. Bunlardan başka büyücülerin düşmanlarını öldürmeleri,

onlara hastalıklar vermeleri veya onların istedikleri kişileri celbetmek, gerek sevgilerini kazanmak ve gerekse onları hipnotizma edip, bütün akıllarını başlarından alıp iradesiz bir hale getirmek, âşık etme gibi hizmetlerini görürler. Çoğu kere, şeytanlar sihirbazların şekliyle tasavvur olunurlar. Yani şeytanlar, büyücülerin kılığine girerler. Arafatta vakfe yapar. Onu görenler, iyi kişi sansın ve kendisi hakkında iyi düşünsünler diye insanlara iyi insan imajını verir. Şeytan, sihirbazlara yapmış olduğu harikulade şeyleri, sâlihlerin (evliyanın) kerâmetiymiş gibi süsleyip; göstermektedir. Oysa bütün bunlar, şeytanın işi (iyi ile kötüyü birbirine) kanştırmasıdır. Allahü Teâlâ'ya farz, vâcib, sünnet ve müstehab olan şeyler ile ibâdet edilir. Sihirbazların yaptıkları ise şeriatte ne vâcib ve ne de müstehab'tır. Onların yaptıkları belki yasak ve haram olan şeylerdir. Haram olan bir şeyin ibâdet olarak telakkî edilmesi ve itikad edilmesinden Allah'a sığınırız. Dalâlet ehli olan (sapık insanların) şer-i şerife muvafık ibâdet etmeyen insanlardan bazı kereler, mükâşefât ve tesirler meydana gelebilir. Bütün bunlar, şeytanların onlara göstermiş olduğu zuhurattır. Onlar, çoğu kere, şeytanların yerlerine yani kendisinde namaz kılmanın caiz olmadığı yerlere gelirler, hammam, mezbelelik, çöplük, deve ağılı ve bunlara benzer necaset ve pislik yerleridir. Çünkü şeytanlar, o pis yerlerde onlara gelir. Ve oralarda onlara bazı işleri buyurup konuşurlar (1/194) Kâfirlere hitab ettikleri gibi... Veya şeytanlar putların içine girip, orada puta tapanlar ile konuştukları gibi...

Âlimler, buyurdular:

Eğer sihir'de imanın şartlarından birini ihlâl eden söz ve fiilden bir şey bulunursa o sihir küfürdür. Yani onu yapan kişi küfre girer. Eğer böyle değil ise küfür olmaz (fakat günah olur). İnsanların ellerinde bulunan, manâları (Arabça ve başka bir lisan ile manaları Müslümanlar tarafından) anlaşılmayan, azimetler, tılsımlar ve efsunların içinde şirk ve cinlere tazim ve saygı gibi şeyler vardır. Bundan dolayı İslâm âlimleri, manâları Arabça olarak bilinmeyen, efsunları yasakladılar. Haram dediler. Çünkü onlar, şirk benzemektedirler. Her ne kadar efsuncu kişi onları şirk olarak bilmezse bile, onlar şirktedirler.²⁰⁹

Âyetlerin Şifâ Niyetiyle Yazılması Ve Okunması

Sahih-i Buhârî'de Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şirk olmadığı müddetçe (müslümana faide verecekse) efsun yapmaya ruhsat verdiği rivayeti vardır. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

Kimin kardeşine faydalı olmaya gücü yetiyorsa yapsın," buyurdular. Bundan dolayı biz deriz ki: Kendisine bir şey isabet etmiş veya diğer hastalara, Allah'ın kitabından ve zikrinden mübâh olan mürekkebe ile bir şeylerin yazılması, o hastanın onların suyuyla yıkanması, içmesi ve üzerinde taşınması caizdir. Esmâ-ı hüsnâda ve zikrinde şeytanları kahreden, zelil, hakîr ve mağlûb eden havass bulunmaktadır. Ehl-i hakkın nefeslerinde gerçekten çok acâib tesirler vardır. Çünkü hak ehli, şehvetleri terkedip, şer-i şerîfe muvafık ibâdetlere koyuldular. Ve onlara şu mübarek âyetin hükmü tezahür etti:

O, göklerde ve yerde bulunan herşeyi kendinden bir lütuf olarak sizin (emrinize) müsahhar kıldı (hizmetinize vermiştir). Şüphesiz bunda düşünen topluluklar için ibret ve deliller vardır.²¹⁰

Bundan dolayı, cinler ve şeytanlar, onlara itaat ederler. Süleyman Aleyhisselâm, cinleri ve şeytanları kendisine köle yaptığı gibi, hak ehli de cin ve şeytanları köle olarak kullana-bilirler.²¹¹

Üftâde Hazretlerinin Cinlere Mektub Yazması

Aziz Mahmud Hüdâyî hazretleri "Vâkıâf'ında şeyhi, hazreti şeyh Üftâde hazretlerinden hikâye etti.

Üftâde hazretleri, sara hastalığına tutulmuş bir hasta için cinlerin sultanlarına (padişahlarına) bir mektub gönderdi. Cinlerin sultanı, Üftâde hazretlerinin emrine uydu, ona saygı gösterdi. Hastaya musallat olan cinnin boynunu vurdu. Sarâ'ya tutulan kişi hemen o anda iyileşiverdi.

Mesnevîde buyuruldu:

Her peygamber tek geldi dünyaya ferd ferd insanı hidâyet ettiler.

Büyük âlem onun sihriyle nakış nakış oldu.

Zaifler sadece onu göremediler. Hidâyete eremediler.²¹²

Sihirbazın (Büyücünün) Hükmü Nedir?

Sihirbazın (islami idarede) hükmü, katil yani öldürülmesidir. Sihirbaz ister kadın ve ister erkek olsun, çalışması, fesad, helak ve yeryüzünde bozgunculuk çıkartmak olduğu zaman öldürülür.

Eğer çalışması (fesad, helak ve yeryüzünde bozgunculuk değil de) küfür ise, erkek sihirbazlar öldürülür, bu suçtan dolayı kadın sihirbaz öldürülmez. Bu tür kadın sihirbazlar, kâfirdirler, kâfir olan bir kadın ise harb ehli olmadığı için öldürülmez, belki dövülür ve hapsedilir. Zirâ aslı küfür bile kadından öldürmeyi kaldırır.

Savaşılan bir toplumun bile kâfir olan kadınları öldürülmez. Nerede kaldı ki, arizî bir küfürden dolayı kadın öldürülsün.

Sihirbaz kişi eğer muaheze edilmeden (mahkemeye çıkarılmadan) önce tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Mahkemeye çıkarılmasına gerek kalmaz. Eğer mahkemeye çıkarıldıktan sonra ceza korkusundan tevbe ettiğini söylerse tevbesi kabul edilmez. "Eşbâh'ta olduğu gibi."²¹³

Cezalandırılması Gereken Kâfirler

Tevbe eden bütün kâfirlerin tevbeleri dünya ve âhirette makbuldür. Ancak şu kâfirlerin tevbesi makbul değildir.

1 -Bir peygambere küfrederek (söyerek) kâfir olan.

2-Şeyheyn (Hazreti Ebû Bekir ve Ömer (r.a.) hazretlerine) küfreden veya ikisinden birine sövüp kâfir olanlar.

3-Sihir ile kâfir olanlar, kadın olsa bile,

4-Zındıklıkla kâfir olanlar. Zındık: Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine iman ettiğini ve zâhir'de şeriatı itiraf ettiği halde, kâinatın (tabiatın) kîdeme kail olan ve hadiselerin meydana gelmesini ona isnâd eden kişidir. Bu ve buraya kadar nakil olunanlar, "Âhkâmül-Mercân"²¹⁴ isimli kitab'dan naklolundu. Bu kitab, kırtasiye ve kağıd yaprakları gibi şeylere değil; gerçekten gözbebeğine yazılması gereken bir kitaptır.²¹⁵

Korunmak İçin Sihri Öğrenmek Caizdir

"Kendi kendilerine zarar verecek şeyleri Öğreniyorlardı."

²¹⁰ El-Câsiye: 45/13

²¹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/717-718.

²¹² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/718.

²¹³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/718-719.

²¹⁴ Bu kitabın aslı adı: dir. Kitabın musannifi İmam Celâleddin es-Suyûtî hazretleridir. Baskıları 300 sahifelik bir kitap olup tahkikli yeni

²¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/719.

Çünkü onlar onunla amel etmeyi kastediyorlardı. Çünkü çoğu kere, ilim (bir şeyi öğrenmek), amel etmeye galib olur.

Ve kendilerine fayda vermeyen (şeyleri Öğreniyorlardı)."

Bununla açıkça, sihrin kesin bir kötülük ve katıksız bir zarar olduğu ilan edilmiş oldu. Gerçekten sihir serdir. Sihir tamamen zarardır. Çünkü sihirbazların bunu öğrenmekten maksadları aldanmaktan ve yalanlardan kurtulmak değildir. Meselâ sihirbaz-lann içinden peygamberlik iddiasına kalkışanları yalanlamamaya gitmedikleri gibi, insanları onlardan kurtarmaya da çalışmıyorlar. Eğer böyle bir şey yapmış olsalardı herkes için hayırlı olurdu. Zîrâ zararlı şeylerden kaçmak ve halkı kaçındırmak hayırdır. Sapıklığa gitmeyen ve halkı sapıklıktan ve felsefecilerin elinden kurtarmak için felsefeyi öğrenmek gibidir.

Biri şöyle dedi: Ben şerri, şer için değil; ondan korunmak için öğrendim. İnsanların içinde şerri bilmeyenler şerre düşebilirler.²¹⁶

İlm-i Nucûm

Tecnis'te zikredildi: ilmi nucûmu öğrenmek haramdır. f/im-i nûcum, Yıldızların İnsanların üzerinde etkisi olduğunu anlatan İlimdir. "Yıldıznâme" gibi kitaplar gelecek hakkında bilgi verdiğini ve yıldızların insanların hayatlarının üzerinde etkisi olduğunu iddia edilen bir ilimdir. Geleceği ancak Allah bilir. Bu sebeple ehli sünnet alimlerince bu ilimle verilen bilgilerin bir değeri yoktur. Sadece zandan İbarettir. İlmî nucûm, güneş, ay yıldız, saman yolu ve diğer gezegenlerin kütlesini, yapısını ve uzaklığını araştıran ilim olan Astronomi ilmi demek değildir -Mütercim)

Ancak insanlar, kibleyi bulmak ve zevali öğrenmek için insanların muhtaç olduğu kadarı ile astronomi öğrenmelidir. Mesâbih'te geçen hadislerden bir hadîs-i şerifte şöyle buyrulmaktadır:

Kim nucûm ilminden bir şey iktibas ederse (öğrenirse) o kişi, sihir'den bir şu'be (bölüm) elde etmiştir." Bu tür ilimleri öğrenmekte hayır olmadığı gibi, bu ilimlere şâmil olan kitapları ve felsefe kitaplarını ve diğer faydasız kitapları edinmekte belki caiz değildir. (1/195) Onlara bakmak yani mütalaa etmek de caiz değildir. NisâbüVlhtisâb'da olduğu gibi. "Şayet onlar," yani Yahûdiler, İman etselerdi." Kur'ân-ı Kerim ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine, "korunmuş olsalardı," sihir ve şirkten korunsalardı,

Elbette sevap (mükafat) dir. Sevâb'dan gelmektedir. Yani döndü demektir. Cezâ'ya (mükâfata) sevâb denilmesi ise, onun muhsinlerin (iyilik yapanların) amellerinin karşılığı olmasındandır. Yapmış olduğu iyiliklerin kendisine dönmesidir kelimesi mübtedadır cevabıdır kendisine dönmesidir. kelimesi mübtedadır. cevabıdır. Bu kelimenin nekre olarak gelmesi ise, taklil (yani azlık) için olmasıdır. Yani az bir sevâb oldu.

"Allah tarafından verilecek mükafat çok hayırlı olacaktır"

Mübtedâ'nın haberidir. Bunun aslı: Onların Allah katında alacakları sevâb elbette, kendi nefislerini (imanlarının karşılığında) sattıkları şeylerden daha hayırlıdır," demektir, fiilin hazfedilmesi, nazmî şerîfîn, üzerine olduğu şeyin dışına dizilmesi ise, onlar için sevâb'ın varlığını isbât etmektedir. Sevabı hayırlığa bağlaması ise, mufaddalün aleyhin (üzerine tafdil edilen) şeyin, mufaddal'ın kendisine nisbet edilmesindeki şerefi ortaya koymak için mufaddalün aleyh hazfedildi.

"Keşke bunu bilselerdi." Allah'ın cevâbının hayırlı olduğunu bilselerdi.

Mücerred bilmek fayda vermez. Sadece dil ile bilmek ve kalbe tesiri oluşmayan bilgi, sahibine fayda vermez. Bu tesir kişinin sâlih amellere koşması, kitab ve sünnete tâbi olması ile ortaya çıkar. Kim nefisine sünneti emreder ve sünnetle amel ederse, sevgi ve buğzu terkederse o kişi hikmetle konuşmaya başlar. Kim hevâ ve hevesine tâbi olmayı nefisine emrederse o kişi bid'atle konuşur.

Şeyh Ebû'l-Hasan buyurdular: Her bir ilim ki, sende onun için, onu Öğrenmek için aklına fikirler gelmekte, kendisinden önce onun hayali seni kaplamakta ve suret (şeklinde) ona tâbi olur, nefisler kendisine meyleder ve tabii olarak ondan zevk alıyorsan onu kır ve sakın kafa ile düşün. Eğer peşine düştüğün ilim hak ise, Allah'ın Rasulüne indirdiği ilim ile al. O yüce Rasûle tâbi ol. Ondan sonra halifelerine, sahabelerine ve tabiine tâbi ol. Hevâ ve heveslerinden arınmış imamlara tâbi ol. O yüce Rasûle tâbi olmak, insanı zan, şüphe, evham, insanı hidâyet ve hakikattan saptıran yalancı davetlerden arındırıp kurtarır. Allah'ın kul olarak sana farzı olan nedir? O yüce Rasûle tâbi olunmadan elde edilen ilim ve amelin kullukta sana asla bir faydası yoktur. İlim olarak sana, vahdâniyyet ilmi yeterlidir; amel olarakta, Allahı sevmek.

Rasûlullahı sevmek ve sahabelerini sevmek gerekir. İtikadın da ehli sünnet ve'l-cemaat itikadı olmalıdır.

Bazı âlimler buyurdular: Kişide ziyâde ilmin bulunması kötüdür. Ebûcehil karpuzunun (acıhiyann) köküne fazla su verilmesi gibidir. Ebûcehil karpuzuna su verildikçe acılığı artar. Dünyayı elde etmek ve makamlarının yükselmesi için ilim öğrenen kişiler de böyledir. İlimleri arttıkça onların zararı da artar. İlmî dünyalık kazanmak ve onunla yükselmek için öğrenen kimse, bir pislîği yakuttan bir kaşıkla kaldıran kimseye benzer. Bir vesile olarak kullandığı kaşığın şerefine, bir de onunla alınmak istenen şeyin adiliğine bak. Kişiyi ilim öğrenmeye iten sebep ilme yaraşır bir şey olmalıdır. Kendisinden korunmak vacib olan ve zikredilmesi gereken şey, dünyayı âhîret üzerine tercih etmektir. Lâkin Allâhü Teâîâ şöyle buyurdu:

²¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/719-720.

Size verilen şeyler, dünya hayatının geçim vasıtası ve debdebesidir. Allah katında olanlar ise, daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Hâlâ buna aklınız ermeyecek mi?"²¹⁷

Sen Allah'ı ne kadar çok seviyorsan

Allah da o kadar seni seviyor

Eğer sen Âlâhü Teâlâ'nın yanında kendi kadrü kıymetini öğrenmek istiyorsan, senin yapmış olduğun amellere bak. Bu şundandır. Çünkü ameller, alâmetlerdir; haller kerametlerdir. Kerametler ise, delil, ilimler ve istemektir. Haber'de şöyle geldi:

Kim Âlâhü Teâlâ hazretlerinin katındaki değerini öğrenmek kendisine sürür verecekse; kendi kalbinde Âlâhü Teâlâ'nın menziline (yerine ve değerine) baksın. Zîrâ bir kul, hangi merteye de Allah'a değer verirse; Allah da kendi nezdinde o kuluna o kadar değer verir." İnsan ilânî bir nüshâ'dır. İlâhî varidatlara kabil bir şekilde yaratıldı. İnsanın yarısı, aşağı tarafı kendisinden düşük olup mülk mertebesinde. İnsanın üst tarafı melekût aleminde. Başka bir ifâde ile, insanın tabiatı ve nefsi, mülk menzilesindedir. Ruh ve sırrı ise melekût menzilesindedir. Kişi hakkaniyet ibadetiyle ilgileri birer birer keserse, mülk ve melekût aleminde tasarruf etmeye başlar. Bunların her ikisi de onun vücûdunun mülkündedir. Ve bunlar, hariçte bulunan mülk ve melekûtun birer kapılarıdır. (1/196)

Bilki ki: Âlimlerin vuslatı (Allah'a kavuşmaları) onların ilimleri ve istidlal (delil getirebilme güçleri) kadardır. Mükemmel (mürşidi kâmil) olanların vuslatı, müşahedeleri ve ayânleri (ayânen yükselebildikleri) kadardır. Lâkin diğer eşyâ'yı müşahade etme şekli üzere değildir. Çünkü Âlâhü Teâlâ Hazretleri mekân ve keyfiyetten münezzehtir. Belki görünen vücûdun izmihlali ve fânî olması zamanında zuhur eden vücûd-i hakikî'den ibarettir. Salık için ilk tecelli eden şey, efâl (fiiller, işlerdir), sonra sıfatlardır. Amma zâtın tecelli etmesi ise, herkese müyesser olmaz. Ancak tek tük kişilere müyesser olur. Bu ancak, vücûdun mahv ve ifna (fânî kılmak yani fena fillah) derecesiyle (çok az kişiye müyesser) olur. Lâkin bu fena, bekâ'nın ayıdır.

Ebû Yezid Bestâmî (k.s.) Hazretlerinden rivayet olundu: Ben bazı fakirlere (tasavvufa yeni girenlere) ihlası öğretiyordum. Halbuki o, bize fenâ'yı tebliğ ediyordu.

Sadî buyurdu:

Kandilin yanıp ışık vermesi için, orada hem kandil ve hem de yakıtın bulunması lâzım.²¹⁸

Yahudilerin Kelime Oyunuyla Efendimiz (S.A.V.)'E Sövmeleri

Meal-i şerifi:

Ey iymân edenler! "Râinâ" demeyin, "Unzurnâ" deyin ve dinleyin, ki kâfirler için elîm bir azap var!¹⁰⁴

Arzu etmez o küfredenler -ne ehl-i kitâb'dan ve ne müşriklerden-ki size rabbınızdan bir hayır indirilsin! Allah ise rahmetiyle imtiyazı dilediğine bahşeder ve Allah çok büyük fazl sahibidir.¹⁰⁵²¹⁹

Tefsiri:

Ey iman edenler! demeyin," Rasûlullah (s.a.v.) hazretlerine demeyin. Bu mü'minleri hayra irşad etmek içindir.

"râinaa" bizi gözet (demeyin)," kelimesi, aslında, sevk ve idâre etmede mübalağa etmektir. O da, gözetmek, işleri düzene koymak, koruma altına almak, ona yararlı işleri tedârik etmek, faydalı şeyleri elde etmektir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Müslümanlara ilimden bir şey verdiği zaman onlar: rainâ yâ rasûiellah!" diyorlardı.

Yani, bizi gözet (durumumuzu göz önüne al), bize bak, bize karşı teenni ile konuş (yavaş yavaş) söyle ki, sözlerini anlayalım, kavrayalım, diyorlardı. Ancak Yahûdilerin kendisiyle birbirlerine sövdükleri İbrânice veya Suryânice bir kelime vardı. Oda (telaffuzu bakımında aynen) kelimesi gibiydi. Yahudiler, mü'minlerin Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine "râinaa" bizi gözet (demeyin)," dediklerini işittiklerinde bu kelimeyi kendi dillerindeki kötü manasıyla kullanmaya başladılar. Ve o kötü manâ ile Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine hitâb etmeye başladılar. Onlar, "râinaa" kelimesiyle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine sövmeyi murad ediyorlardı.

Yahûdilerin dilini kesmek için mü'minlere de bu kelimeyi kullanmak yasaklandı. Karışıklığa meydan vermemek için o kelimenin manâsındaki kelimeyi kullanmaK emrolundu. Karışıklık kabul etmeyen kelime emrolundu. Şöyle denildi: "unzurna" bize bak deyin" yani, anlattığın zaman bizim anlamamız için bizleri bekle demektir.

"Ve dinleyin," Rasûlullah (s.a.v.) hazretleri sizinle konuştuğu şeylere güzel kulak verin. Size anlattığı şeyleri tam anlamaya ve kavramaya çalışın. Onları cdh kulağıyla adeta, baştan ayağa kulak kesilerek dinleyin ki, tekrarlanmasına ihtiyaç duyulmasın. Bize riâyet et demeye gerek kalmassın.

"Ve kâfirler için vardır." Yarı, Yahûdiler için vardır. Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle alay eden ve onu küçük düşürücü hareketlerde bulundular ve ona sövdüler. "elîm bir azap vardır." Yani acıklı bir azap vardır. Çünkü onlar büyük bir sövmeye cesaret ettiler.²²⁰

²¹⁷ El-Kasas: 28/60

²¹⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/720-723.

²¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/724.

²²⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/724-725.

Yanlış Anlaşılmaktan Kaçınmak Lâzım

Bu âyeti kerime'de iki şeye delil ve işaret vardır.

Birincisi: Birkaç manâ'ya ihtimali olan (değişik manâlara çekilebilecek) "ta'rizli" kelimelerden uzak durmaktır. Amma onların: "Tarizli kelimeleri kullanmakta bir beis yoktur" sözleri ise bir kişiye bir kelime ile konuşmak, kendi nefsinden bir şeyi izhâr edip, başka bir şeyi murad etmektir. Onlar, bunu insan, yalan söylemek mecburiyetinde kaldığı zaman, (yalan konuşmaktansa) bu şekilde tarizli konuşmayı murad ettiler. Eğer tarizli konuşmaya zaruret yoksa, konuşmaya hacet de yok demektir. O zaman tarizli konuşmak caiz değildir. Bir anda hem tariz ve hem de tasrihi beraberce kullanmak caiz değildir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kişidir.²²¹ Müslümanların namus ve kanlarına saygı duyar ve saldırmaz. Bu hadîs-i şerifte dilin önce zikredilmesinin sebebi, tarizin çoğunlukla kendisiyle meydana gelir ve dil ile meydana gelen tarizin etkisi hemen belli olur. Özellikle elin zikredilmesi ise, çünkü büyük işler el ile meydana gelmektedir.

Mesnevî'de buyuruldu:

Dil, taşlı kırmızı demir gibidir.

Dilden sıçrayan yani çıkan şeyler, meydana gelen ateş gibidir.

Taş ile demiri beyhude yere birbirlerine sürme.

Bazen övünme ve nakil, bazende boş laf ve söz yüzünden bu alem karartılmaktadır.

Her taraf yanmağa müsait pamuk tarlası gibidir.

Pamuk içinde ateş nasıl olur? Okum zâlimleredir.

Göz kapaklarını dikerler yani hakikati görmediler.

Alemi bir söz viran eder. Ölmüş tilkileri de arslan eder.

İkincisi: Sedd-i zerâie ile onu korumaktır. Zeria:

Şeran aslında yasak olmadığı halde, onun işlenmesiyle şer'an yasak olan şeylere yol açan mubah fiillerin yasaklanması demektir. Bura da, buna temessük etme yönüydü. Yahudiler, bunu söylüyorlardı. Bu kelime yani rainâa demek onların lügatında sövmek ve hakaret manasına geliyordu. Allahü Teâlâ hazretleri, onların bu kelimeyi bu manâ'da kullandıklarını bildiği için, bu kelimeyi kullanmayı mü'minlere yasakladı. Böylece sövmenin önüne geçilmiştir. Allahü Teâlâ buyurdu:

Maamâfih onların Allah'tan başka taptıklarına sebb de etmeyin (sövmeyin) ki, cehaletle, tecâvüz ederek (ileri giderek) Allah'a sebbetmesinler (sövmesinler). Her ümmete böyle amellerini tezyin (süslü) etmişizdir. Sonra ise hep dönüp Allah'a varacaklar... O vakit kendilerine tamamen haber verecek ne yapıyorlardı!? ²²²Müşriklerin misliyle mü'minlere mukabele edip

Allah'a sövmemeleri için, onların ilâhlarına sövmeyi, Allah yasakladı. (1/197)²²³

Allahü Teâlâ buyurdu:

Sor onlara, o denizin hadâret bir iskelesi olan o şehrin başına geleni! 0 vakit Sebt'te (tatil gününde) tecâvüz ediyorlardı. 0 vakit ki, Sebt (ibâdet için tatil) yaptıkları gün balıkları yanlarına akın akın geliyorlardı. Sebt yapmayacakları gün ise geliniyorlardı. İşte biz onları fâsıklıklan sebebiyle böyle imtihana çekiyorduk. 7/163 ²²⁴Allahü Teâlâ, Yahudilere, cumartesi günü, ava çıkmayı (balık avlamayı) yasaklamıştı. Cumartesi günü de balıklar, belirgin bir şekilde zahir olup sahile geliyorlardı. Onlar, cumartesi günü bir sed çekip, pazar günü avlamaya başladılar. Onların bu şeddi zerialeri (engelleyici sedleri) balık avlamak içindi. Bunun cezası olarak, maymun ve domuzlara çevirildiler.

Hazreti Âişe (r.a.) annemizden rivayet olundu. Ümmü Habibe ve Ümmü Seleme (r.a.)'a hazretleri, Habeşistanda, bir kilise gördüklerini ve içi. Allah râsûlünün tasvirleriyle dolu olduğunu zikretti. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri: "Onlar, kendilerinden sâlih bir kişi vefat ettiği zaman, hemen o sâlih insanın kabrinin üzerine bir mescid inşa ediyorlardı. O binanın içine o sâlih insanın resmini ve şeklini tasvir ediyorlardı. Onlar Allah katında insanların en kötüleridir."²²⁵

Kişiyi Küfre Götüren Aşırı Sevgi Ve Cehalet

Âlimler buyurdular: Onların başlangıçta böyle şeyler yapmaları (salih insanların kabirlerinin üzerine türbe yapmaları ve içine tasvirlerini çizmeleri), o suretleri görmekle ünsiyet kazanmak, onların güzel hallerini hatırlamak, onların çalıştığı gibi çalışmak ve onların kabirlerinin yanında Allah'a ibâdet etmek içindi. Bu şekilde

²²¹ Kenzül-Ummâl hadis no: 738

²²² El-En'âm: 6/108

²²³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/725-727.

²²⁴ El-A'râf: 7/163

²²⁵ Sahîh-i Müslim

uzun zamanlar geçti. Nesillerden sonra yeni yeni nesiller geldi. Yeni gelen nesiller, onların maksatlarını unuttular. Şeytan câhil nesillere vesvese verdi. Sizin babalarınız ve ecdadınız bu resimlere tapıyordu, dedi. Onlar da o zaman bu resimlere tapmaya başladılar. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, böyle bir duruma düşmekten ümmetini sakındırdı. Bu şekilde yapanlara şiddetli ihtarlar bulundu ve onları Cehennem ile korkuttu. İşte bu bir "sedd-i zeria"dir. Bunu edâ etmektedir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Peygamberlerinin ve sâlihlerinin kabirlerini mescidler edinen kavme Allah şiddetle gadab eder."

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle dua ettiler: Allah'ım benim kabrimi, kendisine tapılan bir put kılma,"²²⁶

Yine Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:

Kul, müttekînlerden olmaya ulaşamaz, tâ ki, kendisine beis olanların korkusundan kendisinden beis olmayan şeyleri terketmedikçe takva ehli olamaz."²²⁷

Yine Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:

Kişinin anne Sahabeler: babasına sövmesi büyük günahlardand. mî?"

-"Evetî Kişi, başkasının babasına küfreder, o da onun babasına küfreder. Kişi başkasının annesine söver o da dönüp onun annesine söver. Böylece kişi kendi anne ve babasına sövmüş olur."

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, kendi anne ve babasına küfredilmesine yol açmayı, anne ve babaya sövmek kabul etti.

Yine Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

Helal açıktır, haram olan şeyler açıktır, ikisinin arasında bir takım müteşâbih (hem helal ve hem harama benzeyen) işler ve emirler var. Müteşâbihattan kendisini koruyan kişi, ırzını ve dinini korumuştur. Müteşâbihlere düşen ise, harama düşmüştür. Bu kişi, bir ekinin kenarında hayvan otlatan çoban gibidir. O farkına varmadan hayvanları ekinin içine girip başkasına zarar verirler." Burada Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, harama düşme korkusuyla müteşâbihlere doğru adım atmayı yasakladı.²²⁸

Din Yolunda Cihâd Terkedildiği Zaman Zillet Başlar

Yine Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri Buyurdular:

Siz "iyne, yani, bol kârlı ticâret" ile ticâret yaptığınız, öküzlerin kuyruğunu tuttuğunuz, zirâat ile yetinip ona razı olduğunuz ve cihâd terkettiğiniz zaman, Allah, sizin üzerinize züllü musallat kılar. Siz dininize dönmedikçe zillet sizden ayrılmaz."

İyne, bir kişinin bir kişiden bir eşya (ticarî bir malı) belirli bir para ile belirli bir zamana kadar borca satması; sonra o malı, almış olduğu paradan daha düşük bir para ile ondan satın almasıdır. Bu tür ticârete "iyne" denildi. Çünkü, iyne sahibine nakit para hâsıl olmaktadır. Bu muhakkak ki, iyne o durumda hazırdır. Müşteri onu alırken, eline hazır bir paranın geçmesi için satmak niyetiyle alır ve hemen acelece satar. Kısacası çok karlı alışverişler kastedilmektedir

Bu hadîs-i şerifte aynı zamanda cihâdın terkedilmesine yol açtığı zaman, zirâatın zemmi (kötülenmesi) de var. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, bir kavmin kapısının önünde, çiftçilik aletlerini görünce şöyle buyurdular: ıps vj Ai "Bunlar bir kavmin evine girerse onlar mutlaka zelil olurlar." Bu şundandır. Çünkü zirâat dünyayı imâr etmek ve cihâd terketmektir. Cihâd terketmekle Müslümanlar zillate müstahak olurlar. Dünyayı imâr etmek kâfirlerin hakkında asıl; Müslümanlar hakkında ise ârizî'dir. Çünkü Müslümanlar, dünyayı âhirete bir vesile kılmaktadırlar. Kafirler ise, sadece dünya hayatının zahirini bilirler. Onlar âhîret hayatından gafildirler. Yine Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular, "Dünya mü'minin zindanı kâfirin cennetidir." Yarii Allah'ın, mü'minlere cennette hazırlamış olduğu nimetlere nisbetle dünya hapishanedir. dünya kâfirin cennetidir. Âhirette onlar için hazırlanan azaba ve onların düşecekleri kesinti ve ayrılığın yanında dünya hayatı kâfirlere cennet gibidir.²²⁹

Yahûdîler Ve Müşrikler

Efendimiz (s.a.v.)'e Kur'an'm inmesini istemiyorlardı

"O kâfirler istemezler." Yahûdîlerden bir fırka zahiren mü'minleri sevdiklerini söylüyorlardı. Ve onlara hayır istediklerinin zannını veriyorlardı. Müslümanların hayrını istiyorlarmış gibi görünüyorlardı ve Müslümanlara sevgi gösterisinde bulunuyorlardı. Allah onları yalanladı, kelimesi, bir şeyi sevmek ve arzulamaktır. Sevgiyi

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/727.

²²⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/728.

²²⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/728.

²²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/728-729.

²²⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/729-730.

nefyetmek, hoşlanmamaktan kinayedir. Yani kafirler sevmezler:

"Ne Kitap ehlinden, ne de müşriklerden hiçbir (arzu etmez)." tebyin içindir. Yani açıklamak içindir. Kâfirler bir cinstir. Amma altında iki çeşit kâfir vardır. Birincisi, kitab ehli, ikincisi, müşriklerdir. Sanki şöyle denildi: (1/198) Kâfirlerden kitab ehli ve müşrikler, neyi sevmezler? Bunun üzerine, kâfirlerin umûmî olarak hali üzerine kaldığını ve burada kâfirlerden murad edilenlerin ise, bu iki çeşit kâfirlerin hepsi olduğunu beyan etti. Manâsı, muhakkak ki, bütün kâfirler sevmediler: "Sizin üzerinize indirilmesini,"

Yani peygamberinizin üzerine, zîrâ peygambere inen şey, ümmetine inmiş demektir. "hayırdan,"

O, failin makamına kaimdir. haberin istiğrakı için meziddir. Hayır ise vahiy, Kur'ân-ı Kerim ve ilâhî yardımdır. "Rabbınız katından," ibtitiâ ve gaye içindir.

Ayetin manası: Yahudiler, kendilerini vahye daha layık görüyorlar. Size hased ediyorlar. Vahiy'den bir şeyin size inmesini istemiyorlar. Amma Yahudiler kendilerini kitab ehli, daha önce vahye mazhar olan peygamberlerin neslinden geldiklerini düşünüyorlardı. Sizlere (yani Müslümanlara) ümmî kişilersiniz diyorlardı. Bu düşünceyle hareket eden Yahudiler, peygamberliğin ve vahyin kendi hakları olduğunu ileri sürüyorlardı. Müşrikler, makam, mal ve şöhret kimin ise peygamberliğin onun hakkı olabileceğini düşünüyorlardı. Onlar peygamberliği diğer dünyevî başkanlıklar gibi kabul ediyorlardı ve peygamberin zahîrî sebeblere bağlandığını sanıyorlardı. Bundan dolayı şöyle dediler:

" Ne olurdu şu Kur'an, iki memleketten bir büyük adama indirilseydi. dediler. 43/31. ²³⁰

Müşrikler, peygamberliği iki adamdan birisinden olmasını temenni ediyorlardı. O adamlar: Tâifte (oturan) Nuaym bin Mesûd es-Sekafî ile Mekke'de Velid bin el-Muğîre idi. Sonra, neden bu kişilere vahiy inmedi diye soran kişiye Allah, şöyle cevap verdi.

Allah rahmetiyle dilediğine mahsus kılar."

Bir şey, sadece bir şey olduğu ve başkasına olmadığı zaman, o şeyle husûsileşti ve o ona mahsus oldu denir. Bu cümle mahzûf olan fiilin mefûlûdudur. Burada geçen rahmet, peygamberlik, vahiy, hikmet ve yardım demektir. Âyetin manası, Allahü Teâlâ, dilediğini, rahmetiyle münferid kılıp tam olarak rahmetinden faydalandırır. Zâtının buna layık görmesi üzerine rahmetini ona

kasreder. İrâdesinin doğrultusunda feyiz verip rahmet eder; başkasının zorlamasından değil. Ona hiçbir şey vâcib değildir. Hiç kimsenin Allah'dan bir hakkı yoktur. Bizim şeyhlerimizin ibarelerinde, bazı şeyler için: "Bu hikmeti gereğince vâcibtı" sözleriyle onun sabit olduğunu, gerçekleşmesinin kaçınılmaz olduğunu kasdetmektedirler. Onun olmamasını tasavvur etmezler. Yoksa bu, bir mûcib'in icab ettirmesiyle vâcib olmuş değildir.

"Allah çok büyük lütuf sahibidir." Hiçbir illet (sebeb) olmaksızın kimi peygamberlik ve vahiy için seçtiyse onlara büyük ihsan sahibidir. Bu ayeti kerime, mutezileye karşı bizim delilimizdir. Halkın yanında müfaddal olan, bolca veren ve üzerine vâcib olmadığı halde hesabsızca dağıtıp saçandır. Çünkü üzerine vâcib olanı veren kişi, hükmü yerine getirmiş oluyor, birini tafdil etmiş olmuyor. (O kişiye hakkını vermiş olur. O takdirde fazilet sahibi olmaz. Amma Allah, üzerine hiçbir şey vâcib değil iken kullarından dilediğine hesabsızca fazilet vermektedir.) Eğer Allah'a "aslan" (kullar için yararlı ve iyi) fiileri yaratmak vâcib olmuş olsaydı, bu durumda bile münâsib olan Allahü Teâlâ'nın Allah fazlû kerem sahibidir deliliyle; adalet sahibi olması münâsib olurdu. ²³¹

Allah'ın Rahmetini Kimseden Kıskanmayın

Sonra bu âyeti kerimede, peygamberliğin verilmesi, Allah'ın bir lütfü, fazlû keremi olduğuna işaret edilmektedir. Allahü Teâlâ'nın (bazı kullarına peygamberlik verip) bazılarını vermemesi, onun lütfunun darlığından değildir. Belki Allahü Teâlâ'nın dilemesine ve kendisinin bildiği bir hikmetine dayanmaktadır. Kim, Allah'ın mü'min kullarına olan lütfuna karşı çıkarsa, o kişi için iç yüzünü bilmiyor demektir.

Allah'ın ihlâşlı kulları iki kısımdır.

(Birincisi:) Bir kavim (topluluk); Hak Teâlâ Hazretlerinin kendilerini hizmeti için tayin ettiği kişilerdir. Bunlar, âbidler, zâhidler, amel ve evrâd (zikir) ehlidir.

(İkincisi:) Bir kavim de; Allah, onları muhabbetine (sevgisine)^ tahsis etti. Onlar, muhabbet ve sevgi ehli dirler. Hepsini ona hizmet etmektedirler. Hepsini onun taatinin altındadırlar. Zîrâ hepsi, Allah'ın kendilerinden razı olmalarını arzulamaktadırlar. Hepsini ona yönelmişlerdir. Ubûdiyyet (kulluk) kulun sıfatıdır. İnsan, canlı olduğu müddetçe (ruh, tende oldukça) kişi, ibâdetten ayrılmaz. İbâdet kendisinden sakıt olmaz. Kalbden hasedi (kıskançlığı) çıkartmak, kulluğun hakikatlerindendir. ²³²

Kıskançlık Allah'a Karşı Bir Kavgadır

Bazı hikmet ehli buyurdular: Hased eden (kıskanan) kişi, beş yönden Rabbine karşı sanki kavgaya girmişlerdir.

Birincisi: Kıskançlar, başkalarının üzerine zahir olan (başkalarına verilen) her nimet dolayısıyla kin ve nefret

²³⁰ Ez-Zuhuruf:X 43-31

²³¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/730-732.

²³² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/732-733.

duyup buğze-derier.

İkincisi: Bunlar, "Allahımî Böyle değil de, keşke böyle taksim etseydin," diyerek, Allah'ın taksimine razı olmazlar.

Üçüncüsü: Kıskançlar; Allah'ın fazlü kereminden cimrilik ederler. Halbuki fazîlet ve lütf Allah'ındır, dilediğine verir.

Dördüncüsü: Kıskanç kişi, evliyâullahı küçümsemektedir. Çünkü onun gözden düşmesini ve elindeki nimetin gitmesini arzulamaktadır.

Beşincisi: Kıskanç kişi, düşmanına yardım etmektedir. Yani hased eden kişi, İblise yardım etmektedir.

Bİlki, hiç şüphesiz senin hasedin (kıskançlığın) düşmanına geçmez (zarar vermez) belki senin kendi nefsinin aleyhinedir. Eğer senin halin; uyanık ve uykuda iken (rüya aleminde) sana keşfedilmiş olsaydı, ey kıskanç kişi sen nefsini şu şekilde görürdün: Biri düşmanına taş atmaktadır. O taşla ona isabet ettirmek ve onu öldürmek istemektedir. Amma atmış olduğu taş ona isabet etmemektedir. O taş düşmana isabet etmediği gibi geri sekerek, adamın sağ kaşını yarar. Taşı atan kişinin gadabı ziyâdeleşir. Daha fazla kızmaya başlar. İkinci defa birincisinden daha şiddetli bir şekilde eline taş alıp düşmanına atar. Bu taş geri sekerek, sahibinin sol gözüne değer. Sol gözünü kör eder. Adam daha da gadablanır. Can havliyle bir daha alıp düşmana atar. O taş da geri sekerek kendisinin başını yarar, kanlar içinde kalır, dumanı ise sağ ve salimdir. Adamın attığı her taş kendisine dönmektedir. O taşlar kendisine döndükçe, kendisi zarar görmekte, gadablanmakta kan beynine sıçrar gibi olmaktadır. Kıskanç kişi, düşmanına attığı taşların her defasında geri sekerek kendisine dönmesiyle halk, onun çevresini sararak, kendisiyle alay etmeye başlarlar. İnsanlar, ona gülmeye başlarlar. İşte hasûd (kıskançların) ve şeytanın emrine girenlerin hali budur. (1/199)²³³

Hikâye

Bekir bin Abdullah buyurdu: Adamın biri hükümdarların huzuruna girer ve şöyle seslenir:

- "İhsan sahibi kişiye, mertebesine yakışır bir şekilde ihsanda bulun; kötü kimseye zaten kötülüğü yeter." Orada bulunanlardan biri, bu sâlih kişinin hükümdarların yanındaki durumunu ve konuşmasını kıskanarak harekete geçti. Hükümdara giderek:

- "Seninle konuşan adam, hükümdarın ağzı kötü bir şekilde kokuyor," dedi. Hükümdar da:

- "Peki bunu nasıl isbat edebilirsin?" diye sordu. Adam şöyle cevap verdi:

- "Onu huzurunuzda getiririz. Adam size yaklaştığında, o adam sizden kokuyu duymamak için eliyle burnunu kapatacaktır." Bu kıskanç adam gitti. Kıskandığı sâlih insanı evine çağırdı. Ona sarımsaklı bir yemek yedirdi. Yemekten sonra o sâlih insanı alıp hükümdarın huzuruna çıkarttı. Hükümdar ona:

- "Yaklaş!" dedi. Salih kişi ona yaklaştı. Yediği sarımsaklı yemeğin kokusuyla hükümdar rahatsız olmasın diye fazla yaklaşmak istemedi. Hükümdar:

- "Yaklaş! Daha yaklaş!" dedi. Sâlih kişi, hükümdara yaklaştı. Yediği sarımsakların kokusunun hükümdara gitmesinden korktuğu için eliyle ağzını kapattı. Hükümdar, sâlih adamının ağzını kapattığını görünce kendi içinden o kıskanç adamı doğruladı. Hükümdar, valilerinden birine kendi el yazısı ile ferman yazdı: "Bu adam senin yanına gelince onu öldür. Derisini yüzüp içini saman doldur ve bana gönder." Sonra mektubu o sâlih kişiye verdi:

- "Bunu falanca valiye götür!" dedi. Salih adam dışarıya çıktı. O kıskanç ve jurnalcı adam, hükümdarların, sadece ödüllendireceği kişilere kendi el yazısıyla mektub verdiklerini biliyordu. Hemen sâlih adama yetiştı. Mektubu götürme işinin kendisine hibe edilmesini istedi. Salih adam vermek istemedi. Kıskanç kişi, yalvardı, yakardı, diller dökerek, dilekler ile o mektubu sâlih kişinin elinden alıp, kendisi götürdü. Mektubu verilmesi istenen Valiye verdi. Vali mektubu açtı okudu. Kıskanç adam para ve ödül beklerken vali, kıskanç adama döndü:

- "Bu mektub'da hükümdar bana: Seni öldürmem, derini yüzüp, içini saman ile doldurup; hükümdara göndermemi, emretmektedir," dedi. Kıskanç adam:

- "Bu mektub bana ait değildi, başkası getirecekti, o bana verdi," dedi. Vali sordu:

- "Nereden bileceğim!" Kıskanç adam:

- "Bana inanmazsanız mektubu kime verdiğini hükümdara sorun," dedi. Vali:

- "Hükümdarlara mektubu kime verdikleri sorulmaz," dedi. Kıskanç adamın ağlama, sızlama ve yalvarmalarına bakmadan öldürdü. Derisini yüzüp içini saman doldurarak hükümdara gönderdi.

O sâlih zat, âdeti olduğu üzere hükümdarın huzuruna çıkıp, ona:

- "İhsan sahibi kişiye mertebesine yakışır bir şekilde ihsanda bulun; kötü kimseye zaten kötülüğü yeter." diye nasihat etti. Hükümdar onu karşısında görünce şaşırıldı. Ve sordu:

- "Sana verdiğim mektubu ne yaptın?" O:

- "İstenilen yere götürmek için yola çıkmıştım. Falanca kişi gelip, yalvarıp yakardı, bu mektubu götürme şerefini bana ver, dedi. Ben de ona verdim o götürdü," dedi. Hükümdar:

- "O adam benim ağzımın çok kötü koktuğunu söylediğini aktardı bana doğru mu? Sen ona böyle bir şey söyledin

²³³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/733.

mi?" diye sordu. Salih adam:

-"Hayır!" dedi.

-"Peki o gün bana yaklaştığında neden ağzını ve burnunu kapattın?" dedi. Salih adam:

-"O adam o gün beni evine davet etmişti. Bana çok sarımsaklı bir yemek yedirdi. Ağzım kokmaya başladı. Sonra da beni alıp sizin huzunuza getirdi. Ben ağzımın kokusundan sizin rahatsız olmamanız için ağzımı kapattım," dedi. Bunun üzerine hükümdar:

-"Sen yine bulunduğun makama (beni uyarma işine) dön. Kötüye kötülüğü yeter" dedi.

Ne güzel söylenilmiş:

Her kim ki, ya iyilik yapmakta veya kötülük. İyi ve kötü kime kötülük ederse kötülük bulur.

Allahım bizleri, kötü ahlâklardan muhafaza et. Korum bizi! Amin!²³⁴

Bazı Âyetlerin Neshi Veya Unutturulması

Meal-i şerifi:

Biz bir âyetten her neyi nesh veya inşa edersek, ondan daha hayırlısını yahut mislini (benzerini) getiririz. Bilmez misin ki Allah, herşeye kadirdir, dâima kadîrdir.

Bilmez misin ki, Allah... Hakikat, göklerin ve yerin mülkü hep O'nun! Size de Allah'tan başka ne bir velî (dost) vardır, ne bir nasîr!(yardımcı)¹⁰⁷

Yoksa siz peygamberinizi, bundan evvel Musa'ya sorulduğu gibi sorguya çekmek mi istiyorsunuz? Halbuki her kim îmânı küfre değişirse, artık düz yolun ortasında sapmıştır!¹⁰⁸

Ehl-i Kitâb'dan bir çoğu arzu etmektedir ki, sizi îmânınızdan sonra çevirip kâfir etseler... Hak kendilerine tebeyyün ettikten (açıklandıktan) sonra, sırf nefsanîyetlerinden, hasedden... Şimdi siz afv ile safh (hoşgörü) ile davranın; tâ Allah emrini verinceye kadar... Şüphe yok ki Allah, her şeye kadîr, dâima kadîrdir!¹⁰⁹²³⁵

Tefsir:

"0 şey ki" Şart ve (fili muzarii) cezmedenlerdendir. muzâri fiilini cezmetmiştir. Mefûliyet üzere nasbtır. Yani, hangi şey ki, neyi

Biz nesheder (isek)" sözünün mahalli, bir âyetten, şey ki" kelimesinin, temyizi olmak üzere mahallen mensûbtur. lügatte izâle etmek, gidermek, kadırmak ve nakletmek demektir. Ardındaki rûzgârı izâle ettim.

Ben kitabı, bir nüsha'dan diğer nüsha'ya naklettim, demektir. Âyeti kerimenin neshi ise bir kaç çeşittir: ²³⁶

Neshin çeşitleri

(Birincisi: Kıraatinin neshedilmesi) İbâdet sırasında okunmasının kaldırılması.

(İkincisi: Hükümünün neshedilmesi) Ondandır çıkarılan fıkı hükümün (yürürlükten) kaldırılması.

(Üçüncüsü: Kıraat ve hükümünün beraberce neshidir) Bunların her ikisi, hem kıraat ve hem hükümünün kalkması demektir.

(Dördüncüsü: Hükümün aslı kalmakla beraber yalnız bir vasfının değişmesidir.)

Amma birincisi (Ahzâb sûresinde bulunup neshedilen) recm âyetidir.

Evli erkek ve kadın, eğer zina ederlerse Allah tarafından bir ceza olmak üzere elbette onları recmedin. Allah azîz ve hakîm'dir."²³⁷ Bunun hükmü değil de, okunması neshedildi. Bunun benzerlerinden neshedilmenin manâsı, tilâvetinin neshiyle bunların ibâdetde okunma zorlukları kalkmıştır.

Amma ikincisi (hükümünün neshi) ise, kocası vefat eden kadının bir yıl bekleme iddetinin neshedilmesi (yürürlükten kaldırılmasıdır).

"Ve içinizden zevcelerini geri bırakarak vefat edecek olanlar, zevceleri için, senesine kadar çıkarılmaksızın bir intifa'i (geçimlerinin sağlanması) vasiyet etmek var."²⁷²⁴⁰²³⁸

Bu âyeti kerimenin hükmü, kocası ölen kadının iddet süresinin dört ay on gün olarak tayin edilmesiyle nesh oldu. Bu âyeti kerimeyi, şu mübarek âyet neshetti:

"İçinizden vefat edip de arkalarına kadın bırakanların zevceleri, nefislerini dört ay on gün bekletecekler; iddetlerini bitirdiler mi, artık kendi haklarında meşru olarak ihtiyar edecekleri harekettten size mesuliyet yok. Allah her ne yaparsanız habîrdir (haberdardır)."²³⁴²³⁹

Ve savaşlarda, bir Müslümanın on kişiye karşı sabredip savaşmasını emreden âyetin, daha sonra iki kişiye karşı sabredip savaşmasını beyan etmesiyle neshedilmesi gibi:

²³⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/734-735.

²³⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/736.

²³⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/737.

²³⁷ Kenzül-Ummâl: hadis no: 4743

²³⁸ Bakara: 2/240

²³⁹ Bakara: 2/234

"Ey o peygamberi Mü'minleri cihada teşvik eyle. Eğer sizden sabredecek yirmi kişi olursa, ikiyüze galebe ederler ve eğer sizden yüz kişi olursa, o küfredenlerden binine galebe ederler. Çünkü onlar hakkı ve akıbeti iyi idrâk etmez fikihsız bir kavimdirler."²⁴⁰

Burada geçen. Eğer sizden sabredecek yirmi kişi olursa, ikiyüze galip gelirler ve eğer sizden yüz kişi olursa, kâfirlerden bin kişiye galip gelirler hükmü;

"Şimdi, Allah sizden yükü hafifletti ve bildi ki, sizde bir zaaf var. Şimdi sizden sabredecek yüz kişi olursa, ikiyüze galebe ederler. Sizden bin olursa, Allah'ın izniyle ikibine galebe ederler... Ve Allah sabredenlerdir."²⁴¹ Hükmü ile neshedildi.

işte bunlar, Kur'an-ı Kerim'de bilinen nesihlerdendir. Nâsîh (nesheden) ve mensûh (nesholunanlar) tilâvette sabittirler. Ancak şu var ki, mensûh olan âyetler ile amel edilmez. Bunun benzerlerinde neshin manâsı, onlardan istifâde edilip çıkarılan hükmün; kendisinden sonra inen başka bir âyeti kerime ile son bulmasıdır. Fikhî hükümlerinin (yürürlükten) kalkmasıdır. Hükmünün kalkmasıyla beraber kıraatinin kalkmaması (ibâdetlerde okunması) güzel yanlarından biri de, kendisinin okunmasıyla sevabın kazanılmasıdır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim hükmünün kolaylıkla muhafaza edilmesi (kendisiyle amel etmek için okunduğu gibi, Allah'ın kelamı olduğundan sırf sevâb almak için de okunur. Okunduğunda sevab alınır.

Üçüncüsü ise, Hazreti Âişe annemizden şöyle rivayet edildi:

Hazreti Âişe'den rivayet olundu. Allahü Teâlâ'nın indirmiş olduğu Kur'an-ı Kerim'de, süt emmekten haram eden on vardı. Sonra bunlar bilinen beş ile neshedildi. Onlar Kur'ân-ı Kerim'den, okunan âyetlerdendi ."²⁴²

Buna benzer nesihler ise, (yani, hem hükmün ve hem de kıraatinin kalkması) onları okumak ve onlardan istifâde edilip çıkarılan fikhî mesele ile amel etme mükellefiyetinin son bulmasıdır. (1/200)

(Dördüncüsü, hükmün aslı kalmakla beraber yalnız bir vasfının değişmesidir: Âşurâ günü oruç tutmak farz iken, daha sonra bu orucun farziyeti neshedildi. O gün oruç tutmak mendub oldu. O gün oruç tutmak neshedilmedi, o orucun farz olan hükmü nafiyeyle çevrildi.-Mütercim)²⁴³

Kurtubî buyurdu: Cumhurun, neshin emir ve yasaklarla ilgili olduğunu verdiği haberde (bildiren âyetlerde) neshin olmadığı görüşünde olduklarını, zîrâ Allahü Teâlâ için, bir bilgi eksikliği içinde olacağı düşünülemeyeceğinden burada neshden söz edilemez.²⁴⁴

Âyetlerin Unutturulması

"veya onu unutturursak," Âyetin unutturulması, onun kalblerden giderilmesidir.

Rivayet olunduğu üzere, sahabelerden bir kavim (bir çok kişi) geceleyin namaza kalktılar. Bir sûreyi okumak istediler. O sûreden besmeleden başka bir şey hatırlarına gelmedi. Sabahleyin gelip, bunu Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine haber verdiler. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri: "O sûrenin tilâveti (okunması) ve hükmü kalktı," buyurdular.²⁴⁵

Neshin Hikmeti

Rivayet olundu: (Kur'ân-ı Kerim'de bazı hükümler neshediiince) müşrikler ve yahudiler şöyle demeye başladılar: Muhammed'i görmüyor musunuz? Ashabına bir şeyi emrediyor; sonra dönüp onu yasaklıyor ve önce söylediği emrin aksini söylüyor. Dolayısıyla söylediklerini hep kendi tarafından söylemektedir. Bugün bir şey söylüyor, yarın da bu söyledikle-rinden dönüp başka şey söylüyor. Zina edenler için önce dil ile ezâ edilmesini emretti ve:

"Sizlerden onu irtikâb edenlerin ikisini de eziyete koşun. Eğer tevbe edip ıslâh olurlarsa onlardan vazgeçin. Çünkü Allah, tevvab, rahîm bulunuyor."²⁴⁶

Sonra bu hükmü neshetti. Zina edenlerin evlerde hapsedilmelerini emretti.

"Kadınlarınızdan fuhşu irtikâb edenlerin aleyhlerine sizden dört şahid getirin. Eğer şehâdet ederlerse, o kadınları evlerde hapsedin; tâ ölüm kendilerini alıp götürünceye veya Allah haklarında bir yol açıncaya kadar..."²⁴⁷

Sonra bu hükmü de neshetti: Ve şöyle buyurdu: ²⁴⁸

"Zâniye ve zâni... Hemen bunlardan her birine yüz değnek vurun, Allah'ın dininde bunlara bir acıyacağınız tutmasın, Allah'a ve ahiret günü'ne gerçekten inanıyorsanız! Hem mü'minlerden bir taife azaplarına şahid

²⁴⁰ El-Enfal: 8/65

²⁴¹ El-Enfal: 8/66

²⁴² Süneni Ebû Davud: 2064

²⁴³ 710 Mir'âtü-Usul fi şerhi Mirkâtüi-Vusul, c. 1, s. 304 Ve bu konuda daha geniş bilgi Usûlü fıkıh ve Usûlü tefsir ve Usûlü hadis kitablanna bakınız.

²⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/737-740.

²⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/740.

²⁴⁶ En-Nisâ: 4/16

²⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/740-741.

²⁴⁸ En-Nisâ: 4/15

olsun!24/2²⁴⁹

(Dördüncü safha olarak da; zina eden kişiler eğer evli iseler, recmedilmelerini emretti diyorlardı.)
(Yahudilere inen Tevrat, cümleten yani bir defada inmişti. Yahudiler, ilâhî emirleri kabul etmek istememişlerdi. Onların emirleri kabul etmeleri ile ilgili hadisler, Tur dağı'nın üstlerine kaldırılması daha önce geçti. Onlar insanlara ağır gelmesin için İslâmiyetin de birden inmesini istiyorlardı. O zaman toplumda zina ve çok evlilik revaçta idi. Zina edenlere verilen cezalar, birden ağırlaştırılmada Dört kademe denilebilecek şekilde tedrici olarak cezalar belirtildi.)

İslâmiyetin bir defada değil de tedricî olarak inmesini anlamayan veya anladığı halde kıskanan Yahudiler ve müşriklerin bu tür konuşmalarıyla, İslama dil uzatmak ve böylece İslama girmek isteyenlerin azimlerini kırmak istiyorlardı. İşte bunun için, Allahü Teâlâ, bu âyetle neshin ve unutturmanın hükmünü ve hikmetini açıklamış oldu. Bu âyetin manâsı: Bizim giderdiğimiz (neshettiğimiz) her âyet bir maslahat ve hikmet gereğidir. Bu maslahat ve hikmet gereği, icâbetiğinde (bazı) âyetlerin lafzını veya hükmünü veyahutta her ikisinin karşısına bir bedel (alternatif) koyarak ve bedel getirmeksizin (hem lafız ve hem hükmünü) izâle ederiz (gideririz).

"Daha hayırlısını getiririz." Yani daha hayırlı olan bir âyet getiririz.

"Ondan," durumları gereğince kullar için neshedilen (giderilen ayetten) daha faydalı hükümler ve sevâb ihtiva eden (içeren) âyetler indiririz.

Burada kastedilen manâ, bir âyetin diğer âyetten daha hayırlı olduğu değildir. Çünkü Allah'ın kelâmının hepsi birdir. Ve hepsi hayırlıdır. Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın kitabı, Allah'ın vahyi olması cihetiyle bir âyetin diğer âyetten daha faziletli olduğu düşünülemez. Çünkü hepsi Allah'ın kelâmıdır. Belki buradaki fazilet, zahiri olarak, kullar için elde edilen fayda cihetindendir. Yani' insanlara sağladığı hüküm ve verdiği menfaat açısından, hayır denilmektedir. "yahut mislini (getiririz)" Menfaat ve sevabda onun benzeri bir ayet indiririz.²⁵⁰

Neshin Faydalan

Kur'ân-ı Kerim'de daha kolay bir ayet ile neshedilenlerin hepsi, insana getirilen mükellefiyetleri, amelde daha kolay ve hafif kılmak içindir. Neshedilen hükmün yerine daha zor hükmü konulanlar ise, bu, kulların daha fazla sevab kazanmaları içindir.

Birincisi, yani bir hükmün daha kolay bir hüküm ile değiştirilmesi, kocası ölen bir kadının bir sene iddet bekleme süresinin dört ay on güne neshedilmesi gibidir. Bu, kadının evlenmesi için daha kolay bir süredir.

İkincisi ise, savaşın farz olmasıyla savaşmanın terkedilmesinin neshedilmesidir. Mekke döneminde savaşmak farz olmadığı için terkedilirdi. Savaşın terki gerekiyordu. Medine'de ise savaşın ' terkedilme emri neshedildi. Yani savaş farz kılındı.

(Üçüncü olarak) bazan nesh, birincisinin misliyle olur. Ne ondan daha hafif ve ne de ondan daha zor hüküm getirilir. Beyti Makdise yönelme emrinin, Kâbe-i Muazzama ile neshedilmesi gibi. Burada sadece kıblegâh değiştirilmiştir. Bu hüküm, bir -âyetin tamamının veya daha fevkinin neshedilmesine mahsus değildir. Belki daha düşüğü için geçerlidir. Yine zikirle tahsis edilmesi, galibe itibar iledir.

Bilki, gerçekten nâsih Allahü Teâlâ'dır. Hitâbı şerT nâsih olarak isimlendirilir. Hakikî manâ'da nâsih Allah'dır. Biz onu mecazî olarak âyetlere isnâd etmekteyiz. Bu da neshin kendisinden vaki olduğuna binâendir. Mensûh, izâle edilen hükümdür. Mensûhü anı ise, ibâdetle izâle edilen uzaklaşmadır. O da mükelleftir.

Nesihte hikmet ise, muhakkak ki, bedenın ıslâhı (sağlığı) için tedaviye girişen bir doktor; kimi zaman hastanın hastalığına ve mizacına göre, gıdaları ve tedavi yöntemini değiştirir. Peygamberler de böyledir. Nefisleri terbiye ve ıslâh eden peygamberler de böyledirler; serî amelleri ve ahlâkî hükümleri değiştirirler. Bu tür şeyler nefisler için tıpkı bedenleri değiştiren gıda ve ilaçlar gibidirler. Muhakkak ki, ruhların gıdası ve tedavisi, şer ı ameller ve Allah'ın razı olduğu ahlâk ile mümkündür. Sâri' (hükümler koyucusu olan Allahü) Teâlâ Hazretleri, bunu, durumun icaplarına göre değiştirir. Bu tıpkı şuna benzer: Bir ilaç vardır, belli bir süre için tedavi sağlar, fakat öyle bir zaman gelir ki, aynı ilaç hastalık doğurur. İşte ameller de böyledir. Belli bir süre bir iyileşme sağladığı halde, bir bozulmaya yol açabilir. Mürşidlerin ve müridlerin hallerini de buna kıyas et. Çünkü sülûk'un kaidelelerinden biri de meşreblerin halleri cihetinden mürşidlerden büyük haz sahibi olan şeyler, müridlere verilir.

Mesnevf de buyruldu:

Biz âyetleri neshederiz ayetinin remzi şudur.

Neshedilen âyetin ardından onun gibi gelir.

Hakkında nesh olan şerbetin daha iyisi yerine kondu.

Onun neshetme hakkı vardır.

Çünkü mülk onundur. O maliklerin mâlikidir, (1/201)²⁵¹

Allah Herşeye Kadirdir

²⁴⁹ En-Nûr: 24/Z

²⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/741-742.

²⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/742-743.

"Bilmez misin ki?"

Hitab Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinedir. İstifhamın manâsı takrirdir. Yani, muhakkak ki sen biliyorsun.

"Şüphesiz Allah her şeye kadirdir."

Allah nesh yapmaya, neshettiğinin mislini veya ondan daha hayırlısını getirmeye kadirdir.

"Bilmez misin ki? Başkaları da hitaba dahil olmasına rağmen, hitab. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine tahsis edildi. Hakiki manâda hitabın maksadı, muhatabın bilgisinin takriri (pekiştirilmesi)dir. İnsanlardan hiçbirisi neshi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri kadar bilmemektedir. Zîrâ Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, herkesten daha çok, yerin ve göklerin melekûtlerinin esrarına vakıftı. Onun ilmine nisbetle başkasının ilmi, yokluğa mülhaktır yani yok sayılır. Peygamberlerin ilminin yanında evliyâ'nın ilmi yedi denizden bir damla kadardır. Bütün peygamberlerin ilmi, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerimin ilminin yanında bu mertebededir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin ilmi ise Allahü Teâlâ Hazretleri'nin ilminin yanında bu mertebededir.

"Hakikaten göklerin ve yerin'mülkü Allah'ındır, hepsi O'nundur."

Allah dilediğini yapar ve dilediği hükmü verir.

Bu, Şüphesiz Allah her şeye kadirdir." Ayetinin delilidir. duLi Mülk kudretin tamamı ve hükümlerini koymaktır. göklerin ve yerin özelliklerle zikredilmesi, dünyanın ve âhiretin, hepsinin Allah'ın mülkü altında olduğunu beyan içindir. Göklerin ve yerin, yaratıkların büyüklerinden ve hayret verici sırlara sahip olmalarındandır.²⁵²

Allah Dan Başka Gerçek Bir Dost Ve Yardımcı Yoktur

"Ve sizin için yoktur." Ey mü'minler! Allah'dan başka," Yani Allah'ın dışında, bu cümle nasb makamındadır. hal olmak üzere mahallen mensubtur.

Aslında onun sıfatıydı. Takaddüm edince hal olmak üzere mansub oldu. ibtidâ Jden) manasına olan bu kelime burada istiğrak için olup zâiddir. "veli, dost," yakın, siddîk. Denildi ki Valî, işleri idare eden/ayakta tutan demektir.

"Ve bir yardımcı da yoktur." Yardımcı, muavin ve sizden kötülükleri ve cehennem azabını engelleyen demektir, yardımcı'nın arasında şöyle bir fark vardır. Muhakkak ki, veli ve dost, yardım etmekte bazen zayıf düşebilir, yardımcı ise, bazen yardım ettiği kişinin dostu değil de, yab'ancısı da olabilir. Burada bu iki kelimeden maksat, mü'minlerin kalbini teskin etmektir. Allah, muhakkak ki mü'minlerin veli'si ve yardımcısıdır. Allah'dan başka mü'minlerin dostu ve yardımcısı yoktur. Ancak ve ancak Allah'a itimad edip ona güvenmek lâzım. Allah'dan başkasına iltica etmek sahih değildir. Burada ilim noktasında zikredilen bir kazıyye (genel bir kural) vardır.

(Birincisi:) Şüphesiz Allah her şeye kadirdir," olduğunu bilmek.

(İkincisi:) Hakikaten göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır, hepsinin Allah'ın olduğunu," bilmek.

(Üçüncüsü:) Size de Allah'dan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı var olduğunu," bilmektir.

Bütün bunları bilmek, Allahü Teâlâ'nın dinleri ve dünyaları için hayırlı olanı murad ettiğini kesinlikle ve yakînen bilmeyi gerektirir. Bunlar, sıkı (kendisine güvenilen) bir şeyin gereğiyle amel etmek, ona (Allah'a) tevekkül etmek ve bütün işlerini Allah'a ısmarlamayı (havale etmeyi) gerektirir. Bu ilimlere sahip olmak, kâfirlerin sözlerine kulak aşmamayı, kâfirlerin, nesh hakkında söyledikleri şüpheli düşüncelerine asla kulak vermemeyi gerektirir.²⁵³

Edepsizce Sual Sormayın

(Yoksa) istiyor musunuz?" fi kelimesi, j&î jff Bilmez misin ki? Cümlesindeki hemzeye muâdildir (yani ona eşit bir manâ taşımaktadır) Yani, bilmiyor musunuz ki, Allahü Teâlâ, bütün işlerin mâlikidir, bütün eşyaya kaadirdir, Allah emreder ve nehyeder. Murad edildiği gibi, bilmiyor musunuz ki, suâl ile seviniyor musunuz ki... Yahûdiler suâllerleriyle Mûsâ Aleyhisselâm'a karşı sevindikleri gibi... Bundan murat, Müslümanlara Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine güvenmelerini tavsiye etmek ve ona karşı gelmeyi, şımarıkça sorular sormayı terkedin. İktirâhı terkedin. İktirâh: O ilerisini görmeden ve tefekkür etmeden ansızın sual sormaktır.

"Suâle çekmekliği mi (istiyorsunuz)," Sizler mü'minler olduğunuz halde sorguya çekmek mi istiyorsunuz:

"peygamberinizi," Rütbe, Efendimiz s.a.v. Hazretleri'nin şanının yüceliğini ifâde etmektedir. Allahü Teâlâ'nın lütfü ile işlerinizi, ona güvenmeden, onu sorguya çekmek için iştahlanıyorsunuz. Sorular ile ferahlanıyorsunuz. Bütün bu işlerin sahibi, istediği emri ve yasağı koyanın (nesih işini yapanın) Allahü Teâlâ olduğunu bilmeniz, size yeterlidir. Denildi ki, onlar bunu Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinden istiyorlardı. Ondan nesh ile ilgili hükümleri tafsilatıyla 'beyan etmesini istiyorlardı.

"Musa'ya sorulduğu gibi," Teşbihi masdardır. Tekid, masdar için sıfattır. Burada geçen, U masdariyet içindir. Yani Mûsâ Aleyhisselâm'a sorulan suâle benzer bir suâl, demektir. Yahûdiler Mûsâ Aleyhisselâm'a:

"Yâ Mûsâ." dediler; "bunların birçok ilâhları olduğu gibi sen de bize bir ilâh yap." -"Siz" dedi; "gerçekten cahillik ediyorsunuz;7/138"²⁵⁴ Ve: Ey Mûsâ! Bize Allahı aşikâr göster.,²⁵⁵ Dediler. Ve bunlardan başka

²⁵² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/743-744.

²⁵³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/744-745.

²⁵⁴ EI-AYâf: 7/138

şımarıkça, akıl ve mantık dışı sorular sordular. "daha önceden," Yani Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretlerinden Önce. taalluk etmektedir. Tekid için geldi.

"Halbuki her kim küfürle değiştirirse," Küfrü seçer ve kendi nefsi için onu alırsa, ülipu "iman ile."

Yani" imanın mukabilinde, ona bedel (alternatif) olarak. Özet olarak: Kim inen açık âyetlere güvenmeyi terkederse... Ki, o âyetler, insanların faydası ve salâhı için neshedilen âyetler de bu cümledendir. Bunlar, sırf bir hayırdır, haktır. Ve bunlara benzer saldırılar: "muhakkak sapıtmıştır." Yani dalâlete sapıp, bilinçsiz bir şekilde kendisine zulmetmiştir. "düz yolun ortasında," sıratı müsta-kîm'len, doğru yoldan sapıtmıştır. (1/202)

Kişiye, hakkı öğreten ve hidâyete ulaştırın sıratı müsta-kîm'den sapıtmıştır. O kişi, Tih'in hevâ ve hevesinde kayıp olmuştur. O böylece, hevâ ve heveslerinde ve rezaletlerde tereddüt edip, şaşkın bir hale gelir. J-^Jjuı}— Yolun ortası, demektir. İfrat ve tefritten uzak, taksîr ile çok yükseğin arasında olan. yol demektir. O hak yol demektir.²⁵⁶

Sebeb-i Nüzulü

Müfessirlerin çoğuna göre bu âyeti kerime'nin sebeb-i nüzulü şudur. Yahudiler, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine gelip:

-"Ey Muhammedi Mûsâ Aleyhisselâm'a Tevrat cümleten (bir defada) indiği gibi sen de Allah'ın kitabını cümleten getir," dediler. Bunun üzerine, şu âyet indi:

Kitap ehli, senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. Musa'dan bundan daha büyüğünü istemişler ve; "Allah'ı bize açıkça göster" demişlerdi.²⁵⁷

(Yoksa) istiyor musunuz?" kavli şerîfinin muhatabı, yahudilerdir. Peygamberin onlara izafe edilmesi, "peygamberiniz," buyurması ise, onların "ümme-i davet" olmaları itibariyledir. Ve her kim ki, imanı küfürle değiştirirse..." Onların imana sahib olmaları ve imanın kalblerine yerleşmesi mümkün olmasıyla beraber güçlerini, bundan sarf-ı nazar etmeleri ve küfrü iman üzerine tercih etmelerini beyan içindir.

İmam buyurdu: Bu doğrudur. (Yani burada muhatabın Yahûdiler olduğu doğrudur.) Çünkü bu âyet-i kerime Medenî'dir. Çünkü bu sûre,²⁵⁸ âyetinin evvelinden itibaren onları anlatır ve onlara getirilen delillerden ibarettir.

Bu(108.) âyet-i kerime, edeblerin muhafazasına işaret etmektedir. Kim ki, Efendisinin, Peygamberinin ve halifelerinin önünde (ahlakıyla) edeblenmezse, o kişi küfre tariz etmiş (göz kırpmış) olur.²⁵⁹

Çocuğun Anne Ve Baba Üzerine Hakkı

Edebin hakikati ise, hayır hasletlerini kendisinde toplamaktır. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: luzm, sure: Çocuğun anne ve babası üzerine hakkı, ona güzel isim koymak, onu güzel (helal yoldan) emzirmek, edebini güzel yapmak, ona kitabını (Kur'ân-ı Kerim'i), yüzmeyi ve atıcılığı öğretmek, balığ olduğu zaman onu evlendirmektir. Ebeveyn kıyamet günü evlâdından sorumludur. Bu vazifelerinden dolayı taksiri varsa muaheze edilir (hasâba çekilir).²⁶⁰

İmanın Beş Kalesi (Sûru)

"Bostanü'l-Ârifîn" isimli kitab'da buyuruîdu: İman, beş kalesi (sûru) olan bir şehir gibidir. Birincisi: Altındandır. İkincisi: Gümüştedir. Üçüncüsü: Demirdendir. Dördüncüsü: Tuğladandır. Beşincisi: Kerpiçtedir.

Kalenin içinde yaşayanlar, tuğla surunu korumayı taâhhüd ettikleri müddetçe düşman onların içine ulaşamaz. İnsanlar, kaleyi koruma ve onarmayı terkettiler zaman, birinci sur harab olur, sonra ikincisine tama edilir. Sonra üçüncü, sonra dördüncü, sonra beşinci. Böylece bütün surların hepsi harab olur. İman da böyledir. İmanın da beş suru (kalesi) vardır.

Birincisi: Yakîn'dir.

İkincisi: thlâstir.

Üçüncüsü: Farzları edâ etmektir.

Dördüncüsü: Sünnetleri tamamlamak.

Beşincisi: Edebleri muhafaza etmek (edebli ve terbiyeli olmaktır).

İnsan, edebini muhafaza etmeyi taâhhüd ettiği zaman elbette ki, şeytan ona vesvese veremez ve onu saptıramaz.

İnsan, edebi terkettiği zaman, sünneti terketmeye tama eder, sonra farzları terketmeye başlar. Sonra ihlası ve sonra da yakîni terkeder. İnsana yakışan bütün işlerinde edebe riâyet etmek ve edebi muhafaza etmektir. Abdest,

²⁵⁵ En-Nisâ: 4/153

²⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/745-747.

²⁵⁷ En-Nisâ: 4/153

²⁵⁸ Bakara: 2/40

²⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/747-748.

²⁶⁰ Kenzül-Ummâl: 45191

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/748.

namaz, alışveriş, sohbet ve bunların dışındaki bütün işlerinde edebli olmalıdır.²⁶¹

Bilki: Şeriat ahkâmdır. Tarikat edebdir. (Şeriat ve tarikatı) reddedenler, edeblerine riâyetleri olmadığı için reddetmişlerdir. İblis ve (imani) reddedenler gibi. Denildiği gibi: Edebsiz kişide değer ve kıymet olmaz. O kimin oğlu olursa olsun onda celâl olmaz. Edeb iyidir. Kişi edeble yükselir. Netice edebdir.

İbni Şîrîn (k.s.) Hazretlerine soruldu:

-"Hangi edeb, Allahü Teâlâ Hazretlerine daha yakındır?" İbni Şîrîn buyurdular:

-"Allah'ın Rubûbiyetini bilmek, onun taatiyle amel etmek, sevinçlere hamdetmekve zararlara sabretmektir." Kelamı bitti.²⁶²

Yahudilerin Müslümanları Saptırmaya Çalışması

"Ehl-i kitaptan bir çoğu arzu etmektedir."

Bunlar, Yahudilerin din adamlarından (hahamlarından) bir topluluktur. Funhâs bin Âzurâ, Zeyd bin Kays ve Yahudilerden bir nefer (topluluk), Uhud harbinden sonra, Hüzeyfe bin el-Yemâni ve Ammâr bin Yâsir (r.a.) Hazretlerine:

-"Başınıza gelen musibeti görmediniz mi? Eğer siz hak din üzere olsaydınız, bunlar başınıza gelmez ve hezimete uğramazdınız. Bizim dinimize dönün. Bizim dinimize dönmeniz sizin için daha hayırlı ve daha faziletlidir. Biz (Yahûdiler), sizden (Müslümanlardan) daha doğru ve hidâyetli bir yoldayız," dediler. Ammar bin Yâsir Hazretleri:

-"Sizde ahdi bozmanın cezası nedir?" diye sordu. Onlar:

-"Cezası çok şiddetlidir," dediler. Bunun üzerine Ammâr bin Yasir Hazretleri buyurdular:

-"Ben yaşadığım müddetçe Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretlerini inkâr etmemek için söz verdim," dedi. Bunun üzerine Yahudiler:

-"Ammârı kaybettik! Ammar bizim dinimizden çıktı. Onun edebiyyen dinimize girmesi ümid edilmez!" dedikten sonra, Yahûdiler, Huzeyfe (r.a.) Hazretlerine döndüler:

-"Ey HuzeyfeF Sen nasılsın, bizim dinimize tabi olacak mısın?" diye sordular. Huzeyfetü'l-Yemânî Hazretleri:

"Ben, Allah'ı Rab. islâm'ı din, Muhammed (s.a.v.)'i peygamber, Kur'ân-i Kerim'i imam, Kabe'yi kible ve mü'minleri kardeş kabul etmekten razıyım, bu halimden memnunum," dedi. Yahûdiler:

-"Musa'nın ilâhına and olsun ki, gerçekten Muhammed'in sevgisi sizin kalbinize sinmiştir," dediler. Sonra, Huzeyfe bin el-Yemâni ve Ammâr bin Yâsir (r.a.) Hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine gelip durumu haber verdiler. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

"Siz hayra isabet ettiniz ve kurtuldunuz," buyurdular.

Bu âyetin manâsı, Yahudilerin çoğu, istedi ve sevdiler ki,

"Sizi (dininizden) çevirebilmeyi temenni ettiler"

Sizi çevirebilmeyi istediler. Muhakkak ki masdariyet harflerindendir. Fiillerden sonra geldiği zaman, kendisinden temenni manâsı anlaşılır.

Şu âyeti kerimede de olduğu gibi: Onlar temenni ettiler (istediler) ki yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davranınsınlar.²⁶³ (1/203) Yani Yahûdiler, sizi tevhid'den çevirmek istediler.

"Sizi, imanınızdan sonra,"Ey mü'minler topluluğu.

"kâfirler etsinler."

Yani sizleri mürted yapmak istiyorlar. Bu kelime, deki muhâtab zamirinden haldir. Veya fiilinin ikinci, mefûlûdür. Zîrâ sizi kılmak istediler, manasınadır. "hased (kıskançlıktan dolayı)," istedi, fiilinin illetidir. Sanki şöyle denilmektedir. Bütün bunları, kıskançlıklarından dolayı istediler. "Sırf nefsanîyetlerinden" istedi, fiiline taalluk etmesi caizdir. O zaman manâ şöyle olur: Onlar kendi nefislerinde (içlerinde) sizleri mürted yapmayı temenni ettiler. Denildi ki, onların istekleri ve arzulan, din tarafından ve doğruya meyletmek için değildi. Veleve ki kendi fikirlerine göre onlar bunu dinî maksattan dolayı istediklerini söyleseler bile, hak bir din üzere olmayan Yahudilerin istek ve arzulan, nasıl hak tarafından olurdu? Bunun illi- hasede taalluk etmesi caizdir. Yani kendi nefisleri tarafından yeşeren bir kıskançlıktan dolayı maksatlarının en son mertebesine ulaştılar. "Hak kendilerine iyice belirdikten sonra,"

Yani onlara, Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretleri'nin Allah'ın peygamberi olduğu, sözlerinin hak olduğu, dinin hak olduğu, bunların hak olduğuna dair mucizeleri tahakkuk ettiği ve onlar bütün bunları Tevratta okuyup, Efendimizin sıfatlarını bildikleri halde, Müslümanların, dînlerinden çıkmalarını istediler.²⁶⁴

Hoşgörü(AFV)

"Affediniz," Günah ve suçtan dolayı cezalandırmayı terketmektir.

²⁶¹ Tenbihü'l-Gâfilîn - Bostanü'l-Ârifîn: s. 341: Ebu'l-Leys Semerkandî. Müessesetü'l-Kutubn-İlmiyye, Beyrut-1409;

²⁶² İsmail Hakkı Burseli, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/748-749.

²⁶³ El-Kalem: 68/9

²⁶⁴ İsmail Hakkı Burseli, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/749-751.

Rüzgar eve zarar vermedi, onu ezmedi, denir. Afev oldu, zarar vermedi. Rüzgar zarar verebilirken, zarar vermedi demektir. Kim bir günahkârı terkeder yani ona ceza vermezse, sanki o kişi onun günahını silmiş gibi olur. Yani o mükâfat ve cezalandırmayı terketmiştir. Bu ise hoşgörüyü gerektirmez. Bundan dolayı Allah buyurdu, " (şimdilik hoşgörün). Heyecana kapılıp da onlarla dövüşmeye kalkışmayın,"

Çünkü insan, bazan birini affeder ama yaptığını hoşgörmez.: Dille karşılık vermeyi ve yermeyi terketmektir. Onları yermeye yanaşmamaktır. Ben falancayı terk ettim şimdilik kendi haline bıraktım, yani onun günahından (suçundan) yüz çevirdim ve onu terkettim, demektir. Burada, buna rağmen, siz şimdi af ile, hoşgörüyle davranın, demek, onların yaptıklarına razı olmak manâsı asla değildir. Çünkü bu küfürdür. Allah, bunu murad etmiyor. Belki burada af ve hoşgörü ile murad edilen şey, onlarla şimdilik savaştan ve onların kötü sözlerine cevap vermekten yüz çevirmektir.

"Tâ ki, Allah emrini verinceye kadar," Allah, onlar hakkında hükmünü veresiye kadar bekleyin. Bu hüküm, onlar ile savaşa izin, onlara cizye vermek veya Kurayza Oğullarını ve Nadir Oğullarının ileri gelenlerini öldürmektir.

265

Sebebi Nüzulü

Rivayet olundu ki: Sahabeler, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinden, kendileri küfürde olduğu gibi, Müslümanları da küfre davet eden Yahudiler ile savaşmak için izin istediler. Bu âyeti kerime indi. O gün için savaşı terketmelerini ve Allah'ın emri gelesiyeye kadar onları cezâlan-dırmaktan yüz çevirmelerini emretti.

"Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir." Allah o Yahudilerden intikâm almaya kadirdir. Zamanı geldiği zaman onlardan intikâm alır ve onları cezalandırır. ²⁶⁶

Âhirete Ne Gönderirseniz Onu Görürsünüz

Meal-i şerifi:

Hem, namazı doğru kılın ve zekâtı verin; nefisleriniz için her ne hayır da takdim ederseniz.(gönderirseniz), Allah yanında onu bulursunuz. Her halde Allah bütün yaptıklarınızı görüyor! 11°

Bir de "Yehûd veya Nasârâ'dan başkası asla cennete giremeyecek" dediler. Bu onların kendi kuruntuları!

(Onlara) de;

-"Haydi! Doğru iseniz, getirin burhanınızı (delilinizi)".111

Hayır! Kim özü muhsin olarak yüzünü tertemiz Allah'a teslim ederse, işte onun, rabbinin indinde ecri vardır, onlara bir korku yoktur ve onlar mahzun olacak değildirler!112

Yehûd (yahûdiler) dedi ki:

-'Nasârâ (Hıristiyanlar) hiçbir şey üzerinde değil".

Halbuki, hepsi de Kitâb okuyorlar... İlmî olmayanlar da tıpkı öyle; onların dedikleri gibi, dedi. Onun için Allah ihtilâf etmekte oldukları dâvada, kıyamet günü beyanlarında (aralarında) hükmünü verecektir. ²⁶⁷

Tefsiri:

Namaz Kılın Zekât Verin

"Siz namazı hakkıyla kılmaya bakın ve zekâtı verin!"

Bu cümle. Affediniz," cümlesinin üzerine atfedildi. Bununla Müslümanlara, sabrı, muhalefeti, Allahü Teâlâ'ya ibâdet ile iltica etmesini ve iyilik yapmasını emretmektedir. Burada emirden murad, Allahü Teâlâ'nın taatine sarılmasını emretmek-tedir. Farzlardan, vâciblerden ve nafilelerden yaptığı ibâdetler ile Allah'a yaklaşımdır. Şu karine (ipucu) ile:

"Kendi nefsiniz için her ne hayır yaparsanız,"

Hayır, iyilik, işlerin hepsi için kullanılmaktadır. Ancak Allahü Teâlâ, ibâdetlerin arasında namaz kılmak ve zekât vermeyi Özellikle zikretti. Namaz ve zekâtın şanlarının büyüklüğünü ve bunların Allah katındaki, kadr ü kıymetlerinin yüceliğini tenbih içindir. Namaz, beden ile Allah'a yaklaşımdır. Her uzvun (organın) şükrü Allah'ın kendisine verdiği nimet ile olması içindir. Zekât ise malî yakınlıktır. Allah'ın dünyada kendilerine mal verdiği, kendilerine hayatını lezzetli kıldığı, kendilerini mal ile faydalandırdığı zenginlerin, mallarının şükrü olması içindir. Onlar, varlıkları sebebiyle değişik ameller işlemelidirler.

I'âJJLı iaj ne takdim ederseniz, cümlesi şartıyyedir. Yani, hayırlardan, namaz veya sadaka olsun veya bunların dışında önceden, ne takdim ederseniz ve kendi iyiliğiniz için önceden ne gönderirseniz,

"Onu görürsünüz," Yani, sevâb ve mükâfat olarak görürsünüz, yoksa aynısını değil. Çünkü bu amellerin aynısı baki kalmaz. Ve yine bunların aynısını bulmak, insanların rağbet ettiği şey değildir. Onların karşılığında, verilen

²⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/752.

²⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/752.

²⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/753-754.

sewab görülür. "Allah katında."

Yani Allah katında, Âhirette muhafaza edilmiş olarak, görürsünüz. Semeresini görürsünüz. Yedirilen bir lokma'yı Uhud dağı büyüklüğünde görürsünüz. "Her ne takdim ederseniz," cümlesinde geçen; takdim lafzı; Allahü Teâlâ Hazretleri'nin mükelleflere vermiş olduğu bütün nimetlerin küllî ve aslî hikmeti, onları âhiretleri (ebedî hayatları) için takdim edilmesi (önceden gönderilmesi) ve onları ecel günleri (ahiretleri) için biriktirmeleri ve istif etmeleridir. Hadis-i şerifte geldiği gibi:

Bir kul vefat ettiği zaman, insanlar. "Geride ne bıraktı," derler; melekler ise: "Önden ne gönderdi?" derler.

"Muhakkak ki, Allah bütün yaptıklarınızı görüyor."

Yani, Alan âlimdir, amellerden az ve çok hiçbir şey ona gizli kalmaz. Amel. hayr ve şer ile mukayyed değildir. O umûmidir. Tergib ve terhibe şâimdir. (1/204) Tergib'te şu cihetle ki, bu âyeti kerime, Allahü Teâlâ, hayr'dan, çok amele mükâfat verdiği gibi, az bir amele mükâfat verdiğine delildir. Terhib'te ise, Alahü Teâlâ şerrin azına da, çoğuna da ceza verip, azab eder. Allah katında hiçbir kimsenin ameli zayı olmaz.

Ömer bin el-Hattab (r.a.) Hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, mezarlığa uğradı. Ve onlara şöyle seslendi:

-"Esselâmü aleykümey kabir ehli! Bizim katımızda sizin ile ilgili haberler var! Kadınlarınız evlendiler, evlerinize başkaları yerleşti ve mallarınız taksim olundu." Ona gizli bir ses cevap verdi:

-"Bizim tarafımızda da haberler var! Biz önümüzde ne takdim ettiysek onu gördük. Ne infak ettiysek burada o kâr olarak karşımıza çıktı. Geride ne bıraktıysak. onun hüsrânına uğradık. O bizim için zarardır." Söyleyen ne güzel söylemiş:

Ölümünden önce sâlih amel gönder. Salih ameller işle. Çünkü, ölümsüzlüğe yol yoktur.

Sadî buyurdu:

Gafletle tüketiyorsun sermayeyi.

Ömür bitti, bırak artık gafleti.

O, bir zehir gibi öldürüyor seni.

Uyan gafletten, akıt gözlerinden yaşlan emi.

Yoksa seyret sonunda o toprak olacak gözleri...²⁶⁸

Ölümünden Sonra Amelin Kesilmemesi

Bil ki, insan öldüğü zaman, onun işleri kesilir. Ancak kendisinden sonra, dört evlâdından biri kalırsa, ecir ve sevabı kesilmez.

Birincisi: insanın malından doğanlardır. Mescid bina etmek, köprü, han ve hamamlar yaptırmak, vâkıflar kurmak ve diğer maddi hayırlar işlemektir.

Sa'dî'nin Bostan'da buyurduğu gibi:

Sonunda, Elhamdülillah bu mal benimdir,

demen için ardına bırak; han, hamam ve mescidler.

İyilik yap iyilik!. Eğer iyilik yapmasalardı, senden öncekiler,

olmazdı bu gün bu umrân ve medeniyetler.²⁶⁹

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

"İnsan öldüğü zaman, onun işleri kesili(p sona ere)r. Ancak üç (kişinin); sadaka-ı cariye, faydalanılacak bir ilim veya kendisine dua edecek iyi bir çocuk (bırakanın) işi (amel defteri) müstesna.²⁷⁰ Hadis-i şeriflerinde geçen: sadaka-ı cariye, sözleriyle buna işaret ettiler.

İkincisi: Racih (yani, iyi ve güzeli tercih) eden bir akıldan doğan (eserlerden meydana gelen sürekli sevab)ıdır. Kendisiyle faydalanılan ilim gibi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri: Kendisiyle faydalanılan bir ilim," sözleriyle buna işaret ettiler.

Denildi ki: Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin hadis-i şeriflerinde geçen: Kendisiyle faydalanılan bir ilim," mübarek sözlerinden maksad: Naslardan istinbat olunan hükümlerdir. (Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerden çıkarılan fikhî meselelerdir.) Ancak zahir olan, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin bu hadis-i şeriflerinin zahir olmasıdır. Muhakkak ki bu hadis-i şerif umûmidir. Yazılan bütün kitablara, serî ilimlerin öğretilmesine ve serî ilimler (Akâid-kelâm, fıkıh, usûlû fıkıh, tefsir, hadis ve tasavvuf (güzel ahlâk'ın) anlaşılması için kendisine muhtaç duyulan (Sarf, ıstikak, nahiv, vaziyeye, meânî, beyan, bedî, mantık, münazara, şiir ilmi ve benzeri) âlet ilimlerine şâimdir. Bu hadis-i şerifte, ölümünden sonra sevabın kesilmemesini sağlayan ilmi, "Kendisiyle faydalanılan bir ilim," buyurarak, ilmi faydalanmaya bağlaması; kendisiyle insanların faydalanmadığı ilmin ecir ve sevab meyvesini vermedikleri içindir. İnsanlar, kendisiyle faydalanmıyorlarsa o ilimden ecir ve sevâb alınmaz. Belki faydasız ilimden dolayı günah ve azab görülür. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

²⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/754-756.

²⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/756.

²⁷⁰ Müslim c. 5, s. 73

"Kim öğrenmiş olduğu ilmi gizlerse, kıyamet günü o kişi (nin ağzı) ateşten gemler ile gemlenir."²⁷¹

İmam Sahavî Hazretleri buyurdular: Bu vaîd (yani korkutma ve günah), kitabları hapsedmek, onları kendisinden faydalanmak isteyen ve onları mütalaa etmek isteyen kişilerden gizlemek ve vermemeye de şâmilirdir.

Üçüncüsü: Nefislerden doğan (kişilerin işlemesiyle hâsıl olan sevablardır). Erkek ve kız çocuklar gibi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri: Veya kendisine dua eden sâlih bir evlâd," sözleriyle buna işaret ettiler. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, burada evlâdı, sâlih (iyi) olmakla kayıtlaması, hayr, hasenat ve sevabın ancak hayırlı evlâd tarafından işlenebileceğine işaret içindir.

Amma evlâdın yapmış olduğu günah, babaya (onun amel defterine) lahik olmaz. Evlâdın yapmış olduğu günah'tan eğer babanın kusuru yoksa babanın amel defterine yazılmaz. Hadîs-i şerifin son kısmına Ü'l; "(anne ve) babası için dua eder," buyurmakla evlâdı, ebeveyne dua etmeye teşvik etti. Dua fakir, zengin, âlim, câhil, kadın ve erkek herkesin yapabileceği bir ibâdettir. Bu kayıt, mutlak olarak, yani dua etmeyen (anne ve babanın ruhları için Kur'anı Kerim okumayan, tevbe ve istiğfar etmeyen ve onlar için sadakalar göndermeyen) sâlih evlâd'dan baba için sevab'ın meydana gelmeyeceğini bildirmek içindir. Salih bir evlâd'dan anne ve babaya sevab gelmesi için o evlâdın mutlaka dua etmesini, kayda bağladı. Bu durum, meyveli bir ağaç eken kişinin hali gibi değildir. Zîrâ meyveli ağacın meyvesinden yiyenler, ister dua etsinler, ister dua etmesinler, o ağacı eken kişiye sevap yazılır. Amma evlad böyle değildir. Evlâd dua etmedikçe, o sâlih evladın mücerred varlığı ile sevab yazılmaz. Dua bakımından anne de baba gibidir. Eğer sen, bu hadîs-i şerif yani:

"İnsan Öldüğü zaman, onun işleri kesilir. Ancak üç şey kesilmez; sadaka-i cariyeye, faydalanılacak bir ilim veya kendisine dua edecek iyi bir çocuk."²⁷² Hadis-i Şerifiyle:

"Kim islâm'a bir çıkır açarsa, bunun ve bununla amel edenlerin eciri, kıyamete kadar kendisindir."²⁷³ Hadis-i şerifleri ve:

Her ölen kişinin ameli kapanır. Ancak Allah yolunda (maddi ve manevi düşmana karşı) rabita eden (nöbet tutan) kimse müstesna. Onun ameli kıyamete kadar artar.²⁷⁴ Hadis-i şeriflerinin arasını nasıl cemedebiliriz? diye sorarsan cevaben derim ki: güzel bir çıkır açmak, kendisiyle faydanılan ilim cümle-sindendir. Murâbıt (rabita eden, nöbet bekleyen) hadîs-i şerifin manâsı, o kişinin daha dünyada iken takdim ettiği önceden gönderdiği amellerinin sevabıdır. (İ/205) Bu sevâblar, ta kıyamete kadar çoğalır.

Hadis-i şerifte zikredilen üç kişiyle durum, vefatlarından sonra meydana gelen ameller ile ilgilidir. Bu şekilde amelleri sürekli artıp, çoğalmaktadır. O amellerden türeyen sevâblar, onun sevablarına katılmaktadır.

Dördüncüsü: (Ölümünden sonra amel defterleri kapanmayanların dördüncüsü) Ruh'dan doğanlardır. Bunlar manevî evladlardır. Terbiyeden doğan manevî evladlardır. Şeriate bağlı, muhakkikîn'den, tasavvuf ehlinde mürşidi kâmil şeyhlerin manevî olarak yetiştirip terbiye ettikleri evlâdından (mürîd ve talebelerinden) dolayı hoca ve mürşid-i kâmilin amel defterleri kapanmaz. Bu kısım da daha önce hadîs-i şerifte zikredilen üç sınıfa dahildir. Anla.²⁷⁵

Yahûdî Ve Hristiyanların Cennete Ancak Kendilerinin Gireceklerini İddia Etmeleri (A. 111)

Ve dediler,"

Sebeb-i nüzulü

Necrân heyeti hakkında nazil oldu. Necranlı Hristiyanlar, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin meclislerinde, Yahudiler ile beraber toplanmışlardı. Birbirlerini yalanladılar. Yahûdiler, Necrân Oğullarına:

-"Cennete ancak Yahûdiler, girer," dediler. Necrân Oğulları, Yahudilere:

-"Cennete ancak Hristiyanlar girer," dediler. Allahü Teâlâ buyurdu. Kitap ehlinde Yahûdî ve Hristiyanlar dediler ki:

"Yahûdî ve hristiyanlardan başkası asla cennete giremeyecek."

Burada (kânû) demedi lafzının manâsının üzerine hamlen &i diyerek fiil müfred geldi. Cemi getirmede. Haberin cemi gelmesi ise, manâsının üzerine hamletmek içindir. kelimesi, yani tevbe eden kelimesinin cemiidir. İü3\ iüÜ Biz gerçekten de tevbe edip senin hidâyetine döndük²⁷⁶ Âyeti kerimesinde de bu manâdadır. Sanki kendileri, buzağıya tapmaktan tevbe ettikleri için bu isimle medhe (övgüye) layık oldular. Şeriatlarının neshinden sonra ise, bu kelime onların tanınması ve bilinmesi için birer isim oldu. kelimesi, nın cemiidir. gibi.

"Bu," Yani onların cennete ancak; Yahûdî ve Hristiyan olanlar girer, sözleri:

"Onların kendi kuruntularıdır."

Yani, onların haksız olarak Allah'dan temenni ettikleri, bozuk arzularıdır. Böyle bir kuruntunun hakikati ve doğruluk payı yoktur, jet kuruntular kelimesi, nin cemiidir, temenni edilen şeydir. gibi, Uyâ veznindedir. Arablar, hüccet ve delil'den yoksun olan sözlere, mecazî olarak, temenni, kuruntu ve gurur (aldanma, boş söz),

²⁷¹ Ebu Davud c.3. s. 3

²⁷² Müslim c. 5, s. 73

²⁷³ Kenzül-Ummâl: hadis no: 43078

²⁷⁴ Tirmizî, Kitâbü'l-cihâd, mevzuatü'l-hadîs-i şerif: 1546

²⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/756-759.

²⁷⁶ A'râf:7/156

dalâlet, sapıtma ve rüya diye isimlendirirler, ^uf kuruntular kelimesinin cemi olarak gelmesi ise, onun bütün yahudî ve hristiyanlardan meydana gelmesinden dolayıdır. Sonra Allahü Teâlâ Hazretleri onların bu tür bütün kuruntu ve sapıklıklarını boşa çıkarttı. Habibine şöyle buyurdu:

"De ki (onlara)Haydi bakalım getirin!"

tyii kelimesinin aslı, dir. Burada hemze, u'He'ye kalb oldu. "Emr-i Teaccübrdir. Yani ıJJM^ı getirin, hazır edin demektir.

"Burhanınızı, (delilinizi)"

Yani, cennetin size mahsus olduğuna dair, hüccetinizi getirin. Burada Burhanınızı," diyerek burhan kelimesini müfired . getirdi. Burhanlarınızı," diyerek cemi getirmedi. Çünkü onların davaları, iddiaları bir idi. O da kendilerinden başkalarının cennete girmelerini nefyetmekti. Bu davanın hücceti ve delili de bir olur. Onun için kelimesi müfred geldi.

Eğer sizler (iddialarınızda) doğru (kimseler) iseniz,"

Eğer davanızda doğru iseniz... Çünkü delili olmayan her söz sâbit değil, bâtil ve yalandır. "Evet! (Hayır, hayır! Girecektir.)" iyi bilin ki. onların: "yahudi ve hristiyanlardan başkası asla cennete giremeyecek" sözleri, icâb ve nefye müştemildir.

İcâb: Yahûdî ve Hristiyanların cennete girmesidir. Nefiy ise onlardan başkasının cennete girmemesidir. Kitab ehlinin nefyettiği, yani kendilerinden başkasının cennete girmeyeceğini açıklayan sözlerindeki nefyi isbât etmek içindir. Sanki onlar: Bizden başkası cennete giremeyecektir, dediler. Allahü Teâlâ da onlara cevap verdi:

"Hayır! (Hayır, hayır! Cennete gireceklerdir. Bu iş sizin sandığınız ve inandığınız gibi değildir," buyurdu.

"Kim yüzünü Allah'a tertemiz döndürür ve teslim ederse,"

Yani, Allahü Teâlâ için nefsi ihlaslı eder, Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmazsa (o cennete girer.) Çünkü bir şeyin bir şeye teslim olması, sadece onun için salim ve ait olması ve bir başkasının onda hakkının olmamasıdır. Yaratılış ve mâlikiyet cihetinde değil. Ve yine, ibâdeti başkasına layık görme ve saygı gösterme cihetinde değil. Burda ihlas ve samimiyetin yerine yüzün tabir edilmesi, yüzün insanın azalarının (organlarının) en şerefli olmasıdır. Zîrâ insanın yüzü, havas, tefekkür ve hayâl'in madenidir, Kim yüzünü Allah'a tertemiz döndürür ve teslim ederse," cümlesi, "zikrû'l-cüz, İrâdetü'l-kül" kabilinden mecâz'dır. (Burada insanın cüzü olan yüz zikredilip, ondan insanın tümünü kastedti.) Allah senin yüzünü mükerrerem kılsın," sözü bu kabildendir. Yüzün ihlası, zâtın ihlasından kinaye olma ihtimali de vardır. Zîrâ kim yüzüyle cömert olursa, o kişi başka azalarıyla cimrilik etmez. Bu durumda yüz kelimesi husûsî uzuv (organ) manâsında kullanılmış olur.

"Ve o muhsin olduğu halde," islâm oldu." fiilinin zamirinden haldir.

Yani, ihlâsı ve nefsi külliye ve büyük bir tazarru ile Allah'a teslimiyle beraber, boyun eğip, bütün amellerinde muhsin olursa, amellerini, tasvîb ederek işler, demektir. Zîrâ kişinin Allah'a halis olması, onun şer'î bakımdan muhsin olmasını gerektirmez. İhsanın hakikati, ameli lâıyk olduğu veçhiyle (şekliyle) işlemektir. Bu güzellik vasfı, zâtın güzelliğine tabidir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, ihsanı şöyle tefsir ettiler:

nünü ı-Deyan ı ercumesi

İhsan: senin, Allahü Teâlâ'yı görüyormuşçasına ona ibâdet etmendir. Her ne kadar sen, Allahü Teâlâyı göremiyorsan, muhakkak seni o (her ân) görüyor.²⁷⁷

Bu hakikî îmanın manâsı ve zahiridir. Bir de bâtını vardır. İhsanın bâtın mertebesi ise, kişinin nâfileler ile Allah'a yaklaşıp, "yesme benimle iştir makamına ulaşmasıdır.²⁷⁸

Yesme'u Bî (Benimle İştir) Makamı

0 Zaman Onun Hakkında Şu Hadîs-İ Kudsî Tecelli Eder:

Allahü Teâlâ Hazretleri buyurdular:

Kim benim velî kuluma (evliyâullah) düşman olursa; ben ona harb ilân ederim. Kulum hiçbir şey ile bana yaklaşamaz; ancak ona farz kıldığım ibâdetleri sever (ve ihlas ile ifâ eder)se yaklaşır. Kulum (farzları sevdikten sonra) her zaman bana nâfile (ibâdetlerde yaklaşır. Farz ve nâfile ibâdetlerin sonucu ben onu severim. Ben onu sevdiğim zaman, onun kulağı olurum, benimle iştir, onun o gören gözü olurum, benimle görür, onun o tutan eli olurum, benimle tutar ve onun o yürüyen ayağı olurum benimle yürür. And olsun ki, eğer o kulum dua edip, benden bir şey isterse, mutlaka dilediğini veririm. Eğer o bir serden bana sığmırsa, mutlaka onu korurum.²⁷⁹ "yesme'u bî" benimle iştir makamı budur. Bu makam, Hakkın zât ve varlığının, kulun sıfatlarına ayna (1/206) ve hallerinin mazhariyet kazanmasıdır. (İnsanın bütün söz, amel ve hallerinin Allah'ın emirlerine ve rızasına uygun olmasıdır.)

Amma farzların, Allahü Teala'ya yaklaşmaya vesile olması, Allahü Teâlâ'nın kulunun lisânı ile getirilen: "Allah, kendisine hamd eden kulunu işitti," sözünde açıktır. Bu, kulun

²⁷⁷ Buhârî, Kitâbü'l-İman, mevsuatü'l-hadîs-i şerîf no: 48

²⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/759-762.

²⁷⁹ Sahih-i Buhârî, rekâik, Mevsûâtü'l-Hadîs-i şerîf no: 6021

sıfat ve hallerinin, Hakkın zâtına ayna ve vücûduna mazhar olmasıdır.

Nafilelerin Allah'a yaklaştırması itibarı ile zahir olan, görünen ve meşhûd olan kuldur. Farzların yaklaştırması itibarı ile ise Hakk.

"Onun için, onun ecri vardır," Amelinden meydana gelen sevab vardır. Bu ecir cennete girmekten ibarettir. Cennete girmenin, ecir şeklinde tasvir edilmesi, cennete girmenin amele bağlı olduğunu ve amel olmadan cennete girmenin mümkün olmadığını kuvvetli bir şekilde ilan etmek içindir. Rabbinin katında,"

Yani bu ecir, mâlikî'nin ve işlerini tedbir eden Allahü Teâlâ'nın katında sabit bir haldedir. Kendisini kemâle ulaştıran Allahü Teâlâ, onun amelini, sevab ve ecrini zayi etmez ve noksanlıştırmaz. âL? katında, yanında ve nezdinde buyurması, teşrif (şereflelendirmek) içindir. Eğer, şartıye olursa, cümle cevâbıdır. Yok eğer ^ mevsûle olursa, haberidir. "Onun için onun ecri vardır," cümlesinin başında ki Li fe harfî, şart manâsını tazammun etmesindendir.²⁸⁰

Cennet Ehline Korku Ve Üzüntü Yoktur

"Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olacak değiller." Ahirette cennete girerlerken... Allahü Teâlâ cennet ehlinin şöyle dua edeceklerini haber verdi:

Onlar orada şöyle derler: "Hamd olsun Allah'a, bizden o üzüntüyü giderdi. Gerçekten Rabbimiz çok bağışlayıcı ve şükürün karşılığını vericidir."²⁸¹

Dünyada ise onlar, başlarına şiddetli musibetlerin gelmesinden korkarlar. Önlerine büyük ve korkunç hallerin gelmesinden ve önden göndermiş oldukları büyük günahlardan dolayı sürekli korkmaktadırlar. Ve kaçırmış oldukları sâlih amellerinden dolayı da hep üzülmeğe. Taat ve ibâdetler, saadetlerin çeşitlerine ulaştırır. Çünkü mü'min, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmediği gibi, onun gadabından ve azabından da emin olamaz.

Söylenildiği gibi: İnsanda iki korku ve iki emniyet (güvence) toplanmaz. Kim dünyada korkarsa o kişi âhirette, kâfirlerin azabdan korktukları bir ânda bütün korkulardan emin olur. Amellerinden taksiri olanlar, ömürlerini zayi ettikleri ve sevabı kaçırdıkları için üzülmürler. Muhakkak ki, korku, başa gelecek olan şeyler için yani istikbâlde olacak hadiselerde olur. Üzüntü ise, geçen şeylerden (kötü amellerden) olur. Kim dünyada emin olur (hiç Allah'dan korkmazsa) o kişi âhirette korkar.

Mesnevî'de buyuruldu:

Korkmayın hitabı, korkanlara bir ziyafettir.

Bu onlara, emniyet ve yakınlık sermâyesi olur.

Korkanların gönlünü emin ederler.

Çünkü müsâfire ikram güzel bir âdettir.

Korkusu olmayana korkma demenin gereği yoktur.

Zira derse layık olmayan için ders, beyhudedir.²⁸²

Yahûdî Ve Hristiyanların Birbirlerini İtham Etmeleri

"Yahudiler dediler," Yahûdî ve. hristiyanlardan herbiri diğerini dalâlet (sapıklıkla) itham etmesini beyan etmesidir. Özellikle, düşman olan her birinin dalâletinin beyan etmesinin hemen ardından umûmî bir şekilde beyan etti.

"Hristiyanlar birşey üzerinde değiller", Yani onlar, önem verilecek bir yol üzerinde değiller.

Hristiyanlar da: "Yahudiler bir şey üzerinde değiller" dediler." Yani söylediklerini söylediler. Halbuki onlardan her fırka,

"Oysa hepsi de kitabı okuyorlar." kitab, kelimesinin başındaki lam, cins içindir. Yani onlar, muhakkak ki, ilim ve kitab ehline. Kitapları okumak, Allahü Teâlâ'nın kitabını okuyanların, ona iman etmesi ve diğerlerini inkâr etmemesi haktır. Allah'ın, diğer kitaplarından herbiri, diğerini tasdik etmektedir.

"Böylece," Böyle söylemektedirler.

Yani, dalâlete düşen (sapıtan) bu âlimlerin söylediklerinin aynısını söylemektedirler. Buradaki h mefûl olmak üzere nasb mevzuundadır. Allah buyurdu:

"Hiçbir bilgisi olmayanlar da öyle dediler." Putlara tapan sapıklar ve câhiller de onların benzerleri, yani bütün din ehillerine "onlar birşey üzerine değiller", dediler. "onların dedikleri gibi (dediler),"

Kâfîn mahallinden bedeldir. Burada büyük bir azarlama ve onların, bilgilerine rağmen kendilerini câhil insanlar ile aynı düzeye indirmelerinden dolayı büyük bir kınama vardır.

"Allah, onların arasında hüküm verecektir." Yani iki fırkanın arasında.

Düşükleri bu gibi şeylerde, kıyamet günü," fiiline taalluk etmektedir. Ayet sonlarına uygunluk olsun diye mûtaallak, mûtaallakü minh üzerine takaddüm etti. İhtilafa düşükleri (şeylerde)." Din işlerinden.

²⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/762-763.

²⁸¹ El-Fatır: 35/34

²⁸² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/763-764.

Eğer sen: Ne ile hükmedilir? diye sorarsan; cevaben derim ki: Allah, bu fırkalardan herbirine, layık olduğu azabı vermekle. Hüküm fiili, iki harfî cerre taalluk etmektedir. Onlar "Hükmedenler bu meselede böyle hükmettiler," denilir.

Bil ki: Her hizib (grup ve fırka) kendi-lerindeki (üzerinde oldukları inanç, fikir ve yola) sevinmekte (ve güvenmektedirler.²⁸³ Bu durum, (fırkaların kendi inanç, düşünce ve meşrepleriyle ferahlanmalar, diğerlerini suçlamaları ve itham etmeleri) sadece dalâlette (sapıklıkta) olanlara mahsus (özü) bir hal değildir. Bir sofîye (tasavvuf ehli) ile diğer sofîyenin arasında da, (maalesef cereyan etmektedir) bir sofî diğer sofîyi, bir şeyh (1/207) diğer şeyhi, bir âlim diğer âlimi, (kendisini doğru yolda olduğunu iddia edip,) sahibini (karşısındakini) hep hatalı olmakla itham etmektedir. Bu durum devam edip gitmektedir. Halbuki evlâ olan hidâyete tabi olmağıdır.²⁸⁴

Sahte Şeyh Zinâkâr Kadın Gibidir

Bazı şeyhler buyurdular: Kim nefis tezkiyesinden yoksun, mebde ve maâd marifeti olmadan alçak dünyalık için kendisinin kalb ve irşâd sahibi olduğunu iddia ederse, o kişinin azabı, zina eden ve bundan dolayı cehennemde göğüsleri makaslanarak azab gören zinâkâr kadınların azabından daha şiddetli ve kat kat olacaktır. Nefis terbiyesini görmeden, ruhen yükselmeden ve mürşidi kâmil olmadan evliyâlık taslayan kalb ve irşâd ehli olduğunu iddia eden kişi; Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin Mi'râc gecesi, göğüslerini makaslar ile keser halde gördüğü kadınlar gibidirler.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri mîrâc gecesi makaslar ile göğüslerini kesen kadınlar gördüler. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, Cebrail Aleyhisselâm'a:

-"Bunlar kimlerdir?" diye sordu. Cebrail Aleyhisselâm:

-"Bunlar zina eden ve zinâ'dan çocuk getiren kadınlardır," buyurdu.

Evliyâullah olmadan velî olduğunu ve gerçekten mürşidi kâmil olmadan irşâd makamına oturup cahil halkı çevresine toplayan ve insanların inançlarını sömüren müteşeyyihlerin durumu zina eden bu kadınlardan daha kötüdür. Zîrâ, delilsiz iddia bâtıldır. Sahibi dâl (sapık) ve mudildir (saptırıcı, insanları dalâlete götürendir). Bu durumda olan şeyhlik ve evliyâlığı iddia edenler, zinâkâr kadın gibi, onların istek ve arzusu üzerine onlara tabi olanlar da veled-i zina (zinâ'dan doğan çocuk) gibidirler. Muhakkak ki, veled-i zinâ'nın mürebbîsi (terbiye edicisi) olmadığından hükmen helak olmuştur. Kendisi İrşâd olmamış bir kişi çevresine topladığı insanları gereken bir şekilde irşâd etmesi mümkün olmadığı için, onun etrafındaki insanlar da manevî terbiye ve irşâd'dan mahrum kalırlar. Veleli zina gibi büyüler ve sapıtlar. Çünkü: Bid'atçıya tabî olmak, ancak bid'at ve ilhad neticesi verir.²⁸⁵

Hikâye

Şeyh Sadrüddin et-Tebrîzî'den hikâye olundu. Buyurdular ki: Tebriz'de meşhur bir adam vardı. Kendisine "Arif (marifet sahibi) deniyordu. O kişi birgün bazı gerçek ariflerin meclisine gitti. Ona sordular: "Adın nedir?" O:

-"Adım Mahmûdî Fakat bana arif denilmektedir," dedi. Ona:

-"Sen kendi zâtını tanıdın mı ki sana arif deniliyor," diye sordular. O kişi:

-"Ben meşâyih (şeyhlerin) ve sofîyenin (tasavvuf ehlinin) makalelerinden (sözlerinden bahseden) çok kitab okudum," diye cevap verdi. Ona şöyle dediler:

-"Bu (senin okudukların) onların sözleridir. Senin için ne var?"

İnsan içindekiler ile amel edip hakikatlerini anlayıp hakîkî olarak gerçekleştirmedikçe mücerred (sadece kitab) nüshaları hiç bir şey ifade etmez. Bu durum, ticâret ile meşgul olmasına izinli bir kölesinden mektub alan tüccarın hali gibidir. Köle, efendisine yazdığı mektubunda: Ben şunu şunu satın aldım. Ve aldığı mallar ile ilgili olarak tafsilatlı bir şekilde efendisine haber verir; (fakat mal ortada yok.) Sadece bu iş mektubu ile efendisi ticâret yapmaya kadir olamaz. Kölenin almış olduğunu iddia ettiği ticâret malı efendisinin eline geçmedikçe velev ki bir müşteri topluluğu mal almak için iş yerine girseler bile efendisi, kölenin aldığını iddia ettiği malları satamaz. Müşteriler ancak, hayal kırıklığını görürler. Çünkü müşterilere eşyanın arzedildiği yerde ticâret eşyası yerine, mücerred o eşyanın isimlerinin ve vasıflarının okunması bir fayda sağlamaz.

Mesnevî'de buyuruldu:

Kuş havada uçarken gölgesi de aksedip kuş gibi yerde koşar.

Ahmak kişiler de o gölgeyi avlamak için peşinde koşar.

Ahmak, peşinde koştuğunun gölge olduğundan habersizdir.

Yerdeki bir gölge asıl ise, hüma gibi uçmaktadır.

Bilgisizlikten gölgeye ok atar. Okluğu boşalınca üzülür.

Ömür tirkeşi boşalmış, gölge avı yüzünden halsiz ve perişandır,

²⁸³ Rum: 30/32

²⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/764-765.

²⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/766.

Rehberi, Hakk'ın gölgesi olanı Allah, gölgeden kurtarır.²⁸⁶

En Zâlim İnsan

Meal-i şerifi:

Allah'ın mescidlerini, içlerinde Allah'ın ismi anılmaktan meneden ve harab olmaları zımında çalışan kimselerden daha zâlim de kim olabilir? Bunlar oralara korka korka olmaktan başka suretle girmek salâhiyetini hâiz değildirler. Bunlara dünya'da bir zillet var, bunlara âhirette azîm bir azap var!114
Mamañih meşrik (doğu) da Allah'ın, mağrib deî (batı da) Nerede yönelseniz, orada Allah'a durulacak cihet var! Şüphe yok ki Allah, vâsî'dir, âlîmdir.115²⁸⁷

Tefsir:

Daha zâlim kim olabilir?"

Sebeb-i nüzulü:

Hıristiyan Roma meliklerinden (kayserlerinden) Titos ve ashabı (müttefikleri ve ordusu) İsraîloğulları ile savaştı. Titos. İsraîloğullarının savaşanlarını kılıçtan geçirip hepsini öldürdü. Çocuk ve kadınlarını esir aldı. Tevrâtı yaktı. Beyti Makdisi harab etti. 0 yüce mescidin içinde domuzlar kesip leşlerini orada bıraktı. 0 günden, tâ Hazreti Ömer (r.a.)'m halifeliği günlerinde Kudüs-ü Şerif fethedilip, o mübarek mescid yeniden bina edilesiye kadar hep harab kaldı. Hazreti Ömer (r.a.) birçok Rum diyarını fethedince oradan almış olduğu ganimet ile Beyti makdisi yeniden imar etti. Sonra Kudüs-ü Şerif, Avrupadan gelen haclı Hıristiyanlarının eline geçti. Yüz seneden fazla onların elinde kaldı. Sonra Eyyubîlerden melik Nasır Salahaddin Eyyubî Hazretleri, hicretten sonra sene beşyüz seksen beş (585 M. 1189 tarihin)de Kudüs-ü Şerifi hıristiyanlardan kurtarıp fethetti.

"Daha zâlim kim olabilir?"

Aslında, istifham kelimesidir (soru edatıdır). Burada ise nefiy manasınadır. Yani, hiç kimse daha zalim değildir.

"Allah'ın mescidlerine mani olan kişiden," Burada, mescid'den murad, Beyti Makdis'tir. Siğanın cemi gelmesi yani, Allah'ın mescidleri," buyurması ise, âyetin hükmünün umûmi olup bunu yapan her zâlim kişiye şâmil olması içindir. Bu işi kim hangi mescide yaparsa ondan daha zalim yoktur.

Senin, Kim sâlih bir kişiye eziyet ederse veya kim sâlih kişilere eziyet ederse," sözlerinin manasının bir olması gibidir. Çünkü sebeb-in hususiyetine itibâr edilmez.

(Mescidlerin) içlerinde Allah'ın isminin zikredilmesine (anılmasına mani olur)," "menetti," fiilinin ikinci mefûlûdür. Çünkü o (yani menetme işi) memnu (yasak edilen) ve memnu-u anhi (kendisinden yasak edilen şeyi) gerektirir. Bazan de kendi nefsinde her ikisine geçer. Senin: yyı «ul* Ben onu işten men ettim," sözün gibidir, ;p "men etti," fiili bazen birincisine (memnu, yasak edilen mefûle) kendi nefsiyle müteaddi olur, ikincisine (memnû-u anha kendisinden yasak edilen mefûle) harfî cer sebebiyle tecâvüz edip müteaddi olur. Burada kullanılan harfî cer, Bu harfî cerler mezkûr'da olabilir.

Senin: Ben onu işten men ettim," sözünde olduğu gibi. Veya mahzûf olabilirler. Âyeti Kerimede olduğu gibi. (1/208) Yani, içinde Allah için teşbih edilmesine, takdis edilmesine ve namaz kılınmasına mani olandan.

ve çalıştı, (ve çalışandan)" yani çalıştı. Ve mescidlerin harab olmalarında (çalıştı),"

Yıkmacla...

Harab, tahrib etmenin ismidir. Selâm, teslim olanın ismi olduğu gibi. Harab*'ın aslı duvarlarında gedik açmak ve birbirinden ayırmaktır.

"fşte onlar." Bu mani olanlar. "Onlar için mescidlere ancak korkuyla girmek vardır."

Yani, bunlara yakışan, mescidlere, ancak ve ancak korku ve huzû (gönül alçaklığı, mütevâzi) bir halde girmeleridir. Mescitleri yıkmaya ve tahrib etmeye cesaret etmek şöyle dursun!...

"Bunlar için dünyada perişanlık vardır." Yani, rezillik ve aşağılama ki, hiç anlatılamaz. Onlara vasıflanmayacak şekilde bir aşağılanma vardır. Harb ehli hakkında öldürölmek ve esir edilmek gibi... Zimmet ehli²⁸⁸ hakkında ise, cizye (vergi) alınması gibi zelliliktir. Veya rezillik, aşağılanma ve perişanlık olanların, Umuriyye, Rumiyye ve Kostantiniyye gibi şehirlerinin fethedilmesidir.

"Ve ahirette de azıym (büyük) bir azap vardır."

Âhiretteki ceza, kesintisiz cehennem ateşidir. Bunun sebebi, onların hikâye olunan büyük zulümleridir.

Denildi ki, bu âyeti kerimenin sebebi nuzûlü müşrik Arabladır. Bu müşrikler ki, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerini Mekke'de iken, Kabe'de Allaha dua etmesine mani olmuşlardı. Onu hicrette zorladılar. Onlar bununla, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri ve ashabının Mescidi Haram'da zikretmelerine mâni oldular. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri ve ashabı, Medine'den kalkıp Mescidi Harama gittikleri zaman, müşrikler yine mani oldular. Hudeybiye senesinde (yani) hicretten sonra altıncı (H.6) senede Efendimiz (s.a.v.) ve ashabı, Kabeyi ziyaret için geldiklerinde Mekkeli müşrikler, Hudeybiye'de onlara mani oldular. Hudeybiye, Mekke yolu üzerinde bir mevkiinin adıdır. Bu duruma

²⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/766-767.

²⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/768.

²⁸⁸ Zimmet ehli: Müslüman ülkenin gayri Müslim vatandaşı demektir

göre, bu âyet Mescid-i Haram hakkında inmiş olur.²⁸⁹

Mescidlerin İmar ve Harabı

Allahü Teâlâ'nın kavli şerifinde geçen "harâb"dan murad, Müşriklerin, Mescidi Haram-ı ibâdet ve zikirten tatil etmeleridir. Yoksa hakikaten yıkmaları ve harab etmeleri değildir. Mescidi, zikir ve ibâdetten tatil etmek, yoksun bırakmak onu tahrib etmek demektir. Zîrâ mescid'in yapılış gayesi orada ibâdet ve zikir yapılmasıdır. Mescid bu asli maksadına göre kullanılmadıkça; sanki, yıkılmış ve tahrib edilmiştir veya aslında bina edilmemiş gibidir. Çünkü mescidin iman onu bina etmek ve onarmakla olduğu gibi, aynı zamanda orada hazır olmak ve mescide devam etmekle de olur. Bir kişi bir camiye devam ettiği

zaman: Falanca kişi, falanca mescidi imar ediyor," denir. Bu o kişinin sürekli o camiye devam ettiği ve oradan ayrılmadığı mânâsına gelir. Göklerde sakin olan melekler için: Göğü imâr edenler, denir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri: Siz bir kişinin mescidlere devam ettiğini görürseniz onun imanına (mü'min olduğuna) şahid olun.²⁹⁰

²⁹¹Bundan dolayı Allahü Teâlâ buyurdu:

"Allah'ın mescidlerini ancak, Allah'a ve âhiret gününe inanan, namaza devam eden, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler ma'mur eder. İşte bunların hidâyete muvaffak olmaları me'muldür.9/18'i"²⁹²
Mescidlerde hazır olmak, orada namaz ve zikre devam etmek mescidin İmârı olarak kabul edildi.²⁹³

Altı Şey Mürüvvettendir

Hazreti Ali'den (R.A.) Rivayet Olundu:

Altı şey mürüvvettendir. Bunların üçü hazer (memlekette ikâmet halinde) olur. Üçü de sefer (yolculukta) olur. Memlekette olanlar:

- 1-Kur'ân-ı Kerim'i okumak,
- 2-Allah'ın mescidini imar etmek (beş vakit camilere gitmek)
- 3-Allah yolunda ve Allah rızası için kardeşler edinmek. Seferde olanlar:
 - 1 -Azığını paylaşmak,
 - 2-Güzel ahlâk.
 - 3-AJlah'a âsî olmamak şartıyla mizah edip şakalaşmaktır.²⁹⁴

Kıyametin Bazı Alâmetleri

İslâm âlimleri, şunları kıyametin alâmetlerinden saymışlar:

- 1 -Minareleri uzun yapmayı,
- 2-Mescidleri nakışlamayı,
- 3-Mescidleri süslemeyi,
- 4-Mescidleri, Allah'ın zikrinden tahrip etmeyi,
- 5-Mescidleri namaz kılmak ve Kur'ân-ı Kerim okumaktan tatil etmeyi.
- 6-İslâma aykırı olan fiillerin (İslama ters düşen işlerin) açıktan yapılması,
- 7-Günahların en çirkini, hiç şüphesiz şarap içme yerlerinin kapılarının açık olması; mekteb kapılarının kapalı olmasıdır.

Ve bunlardan başka insana ve topluma zararlı olan günahlardır. Şu zamanda Rum (Anadolu) şehirlerinin çoğunda buna şahid olmaktayız. Ey kardeşlerim! Dini azîz etmek için çalışın.

Kuşeyrî (r.h.) buyurdu:

İbâdetlerin vatanını, şehvetler ile harab eden kişiden daha zâlim kim olabilir? İbâdetlerin vatanı, âbidlerin nefslерidir.

Minnet ve alâkalar ile marifet vatanını harab eden kişiden daha zalim kim olabilir? Marifet vatanı ariflerin kalbleridir.

Muhabbet vatanını, meskenler ve hazlar ile harab eden kişiden daha zâlim kim olabilir? Muhabbet vatanı, bunların ruhlarıdır.

Müşâhedât vatanını, kurbette yani yakınlıklardaki iltifatlar ile harab eden kişiden daha zâlim kim olabilir? Müşâhedât vatanı, muvahhidlerin vatanıdır.²⁹⁵

²⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/768-770.

²⁹⁰ Kenzûl-Ummâl. hadis no: 20749 733

²⁹¹ Kenzûl-Ummâl. hadis no: 20749

²⁹² Et-Tevbe: 9/18

²⁹³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/770-771.

²⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/771-772.

²⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/772.

Kudüs-i Şerifin Fazileti

Sonra bu âyeti kerimede Mescid-i Haram'ın ve Beyti Makdis'in şerefine işaret vardır. Hadis-i Şerifte Efendimiz (s.a.v) Hazretleri buyurdular: Kim sevabını Cenâb-ı Allah'dan dileyerek, Mescid-i Aksâ'yı ziyaret ederse, Allah ona bin şehid'in mükâfatını verir ve onun cesedini cehennem ateşine haram eder. Kim bir âlimi ziyaret ederse o kişi sanki Mescid-i Aksâ'yı ziyaret etmiş gibi sevap alır" Mişkâtü'l-Envar'da böyledir.

Kınye'de zikredildi:

Saygı gösterilmesi gereken en büyük mescid: Mescidi-i Haram'dır. Sonra Medine'deki Mescid-i Nebevî, sonra Beyti Makdis mescidi, sonra büyük camiler sonra mahalle mescidleri sonra sokaklarda (yol üzerlerinde) olan mescidlerdir. Belirli bir imam ve müezzin olmayıp kendisinde itikâfa girmek sahih olmayan mescid, bu mescidlerin en hafifidir. (1/209) Sonra evlerde olan mescidler gelir. Evlerde olan mescidlerde itikâfa girmek sahih olmaz. Ancak kadınlar ev mescidlerinde itikâfa girerler. (Bitti).²⁹⁶

Bursa Ulu Camiinin Fazileti

Şeyh Üftâde (k.s.) Hazretleri buyurdular:

Kâbe-i Mükerreme, Medine-i Münevvere ve Kudüs-ü Şeriften sonra Bursa Ulu camiinden daha şerefli bir makam yoktur.

Şeyh Üftâde Hazretleri buyurdular:

Bursa Ulu Camii'nin yeri, Nuh Aleyhisselâm'a iman eden ve gemiye binmeye yetişemediği halde Allah'ın kendisini tufandan koruduğu yaşlı kadının evinin bulunduğu yerdir.

Şeyh Üftâde (k.s.) Hazretleri yine buyurdular:

Bazı tarikat ehline keşif yoluyla zahir oldu. Kim Bursa Ulu Camii'nde ibâdet ve zikir ile meşgul olursa Allah, onu gaflet tufanından korur. (O yaşlı kadını tufandan koruduğu gibi.)

Şeyh Üftâde (k.s.) Hazretleri yine buyurdular:

Edeblerine riâyet etmek şartı ile Mekke'de bir gün ibâdet ile meşgul olmak, diğer yerlerde bir sene ibâdetle meşgul olmaya bedeldir.

Buyurdular:

Bizim memleketimizde, ibâdet, zikir ve evrâd ile meşgul olunacak iki yer vardır. Biri, İstanbul'da Ebû Eyyub El-Ensâri Hazretleri'nin makamı, diğeri de Bursada bulunan Seyyid Buhârî Hazretleri'nin Câmiidir.

Âbidler namazda, arifler niyazda, âşıklar şevk ve heyecan ile yâre (Allah'a) vuslatı elde etmeye çalışmaktadırlar. Gerisi hikâye Ya Rabbi! Bizleri senin rızan için meşgullerden eyle Amin.nünü i-beyan lercumesi²⁹⁷

Allah Mekân Ve Cihetten Münezzehtir

"Bununla beraber, doğu da Allah'ın, batı da Allah'ındır."

Bu iki kelime ile bütün yeryüzü murad edildi. Burada asla herhangi bir mekânın Allahü Teâlâ'ya tahsis edilmesi söz konusu değildir. Allah mekân'dan münezzehtir. Bütün yeryüzü, mülk, tasarruf cihetinden Allahü Teâlâ'ya ait olduğu gibi, her mahal ve her mekân ona ibâdet edilmeye elverişlidir; sadece bir mekân değil...

Bu ayetin manâsı: Eğer onlar, Mescid-i Aksa veya Mescid-i Haram'da sizin ibâdet etmenize mani olurlarsa, (üzülmeyin) bütün yeryüzünü size mescid kıldım. (Artık) nereye dönerseniz (dönün)."

Yani, nereyi ve hangi mekâna yüzünüzü çevirmek suretiyle kible yaparsanız yapın. İmam, yöneldiğinde de Allah'a yönelmiş olur; döndüğünde de Allah'a yönelmiş olur. Bu zıtlıklardandır. Burada yönelmekten murad, yüzünü çevirmektir. "Allah'ın rızası oradadır."

Yani orası Allah'ın emrettiği ve kendisine razı olduğu kible ve cihettir. Bu durum diğer mescidlerden farklı; sadece bir mescide mahsus veya bir mekândan ayrı olarak diğer mekânlara mahsus bir yer değildir. Hangi tarafa yönelirseniz yönelin, Allah'ın rızası oradadır.

Veya jlii ilmî huzur manasınadır. O zaman, (yüz) kelimesi mecazî olmuş olur. Zikrül-cüz irâdetü'l-kül kâbilindedir. Burada manâ şöyle olmuş olur: Siz hangi döne yönelirseniz onun rızası orada mevcuttur ve oradan Allah'a (ve onun rızasına) kavuşmanız mümkündür. Allah, cevher ve araz değildir. Allah, cevher ve araz olmadığına, onun mekânlardan birinden ayrılıp orayı boş bırakıp, diğer bir mekâna yerleşmesi mümkün değildir. Bu mümteni olduğuna göre, onun ilmi bütün mekân ve yerleri ihata etti. Yani Allah, nerede ne yapıldığını bilmektedir. Sizin herhangi bir yerde yapmış olduğunuz ibâdetten dolayı size sevab verir.

Hadis-i şerifte buyuruldu:

"Eğer siz ip delaletiyle yeryüzünün derinliklerine sarkıp inseniz, mutlaka Allahü Teâlâ Hazretleri'nin ilminin dahilinde düşersiniz."²⁹⁸

²⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/772-773.

²⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/773.

²⁹⁸ Kenzül-Ummal. harik

Bunun manâsı, Allahü Teâlâ'nın ilmi her yeri kuşatmıştır. Bu hadîs-i şerifin takdiri, Elbette Allah'ın ilmi üzerine düşerdi," demektir. Zîrâ Allahü Teâlâ mekânlarla hulul etmekten münezzehtir. Zîrâ Allah, mekânları yaratmadan önce vardır. "Makâsîd-i Hasene" kitabında da böyledir.

Bilki kelimesi, mekânlarda şart içindir. Burada ile mensubtur. U mezîd olup tekid içindir. zarf-ı mekândır. menzilesindedir. Sana yakın olan yer için iLi burası, dersin, uzak olan bir yer için de, orası, dersin. mukaddem haber, mübtedâ'dır. Cümle şartın cevâbı olduğu için cezim mahallindedir. Şüphe yok ki, Allah Vâsi' rahmeti geniş)dir." Eşyayı, mülk ve yaratma bakımından ihata etti. Bu cümle, manâ bakımından; Bununla beraber, doğu da Allah'ın, batı da Allah'ındır." Cümlesine ektir. Yine, genişlik, rahmet genişliği ile tefsir edilir.

Muhakkak ki, Allahü Teâlâ'nın: Bununla beraber, doğu da Allah'ın, batı da Allah'ındır;" kavli şerifi; bizim; "Biz ibâdet ve namazı bazı mescidlere mahsus kılmayız," sözümüzle aynı manâdadır. Zîrâ bütün yeryüzü, sizin için mescittir; öyleyse istediğiniz yerlerin (bölgelerin) herhangi bir bölgesinde namaz kılın. Zîrâ o yer Allah'ındır. Bu âyeti kerime de, şu manâda anlaşılmaktadır: Allahü Teâlâ, ruhsatla ve kullarının üzerine dinlerinde genişlikler vermekle şeriâtı yaymaktadır. Kullara onun edadan aciz oldukları şeyleri emrederek onları ızdırap ve sıkıntılara sokmamaktadır. Genişlikten maksad, kullarının üzerine genişlik vermek ve onlara muhtaç oldukları şeyleri kolay kılmaktır. Buna kible işinin genişlik ve kolaylığı dahildir. Hem de en başta birincilikle bu genişliğe girmektedir. Bu umumîlik manâsı, (Allah) Vâsi'dir buyurup genişlenmeyi herhangi bir şeyle kayıtlamayıp, mutlak olarak kullanılmasından ileri gelmektedir. İmam Gazâlî Hazretleri, "Şerhü'l-Esmâ ül-Hüsnâ" isimli kitabında şöyle buyurmaktadır kelimesi bazan "ilim"e izafe edilir. Genişleyip, çok malûmatı (bilgileri ihata ettiği zaman ilim için kullanılır. Bazan "ihsan"a izafe edilir. (1/210) Ve nimetleri takdir ettiği şekilde yaymaktadır.

Hangi şekilde gelirse gelsin bu nimetleri veren mutlak manâda Vâsi olan Allahü Teâlâ'dır. Çünkü, Allahü Teâlâ'nın ilmine bakılınca onun ilim denizinin sahili yoktur. Hatta belki bütün denizler onun kelimelerini yazmak için mürekkebe olsalar, denizler tükenir; fakat onun kelimeleri tükenmez. Eğer Allahü Teâlâ'nın ihsan ve nimetine bakılırsa, Allahü Teâlâ'nın takdir ettiği şeylerin nihayeti (sonu) yoktur. Her genişlik ne kadar büyük olursa olsun, nihayet bir noktada son bulur. Bir noktada son bulmayan ise Allahü Teâlâ'nın sonsuz genişliğidir. Allah'ın ilim ve ihsanının genişliğinin sonu yoktur. Ona hiçbir şeyin geçmesi mümkün değildir. Kulun marifet ve ahlâkının da, Allah'dan vâsi' (geniş) olması tasavvur edilmez. Kulun ilminin genişlemesi, ancak Allahü Teâlâ'nın ilmi ve takdiriyle genişliğe kavuşmaktadır. Kulun ahlâkı genişler iyi bir ahlâka sahip olur, ahlâkını, fakirlik korkusu, kıskançlığın garazından, hırsın kendisine galebe çalmasından ve diğer kötü ahlâklar ile daraltmadıkça onun ahlâkı geniştir. Fakat bu genişliğin nihayeti vardır. Mutlak manâ'da vâsi olan sadece ve sadece Allahü Teâlâ'dır.

Mesnevî'de buyuruldu:

Kurt hırsıyla aşağılık bir köpek,
postu aslan gibiye de içindeki aslan değildir.

Aslanın kükremesi imtihana vesile olunca

Aslan suretiyle köpek, hiç gizli kalır mı?

"Alim'dir (O, her şeyi hakkıyla bilendir),"

Onların bütün ihtiyaçlarını ve amellerini en iyi bilendir. Bu tehdid ifade etmekten hâli değildir. Bu âyet, bütün mekânlara yönelip namaz kılan ve hangi yöne yönelerek olursa olsun, bütün namaz kılanların sevabından hiçbir şey eksilmeyeceği vaadini tazammun ettiği (içerdiği) gibi, tehdid manâsını da içine almaktadır. Bundan dolayı bu âyeti kerime ile:

"Allah'ın mescidlerini içlerinde Allah'ın ismi anılmaktan meneden ve harab olmaları zımında çalışan kimselerden daha zâlim de kim olabilir? Bunlar oralara, korka korka olmaktan başka suretle girmek salâhiyetini hâiz değildirler. Bunlara dünyada bir zillet var, bunlara âhirette azîm bir azap varî²⁹⁹ âyeti kerimesinin arasındaki bağlantı olduğu zahir oldu. Âyetin manâsı şöyledir: Ey mü'minler! Allah'ın beldeleri geniştir. Allah'ın mescidlerini yıkanların tahribi, yeryüzünün neresinde olursanız olun, sizi Allah'ın kıblesine dönmekten alıkoymasın.

Mücâhid ve Hasan Basrî (r.a.) Hazretleri, buyurdular:

Halbuki Rabbiniz: "Bana yalvarın, dua edin ki size karşılık vereyim. Çünkü bana ibadet etmekten kibirlenip yüz çevirenler yarın horlanmış olarak cehenneme gireceklerdir." buyurdu³⁰⁰ Âyeti Kerimesi indiği zaman:

-"Biz nerede Allah'a dua edelim?" dediler. Bunun üzerine şu âyeti kerime indi:

"Bununla beraber, doğu da Allah'ın, batı da Allah'ındır. Artık nereye dönerseniz dönün, orası Allah'a çıkar. Şüphe yok ki, Allah'ın rahmeti) geniştir, O, her şeyi bilendir." Cihetsiz ve herhangi bir mekân şartı olmaksızın istediğiniz şekilde Allah'a dua edin demektir.³⁰¹

Dua Esnasında Neden Eller Semâ'ya Kaldırılır

Eğer: Allahü Teâlâ mekân ve cihetten münezzehe olmasına rağmen, dua esnasında elleri göğe kaldırmanın manâsı nedir?" denilirse; cevaben deriz ki: Embiyâ (peygamberler) ve evliya hepsi

²⁹⁹ Bakara:2/114

³⁰⁰ El-Mü'min: 40/60

³⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/774-777.

" Semada da böyle yaptılar. Bu Allah'ın bir mekân'da olduğu manâsına değil; onun hazineleri gökte manâsıdır. Allahü Teâlâ buyurdu: ve o va'dolunduğunuz! (var) 51/22³⁰²
"Hiçbir şey yoktur ki bizim yanımızda hazineleri olmasın; fakat biz onu ancak malûm bir miktar ile indiririz. 15/21"³⁰³

Arş, Rahman sıfatının istivasının zuhur ettiği yerdir. Dua esnasında, ellerin göğe kaldırılması ve dua esnasında göğe bakılması, dilekte bulunan kişinin, sultanlığın hazinesine işaret edip sonra sultandan o hazinesinden kendisine bir şeyler istemesi gibidir.

Rivayet olunur: Allah, derecesini iki âlemde yükseltsin, İmamül-hameyn Hazretleri, bazı ekâbir ile beraber bir ziyafete şeref verdi. Onun çevresine âlimler ve ekâbir (eşraf) toplandı. Mecliste bulunanlardan biri ayağa kalktı -"Allahü Teâlâ'nın mekândan münezzeh olduğuna delil nedir?" diye sordu. İmamü'l-Hameyn Hazretleri:

- "Bunun delili çoktur," dedi. Adam:

- "Halbuki Allah "O Rahman arş üzerine istiva buyurdu 20/5"³⁰⁴ dedi. İmamü'l-Hameyn:

- "Allah'ın mekândan münezzeh olduğuna delil: Yunus Aleyhisselâm'ın balığın karnında iken söylediği sözlerdir: Yunus Aleyhisselâm:

"Senden başka ilâh yoktur, sana arzı teşbih ederimi Ben doğrusu haksızlık edenlerden oldum 21/87"³⁰⁵ diye Allah'a dua etti. Ona bakan ve cevabını bekleyenler şaşıldılar. Hayretler içerisinde kaldılar. Cevâbı tam kavrayamadılar. Ziyafet sahibi bunun açıklamasını İmam'dan rica etti.. Bunun üzerine İmam: Ziyafet sahibine:

- "Burada bin dirhem borcu olan bir fakir var. O fakirin borçlarını onun yerine öde, ben de bunu açıklayayım," buyurdu. Ziyafet sahibi, o fakir kişinin bin dirhemlik borcunu vermeyi kabul etti. İmam Hazretleri buyurdular:

- "Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri Mi'râca ve Allahü Teâlâ'nın dilediği yüce yerlere çıktığı zaman, şöyle demişti: (Allahım!) Sen kendi nefsini sena ettiğin gibi ben sana hamd ü senalar edemem, (seni gerçek manâ'da övmem)."³⁰⁶ dedi. Yunus Aleyhisselâm, denizin dibinde karanlıklarda ve balığın karnında şöyle dedi:

"Senden başka ilâh yoktur, sana arzı teşbih ederimi Ben doğrusu haksızlık edenlerden oldum. 21/87"³⁰⁷

Her ikisi (Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri ve Yunus Aleyhisselâm), Allahü Teâlâ'ya "Sen" diye hitab ettiler. "sen" kelimesi, hazır olan muhâtab için kullanılır. Eğer Allah, herhangi bir mekân'da olsaydı, onların, Allah'a cîf sen" diye hitab etmeleri sahih olmazdı, işte bu Allahü Teâlâ'nın mekân'dan münezzeh olduğuna delildir."³⁰⁸

Hadis-İ şerifte, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

"Beni Metta bin Yunus üzerine üstün tutmayın. Çünkü o benim arşın yücelerinde gördüklerimi; (denizin dibinde) balığın karnında gördü," buyurdu.³⁰⁹ Bu hadîs-i şerif ile Efendimiz (s.a.v.)

Hazretleri, kendisine ve Yunus Aleyhisselâm'a vaki tecelli-i zâta işaret etmektedir. (1/211)³¹⁰

Sebeb-İ Nüzulü:

Denildi ki, Bu ayeti kerime, Yahudilerin, kıblenin neshi üzerine ileri geri konuşmaları üzerine indi.³¹¹

Kıble İmtihânı ve Kıbleteyn Camii

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri Mekke'de iken ashabıyla Kâbeye dönerek namaz kılıyorlardı. Medine'ye hicret ettikleri zaman, Allahü Teâlâ, Mescid-i Aksâ'ya dönerek namaz kılmalarını emretti. Yahudilerin iman ve tasdik etmeleri daha yakın ve kolay olsun diye. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, on altı (16) ay kadar, Mescid-i Aksâ'ya yönelerek namaz kıldılar. Bu süre içerisinde, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, Allahü Teâlâ'dan kıblegâh'm Kabe'ye çeviril-mesini temenni ediyordu. İçinden öyle istiyordu. Çünkü Kabe, babası İbrahim Aleyhisselâm'ın kıblesiydi. Kıblelerin en eskisiydi. Yahudilerin, belki iman etmelerine etkiler diye çevirilen kıblegâh'dan önce geliyordu. Allahü Teâlâ buyurdular:

"Hakikaten yüzünün semâda aranıp durduğunu görüyoruz. Artık müsterih ol: Seni, hoşnut olacağın bir kıble'ye memur edeceğiz. 2/144"³¹²

³⁰² Ez-Zariyât: 51/22

³⁰³ El-Hicr: 15/21

³⁰⁴ Taha: 20/5

³⁰⁵ El-Enbiyâ: 21/87

³⁰⁶ Riya^us'Salihin hadis no: 1430

³⁰⁷ El-Enbiyâ: 21/87

³⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/777-779.

³⁰⁹ Tuhfetül-Ahwâ?

³¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/779.

³¹¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/780.

³¹² Bakara: 2/144

Kible'nin değişmesi, Seleme Oğullarının mescidinde oldu.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, Seleme Oğullarının mescidinde öğle namazını kılıyordu. İlk iki rek'atı kıldırdı. Üçüncü rek'atta iken: "Haydi, yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir! m³¹³ Âyeti kerimesi indi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, namazını bozmadan namazın içinde, Mescid-i Aksâ'dan Mescid-i Haram'a döndü. Bunun için bu camiye "Mescid-i Kibleteyn" iki kible camii denildi.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, Kabe'ye dönüp namaz kılmaya başlayınca inkâr edenler, inkâr etmeye başladılar. Bu durum, Allahü Teâlâ tarafından bir imtihan idi. Allah buyurdu:

"Ve, işte böyle sizi doğru bir caddeye çıkarıp, ortada yürüyen bir ümmet kıldık ki siz, bütün insanlar üzerine adalet numunesi, hak şahidleri olasınız. Peygamber de sizin üzerinize şahid olsun. Kible'yi mukaddema (önceki) durduğu Kabe yapışımız da sırf şunun içindir: Peygamberin izince gidecekleri, iki Ökçesi üzerinde geri döneceklerden ayıralım. O, elbette Allah'ın hidâyet eylediği kimselerden mâadasına mutlak ağır gelecekti. Allah îmânınızı zayi edecek değil. Her halde Allah insanlara re'fetli, çok re'fetli'dir, rahîm'dir.2*43"³¹⁴

Allahım! Bize hidâyet ver. Bizi dalâlete düşmekten koru. Hak yolda ayaklarımızı sabit kıl. Kâfir kavimlere karşı bize yardım et. Amin...

Mü'mine hak olan, Allah'a güvenmesi ve emirlerine sarılması, İlâhî emirler gereği dönmesi ve emirleri onu hangi tarafa çekiyorsa o tarafa yönelmesi, Rasûlü Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretleri'nin sünnetine tabi olması, âciz olan aklına ve kasır (kısa, dar) olan fehmine (anlayışına) uymaması ve edebi, risâlet madeninden öğrenip; kıblenin değiştirilme sebebini asla sorma-masıdır. Aksine Allah'ın emirlerine intizâr etmelidir (canla başla gönülle bağlanmalıdır). Allahü Teâlâ Hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine meramını vermekle ona ikram etti ve o yüce rasûlü bütün peygamberler üzerine faziletli kıldı.³¹⁵

Kıblenin Değişmesi Kendilerine Ağır Gelenler

Bil ki, kıblenin değiştirilmesi kendilerine ağır gelenler iki taifeydi. Bunlar halk ile hakk'dan perdeli olup gerçeği göremeyenlerdi.

Birinci taife, iyi bilirler ki, kıblenin Kabe'den beyti makdise çevirilmesinin; mükâşefet makamından yani kalb makamından, müşahede makamına yani ruh makamına yükselmenin suretiydi. Bunlar, kıblenin Beyti Makdisten Kâbeye çevirilmesini, ilâhî kurbet (yakınlıktan) sonra uzaklaşmak; Mi'râc'tan sonra inmek olduğunu sandılar. Ve bunlar, şerefli makama çıkmak için yapmış oldukları çalışmanın zayi olduğunu ve şerefli rütbelerden düştüklerini zannettikleri için, kıblenin değiştirilmesi bunlara zor geldi. Onlar, kible değişikliğinin, kalb makamına dönme sureti olduğunu ve bunun, temkin halinde olan kalb makamının davet ve tafsîl gözünde, hepsini (cemiini) müşahede ve cemi gözünde tafsîl olduğunu bilmediler. Eğer bunun, tafsîl gözünde cemi-i müşahedeyi ve cemi-i gözünde tafsili müşahede etmek olduğu bilinmiş olsaydı; o takdirde kul, vahdet ile kesretten mahcûb (kendisine kapalı, gizli ve örtülü) olmaz ve kesret ile de vahdet kendisine kapalı olmazdı.

İkinci taife ise, amellerinin şekli bakımına bağlı kaldılar. Şekilci olup kıblenin değişme hikmetinden mahrum kaldılar. Bunlar, birincisinin değil de ikinci ibâdetin sıhhatini sandılar. Düşündükleri gibi ibâdetlerin zayi olması kendilerine ağır geldi. Amma kendilerine Allah tarafından güzel bir hidâyette sebkât eden (ileriye gidenler) ise hiç bir hicâb ile hak kendilerine örtülü gelmedi. Onlar en doğruyu buldular ve böylece Muhammedî Zâtî Tevhide vâsıl oldular. Allahım! Bizi hidâyete erenlerden eyle. Bizi enbiyâ ve mürselin ile haşr eylel Amin

Te'vîl ehli buyurdu: "Bununla beraber, doğu da Allah'ın, batı da Allah'ındır" Yani nûr ve huzur âlemi, Hristiyanlar tarafından olup, hakikatte onların kibleleri bâtındır. Zulmet ve gizlilik. Bu ise Yahûdiler tarafındandır. Onların kiblesi hakikatte onun zahiridir.. Artık nereye dönerseniz dönün" Yani zahiri ve bâtinî'den hangi tarafa yönelirseniz yönelin. "orası Allah'a çıkar." Yani Allah'ın zâtı bütün celâl ve cemâl sıfatlarıyla tecelli eder.

Kalblerinize zuhuru doğup aydınlattıktan sonra orada, sizin şühûd halinize cemâl sıfatıyla tecelli etti. Sizin kendisinde fena bulmanız ve kendisinde yakınlık duymanız ise onun fenadan sonra sizin beka halinize Celâl sıfatıyla tecelli edip hicâb etmesi ve gizlenmesidir. Bu durumda hangi tarafa yönelirseniz yönelin, her taraf onundur. Ondakı başka kimse yoktur. Kâbeye dön yeter. Hiçbir yerin diğerinden farkı yoktur.

Bilki: Muhakkak Hakkın şühûdu halk sebebiyle olmaktadır. Halkın şühûdu'da Hak Teâlâ Hazretleriyle olmaktadır. Hak ve halk'tan birini değiştirirse, diğeri kendisine hicâb (örtülü ve kapalı olup hakkıyla tanınmaz bir hale) gelir. Buna "cemü'l-cemi ve beka" makamı denir. Bu makam, ancak, ilimden sonra aynın tecellisiyle elde edilir.³¹⁶

İrşad Makamı Hakka Hizmet Etmek İçindir

Şeyh Üftâde (k.s.) Hazretleri buyurdular. İrşad emri, hakka hizmet etmek üzere bina edilir. Görmüyor musun

³¹³ Bakara:2/144

³¹⁴ Bakara: 2/143

³¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/780-781.

³¹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/781-783.

ki? Mûsâ Aleyhisselâm, (1/212) Tur dağına ehline ateş almak için ulaştığında ona Allah nida etti: "Vaktâ ki ona vardı kendine şöyle nida olundu. Yâ Musa haberin olsun benim, ben rabbim. 20/11-12»³¹⁷

Önce Rubûbiyyet Tecelli Etti. Sonra Mûsâ Aleyhisselâm'a:

"Hemen papuçlarını çıkar çünkü sen mukaddes vâdiâe Tûva'dasm.³¹⁸ Bunlar tabiat ve nefisti. Allah onları terketmeyi emretti. Sonra buyurdu:

" Ve ben, seni seçtim ve ihtiyar büyüdüm; şimdi verilecek vahyi dinle. Hakîkaten benim ben Allah, benden başka ilah yok. 20/13-14»³¹⁹

Ulûhiyyet tecelli etti. Bu ikisinden sonra Zât tecelli etti ve Mûsâ Aleyhisselâm'a Firavun'u işrâd etme vazifesini verdi. Ehlini (nefis ve tabiatını) orada terketti. Nefse iltifat etmedi. Firavun'a geldi. Mûsâ Aleyhisselâm bir gece yansı vakti Mısır'a girdi. Allahü Teâlâ'nın emrine uyarak Firavunun kapısını çaldı. Denildi ki; Mûsâ Aleyhisselâm'ın gece yarısı vakti Firavun'un kapısını çalması, Firavun'un içine heybet ve korku verdi. Firavun, Mûsâ Aleyhisselâm'ı görünce ona:

-"Sen küçük iken bizim yanımızda büyüüp, beslenmedin mi?" dedi. Mûsâ Aleyhisselâm:

-"Evet!" dedi. Firavun:

-"Öyleyse bu vakitte neden rahatsız ediyorsun?" Mûsâ Aleyhisselâm:

-"Senin hak ve hukukuna riâyet etmek ve senin hakkını ödeyebilmek için herkesten önce gelip sizi hakka davet ettim," dedi.

Firavun, Mûsâ Aleyhisselâmı öldürmek istedi. Mûsâ Aleyhisselâm asasını bıraktı. Asâ, apaçık bir yılan oldu. Firavunun üzerine saldırdı. Firavun, Mûsâ Aleyhisselâm'a sığındı, ondan emniyetini istedi. Mûsâ Aleyhisselâm onlara "âmân" emniyet ve güvence verdi. Firavun, iman etmek istedi. Hâmân, Firavun'un iman etmesine mani oldu. Mûsâ Aleyhisselâm, Firavun'u davet ettikten sonra ailesine geldi. Ailesini doğum yapmış buldu. Ailesini korumak için çevresini kurtlar çevrelemişti. Mûsâ Aleyhisselâm'ın ailesinin olduğu yere hiçbir yolcu uğrayamıyordu. Aliahü Teâlâ'nın kudretine bak.³²⁰

İmâm-ı Â'zâm Hazretleri'nin Hakka Vuslatı

Rivayet olundu:

Muhakkak ki İmâm-ı Â'zâm, Hümmam-i Akdem (r.h.) Hazretleri, halkı mezhebine davete başlamadan önce, inzivaya çekilmeyi kastetti. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin rüyadaki işaretiyle inzivâ'dan geçip halkı mezhebine davet etmeye başladı. Bu İmâm-ı Â'zâm Hazretleri'nin hakikate erdiği en büyük delildir. İmâm-ı Â'zâm Hazretleri bütün geceyi kıyam (ibâdet) ile geçirirdi.

Bir gece Kabe'de ibâdet ile meşgul iken gizliden bir ses işitti:

-"Ey Ebû Hanîfe, muhakkak ki sen, ihlâs ile bana hizmet ettin. Beni gerçekten iyi tanıdın, marifetin iyidir. Seni ve tâ kıyamet saatine kadar sana tabi olanları bağışladım!" diyordu. Şeyh Muhammed el-Belhî Hazretleri'nin "Aynül-İlim" kitabında da böyledir.

Bazı arifler buyurdular: İnsanların kiblesi Kabe, semâ ehlinin kiblesi, Beyt-i ma'mur; kerûbînün (üzüntülülerin) kiblesi, Kürsî'dir. Hameletü'l-Arşın kiblesi, Arş'tır. Hepsinin arzusu Aliahü Teâlâ'nın rızasını kazanmaktır.³²¹

Allah Eş Ve Evlâd Edinmekten Münezzehtir

Meal-i şerifi:

Hem o zâlimler "Allah veled ittihaz etti" dediler. Hâşâ Sübhâne! Doğrusu göklerde ve yerde ne varsa hep O'nun, hepsi O'na râmîl 16

Göklerin, yerin mübdii bir emri murad etti mi ona yalnız ol der, oluverir. 117

İlmi olmayanlar da, "Allah bizimle konuşsa ya, yahud bize bir mu'cize gelse ya" dediler. Bunlardan evvelkiler de tıpkı böyle -bunların dedikleri gibi- demişti; kalbleri birbirine benzedi. Cidden yakın edinecek bir ümmet için biz mu'cizeieri açık bir surette gösterdik! 118

Şek yok, biz seni hakk ile rahmetimizin müjdecisi ve azabımızın habercisi gönderdik. Sen o cehennemliklerden mesul de değilsin.³²²

Tefsir:

³¹⁷ Taha: 20/11,12

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/783.

³¹⁸ Taha: 20/11,12

³¹⁹ Taha: 20/13,14

³²⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/783-784.

³²¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/784.

³²² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/784.

"Ve dediler," Bu âyeti kerime, Yahudilerin, Üzeyr Aleyhisselâm için Allah'ın oğludur. Hristiyanların, Mesih (İsa Aleyhisselâm) Allah'ın oğludur, müşrik Arablann da, melekler, Allah'ın kızlarıdır, demeleri üzerine bu âyeti kerime indi. "Ve dediler," fiilinde olan (olanlar)

zamiri, bu zikredilen üç fırkaya da racidir. Yahûdî ve Hristiyanlar sarahaten zikredildi. Müşrikler ise, "İlmi olmayanlar da tıpkı öyle -onların dedikleri gibi- dedi. 2/113"³²³ Âyetiyle zikredildiler. Yani Yahudiler, hristiyan ve müşrikler söylediler:

"Allah kendisine çocuk edindi." sanat, amel ve iş manasınadır. Ancak bir mefûle müteaddıdır.

Ya da kılmak manasınadır. Birinci mefûl mahzûftur. Yani: Bazı mahlûkunu kendisine evlâd yaptı ve onun kendisine evlad olduğunu, onun hakikaten evladı değil de evlad edindiğini iddia ettiler. Halbuki Allah'ın gerçekten çocuk doğurması, 'muhal olduğu ve düşünülemeyeceği gibi çocuk edinmesi de muhaldir asla düşünülemez. Allah, kendi zâtını onların dediklerinden tenzih etti. Ve şöyle buyurdu:

Hâşâ, 0 sübhândır (O bundan münezzehtir.)" Tenzihdir. Bunun aslı: tenzih etmekle tehzih etti. Dmanâsına masdardır. O tenzih manâsındadır. Yani Allah, çocuk edinmeyi gerektiren sebeplerden münezzehtir. Çocuk doğurmak ve çocuk edinmek sebepleri: Kişinin hayatında kendisine yardımcı olacak birine muhtaç olması, ölümünden sonra yerine geçecek birine, kişinin neslini devam ettirme ihtiyacını duymasından dolayı çocuk sahibi olmak ister. Allah'ın çocuk edindiğini söylemek onun insanlara benzediğini iddia etmektir. Zîrâ çocuk ancak anne ve babanın cinsinden olur. Hak subhânehû ve teâlâ hazretleri için nasıl çocuk olsun? Hiçbir şey ona benzemez ki? Allah bütün noksan sıfatlardan münezzehtir.

Mesnevîde buyuruldu:

Asla doğmadı doğurmadı. Onun vasfıdır.

Karısı ve çocuğu da yoktur. varsa O'nundur."

"Doğrusu, göklerde ve yerde ne

Onların dediklerini reddetti ve onların söylediklerinin fesad (bozuk) şeyler olduğunu deliliyle isbât etti. Çünkü bâtil ve dalâlete düşenlerin sözlerini söylemek, onların sözlerini red ve inkârdır.

Vasî'ta (buyuruldu) kelimesinin manâsı, yani iş onların (yahudî, hristiyan ve müşriklerin) sandığı gibi değildir. Zîrâ Allahü Teâlâ yer, gökleri ve mahlûkatın hepsini yaratandır. Mahlûkatın içine, melekler, Üzeyr Aleyhisselâm ve Hazreti İsa da evleviyetle girer. Bu âyeti kerimeden istifade edilen delilde, Allah'ın yerde ve göklerde bulunan herhangi bir şeyden çocuğunun olması mümkün değildir. Öyleyse onların Allah'a çocuk isnad etmeleriyle etmemeleri müsavidir (birbirine denktir, eşittir). Hepsî" yer ve göklerde olan herşey, insanların bildiği ve bilmediği her varlık.

"O'na" (1/213) Yani, Allah subhânehû ve Teâlâ Hazretlerine, boyun eğmiştir." Ona ram olmuştur, teslimidir.

Onlardan hiçbir şey, Allah'ın meşîyyet (dilemesine) ve tekvîn (oluşturup yaratmasına) karşı koyamaz. Bu sıfat üzere olan her şey, kendisini oluşturup yaratan ve vâcibül-vucûd olan Allahü Teâlâ Hazretleri'nin zâtının seviyesine çıkması veya haşa Allah'ın yaratıklar ile aynı cinsten olması asla mümkün değildir. İşte bundan dolayı Allah'ın çocuğunun olduğunu söylemek muhaldir. Zîrâ çocuk babanın cinsinden olması gerekir! Bu âyeti kerimde Allah, bütün mevcudatı, ilmi olmayan; yer ve göklerde olan şeyler diye tabir etti. Onun ardında da akıllara mahsus olan boyun eğicilerdir," ismi fail sıygası ile getirildi. Bu, Allah Subhânehû ve Teâlâ Hazretlerine, çocuk isnâd eden akıl sahiblerinin sânnını tahkir etmek içindir.

O, göklerin ve yerin yoktan var edicisidir."

Yani yaratıcısıdır. Burada, kelimesi, manasınadır. Bu da eşyayı yaratan demektir. Yani eşyayı daha önce benzeri olan bir misâle (örneğe) göre değil de yepyeni bir şekilde emsal ve en güzel bir halde yaratan ve yoktan var eden demektir. Bir şeyi, maddesiz ve bir zamanla mukayyed olmaksızın aniden, defaten icâd etmek ve yaratmaktır. Bundan dolayı neva ve hevesine tabi bid'at ehline, ^^ "Bid'atçı adı verilmiştir. Çünkü onlar, şer-i şerifte daha önce benzeri yapılmayan yeni şeyler uydurdukları içindir. Bu âyetin manâsı, göklerin ve yerlerin yoktan var edicisidir." Birincisine göre, bu kelime den gelmektedir. O zaman bu cümleler izafeti maneviyyedir. İkincisine göre ise, gelmektedir. Çok üstün bir şekil ve güze! bir yaratılışla yarattı, manâsına olur. O zaman da bu cümle, izafeti lafziyye olur. 0 onların kötü sözlerini ibtâl etmek üzere başka bir hüccettir. Şunu ikrar etmektedir: Şüphesiz baba çocuğun bağlı olduğu unsurdur. 0 kendi maddesinden ayrıldığı için ondan etkilenmiştir. Allahü Teâlâ ise, umûmî olarak, tüm varlıkların hiçbir misâl (örneğe) dayanmadan yaratıcısı olarak, bu tür infial (etkilenme)den münezzehtir. Dolayısıyla Allah'ın çocuğu olamaz. Yerleri ve gökleri yaratan Allahü Teâlâ Hazretleri, İsa Aleyhisselâmı nasıl babasız yaratmaya kadir olamaz? O, bir işin olmasını murad edince," Yani bir şeyi murad edince, kelimesinin aslı, muhkem yapmaktır. Bunun bir şeyin var olmasına taalluk eden ilâhî irâdede kullanılması, İîâhî irâdenin o şeyin olmasını elbette, kesin olarak gerektirmesindendir.

"Ona yalnızca "ol!" der, o da hemen olur."

Yani beklemeksizin en seri (hızlı) bir şekilde o şey var olur. Yani o eşya tam bir hale gelmek için bir süre beklemesiz. Allah'ın "ortaya çık" emriyle o şey, hemen olur.

Bil ki: Muhakkak ehli sünnet ve'l-cemaate göre, eşyanın varlığının bu emre yani ' "ol" emrine bağlı olarak meydana geldiğini göstermez. Beiki eşyanın varlığı, Allah'ın yaratmasına, icadına ve tekvinine (oluşturmasına)

bağlıdır. Bu ise ezeli bir sıfattır. Bu söz, yaratılan şeyin Allah'ın icadı ve kudretinin kemâliyle hemen meydana geldiğini göstermektedir. Buna göre, "adamlar" yokluklar üzerine Allah'ın kudretinin nasıl taalluk ettiğine kimsenin ilmi ve bilgisi taalluk etmez. Yokluktan varlığın meydana gelmesi konusunu araştırma yapma konusunda insanın kendisini tutması vâcibtir. Yine Allahü Teâlâ'nın varlığının keyfiyeti hakkında düşünce asla caiz değildir. Yine ölümden sonra azab ve benzerleri gerçekten derin konulardır.

Sonra bil ki: Bu dalâletin sebebi, yani Allahü Teâlâ'ya çocuk nisbet etmenin ve Allah çocuk edindi demenin sebebi, eski şariat sahibleri, Bari Teâlâ Hazretlerine "baba" adını kullanmaları ve kendi büyüklerine de "ilah" adını vermelerindendir. İslâm'dan önceki bazı kimseler: Baba, küçük Allah'dır. Allahü Teâlâ Hazretleri de büyük babadır" diyorlardı. Güya bununla şunu dile getirmek istiyorlardı. İnsanın yaratılışına ilk sebep olan Allah'dır. İnsanın yaratılıp dünyaya gönderilmesine son sebepte babadır. Bir cihetten baba, çocuğunun ma'bududur, yani kendisine hizmet edeceği kişidir. Sonra o şariat ehlinin câhil insanları zamanla bundan tabîî doğum manâsını anladılar. Buna inandılar. Sonrakiler onları taklid ettiler. Halbuki böyle bir şey söyleyen (Allah'a baba diyenler) kâfirdirler. Bundan mutlak olarak menedilmelidir. Yani bir kişinin Allah'a baba derken ister niyeti, sebebiyet niyetiyle söylemiş olsun ve isterse, tabîî doğum kast ederek söylemiş olsun müsavidir. Her ikisi de küfre girer. Zîrâ bunlar kesinlikle fesâd maddesini içermektedir. Allahü Teâlâ'nın halil (dost), habib (sevgili) edinmesi caizdir. Çünkü muhabbet (sevgi), sevenin cevherinde olmayan şeylere vaki olur.

324

Hristiyanların Kelimeleri Yanlış Anlamaları

Âlimler buyurdular: Ailâhü Teâlâ İsa Aleyhisselâm'a vahyetti: Seni dünyaya gönderdim. Sen benim peygamberimsin" buyurdu. Hristiyanlar, Ben seni doğurttum, (yani seni bakire olan Meryem'den bir mucize olarak doğurtup dünyaya gönderdim,) manâsındaki fiilin üzerinde bulunan şeddeyi kaldırıp; bu ben seni doğurdum, şekline soktular. Ve böylece küfre girdiler. Çünkü: Ben seni doğurttum," fiili tefil babından yani doğurtmaktan gelir.

Yine bazı kişiler, peygamber kelimesindeki ^ be harfini o nun ile değiştirdiler. Ve o kelimeyi oğlum" şeklinde okuyup söylediler. Yani: "Seni dünyaya gönderdim. Sen benim nebîmsin" ifâdesini: Ben seni doğurdum! Sen benim oğlumsun!" şeklinde söylediler. Bunu ancak ve ancak zâlimler söylerler.

Yine Allahü Teâlâ Hazretleri İsrail Oğullarına vahyederken:

" Ey Firavun'un tahakkümünden hürriyete kavuşturduğum ve ey peygamberlerimin neslinden gelen insanlar!" cümlesini Yahûdiler: Ey benim sevgililerim, yakınlarım ve oğullarım!" şeklinde değiştirdiler. Allah onları (Yahûdî ve Hristiyanları) şöyle yalanladı: ³²⁵

Meal-î Şerifi:

" Bîr de yehûd ve nasârâ: "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler. De ki: "Öyle de, niçin size günahlarınızla azap ediyor?" Doğrusu siz O'nun yarattıklarından bir beşersiniz. Dilediğine mağfîret ediyor, dilediğine azab... Göklerin ve yerin ve araların-dakilerin mülkü bütün, Allah'ındır. Nihayet dönüş de O'nadır. 5/18 ³²⁶

Allahü Teâlâ Hazretleri, hudud, cihet, tarif, şekil ve renkten münezzehtir. Allah, evlenmekten, erkek çocuklardan, kız çocuklarından ve akraba edinmekten münezzehtir. Yerde ve gökte onun bir benzeri yoktur. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, Allahü Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu (hadîs-i kudsîde) bize bildirdi. (1/214)

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) dedi ki: Allah şöyle buyurdu: Âdemoğlu beni yalanladı. Halbuki insanın bunu yapmaması gerekirdi. Bana dil uzattı. Bu ona yakışmaz, bunu yapmamalıydı. Âdemoğlunun beni yalanlaması: Şu anda olduğu gibi onu tekrar diriltmeyeceğimi iddia edip inanmasıdır. Bana dil uzatması ise: Bana çocuk isnâd etmesi ve benim çocuğumun olduğu sözleridir. Ben eş ve çocuk edinmekten kendi zâtımı tenzih ederim. ³²⁷

Allah'ın çocuk edindiğini söylemek Allah'ın zatına dil uzatmaktır. Zîrâ doğum, üremek amacıyla cüz'ün, külden ayrılmasıdır. Bu ise ancak mürekkebe olan şeylerde olur. Mürekkebe olan herşey böyle bir şeye muhtaçtır. Allah mürekkebe değildir.

Eğer sen: "Onların "Allah kendisine çocuk edindi. ³²⁸ Sözü yalandır ve Allahü Teâlâ'yı yalanlamadır. Zîrâ Allahü Teâlâ Hazretleri bize, eş ve evlâd'dan münezzehe olduğunu bildirir. Asla iade edilmeyeceği, ölümden sonra diriltilmeyeceği' sözleriyle de Allahü Teâlâ Hazretlerine acizlik nisbet ettikleri için ona dil uzatıyorlardı.

Burada sözlerden birini tekzibe ve yalanlamaya ve diğerini dil uzatmaya tahsis etmedi, sebep nedir?" diye sorarsan: cevaben derim ki: Yeniden dirilişi inkâr etmek, Allahü Teâlâ'nın kemâl sıfatlarını nefyetmektir. Allahü

³²⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/785-789.

³²⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/789.

³²⁶ EI-Mâide:5/18

³²⁷ Sahîh-i Buhârî, tefsir, mevsucatül-hadîs-i şerif: no 4122

³²⁸ Bakara:2/117

Teâlâ'nın çocuk edindiğini söylemek ise, Allah'a noksan sıfatlarını isbât etmektir. Dil uzatmak, yalanlamaktan daha fahiş ve daha kötüdür. Allah'a karşı yalan söylemek, Allah'ı tekzîb etmek, peygamberini yalanlamaktan daha tehlikelidir ve daha büyük bir günahdır.

Hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: Benim üzerime yalan söylemeniz; herhangi birinize karşı yalan söylemenize benzemez.³²⁹

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e karşı yalan söylemek, onun söylemediğini ve yapmadığını, söylemiş ve yapmış diye aktarmak, yalan çeşitlerinin en büyüğüdür. Allaha karşı yalan söylemek ve onun sıfatlarından birini noksanlaştırmak veya nefyetmek, peygambere karşı yalan söylemekten daha büyüktür. Allah'a karşı yalan sıfatlar uydurmak, tevhidi bozar. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine karşı yalan söylemek ve hadis uydurmak, İslâm kaide ve kanunlarını yıkmaya; şeriat ve dinî ahkâmı bozmaya yönelik bir harekettir.

Kim bilerek, üzerime yalan söylerse cehennem'de varacağı yere hazırlansın." ³³⁰

Mü'mine gereken, dalâlet, bozuk inanç, kötü fiiller (işler) ve kötü sözlerden uzak durması ve sabah akşam tevhide devam etmesi, içinde gizli şîrk bırakmamasıdır. Bozuk inanç ona dönmeye asla yol bulmamalıdır. Efendimiz (s.a.v.) hadîs-i şerifte buyurdular:

Eğer emîr (idareci), Allah'ın zikrinde olan fazilet ve sevabı bilmiş olsaydı, elbette emirliği terkederdi ve eğer tüccar, Allah'ın zikrinde olan (fazilet ve sevab)ı bilmiş olsaydı, elbette ticâreti terkerderdi. Eğer bir tesbih'in (zikrin) sevabı yeryüzü ehline taksim edilseydi onlardan her birine dünyanın on katı sevab düşerdi."³³¹ Yine Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri hadîs-i şeriflerinde buyurdular:

Mü'minin üç kalesi vardır. Allah'ı zikir, Kur'ân-ı Kerim okumak ve mescidlerdir. Bu hadîs-i şerifte geçen mescid, namazgâhdır. Bu namaz kıldığı yer, ister evinde namaz kılmış olduğu yer olsun, isterse herhangi bir mescid olsun farketmez. Mülk ve melekütte tevhid'in eserin zahir olması için bütün bu amellerde elbette sıdk (doğruluk) ve ihlas lâzımdır.

Mesnevf de Duyuruldu:

Allahım! Bizi yakınına ulaştır.

Ya Rabbil Temkin makamlarından bir makam hazırla! Âmin .

"Bilmeyenlerde dediler Hakikat cahil olan müşrik Arablar veya kitab ehlinin tecâhüm arif olanlar (bildikleri halde kendilerini câhil gösterenler) dediler. Onlardan ilmin nefyi, kitab ehlinin okumuşlarına bilmiyenler denilmesi onların ilimlerden faydalanmamalarından-dır. Zîrâ ilimden maksat onunla amel etmektir.

"Keşke Allah bizimle konuşsa,"

burada tahsis içindir. Zîrâ tahdid (teşvik) harfleri, fiili mazinin üzerine dahil olduğu zaman manâsı, fiilin terkedilmesi için azarlama ve kınama olur. O zaman onu neden yapmadı? Manasına gelir. fý' fiili muzâri'de faili fiifüzerine, tahdid (teşvik) ve onu talep etmek manâsına gelir. Muzâri'de emir manasıdır.

Âyetin manâsı: "Allah, melekler ile vasıtasız konuştuğu gibi bizimle açıkça konuşup senin peygamber olduğunu söylese veya bize bir melek gönderip, peygamberler ile melek vasıtasıyla konuştuğu gibi bizimle de melek vasıtası ile konuşup senin peygamber olduğunu söylese yal" Bu şekil ve bu manâya göre, bu gururlu ve kibirli cahiller, bu sözleriyle şunu kastediyorlardı: "Biz, melekler ve peygamberler gibi büyük kişileriz. Bu dereceye bizden başkası ulaşamaz," demek istiyorlardı. "veya" tahyir içindir. (Yani birisini iki iş arasında muhayyer, ikisinden birini yapmakta serbest bırakmak içindir.) "yahut bize de bir mucize gelse,"

Senin doğruluğuna delalet eden bir hüccet gelse, dediler. Bu onlardan bir "cuhûd" direnme ve inadına inkârdır. Çünkü onlara gelen Kur'ân-ı Kerim ve Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin mucizeleri birer âyet ve birer delil idi.

"Cuhûd" (direnme ve inadına inkârdır) bildiği halde inkâr etmek, kendini ve kendi fikirlerini beğenmek demektir. Ne tuhaf ve şaşılacak acâib bir şey ki, onlar en hakir (değersiz) eşya oldukları halde kendi nefislerini büyüttüler, kendilerini büyük gösterip, kibirlendiler, Allah'ın âyetleri büyük olduğu halde onları küçük gördüler»

"Bunlardan öncekiler de tıpkı böyle demişlerdi." Geçen ümmetlerden.

bunların dedikleri gibi (dediler.)" Yahûdiler, Mûsâ Aleyhisselâm'a: "Bize Allahî aşikâr (apaçık olarak) göster."³³²

"Yâ Mûsâ! Biz bir türlü yemeğe, kaabil değil katlanamaya-cağız. Artık bizim için rabbine dua et, bize arzın yetiştirdiği şeylerden, sebzesinden, kabağından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarsın"³³³ dediniz.

Hristiyanlar İsa Aleyhisselâm'a:

"Yâ İsa İbn-i Meryem! Rabbin bize semâdan bir mâide indirebilir mi?" demişlerdi. 5/112.³³⁴ ye t)Unun benzerleri istediler, "Böyle söyledi," kavli şerîfiyle beraber "onların sözü misâli söyledi" buyrulması, iki teşbih (benzetme) içindir.

Birincisi edâ'da ve meramı anlatmada "teşbihü'l-mekûl bi'l-mekûl"dür. Söylenmiş sözü söylenilmiş bir söze benzetmektir. (İkincisi) sadır olmada, "teşbihü'l-kavl bi'l-mekûl"dür. Yani görmeksizin, başlangıçta bir sözü söylenilmiş bir söze benzetmektir. Bunların sözlerinin benzerliği, şehvet (inatlarından doğan istek, arz) hevâ ve

³²⁹ CamiuspSagîr. hadis no: 2345

³³⁰ Kenzül-Ummâl no: 43809

³³¹ Tezkiretü'l-mevzuat

³³² En-Nisâ: 4/153

³³³ Bakara: 2/61

³³⁴ El-Mâide:5/112

heveslerine tabi olmaktır. (1/215) Doğru yolu bulmak irşâd olmak yolu üzere değil, inat, körü körüne hakka karşı direktmek üzere söylenilmiş sözlerdir. deki kefi filinin mefûlü olmak üzere mahallen mensubtur. mefûlü mutlakdır. Yani geçmiş ümmetlerin kâfirleri de böyle söylediler. Bunların söyledikleri onların söylediklerinin mislidir, benzeridir. Bu zikredilende zahir oldu ki, Bu iki teşbihten biri benzetmede diğerine muhtaç değildir. Yani ikisinin sözleri küfür taşıma babında birbirlerine aynı olan sözler söylediler. Ve böylece:

Onların kalbleri birbirlerine benzedi."

Yani kasavet, katılık, körlük ve inatta, bunlar ile bunlardan öncekilerin kalbleri aynıdır. Birbirlerinin mümasilidir. Bu cümle, onlar ile onlardan önceki ümmetlerin sözlerini teşbih etme illetini beyan etmede istinaf cümlesidir. Çünkü dil, kalblerin tercümanıdır. Eğer kalbe, küfür, kasavet, katılık, körlük, sefâhet, inat yerleşirse, dilde de ancak ve ancak, imandan uzaklaştıran şeylerin illet ve küfre sebep olacak sözler sadır olur. Çünkü dil, kalbin tercümanıdır.

Denildiği gibi:

Kişiyi karışık geldi.

Dilden çıkan sözler.

Her şey güzel değildir.

"Gerçekten biz âyetleri apaçık beyan ettik (mucizeleri gösterdik.)".

Onların sözleri gibi âyetleri de kendi nefislerinde beyan ettik. Sivri sineği küçük, fili büyük (iri cüsseli) yaratan Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. Bunlar beyyine olmazsa bundan sonra ben delil beyan etmem.

Gerçekten de yakîne ermek (hakikati bilmek) isteyen bir kavim için." Yani yâkîni isteyen bir kavim için, apaçık âyetler indirdik. Yakîn: İlim'den daha geniş ve daha kesindir. Yani ilmin doruk noktasıdır. Kesinkes bilgi demektir. Yakîn, kesindir; nakîz'a (zıddına ve aksi bilgiye) ihtimal yoktur. Yakîn sabit ilimdir; vak'aya mutabık olduktan sonra şek ve şüphe ile zail olmaz. Burada imkan (yakîn olmak), zikrû'l-müsebbib irâdetü's-sebeb." kabilinden mecazîdır. Yakîne eren bir talebesine onunla yakîni tahsil etsinler diye delillerini sonra dikmeye gerek yok. Burada manâ mecaza hamledildi. Zîrâ, zikredilen manâda mukîn (yakîne nail olan kişi), delillerin getirilmesine ve âyetlerin beyan edilmesine asla muhtaç değildir. Onun için âyetlerin beyanı, hâsılı tahsil kabilinden olur.

"Şüphe yok ki, Biz seni gönderdik." Sen sarıldığın ve sahib olduğun halde,

"Hakka," Hak ile teyid ederek seni gönderdik. Burada Hakk'dan murad, hüccetler ve âyetlerdir. Mucize, âyet, delil ve hüccetlere hakk denilmesi, onların kişiyi hakka ulaştırmalarındandır. "müjdecî," Seni sana uyanlara, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir kimsenin kalbinin üzerine doğmayan, kimsenin tasavvur edemediği nimetler ile müjdelemen için gönderdik.

"korkutucu, (azabımızın habercisi olarak gönderdik)"

Sana inanmayan ve âsî olanları uyarıcı, korkutucu olarak seni gönderdik. Burada Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine şöyle denilmektedir: Senin doğruluğun, mucize ve deliller ile ortaya çıktıktan sonra, sana düşen, iman edenleri müjdelemek, kâfir ve âsîleri uyarmaktan başka bir şey değildir. Onları kabul ve imana

zorlamak senin işin değildir. Sen onlara tebliğ ettikten sonra onların küfür ve inad üzere isrâr etmelerinde sana bir şey yoktur. Çünkü onların hal ve sıfat olarak sahib olmuş oldukları haller ve vasıflar, mevsûfa mukayyedir.

Sen, o cehennemliklerden sorumlu değilsin.*¹ Sen onlara tebliğ ettikten sonra, onların iman etmemeleri dolayısıyla sen suâle çekilecek değilsin, senin bir sorumluluğun yok. *~**ı Cehîm, çok şiddetli sıcak olan yere denir.³³⁵

Sebeb-i Nüzulü

Efendimiz(s.a.v.) Hazretlerinin

Anne ve Babalan Hangi Din Üzere Öldüler

kelimesi, şeklinde; te harfinin fethası ve lammın cezmiyle de okundu. 0 zaman: kâfirlerin halinden sorma, manasına gelir. Bazıları bu ikinci kıraat şeklinde, kâfirlerin halinden sorma manâsıyla beraber, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine anne ve babasının halini sormadan nehyedildiği manâsını çıkartmışlardır. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin:

Keşke anne ve babama ne yapıldığını bilsem," yani onlara ne yapıldı? Acaba şimdi hangi haldeler buyurduğu için bu âyeti kerime indi denilmektedir.

Bil ki, selef-i sâlihîn: Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babalarının küfür üzere mi öldüler, yoksa küfür üzere değil de Hazreti İbrahim'in dinî üzere mi öldüler? Konusunda ihtilafa düştüler.

(Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babalarının hangi din üzere öldükleri, hakkında üç mezheb vardır:)

(Birincisi:) Seleften büyük bir cemaat ve âlimlerin çoğu Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babalarının iman üzere vefat ettikleri görüşündedirler. Şunu delil getirdiler. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin nesebi, şirkin kirinden, küfrün aybından ve her türlü pislikten arınmıştır. O dönemde Kureyşin putlara taptığı meşhurdur. Amma, onların içinde Hazreti İbrahim'in dinî üzere olup putlara tapmayanlar da vardı. Ve aynı zamanda Hazreti

³³⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/790-796.

İbrahim şöyle dua etmişti: "Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!"³³⁶ Ve Allahü Teâlâ Hazretleri, Hazreti İbrahim için:

Ve onu ardında (zürriyetinde) kalan bir kefime yaptı; gerek ki rücu, edeler.43/28"³³⁷

(ikincisi:) Başta Teysir tefsirinin sahibi olmak üzere bazı âlimler birinci görüşe sahiptirler. Dediler ki: Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, mü'minleri müjdelemek ve kâfirleri korkutmakla emir olduğu zaman, kâfirlerin azablarını zikrediyordu. Biri ayağa kalktı ve sordu:

-"Ya Rasûlellahî Benim babam nerededir?" Efendimiz s.a.v.) Hazretleri:

-"Baban ateştedir," buyurdu. Adam üzüldü. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri onu teskin etmek için:

"Muhakkak ki senin, benim ve İbrahim'in ebeveyni ateştedir," buyurduğunu ve bunun üzerine: "Sen, o cehennemliklerden sorumlu değilsin." Ayetinin nazil olduğunu rivayet etmektedirler. (1/206) Onlar da bundan sonra bir şey sormadılar. Bu soruşturmayı istemeyen âyeti kerime şudur:

"Ey o bütün imân edenleri Öyle şeylerden sual etmeyin ki, size açılırsa fenanıza gidecektir. Halbuki Kur'an indirilmekte iken sorarsanız, onlar size açılır. Allah, onlardan şimdilik af buyurdu. Allah gafur, halîmdir.5/1"³³⁸

(Üçüncüsü:) İmâm Kurtubî Hazretleri'nin içinde bulunduğu âlimlerden büyük bir topluluğun mezhebidir. Bunlar, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babalarının cehennemden kurtuldukları görüşündedirler.³³⁹

Efendimizin, Annesinin Dirilip Fman Etmesi

İmâm Kurtubî Hazretleri "Et-Tezkirâtü fî Ahvâlî'l-Mevtâ ve umûrî'l-Âhireti" isimli kitabında buyurdular: Muhakkak ki Hazreti Âişe (r.a.) buyurdular:

-"Efendimiz (s.a.v.) bizimle "veda hacfni edâ etti. Devenin arkasındaydı. Orada ağladı. Çok üzüntülü bir şekilde ağlamaya başladı. Rasûlullah {s.a.v.) Hazretleri'nin bu ağlamasına ben de ağladım. Sonra Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri deveden indi. Devenin yularını elime verip:

-"Ey Humeyrâ tut," dedi. Yani devenin yularını elime verip bana tut dedi. Devenin sağ tarafına yaslandı. Uzun süre öylece kaldı. Sonra bana döndü. Sevinçli ve tesebbüm eder bir haldeydi. Ben ona:

-"Annem ve babam sana feda olsun Ey Allah'ın Rasûlül Yanımdan inerken üzüntülüydün, ağlıyordun hatta senin ağlamana dayanamadım ben bile ağlamışım! Sonra sen yanıma sevinçli, tebessümlü bir şekilde döndü. Ne oldu ya Rasûlellah!" dedim. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

-"Ben annem Amine'nin kabrine gittim! Ben Rabbim Allah'dan annemin diriltmesini istedim, dua ettim. Allah annemi diriltti, annem dirildi ve bana dua etti." Buyurdular.

Rivayet olundu: Allahü Teâlâ, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine, ebeveynini (anne babasını), amcası Ebû Tâlib'i ve dedesi Abdülmuttalib'i diriltti ve onlar, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine iman ettiler.³⁴⁰

Hafız Şemsüddîn Ed-Dîmişî Buyurdu:

"Allah Peygamber Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretlerini sevdi. Hem de bir fazilet üzerine fazilet ile ziyâde bir şekilde sevdi. Allah ona şefkatli ve rahimdi. Onun anne ve babasını kendisine iman etmeleri için yarattı. O yüce Rasûle bir lûtf ve fazl ü kerem olsun diye. Kadîm ve kadîr ona selam verip anne ve babası Müslüman oldu. Her ne kadar, yeniler ona karşı zayıf de olsa.

"Eşbâh" benzerlerinde buyurur: Kûfür üzerine vefat eden kişilerin lanet edilmesi mübah'tır. Ancak Efendimiz (s.a.v.)

Hazretleri'nin anne ve babasına lanet okunması asla caiz değildir. Zîrâ Allahü Teâlâ, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babasını diriltip ona iman ettikleri, sabittir. "Menâkıbü'l-Kerderf'de de böyledir.

Zikir olundu:

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, bir gün, anne ve babasının kabri başında çok şiddetli bir şekilde ağladı. Anne ve babasının kabirlerinin başına birer kuru ağaç dikti. Ve şöyle buyurdu:

-"Eğer bu ağaç yeşerirse o (bu yeşerme) onların (anne ve babalarının) imanına alâmet olsun." Ağaç yeşerdi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin duasının bereketiyle anne ve babası diriltildi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, onları imana davet etti. Onlar iman ettiler ve sonra yine irtihal (vefat) ettiler.

Hazreti Şeyh Üftâde (k.s.) Efendi buyurdular: Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babasının imanlı olduklarına delâlet eden delillerden biri de şudur: Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin babasının adı: Abdullah'dır. Allah'ın zâtına mahsus isme izafet edildi. Yani Allah'ın kulu demektir. Abdullah'ın ismi, herhangi bir pufa izafe edilmedi. O dönemde, Lât ve Uzzâ ismine izafe edilerek isim veriliyordu. Şeyhin sözü bitti.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babasının yeniden diriltip iman etmeleri mümteni' değildir. Aklen ve şer'an caizdir. İsrail Oğulları zamanında öldürülen maktûl'un yeniden dirilmesi ve katilini haber verme hadisesi

³³⁶ İbrahim: 14/35

³³⁷ Ez-Zuhuruf: 43/28

³³⁸ EI-Mâide:5/101

³³⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/796-797.

³⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/797-798.

Kur'an-i Kerim'de varid oldu. İsa Aleyhisselâm'ın duasının bereketi ve Allah'ın izniyle ölümler diriltiliyordu. Yine Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin duasının bereketiyle bir ölü cemaat yeniden diriltildi. Bütün bunlar sabit iken, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babasının yeniden diriltilmeleri ve onların iman etmeleri neden mümkün olmasın? Anne ve babasının yeniden diriltilip iman etmeleri, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin şeref ve faziletinin ziyâdeliği sebebiyle olmuştur.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, annesinin kabrini ziyaret etti. Ağladı. Çevresindekiler de ağlamaya başladılar. Ve buyurdular: "Ben Allahu Teâlâ azze ve celle Hazretlerinden anneme istiğfar

etmek için izin istedim. Bana izin vermedi. Ben Rabbimden onun kabrini ziyaret etmek için izin istedim. Kabrini ziyaret etmek için Allah bana izin verdi. Sizler de kabirleri ziyaret edin. Kabirleri ziyaret etmek insana ölümü hatırlatır," buyurmaları; Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babalarının yeniden yaratılmalarından önceydi. Bu hadis-i şerîfîn vurûdundan sonraki bir tarihte yukarıda da geçtiği gibi Veda haccından sonra Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babaları diriltildi. Ve böylece iman ettiler. Hiç şüphesiz Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, yüce makamları gözetledi ve yüce derecelere çıktı. Onun mübarek ruhunu Allah, feyzine garketti. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin yükseldiği o büyük derecelerden biri de hiç kimseye nasîb olmayan anne ve babasının yeniden diriltilip iman etme dereceleri olması caiz ve mümkündür. Neden olmasın?

Eğer sen: İman etmek âyânî olduğu zaman caiz değildir, Öldükten sonra ruhunun yeniden iade edip hayata dönen kişiler için nasıl caiz olsun?" diye sorarsan, cevaben derim ki; ölümü kendisine âyânî olan (yani ölümü apaçık görünen) kişi cehennemdeki yerini görüp ölmek üzere olan kişinin imanı "İmanı yeistir"; imanı yeis ise makbul değildir. Amma ölümünden sonra yeniden dünyaya gönderilen kişinin imanı caizdir. Buna şu âyeti kerime delâlet etmektedir:

"Hayır! Evvelce gizleyip durdukları karşlarına çıktı da ondan... Yoksa geri çevrilselerdi, mutlak o nehyedildikleri fenalığa yine döneceklerdi; şüphesiz yine yalancılar..."³⁴¹

Varid oldu: Muhakkak ki, Ashâb-ı kehf, âhîrzamanda dirilecekler. Haccedecekler. Bu ümmet'in yüksek şerefinden dolayı bu ümmetten olacaklar. Ve merfû³⁴² olarak rivayet edilen hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır.

"Ashabı kehf Mehdi (aleyhimdvân)'ın yardımcılarıdır. Ashabı kehf, yaptıklarıyla ölümlerinden sonra dirilişlerine hazırlandılar."³⁴³

İnkâr edilemez ki, Allahu Teâlâ Hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babasına belirli bir ömür yazdı. Sonra o ömürleri sona ermeden önce Allah onları vefat ettirdi. Ömürlerinin geride kalan bir ânı geçirmeleri ve iman etmeleri için onları bir lahza diriltti. Onlar ömürlerinin o süresi içerisinde iman ettiler. Ömürlerini iman ile bitirmiş oldular. Ömürlerinden bu kalan müddet yani bu fasıla, imanı idrak etmeleri içindi. Bu şekilde Allah, peygamberine ikramda bulundu. (1/217) Ashab-ı Kehf bu müddet, onlara bu ümmete dahil olma şerefine nail olmaları için bir mükâfat ve ikram olarak verildiği ve onların ömürlerinden bir kısmı tehir edildiği gibi.

(Dördüncü): Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babaları hakkında ileri geri konuşmamak ve susmayı tercih etme görüşüdür. Muhaddislerin ve hadis ilminde hafız derecesine ulaşan İmam Sahâvî Hazretleri, bu meselede tevakkuf edilmesi gerektiği görüşündedir.

İmam Sahâvî Hazretleri: "Makâsîdü'l-hasene" isimli kitabında yukarıda zikredilen Hafız Dîmîşkî Hazretleri'nin Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babalarının diriltilip iman ettiklerini anlatan şiirini yazdıktan sonra, bu konuda bir cüz olarak bu konuyu ele aldı. Bu meselenin lehinde olan âlimlerin ve diğerlerinin gönüş-İlerini belirttikten sonra şöyle buyurdu: "Bu konuda bir cüz yazdım. Benim gördüğüm, (anladığım) bu meseleyi isbât ve nefîy edenlere asla taarruz etmemek ve ileri geri konuşmamak lâzımdır."

Mâlikî mezhebinin büyük âlim ve kadılarından Ebû Bekir İbni Arabî Hazretlerine, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin ebeveynlerinin cehennemde olduğunu söyleyen kişinin halini sordular. O zat da şöyle fetva verdi:

-Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin anne ve babalarının cehennemde olduğunu söyleyen kişi mel'ûndur. Zîrâ Allahu Teâlâ:

"Şüphesiz ki Allah ve Rasûlü'ne eza edenler; muhakkak ki Allah onları dünyada ve ahirette lanetlemiş (rahmeti sahasından kovmuş) ve onlara pek hakareti bir azap hazırlamıştır. 33/57"³⁴⁴ Buyurmaktadır.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri de: "Ölümlerden dolayı, hayatta olanlara eziyet etmeyin (onlan üzecek sözler söylemeyin)," buyurdular. İmam Rastağfî Hazretleri'ne soruldu: "Âdem Aleyhisse-lâm'dan zelle meydana geldiği zaman, bütün cesedi simsiyah oldu. Yeryüzüne indirildiği zaman, kendisine oruç tutması emredildi. Âdem Aleyhisselâm, namaz kıldı ve oruç tuttu böylece zamanla cesedi beyaz oldu, deniliyor bu söz doğru mu?" İmam Hazretleri:

-"Asla doğru değildir. Bütün peygamberlerden ayıp ve noksanlık ile eda edilecek ve onlara eziyet verecek bir şeyin meydana gelmesi asla caiz değildir. Biz peygamberler hakkında konuşmaktan dilimizi muhafaza etmekle emrolunduk. Zîrâ peygamberlerin mertebesi çok yüksektir. Onlar Allah'ın seçkin kullan ve Allah'ın yanında

³⁴¹ El-En'âm: 6/28

³⁴² El-En'âm: 6/28

³⁴³ Fethül-Bârî, Askalanî

³⁴⁴ El-Ahzâb: 33/57

onların şeref, değer ve kıymetleri var.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri: "Ashabım anıldığı zaman susun (dilinizi tutun)"³⁴⁵ buyurdu. Biz sahabe-i kiram, (r.a.) ecmaîn hazretleri hakkında noksanlık ve ayıp verecek bir şeyle konuşmaktan men olunduk. Peygamberler hakkında ayıp ve noksanlık veren bir şeyle konuşmamak daha evlâdır."

Müslümanlar üzerine hak olan şey. Efendimiz (s.a.v.) Hazret-leri'nin neseblerine hâlel verecek konularda konuşmamaları ve dillerini tutmalarıdır. Bu konu itikâdî bir konu değildir. Amma kalbin de bu konuda bir nasîbi olmamalıdır. Amma dil ise noksanlığa giden şeylerden kendisini muhafaza etmelidir. Özellikle insanlar arasında umûmî bir vehme sebep olacak konularda susmalıdır. Çünkü onlar onu defetmeye ve onu tedârik etmeye kaadir olamazlar. Bu sözler bu konuda gönüllere ve beyinlere şifa veren sözlerdir. Değişik yollardan, çok değerli nefis eserlerden tetkik ettiğim gerçeklerdir. Herşey kendi misline yakın olur. Yalnız ve bir olan Allah'a hamd olsun.³⁴⁶

Yahûdî ve Hristiyanlara tabi olmadıkça onlar sizden razı olmazlar

Meal-i şerifi:

"Sen milletlerine tâbi olmadıkça, ne Yehûd, ne Nasârâ senden asla hoşnud da olmazlar. "Her halde yol, Allah yolu de! Sânim hakkı için, sana vahy ile gelen bu kadar ilimden sonra -bilfarz- onların nevalarına tâbi olacak olsan, Allah'tan sana ne bir velî bulunur, ne bir nasır."120

"Kendilerine Kitâb'ı verdiğimiz ehliyetli kimseler, onu, tilâvetinin hakkını vererek okurlar. İşte onlar, ona iymân ederler; her kim de onu inkâr ederse, işte onlar da hüsranda kalanlardır."121³⁴⁷

Tefsiri:

"Sen onların milletlerine tabi olmadıkça ne yahudiler, ne de hristiyanlar senden asla hoşnud ve razı olmayacaklar." Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin, onların iman etmelerine beslemiş olduğu tamahı kesmek içindir. Onların, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinden, dini ve ümmetinden razı olmaları için asla mümkün olmayan bir şart koşuldu. Böyle bir şeyin (yani onların dinine tabi olmak) asla gerçekleşmeyecek muhal bir şeydir. Onlar Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinden razı olmadıkları zaman, nasıl ona tabi olup onun

dinine girecekler? Yani, yahudiler, senden ancak yahudi olmanla razı olurlar. Namazı onların kıblesine dönerek kılmakla razı olurlar. Onların kıblesi batıdır.' Hristiyanlar da ancak senin hristiyan olmanla ve onların kıblesine dönüp namaz kılmakla senden razı olurlar. Onların kıblesi de doğudur. Bütün milletler bir oldu. Çünkü küfür tek bir millettir. Bu onların sözlerini hikâye etmek içindir. Onlar şöyle demektedirler: Sen bizim dinimize tabi olmadıkça biz senden razı olmayız. Sen sözlerini bırak. Çünkü din, üzerinde olduğumuz hidâyettir. Bunun dışında yol yoktur, dediler. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu:

"Del" Kasrûl-kalb yoluyla onlara cevap vermekte ve şöyle buyrulmakta:

"Gerçekten de Allah'ın hidâyeti," bu İslâm Dini, "Hidti "Hidayetin ta kendisidir." Kişiyi hakka götürür; onların bozuk ve tahrif edilmiş dinlerine değil... Onların dinî akâid ve amelî hükümleri, tamamen onların hevâ ve heveslerinden ileri gelmektedir. İfâde edildiği:

"Sânim hakkı için eğer sen onların arzu ve heveslerine uyacak olursan..."

Yani onların nefislerinden sadır olan bozuk görüşlerine uyma. Onların dinleri, hevâ ve heves ile tabir olundu. Zîrâ onların dinleri, onların heva ve heveslerinin ürünüdür.

Millet; Allahü Teâlâ Hazretleri'nin peygamberlerinin dili üzere göndermiş olduğu ilâhî şeriata, hakîkî manâ'da millet, denir. Fakat onlar, Allah'ın indirdiği dini değiştirdiler. 'nin cemiidir. Hevâ, şehvetten doğan görüş ve hâdiselere, nefsi emmârenin doğrultusunda bakmak, yönelmektir ve dalâlete davet etmektir. Bununla isimlendirildi. Çünkü, hevâ, sahibini dünya'da bütün kötülük ve sapıklıklara, âhirette ise, cehenneme çektiği içindir. Burada cemi sîgası ile; j^iijif "Onların hevâ (ve hevesleri)" buyuruldu; müfred sîgası ile jLJ»> onların nevası" buyurulmadı. Onlardan herbirinin diğerinden farklı hevâ (bozuk dinleri) olduğu içindir. Sonra onlardan herbirinin hevâ ve hevesinin sonu yoktur. Bundan dolayı Allah, onlardan herbiri kendisine tabi olmadıkça senden razı olmazlar, diye haber verdi. Bil ki: Allah tarafından teşri* edilen yola değişik isimler verilir:

Millet: Allah'ın gönderdiği ilâhî hükümlere millet denilmesi, peygamberlerin onu izhâr etmeleri, onu imâle etmeleri ve ümmetleri için yazmaları (yazdırmaları) itibariyledir.

Din: Allah tarafından gönderilen şeriata din de denilir. Allah'ın gönderdiği ilâhî hükümlere din denilmesi ise, kulların orada beyan edilen ilâhî emir ve yasaklara tabi olmaları ve boyun eğmelerinden dolayıdır.

Şeriat: Allah'ın ahkâmına şeriat de denilir. Susayan kişiler için, susuzluklarını gideren duru (arınmış) bir su gibi İslâm dini de, rahmet ve sevab kaynağı olduğu içindir.

Ancl olsun ki eğer sen tabi olursan," kavli şerifinde. hitab, hakikatte Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine yöneliktir.

³⁴⁵ Camiussaârno:615

³⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/798-802.

³⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/803.

(1/218) Suâl: Eğer denilse ki: Allahü Teâlâ peygamberlerin "İsmet" (günahlardan masum) olduklarına hükmetti. Bundan dolayı, peygamberler, Allah'a âsî olmazlar, Allah'ın emrine hiç muhalefet etmezler ve peygamberler, Allah'ın yasakladığı şeylere asla yönelip günah irtikâb etmezler. Peygamberlerin ismeti vâcibtir. Bütün bunlardan, peygamberleri, kâfirlerin heva ve heveslerine sakındırmayı göz önüne alındığı zaman, bu tahzir yani sakındırmanın Peygamberlerin kendi nefislerine değil, ümmete yönelik olması gerekmez mi?"

Cevâb: Bunun cevabı şudur: Muhakkak ki teklîf ve tahzîr, teklif edilen şeylerin (mükellefün binin) kendi zâtın da, âlet ve kuvve-i fiiliyye ile tahakkuk etmesi cihetinde tavakkuf etmiş ve meydana gelmesi, muhtemel ve tasavvur edilen bir şey olmasına dayanmaktadır. (Yoksa bu tahzir bu hadiselerin peygamberlerden meydana geldiğinden değildir.) Peygamberlerin ismeti ve Allah'ın onlardan günahın sadır olmayacağını bilgisi, hükmünden hatanın onlardan hâsıl olmasının mümteni olması, gayriyle mümteni kılmaktadır.. Bu da tahzir ve teklifin şartı olan zâtında mümkün olmasına aykırı değildir. Zira yasak edilen bir şeyin meydana gelmesi muhtemel bir şey olması gerekir. Yani tahzîr ve teklifin şartı, mükellefün bih'in meydana gelmesinin muhtemel ve imkânâ dairesinde olmalıdır.

"Vahiyle gelen bu kadar bildiden sonra" Sana vahyedilen Kur'an-ı Kerimden sonra. Bu fiilin zamirinden haldir. "Senin için Allah'dan yoktur." Allah'ın yüce katında yoktur. Bu cümle, nin cevabıdır. "ne bir sana faydası olan bir yakın demektir. Veliden gelmektedir. Velî yakın demektir. de bir yardımcı (vardır),"

Senden Allah'ın azabını ve cezalandırmasını defedecek bir yardımcı yoktur. Velî ile yardımcı arasında, "umum husus min vecih" cihetinden mantıkî bir fark vardır. (Bir sevgi ve yakınlık cihetinde (açısında) velî kelimesi yardımcı kelimesinden daha umûmidir. Yardım etme tarafında ise yardımcı kelimesi daha umûmidir.) Zîrâ velî (dost-yakın) bazen zaif düşüp yardım edemeyebilir. Her yardım edende insanın tanıdığı ve yakını olan değil; bazen yardım eden kişi bir yabancı da olabilir.. İnsan akrabasından yardım gördüğü gibi bazan yabancı bir kişiden bile yardım görebilir. Bu iki madde (dostluk ve yardım) bir kişide toplanabilir.

"ne bir velî," kavli şerîfi, mübtedâ olmak üzere merfû'dur. Haberi de iü "senin için, sana" kelimesidir. & sıladır. kavli şerîfi, hal olmak üzere mahallen mensubtur. Bu kelime, cümlesine sıfat olmaması için üzerlerine tekaddüm etti. Şu söze benzemektedir: "Eski gözyaşlarıyla yalnız kalmak elbette bir şereftir."

Yahûdî ve hristiyanlar içindeki liderlik peşinde koşan inatçıların durumunu anlattıktan sonra inatçılıktan ve liderlik arzusundan uzak duran, Allah'ın rızasını ve âhiret sevabını isteyen, âhireti bu geçici dünyaya tercih edenlerin övülmesine geçiliyor. Allahü Teâlâ buyurdu:

"Kendilerine kitabı verdiğimiz o kimseler,"

Bununla, kitab ehli ile, iman edenler murad edilmektedir. Yahudilerden Müslüman olan Abdullah bin Selâm (r.a.) ve ashâbı kastedilmektedir. Kitabın gönderilme işini onlara tahsis etmesi, onların kitabın gereğiyle amel etmelerinden dolayıdır. Burada zikredilen kitab, Tevrattır.. "tilavetinin hakkını vererek okurlar."

Kitabın laftının riâyet edip tahriften kaçınarak, manâlarını düşünerek ve içindekiler ile amel ederek, kitabın okuma hakkını verenler demektir. jliiLJyî deki mukadder zamirden hal olup mahallen mensubtur. Veya LAs-şdı 'dan haldir. Çünkü kitabın verildiği zaman onlar okumuyorlardı. kavli şerîfi, mahzûf masdann sıfatıdır. Mezkûr olan fiil, mahzûf masdara delâlet etmektedir. Yani: gits Onlar, kitabı okuyorlar, hem de okumanın hakkını vererek, gerçek bir okuyuş ile okuyorlar," demektir. Kevâşî Hazretleri, kelimesini takdirinde olmak üzere, masdar olup mensub olmasını tercih etti. Zîrâ masdann sıfatı, üzerine tekaddüm ettiği zaman kendisine muzâf olur. Ve böylece masdarların nasbıyla nasb olur. "ben şiddetli dövmekle dövdüm," kelimesi, masdariyet üzerine mensubtur. "İşte bunlar,"

Kitabın verilmesi ve kitabın hakkını vererek okumasıyla vasıflanan kişiler... Bu kelime, ikinci mübtedâ'dır, haberi de şudur: "ona iman ederler,"

Yani onlar kitaplarına iman ederler, muharref olan şekline değil. Eğer fiil, mübtedâ üzerine bina edilirse böyle manâ verilir. Yok eğer zahir bir isim olursa o zaman Allah, sadece onlar ile istihza etmektedir,³⁴⁸ kavli şerîfi gibi hasr ifade eder.

"Her kim de onu inkâr ederse..."

İnkâr edilen kitab ister tahrif edilen kitab olsun, isterse ellerindeki Tevrat tasdik eden kitab (Kur'ân-i Kerim) olsun müsavidir.

"İşte o inkarcılar hüsranda kalanlardır, (bunlar büyük bir zarar içindedirler)" Bunlar, iman karşılığında küfrü satın aldıkları için, aldandılar, helak oldular.³⁴⁹

Ceza Gününden Korkun

Meal-i şerifi;

Ey İsrail Oğullan? Sizlere in'âm ettiğim nimetimi ve sizi vaktiyle âlemdeki ümmetlerin üzerine geçirdiğimi hatırlayın¹²²

Ve sakının öyle bir günden ki, kimse kimseden (kimse nâmına) bir şey ödeyemez, kimseden fidye kabul edilmez

³⁴⁸ Bakara:7./1H

³⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/803-807.

ve ona şefa'at de fayda vermez, hem de hiçbir taraftan yardım olunmazlar.123³⁵⁰

Tefsiri:

Ey /srailoğuHarî Sizlere ihsan ettiğim nimetimi zikredin, hatırlayın." Tevrat o nimetin cümlesindendir. Nimeti zikretmek ancak ona şükretmekle olur. Tevrat nimetine şükretmek ona ve içinde bulunan herşeye iman etmekle olur. Tevratın içinde bulunanlardan biri de Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin sıfatlandır. Tevratı iman etmenin zaruretlerinden biri de. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine iman etmektir."ve" hatırlayın ki, Ve sizi vaktiyle âlemlere üstün tuttuğumu (hatırlayın!)" Zamanınızdaki âlemlere, ümmetlere, insanlara demektir. Ve ittikâ edin, (sakının)" Eğer iman etmeyecekseniz, korunun, "Günden", Yani bir günün azabından, o da kıyamet günüdür."ödeyemez," Sen, birine: Ödenen bu iş benden ödenmiştir, benim ödememin yerine geçmiştir," dediğin gibi: Bu iş benden tam ölçülü olarak, kaza edilmekle kaza edildi, (yerine getirildi) de dersin. Âyetin manası: O günde Ödeyemez, kaza edemez, İİ "Kişi," nefislerden bir nefis (1/219) "Bir nefisten, başka bir kişiden, "Bir şey," ödenmesi, lâzım olan hak ve hukuktan. Yani hiçbir kimse Ödenmesi üzerine vâcib olmayan, bir başkasının ödemesi gereken hak ve hukukunu ödeyemez.³⁵¹

Kimisenin Günahı Kimseye Yükletilmez

Bir kimse başkasının günahının yerine muaheze (edilip muhakeme) edilemez. Kimse kimsenin yerine bir şey veremez. Amma kendisinin üzerine vâcib olan hak ve hukuku ise, kendisinin ihtiyarı (seçme ve tercihi) olmaksızın, onun malından. sevabından ve hasenatından alınıp hak sahibine verilir, hakkı ödenir. Ebû Hüreyre (r.a.) Hazretleri'nin hadis-i şeriflerinde geldiği üzere Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

Kim, namus veya başka bir koiuuua iadesine zulmetmişse, hiçbir dinâr ve dirhem kabul edilmeyeceği gün gelmeden önce, en kısa zamanda onunla helâlleşsin. Çünkü o günde, yaptığı zulüm miktarı kadar -eğer ağır hasenatı (iyiliği) varsa- kendisinden alınır ve o zulmettiği kişiye verilir. Eğer iyilik ve sevabı yoksa, zulmü kadar, o zaman zulmettiği kişinin günah ve kötülüklerinden alınarak, onun kötülüğüne eklenir sonra da at dar, o zaman zulmettiği kişinin günah ve kötülükler den alınarak, onun kötülüğüne eklenir, sonra da ateşe atılır."³⁵²

"Ve hiç ondan kabul edilmez" yani birinci kişiden kabul edilmez.

"Fidye," kelimesi, ayın harfinin fethasıyla fidye demektir.

Fidye: Bir şeyin cinsinden olmazsa bile kıymet bakımından aynı olan ve değer cihetinden mümasil olan şeye denir. kelimesi, ayın harfinin kesresiyle, bir şeyin kendi cinsinden olup; cürmü (kapladığı alan, büyüklüğü ve küçüklüğü eni ve uzunluğu) ve ağırlıyla kendisine eşit olan şeye denir. Âyetin manası, kendisinden, kendisini cehennem ateşinden kurtaracak olan bir fidye alınmaz. Fidye olabilecek bir şey bulunamaz, demektir. Fidyeye adi denilmesi ise, o kurtulmasını istediği ve infazını istediği şeye muâdil (denk)tir. Yerine geçecek bir şey verildiği (zaman "fidyesini verdi" derler."ve ona şefa'at de fayda vermez," Eğer ikinci nefse şefa'at edecek olursa"

Ve onlar yardım da olunmazlar." Yani onlar Allah'ın azabından korunacak hiçbir yardım da görmezler.

Bil ki: Azabı hak etmiş olan bir kişi dünyada iken dört şeyden biriyle azab'dan kurtulur.

(Birincisi:) Kuvvetli bir kişinin kendisine yardım etmesi ve kahr ile (güçlü bir şekilde) kendisinden azabı defetmesiyle olur.

(İkincisi:) Veya yerine fidye vermesiyle olur. Yani üzerine vâcib olmayan şeylerden birini vermektir. İşte verilmesi düşünülen konudan başka, herhangi bir hak olmaksızın verilen şeye fidye denir. Allahü Teâlâ, bu gibi insanlardan kıyamet gününün korkularını giderecek şeylerin, yani bir kişinin diğerinden azabı kaldırabileceğini nefyetmekle dünyada halk arasında geçen bu gibi haksızlıkların âhirette meydana gelmeyeceğini bildirdi. Sadî (k.s.) buyurdular:

Kıyamet ulü'l-azim peygamberlerin diliyle gerçekten akıllan ; baştan alıp götürecektir.

O insanlar sarhoş gibi olacaktır. Onun ilmi bize verildi.

Ö gün utanma günüdür. Her şeyin ortaya döküleceği gündür.

Peygamberlerinden bile, özür dileycekler.

Bana rahmet ve mağfiretini ümit etmekten başka yol yoktur.³⁵³

Yahudilerin Kıssalarından Alınacak Dersler

³⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/808.

³⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/808-809.

³⁵² Kenzul Umman: 24730

³⁵³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/809-811.

Sonra bil ki, Allâhü Teâlâ Hazretleri, İsrâîl Oğulları'nın kıssasını bu iki ayet ile başlattı. (Bakara sûresi 40. Âyeti kerimesiyle 123. Âyeti kerimesine kadar İsrail Oğullarının kıssaları anlatıldı.) Birinci âyeti kerimede, nimetlerin hatırlanması zikri, ikinci âyette ise azab ile korkutma vardır. Ve yine bu iki âyet ile de İsrail Oğullarının kıssası sona erdi. İsrail Oğullarının kıssaları gayet belîğ nasihat ile sona erdi. Bu kıssadan maksadın bu nasihat olduğunu ilan etmek içindir.³⁵⁴

Bir Kavmi Seven Onlarla Haşr Olur

"Sânım hakkı için eğer sen onların arzu ve heveslerine uyaca'k olursan," âyeti kerimesi, hevâ (ve heves) ehli, bid'atçı ve dalâlet ehline söz, fiil ve hareketlerde tabi olmak ve onlar ile sohbet etmenin çirkinliğine delâlet etmektedir. Hadis-i Şerifte:

Kim, bir kavme, amellerini severek, onlara tabi olursa, kıyamet gününde onların zümresinde haşr olunur, yani onların cemaatından biri olarak haşr olur. Her ne kadar onların yaptıklarını yapmasa bile de, onların hesabıyla hesaba çekilir." Kişi için, yaptıklarını hoşlandığı kişilerin yapmış olduğu kati (öldürme) , zina günahı ve bunlardan başka, bir kişi tarafından yapılmasına razı olduğu, hoşlandığı ve o işi yapmak için hırslandığı ve başkalarının yapmasını büyük bir hırs ile istediği bütün amellerdeki günahları kendisi yapmazsa bile ortaktır.

Bir kimse herhangi bir masiyette, (yani bir günahta) hazır bulunur ve o masiyeti de hoş görmezse, o masiyetten uzak olan gibidir. Ona bir günah yoktur. Bir kimse de bir masiyetten uzak bulunduğu halde, o günahın işlenmesine rıza gösterirse, tıpkı orada hazır olup işleyenler gibi günahkârdır..³⁵⁵

Masiyet meclislerinde bulunmak eğer. ciddi bir hacet veya o şeyin mutlaka önünde cereyan etmesinden kaçmak mümkün değilse, o günahın işlenmesini görmüş olmakta bir beis yoktur. Bu durum yasak değildir. Yok eğer kendi istek ve arzusuyla orada ise, günahıdır. Yasak olan durum işte budur.

Selef-i sâlihinin sünnetlerinden biri de, boş sözler konuşan, hevâ ve arzularına tabi kimselerin meclisinden uzak durmaları ve onlar ile ilgilerini kesmeleridir. Onlar, Heva ve nefsin istekleri doğrultusunda hareket eder ve bid'at ehline uymaktan uzak dururlardı.

Rivayet olundu:

Abdullah ibni Mübarek Hazretleri rüyâ'da görüldü. Onu rüyada görenler, kendisine sordular:

-"Rabbin sana ne yaptı (Allah sana nasıl muamele etti)?" Abdullah ibni Mübarek Hazretleri cevâb verdi:

-"Beni azarladı, beni otuz sene bekletti." Sordular:

-"Neden?" (1/220)

-"Çünkü, bir gün ben, lütuf ile bid'atçı bir kimseye bakmıştım." Bundan dolayı Rabbim bana şöyle dedi:

-"Benim dindeki düşmanıma sen, niçin düşmanlık göstermedin?" buyurdu. Bu hatırlatmadan sonra, zalimler ile beraber oturan zalimlere avenelik eden kimselerin hâli nice olur?

İnsanların bozulduğu, mezheb ve din ihtilafları baş gösterdiği, insanların sünnetten uzaklaştığı bir zaman, Peygamberlerin Efendisi (s.a.v.) Hazretlerinin sünneti seniyyesine sarılan kişiye yüz şehid sevabı vardır.

Hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"İnsanlar üzerine bir zaman gelecek. O vakit, benim sünnetim delinir, halk arasında terkedilir. Bid'atler türemeye başlar. O gün sünnetime bağlı olan kişi, gariban gibi olup, yalnız kalır. Kim insanların bid'atlerine bağlanırsa, çevresinde hemen elli arkadaş veya daha fazla insan bulur."

Bu çağda insanların ıslahında sohbetin büyük bir tesiri vardır.

Denildiği gibi:

Ahmak, bön ve gabî kişi, cesaretiyle doğru hızlıca koşar.

Kor ateş, külün üzerine konur da, söner.

Hafız buyurdu:

Mürşidi kâmil olan pîr'in meclislerine devam et.

O mesleğinin ve işinin erbabıdır.

Onun cinsinden olmayan, onu anlamayanlar sohbetinden kaçınmaktadırlar.³⁵⁶

³⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/811.

³⁵⁵ Kenzül-Ummal: 5538

³⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 1/811-813.